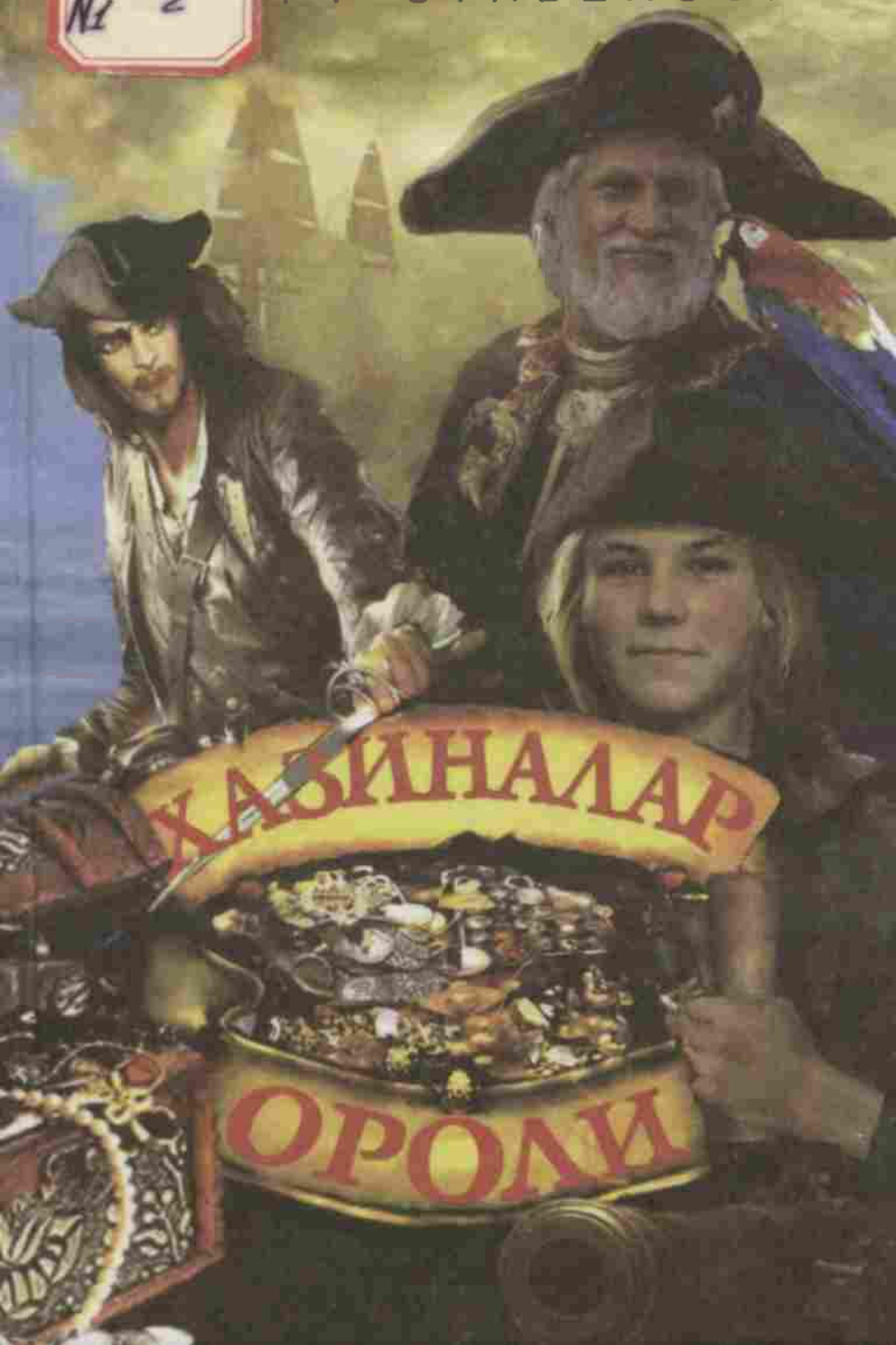

31777
№ 2

РТ СТИВЕНСОН

ХАЗИНАЛАР

ОРОЛМ

РОБЕРТ
СТИВЕНСОН

ЎЗБИНАЛАР

ОРОЛИ

Роман

ТОШКЕНТ
«О'ЗБЕКISTON»
2013

УДК: 821.512.133-3

ББК 84(4Ингл) = Ингл. адаб.
C91

Асарни қайта шилаб нашрга тайёрловчи
Иzzат АХМЕДОВ

№ 31727
2 д.

ISBN 978-9943-01-875-4

013/45
A 3178

© «O'ZBEKISTON» НМНУ, 2013

СУЗБОШИ

Бир неча асрлардан буён бутун дунёда машхур инглиз ёзувчиси, танқидчи, публицист Роберт Луис Стивенсоннинг «Ҳазиналар ороли» романини барча бирдай севиб ўқийди. Роберт Луис Стивенсон 1850 йили Эдинбургда муҳандис оиласида туғилади. Мактабни тугатгач, Эдинбург университетининг ҳуқуқшунослик факультетига ўқишга кирилади. 1866 йил Эдинбургда Томас Стивенсоннинг маблағи эвазига Шотландияда деҳқонлар қўзғолонининг юз йиллигига бағишланган «Петланд қўзғолони. 1666 йилнинг тарих саҳифалар» номи очерклар тўплами бор-йўғи юз нусхада чиқарилади. Етти йилдан сўнг бўлғуси ёш ёзувчининг «Йўллар» номи биринчи босма китоби нашрдан чиқади.

1873—1879 йиллар Францияда яшаб адабиётшуносликка оид эсселар ёза бошлайди. 1880 йилда «Дюнаннинг уйида» қиссаси дунё юзини кўради. Кутилмаганда Робертга ўнка касалн ташхисини кўйишади. Шу боис даволаниш учун Швейцария, Франциянинг жануби ва Англиянинг Борнмут каби жойларига саёхатга боришга мажбур бўлади.

1881 йили шотланд халқи услуби асосида «Бадбахт Женет» хикояси чоп этилди. Бу хикояда ўзининг қалб кечпималари, туғёнлари сирларини очиб беришга ҳаракат қилади. Адиб бу асари билан фантастикани реал ҳаётга яқинроқ тасвирлашга муваффақ бўлади.

1882 йили тўрт йил илгари Франциянинг тоғли Монистье қишлоғида ёзилган «Янги араб кечалари» хикоялар тўпламини чоп эттиради. Бу турқум икки, яъни «Ўз-ўзини ўлдирганлар» ва «Раджнинг олмослари» қисмларидан иборат бўлади. Орадан бир йил ўтиб, яъни 1883 йили Робертга қатта шон-шўҳрат келтирган «Ҳазиналар ороли» романи нашр этилди. Бу роман адабиётда

саргузашт-классик асар деб ном олади. Ёзувчи бу асарни билан Д. Дефонинг «Робинзон Крузо» анъанасини давом эттиради. Р. Стивенсон ушбу асарни орқали ўзининг ўткир сюжетли эпизодлари билан ўқувчинини психологик ишонтиришга ҳаракат қилади.

Адиб бир муддат ҳам тиним билмай ижод қила бошлайди, саёхатларга чиқади. Шунинг махсули сифатида 1886 йили кетма-кет «Доктор Жакил ва жаноб Хайданинг қўрқинчли тарихи», «Ўғирланган» романларини ёзади. 1887—1888 йилларда Р. Стивенсон оиласи билан Америкага боради. Шу икки йил мобайнида ёзувчи янги асарларни, «Туш кўриш» мақолалар китобини ва «Қора ўк» романини ёзиб тугатади. 1889 йили «Хатолик» романини тутинган ўғли Ллойд Оскорн билан биргаликда ёзиб тугатишади. Соғлигини тиклаш ва янги-янги очерклар ёзиш мақсадида оила аъзолари билан Тинч океани жанубига саёхатга йўл олишади. Улар Маркиз ороллари, Тумаоту, Таити, Гавай, Микронезия ва Австралияда бўлишади. Бу саёхатлар Робертнинг бир оз бўлса-да соғлигини тиклашда ёрдам беради. Шунинг учун ҳам Р. Стивенсон Упол оролидан йнгирма гектар ер сотиб олиб, уй қура бошлайди. Бу оролнинг мўътадил иклими ёзувчи соғлигининг анча яхшиланшига ёрдам беради.

1890 йилда «Жанубий денгизларда» йўл таассуротлари асарини ёзиб тугатади. Бир йилдан сўнг эса «Сатаниндаги шишалар» хикоялар тўплами, ундан кейин Ллойд Оскорн билан ҳаммуаллифликда «Ҳалокатга учраган кема» романи нашр этилади. 1893 йили «Ўғирланган» романининг давоми сифатида «Катриона» ва «Оролдан овоз» хикоялар тўплами нашр қилинади. 1894 йилда Ллойд Оскорн ҳаммуаллифлигида «Тўлқин» романини ёзиб тугатишади. Соғлиги тобора ёмонлашаётганига карамай Р. Стивенсон «Уир Гермистон» номли романи устида ишлаш бошлайди. Бирок ёзувчи бу асарини ёзиб тугатолмайди. Ушбу асар адиб вафотидан икки йил ўтиб чоп этилади. Роберт Стивенсон 1894 йил Вайлимеда оламдан ўтади. Роберт Стивенсон гарчи қисқа умр кўрган бўлсада, ундан жуда кўп асарлар мерос бўлиб қолди. Адибнинг асарлари бир неча асрлар ўтса ҳамки, дунё халқларининг кўпгина тилларига таржима қилиниб, китоб ҳолида чоп этиб келинмоқда. Шунинг ўзинек ёзувчи асарларининг умрбоқийлигидан далолатдир.

Адибнинг бир қатор асарлари ўзбек тилига ҳам таржима қилинган. Жумладан, «Меросхўр», «Катриона», шунингдек «Хазиналар ороли» романларини ўзбек китобхонлари севиб мутолаа қилишади. Айниқса, «Хазиналар ороли» романи ўқувчилар қалбидан чуқур ўрин эгаллаган. Бу асар асосида яратилган бадиий фильмни ҳам кўпчилик томоша қилган. Ушбу асар бадиий тўқима бўлмай, аслида романда тасвирланган саргузашт воқеалар ҳақиқат экани, яъни ҳаётда ростдан ҳам содир бўлгани кўпчиликка номаълум бўлса керак. Асарда тасвирланган бир оёқли қароқчи Жон Снльвер ва Жим Хоккинснинг гаройиб саргузаштлари айнан Кариб денгизидаги Пинос оролида рўй берган экан. Ёзувчи бу қаҳрамонларнинг саргузаштларини шундай маҳорат билан тасвирлагани, воқеаларнинг бир-бирига занжирдек боғланганлиги ўқувчини ўзига жалб қилади. Шу боис ҳам ушбу асар жаҳоннинг бир неча тилларига қайта-қайта таржима қилинмоқда. Жумладан, 1973 йилда ўзбек тилига Аҳмаджон Ёқубов томонидан ўгирилган.

«Хазиналар ороли»нинг янги нашри аввалги таржимадаги жузъий камчиликлар бартараф этилиб, қайта ишланган ҳолда босмага тайёрланди.

Иzzат АХМЕДОВ

БИРИНЧИ ҚИСМ

КЕКСА ДЕНГИЗ ҚАРОҚЧИСИ

1 боб

КЕКСА МОҲИР ДЕНГИЗЧИ «АДМИРАЛ БЕНБОУ» КОВОҚХОНАСИДА

Сквайр¹ Трелони, доктор Ливси ва бошқа жентльменлар мендан Хазиналар Оролн хақида билган барча нарсаларимни ёзишни илтимос қилишди. Улар оролнинг географик жойлашишидан ташқари бутун воқеани бошидан-охиригача, ҳеч нимани яширмай хикоя қилиб беришмни исташарди. Бу оролнинг қаерда жойлашганини ҳозир кўрсатиш мумкин эмас, чунки у ерда биз ташиб улгурмаган хазина сақланади. Шундай қилиб, 17... йилда қўлимга қалам олиб, отамнинг «Адмирал Бенбоу»² ковоқхонасини ҳамда қуёшда қорайган юзи қилич изидан тиртик бўлиб қолган кекса денгизчининг ана шу ковоқхонага жойлашиб олган пайтларини кўз олдимга келтирдим.

Унинг оғир қадам ташлаб остонамизга етиб келгани, унга қарашли денгизчилар сандиқчасини эса орқасидан замбилгалтакда келтиришгани худди кечагидай ёдимда. У новча, бақувват, йўфон гавдали киши эди. Унинг мойланган кокили мовий кафтанининг ёр босган ёқаси устидан диккайиб чиқиб турарди. Қўллари ғадир-будир, тирноқларн коп-кора, кемтик юзидаги қилич тилишидан ҳосил бўлган тиртиғи оқиштоб сурма рангда эди. Бу нотаниш кишининг хуштак чалиб, кўрфазимизга назар ташлагани ҳамда тўсатдан бор овози билан қадимий матросча қўшиқни куйлагани ёдимда, кейинроқ у бу қўшиқни тез-тез айтадиган бўлди:

Ўлик сандиғига ўн бешта одам.
Йо-хо-хо, бир шиша ром.

¹ Сквайр — Англиядаги дворянлар унвони.

² Бенбоу — XVII аср охирларида яшаган инглиз адмирали.

Унинг овози чолларникидай титроқ лангарини кўтарини учун хизмат қиладиган чигир овозидай ёнжилдоқ эди.

Хассаси ҳам оғир юк кўтарадиган чигирга ўхшарди. У ана шу хассаси билан эшигимизни қоқди, отам остонада пайдо бўлганда кўрслик билан бир бордоқ ром беришни талаб қилди.

Унга ром беришди, у бу ичимликнинг пиридай ромини хўплаб-хўилаб, шошилмай, хузур қилиб ича бошлади. Ичимликни култ-култ ютаркан, гоҳ қояларга, гоҳ ковокхона лавҳасига қарарди.

— Қулай кўрфаз, — деди у ниҳоят. — Майхона учун жуда боп жойда. Одамлари кўйми, оғайни?

Отам, афсуски, одамлар оз, деган жавобини қилди.

— Хўш, нима бўйи! — деди денгизчи. — Бу... менга жуда маъқул. Ҳой оғайни! — у орқасидан замбилғалтакни ёлдиришиб келаётган кишига қичқирди. — Бу ёққа олиб кел, сандикчи ичкарига олиб киришга ёрдамлашиб юбор... Бу ерда озгина истикомат қиламан, деб давом этди сўзида. — Камсуқум бир одамман. Менга ром, чўчка тўши, қўймоқ... хов анави денгизга чиқаётган кемалар кўрниниб турган бурун бўлса бас... Исмими? Майли, капитан деяверинглар... Эҳ-ха, нимага умидвор бўлиб турганларингни биляман! Мана!

У остонага учтамп-тўртта олтин тангани улоқтирди.

— Булар тамом бўлгандан кейин, хузуримга кириб айтишларинг мумкин, — деди у жиддийлик билан, сўнг отамга амирона назар ташлаб қўйди.

Чиндан ҳам унинг кийимлари кўримсиз, гаплари дағал бўлса-да, ҳар қалай оддий матросларга сира ўхшамасди. У бировларнинг ўзига бўйсуншига ўрганиб қолган штурман ёки шкинерга ўхшаб кетарди. Унинг муштига эрк беришни ёқтириши сезилиб турарди. Замбилғалтакли киши бу нотаниш одам кеча эрталаб почта аравасида «Қирол Георг меҳмонхонаси»га келганини, ўша ерда денгиз яқинига жойлашган ҳамма қўноқхоналарини суриштирганини айтиб берди. Эҳтимол, капитан бизнинг ковокхонамиз ҳақида яхши гапларини эшитиб ва унинг четроқда жойлашганини билиб, бизникида истикомат қилишга аҳд қилгандир. Ижарада турувчи бу одам ҳақида билганларимизнинг бариси шу бўлди, холос.

У камгал одам эди. Кун бўйи кўрфаз соҳилида айланиб юрар ёки қўлида миё дурбинни билан қояларга

чиқарди. Кечкурунлари эса умумий хонанинг бир бурчагида, олов ёнида ўтирар ва ромга оз-моз сув аралаштириб ичарди. У биров гапга солса жавоб бермас, гапирган кишига қахрли назар ташлаб кўяр, бурни туманда қолган кеманинг сиренасидай ҳуштак чаларди. Кўп ўтмай биз ҳам, хўрандаларимиз ҳам уни ўз холига қўйдик. У ҳар кун сайрдан қайтгач, йўлдан биронта денгизчининг ўтган-ўтмаганини сўрарди. Аввалига унга ўзига ўхшаган майхўр улфат етишмаётгандир, деб ўйладик. Кейинроқ эса унинг бунақа одамлардан ўзини олиб қочишга интилаётганини пайкаб қолдик. Борди-ю, биронта денгизчи Бристолга бора туриб йўлакай «Адмирал Бенбоу»да тўхтайдиган бўлса, капитан аввал эшик пардаси орқасидан мўралаб қарарди унга, шундан кейингина мехмонхонага чиқарди. Ана шундай одамлар келиб қолганда у сичкондай пусиб, жимгина ўтирарди.

Гап нимада эканлигини мен билардим, чунки капитан ўз ташвишини менга айтган эди. Кунларнинг бирида у мени четга тортди ва «кўз-қулоқ бўлиб юр, агар бу атрофда бир оёқлик денгизчи пайдо бўлса, дарҳол менга хабар қил», деб тайинлади ва хизматим эвазига ҳар ойнинг биринчи кунинда менга тўрттадан кумуш танга беришни ваъда қилди. Ойнинг бпринчи кунини келганда ваъда қилинган маошни беришни сўраб унга мурожаат қилдим, у эса бурнини пишиллашиб, менга қахрли назар ташлаб қўйди. Бирок бир hafta ўтмай, бир ўйга келди шекилли, менга тангаларни келтириб берди ҳамда «бир оёқлик денгизчи»ни кўздан қочирмасликни қайта тайинлади.

Бир оёқлик денгизчи мени, ҳатто, тушимда ҳам таъкиб қиладиган бўлди. Қаттиқ шамол уйимизнинг тўрт томонини ларзага келтирган, қудратли тўлқинлар кўрфазга ва қоя тошларга ўкириб урилган бўронли тунларда у минг хил қиёфада, минг хил шайтону иблис тусида тушимга кирарди. Унинг оёғи гоҳ тиззасидан, гоҳ сонидан кесилган бўларди. Баъзида у танасидан ягона оёқ ўсиб чиққан қандайдир дахшатли махлуқ сифатида кўринарди. У бир оёқ билан четан деворлар ва ариқлардан сакраб ўтиб мени қувларди. Ҳар ойда оладиганим тўртта кумуш танга менга анча қимматга тушди; унинг эвазига ана шундай жирканч, кўрқинчли тушларни кўрдим.

Бир оёқлик денгизчи мен учун қанчалик дахшатли бўлмасин, лекин капитаннинг ўзидан ҳар қалай бошқа-

ларга қараганда камрок қўрқардим. Баъзида у кечқурунлари сув қўшиб шунчалик кўп ром ичардики, бошини сарак-сарак қилар, ана шундай найтларда қовокхонада узок ўтириб қолар, атрофдагиларга заррача эътибор бермай, ўзининг қадимий, беўхшов, чапанича денгизчилар қўшинини айтарди. Баъзан у хаммани ўз столига таклиф қилиб, бордоқ сўраб қоларди. Таклиф қилинганлар кўркувдан қалт-қалт титрашар, капитан эса уларни ё денгиз саргузаштлари хақидаги хикояларини эшитишга, ё ўзи айтаётган қўшиққа жўр бўлишга мажбур қиларди. «Йо-хо-хо, бир шиша ром» айтилганда уйимизнинг деворлари ларзага келарди, чунки бу ерга келганлар унинг омонсиз ғазабидан қўрқиб, бир-бирининг овозини босиб, баландроқ ашула айтишга интиларди, фақат капитан улардан мамнун бўлса етарли эди, чунки бундай пайтларда унинг жазаваси тутиб кетарди: гоҳ столи муштраб хамманинг жим бўлишини талаб қиларди; гоҳ биров сўзини бўлиб, бирор савол берса ғазабга келарди; гоҳида эса, аксинча, бирорта одам савол билан мурожаат қилмаса ҳам жини баттар кўзирди, чунки бундай қилиш, капитаннинг фикрича, унинг гапларига эътиборсизлик билан қулоқ солишни билдирарди. У қовокхонадан бирорта одамни ташқарига чиқармасди — улфатлар ичилган винолардан мудраб, қария эса гандираклаганча аранг ўрнига жўнаганидан кейингина тарқала оларди.

Лекин хаммасидан ҳам унинг хикоялари ваҳимали эди. Дорлар, тахта устидан юриш¹, довуллар, Драй Тортугас² хақидаги, қарокчиларнинг уялари ва уларнинг Испан денгизидаги³ жасоратлари тўғрисидаги хикоялари ниҳоятда даҳшатли бўларди.

Хикояларидан маълум бўлишича, у бутун умрини денгиздаги учига чиққан ёвузлар орасида ўтказган. Икки гапнинг бирида унинг оғзидан чиқаётган куракда турмайдиган ҳақоратлар соддадил қишлоқ одамларини ўзига гапириб берган жинойтлардан ҳам баттарроқ талвасага соларди.

¹ *Тахта устидан юриш* — жазо тури. Ўлимга ҳукм этилганларни бир учи денгиз узра чиқариб қўйилган. иккинчи учи миҳланмаган тахта устидан юришга мажбур қилинарди.

² *Драй Тортугас* — Флорида яқинидаги орол.

³ *Испан денгизи* — Қараиб денгизи Жануби-шарқ қисмининг эски номи.

Отам доим қовоқхонани ёпишга тўғри келади, чунки капитан хўрандаларни бездиряпти, деб таъкидларди. Бунчалик ҳақоратларни эшитишга, уйга қайтаётганда қўрқувдан титраб-қақшашга кимнинг кўзи учиб турибди! Бироқ менинг назаримда, аксинча капитан биз учун омад келтирди. Тўғри, бизга келувчилар ундаи қўрқишарди, лекин бир кун ўтар-ўтмай яна шу ери кўмсашарди. У осойишта, зерикарли турмушимизга аллақандай кишига хуш ёқадиган ташвиш киритиб қўйганди. Ёшлар орасида эса капитаннинг мухлислари ҳам пайдо бўлди, бундайлар унга очикдан-очик қойил қолишганини айтишарди. «Денгизда суяги қотган чинакам моҳир денгизчи!» — деб хитоб қилишарди улар.

Уларнинг гапига караганда, худди мана шу капитанга ўхшаган одамлар Англияни қудратли денгиз ҳукмронига айлантирган эмиш.

Лекин бошқа томондан эса бу одам бизга чиндан ҳам зарар келтирарди. Ҳафта ортидан ҳафта, ой кетидан ой ўта бошлади, келган пайтида бизга берган пуллари аллақачон тугаганди, бошқа пул бермасди, отам ундан пул сўрашга журъат қилолмасди. Отам пулдан гап очгудай бўлса, капитан қаҳр билан пишиллай бошларди, бу пишиллаш эмас, балки бўкиришга ўхшаб кетарди; у отамга шундай ўқраярдикки, отам бечора қўрққанидан ташқарига отиларди. Ана шундай самарасиз уринишлардан кейин унинг ночорликда бош чангаллаб ўтирганини кўрардим. Ана шу қўрқувлар отамнинг ажалдан беш кун бурун ўлишига сабаб бўлганига шубҳам йўқ.

Капитан бизникига келганда қандай кийимда бўлса, ҳозир ҳам ўшани кийиб юрарди, фақат чорбозорчидан бир неча жуфт пайпоқ сотиб олди, холос. Шляпасининг бир чети осилиб, шалпайиб қолди; каттиқ шамол бўлганда у ҳалакит берса ҳам, капитан уни ўшандайлигича кийиб юраверди. Эгнидаги кафтаннинг қанчалик жулдур эканлиги ҳам яхши эсимда, юқоридаги хонасида уни қанча ямаб-ясқамасин, барибир кафтан уводага айланиб кетганди.

У ҳеч қанақа мактуб ёзмасди, ҳеч қачон ҳеч кимдан мактуб ҳам олмасди. Қайфи ошиб қолмаса ҳеч ким билан гаплашмасди ҳам. Сандиғини очганини ҳам ҳеч қайсимиз кўрганамиз йўқ.

Отам ўлим тўшағида ётган сўнгги кунларда фақат бир марта капитаннинг сўзини қайтаришди.

Бир куни кечкурун бемор отамнинг ҳузурига доктор Ливси келди. У беморни кўриб, онам қўйган тушлик овқатни апил-тапил еб, чубук чекиш учун умумий хонага — пастга тушди ва ўзига от келтиришларини кутиб турди. От қишлоқда қолган эди, чунки кўхна «Бенбоу»да отхона йўқ эди.

Уни умумий хонага мен олиб кирдим. Олифта кийинган, бошига қордай опиоқ нарик кўндирган, қора кўз, ниҳоятда одобли докторнинг қовоқхонамизга келиб турувчи кўпол қишлоқдан келганларга асло ўхшамаслиги мени хайратда қолдиргани хали-хали ёдимда. Докторни ромдан кекириб, тирсакларини столга тираб ўтирган, важохатидан ит хуркадиган, ифлос, қовоғи солиқ, бесўнақай қароқчи билан солиштирганда еру осмонча фарқ бор эди.

Бирдан капитан бўкириб хар доимги кўшигини айта бошлади:

Ўлик сандиғига ўн бешта одам...
Йо-хо-хо, бир шиша ром!
Қадах ол, ўлимга бошлар шайтон ҳам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром.

Дастлаб «ўлик сандиғи» юқорида, капитаннинг хонасида турган сандиқнинг ўзи деб ўйлардим. Қўрқинчли тушларимга бу сандиқ кўпинча қаршимда бир оёқли денгизчи билан намоён бўларди. Бирок бора-бора бу кўшиққа кўниқиб кетдик, унга эътибор ҳам бермайдиган бўлиб қолдик. Ўша куни кечкурун кўшиқ фақат доктор Ливси учун янгилик эди. Фаҳмлашимча, кўшиқ унга ёкмади. У кекса борбон Тейлор билан бод касалини даволашининг янги усули ҳақидаги суҳбатини давом эттиришдан олдин капитанга хўмрайиб қараб қўйди. Бу орада ўз кўшиғига махлиё бўлиб қизишиб кетган капитан столга зарб билан мушт урди. Бу унинг осойишталик талаб қилувчи ишораси эди.

Овозлар тиниб, сув қуйгандай жимлик чўкди; фақат доктор Ливсингина хар гап орасида чубуғини тортиб, баланд овоз билан беғараз суҳбатини давом эттираверди. Капитан унга қаҳрли назар ташлади ва яна столи мушгади. Кейин ундан ҳам баттароқ ўқрайиб қаради, тўсатдан ўдағайлаб, ҳақоратли сўзларни айта бошлади:

— Ҳой, кема саҳнидагилар, жим бўлинг!

— Менга гапиряписизми, сэр? — сўради доктор.

У фақат докторга гапирганини айтиб, яна сўкинди.

— Ундай бўлса, сэр сизга бир гапни айтиб кўяй, — деди доктор: — агар маствозлигингизни бас қилмасангиз, тез орада оламдаги битта энг ифлос одамдан халос қиласиз!

Капитан ниҳоятда ғазабга келди. У ўрнидан сакраб турди, ёнидан буклама матросча пичоғини чиқарди-да, уни очиб, деворга парчинлаб кўяман, деб докторга давдага қила бошлади.

Доктор хатто кимирлаб ҳам кўймади. У орқасига қайрилмай, елкаси оша бошқалар ҳам эшитиши учун олдингидан сал баландроқ овозда капитан билан гаплашишда давом этди. У хотиржамлик ва қатъият билан шундай деди:

— Агар пичоғингизни хозирок чўнтагингизга солиб кўймасангиз, онт ичиб айтаманки, дастлабки сайёр суднимиз сессиясидан кейинроқ ўзингизни дорда кўрасиз.

Улар нигоҳи билан бир-бирини пармалай бошлади. Лекин кўп ўтмай капитан дош беролмади. У пичоғини яширди, калтак еган итдай ғингиб стулга ўтирди.

— Эндилликда, сэр, — давом этди доктор, — вилоятимда сиздай одамнинг борлиги менга маълум бўлгандан кейин, устингиздан кечаю кундуз каттик назорат ўрнатаман. Мен фақат докторгина эмас, балки судьяман ҳам. Борди-ю, қулоғимга арзмаган шикоят етиб борса ҳам, хозиргидек бирон одамга кўполлик қилиб, озор берсангиз, сизни камокка олиб, бу ердан хайдаб юбориш учун каттик чоралар кўраман. Бошқа гапим йўқ.

Кўп ўтмай доктор Ливсига от келтиришда, у жўнаб кетди. Лекин капитан ўша окшом попути пасайиб қолди, бу ахвол бундан кейинги бир неча окшомгача давом этди.

II боб

ҚОРА ТОЗИ КЕЛИБ КЕТДИ

Орадан кўп ўтмай бизни ниҳоят капитандан халос қилган дастлабки сирли ходисалардан бири бўлиб ўтди. Лекин ундан халос бўлсак ҳам, кейинроқ кўрарсиз, унинг орттириб кетган ташвишларидан қутула олмадик.

Узок давом этган қора совуқли, довулли қаҳратон қиш кунларидан бири эди. Қиш бошланиши биланроқ бечора отамнинг баҳоргача яшаши гумон бўлиб қолди. Кундан-кунга касали оғирлаша бошлади. Қовоқхонани

бошқариш мен билан онамга қолди. Ишимиз бошимиздан ошиб ётгани учун меъдамизга теккан ижарачимиз билан ишимиз йўқ эди.

Изғиринли январь тонги эди. Кўрфаз кировдан оқариб кетганди. Жимирлаган майда тўлқинлар сохил тошларини эркалаб юварди. Қуёш чиқиб улгурмаган, лекин тепаликларнинг чўққисини ва денгизнинг ичкари томонларини илк нурлари билан жилолантирган эди. Капитан одатдагидан эртарок уйғонди ва денгиз томон отланди. Унинг увадаси чиққан мовий кафтанининг кенгбар этаклари остида қилчи тебраниб борарди. Қўлтиғида эса дурбин. Шляпасини бошнинг орқароғига суриб олган. Оғзидан чиққан буғнинг тутундай ҳавога ўрлаши ҳамон ёдимда. Катта қоя орқасига ўтаётиб жаҳл билан пишқирганини эшитдим, эҳтимол, доктор Ливси билан жикиллашиб қолганини ханузгача унута олмаган бўлса керак.

Онам тенада, отамнинг ёнида эди, мен эса капитаннинг қайтиб келинига нонушта ҳозирлардим. Бирдан эшик очилиб, ичкарига илгари ҳеч қачон мен кўрмаган нотаниш бир киши кириб келди.

Унинг юзи совуқдан кўкариб кетганди. Чап қўлининг эса иккита бармоғи йўқ. Белига қилч осиб олган бўлса ҳам, унинг қиёфаси ҳарбийларга хос эмас эди. Мен хоҳ бир оёқли, хоҳ икки оёғи бут бўлсин, ҳар бир денгизчини зимдан синчиклаб кузатардим, лекин бу одам мени ҳайронликка солиб қўйди. Қиёфасидан денгизчига унча ўхшамаса-да, хархолда унинг денгизчи эканини найқадим.

Мен ундан нима кераклигини сўраганимда, у ром талаб қилди. Унинг айтганини бажо келтириш учун ташқарига чиқиб кетаётсам, у столга ўтириб, мени яна ёнига чақириб қолди. Мен қўлимда сочиқ ушлаганимча тўхтаб қолдим.

— Бу ёққа кел, ўғлим, — деди у. — Яқинроқ кел.

Мен яқин келдим.

— Анови стол ўртоғим штурман Билли¹ учун тузалганими? — сўради у тиржайиб.

Мен ҳеч қанақа штурман Биллини танимаслигимни, стол бизда ижарада турувчи бир киши учун тузалганини, уни капитан деб аташимизни айтдим.

¹ Уильям исмининг қискартирилгани.

— Майли, — деди у, — ўртоғим штурман Биллини капитан деб аташ ҳам мумкин. Бу ишга халал бермайди. Унинг юзида тиртиғи бор, ичиб олгандан кейин юмшоқ муомала қиладиган одати бор. Штурманним Билли ана шунака одам! Капитанингизнинг ўнг юзида тиртиғи бор. Демак, ишлар жойида, тўғрими? Хуллас, мен шу ерда, мана шу уйда ўртоғим Биллининг туриш-турмаслигини билмоқчиман.

Мен капитан сайр қилгани чиқиб кетганини айтдим.

— Қаскка, ўғлим? У қаскка кетди?

Мен капитан ҳар кунни бориб келадиган қояни кўрсатдим, ҳозир келиб қолса керак, дедим.

— Қачон қайтади?

Яна бир неча савол берганидан кейин охирида бундай деди:

— Шундай, оғайним Билли мени кўриб маст бўлгандай хурсанд бўлади.

Бироқ ана шу сўзларни айтганида юзи ғамгин тусга кирганидан капитаннинг уни кўрганда унчалик хурсанд бўлмаслигига ишондим. Лекин ўша захоти ўз-ўзимга бунинг менга алоқаси йўқ, деб кўйдим. Бундан ташқари, бундай пайтларда бирор қарорга келиш ҳам анча қийин эди. Нотаниш киши шу дамда қовоқхонанинг кўча эшигин олдида турар ва сичқон пойлаган мушукдай уй бурчагидан кўзини узмасди. Мен ташқарига чиқмоқчи бўлдим, ammo у мени ташқарига чиқармади. Мен қулоқ солмадим, шунда бирдан унинг юзи шунчалик қаҳру қазабдан буришиб, оғзидан шунчалик ҳақорат ёғилдики, қўрқанимдан дарҳол орқага қайтдим. Қайтишим биланоқ у мен билан илгаригидай, хушомадга ҳам, кишояга ҳам ўхшамаган оҳангда гаплаша бошлади, елкамга қоқиб, ажойиб бола эканлигимни, мени яхши кўриб қолганини айтди.

— Менинг ҳам ўғлим бор, — деди у, — ундан бир туқнинг ҳам бошқача эмас, жуда ўхшайсан. У билан фахрланаман. Лекин ўнгл болалар учун энг муҳими — итоткорлик. Шунака, ўғлим, итоткорлик. Агар Билли билан бирга сузганигда эди, сени икки марта чақириб ўтирмасдим. Билли ҳам, у билан бирга сузганлар ҳам буйруқни икки қилмасди сира... Ана, қўлтиғига дурбинини қисиб, штурманним Билли ҳам келиб қолди, худо уни ўз паноҳида сақласин! Юр, яна ичкарига кириб, эшик орқасига яширинайлик, ўғлим. Билли учун хушха-

бар хозирлайлик, Биллини хурсанд килайлик, худо уни напихида сакласин!

Шундай деди-ю, мени умумий хонанинг бурчагига сургаб бориб, орқасига яширди. Иккаламизни ҳам ланг очик эшик тўсиб турарди. Ўзингиз тасаввур қилиб кўринг, нотаниш кишининг ўзи ҳам кўркиб турганини кўриш мен учун ҳам кўнгилсиз, ҳам оз-моз кўркинчли эди. У қиличнинг сопиши бўшатиб, қинидан сал чиқарди, анчагача томонига бир нарса тикилиб, уни ютишга уринаётган одамдай ютиниб турди.

Ниҳоят капитан хонага кирди, эшикни тарақлатиб ёпди, ҳеч қасққа қарамай, тўғри нонушта қўйилган стол томон юрди.

— Билли! — деди нотаниш киши ўз овозига қатъият ва дадиллик оҳанги беришга интилиб.

Капитан лошнаси билан орқасига ўгирилди ва биз билан юзма-юз бўлиб қолди. Юзи докадай оқариб, хатто бурни ҳам кўқариб кетди. У гўё алвасти ё шайтонга, ёки, агар бор бўлса, ундан ҳам хунукроқ нарсага дуч келиб қолган одам киёфасига тушиб қолди. Шунини эътироф этишим лозимки, унга раҳмин келиб кетди — у дархол қарн, мункиллаган чолга ўхшаб қолди.

— Билли, нахотки мени танимаётган бўлсанг? Билли, нахотки кадрдон кемадош ўртоғингни танимасанг? — деди нотаниш киши.

Капитан хаво етишмаётгандай оғзини катта очди.

— Қора Този! — деди у ниҳоят.

— Худди ўзи, — деди нотаниш киши бир оз дадиллашиб. — Қора Този кемадош дўстини, «Адмирал Бенбоу» қовоқхонасида истиқомат қилаётган Биллисини зиёрат қилгани келди. Эҳ, Билли, Билли! Иккита бармоғимдан айрилганимдан бери қанча йиллар ўтиб кетди-ю! — хитоб қилди у майиб қўлини кўтариб.

— Майли, — деди капитан. — Изимга тушибсан, мана қаршингда турибман. Гапир, нега келдинг?

— Сени биламан, Билли, — деди Қора Този. — Сен ҳақсан, Билли. Мен жуда яхши кўриб қолган, анави яхши бола менга бир бордоқ ром келтиради. Биз эса бирга ўтирамыз, истасанг ичинг-киноясиз, тўғрима-тўғри, эски кадрдонлардай гаплашамиз. Шундай эмасми?

Мен қўлимда шиша билан қайтиб кирганимда улар капитаннинг столида рўпарама-рўпара ўтиришарди.

Қора Този ёнламасига, эшикка яқинроқ ўтирар, бир кўзи кадрдон дўстида бўлса, бир кўзи чекиниш йўли эшикда эди.

У менга чикиб кетишни, эшикни кия очиб қўйишни буюрди.

— Ўғлим, яна эшик тирқишидан мўралаб юрмагин.

Мен уларнинг икковини ёлғиз қолдириб, пештахта ёнига қайтдим.

Анча вақтгача қулоқ солдим, лекин ҳар қанча уринмай тушуниб бўлмайдиган гўнғир-гўнғирдан бошқа нарсани эшитмадим. Бора-бора овозлар баландроқ эшитила бошлади, ниҳоят капитаннинг оғзидан чиққан бир неча сўзни, асосан ҳақоратни аниқ эшитдим.

Бир гал капитан:

— Йўк, йўк, йўк! Гапирма бу ҳақда! Уқдингми? — деб бақирди.

Сўнг яна бақирди.

— Агар нш дорга бориб тақаладиган бўлса, майли, ҳамма осилсин.

Кейин тўсатдан ҳақорат сўзлари ёғилди, стол ва ўриндиклар полга гурсиллаб ағанади, ханжарлар шарақлади, кимдир оғриқдан додлаб юборди. дам ўтмай эшик томон жон-жаҳди билан қочаётган Қора Тозини кўрдим. Капитан уни қувлаб борарди. Уларнинг қиличлари яланғочланганди. Қора Тозининг чап елкасидан қон оқарди. Капитан эшик олдида қилич билан яна ҳамла қилди, қочиб кетаётган рақибига яна битта энг даҳшатли, эҳтимол унинг бошини иккига бўлиб ташлайдиган зарба бермоқчи бўлди-ю, бироқ қилич «Адмирал Бенбоу»нинг катта лавҳасига илиниб қолди. Лавҳанинг настида ромдаги ўша зарбанинг изи ҳозир ҳам бор.

Шу билан жанг тамом бўлди.

Қора Този йўлга чикиб олгач, ярадор бўлишига қарамай, киши хайрон қоладиган даражада тезлик билан қочди, бир дақиқадан кейин тепалик орқасида кўздан ғойиб бўлди. Капитан қаққайиб тик турар ва лавҳага телбалардай боқарди. Кейин бир неча марта кўзини силаб, сўнг ичкарига кирди.

— Жим, — буюрди у, — ром келтир!

У шундай деди-ю, сал гандирақлаб кетди ва қўли билан деворни ушлаб қолди.

Яраландингизми? — сўрадим мен.

— Ром! — такрорлади у. — Бу ердан жўнашим керак. Ром келтир! Ром!

Мен ром келтириш учун югурдим, лекин ниҳоятда хаяжонланганимдан бордоқни синдириб қўйдим ва ёроқ хумнинг жўмрағини булғаб қўйдим. То ҳамма нарса-ни тартибга келтириб, бошқа бордоққа ром қўйгунимча, тўсатдан залда бир нарса полга гурсиллаб кулаганини эшитдим. Югуриб хонага кирсам, капитан ерда чўзилиб ётибди. Муштлашиш ва шовқин-суронни эшитиб ташвишга тушган онам менга ёрдамлашгани пастга югурибди. Икковимиз капитаннинг бошини кўтардик. У хансираб-хансираб аранг нафас оларди. Кўзлари юмук, юзи кўкариб кетганди.

— Ё раббий! — хитоб қилди онам. — Қовоқхонамиз учун қандай шармандалик! Аксига олиб отанг ҳам касал ётибди!

Биз капитанга қандай ёрдам қилишни билмасдик. Нотаниш киши билан яккама-якка жангда ўладиган даражада яраланганига ишончимиз комил эди. Мен ром келтириб, оғзига қўйишга уриндим. Лекин унинг кучли жағлари маҳкам қисилган эди.

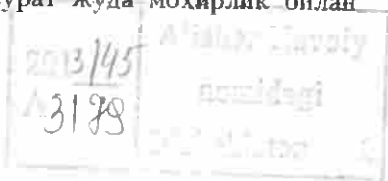
Бахтимизга эшик очилиб, бемор отамдан хабар олгани доктор Ливси кириб келди.

— Доктор, ёрдам беринг! — хитоб қилдик. — Нима қилсак экан? Қаери яраландийкин?

— Яраланган дейсизларми? — деди доктор. — Бўлмаган гап! У мен ёки сенга ўхшаб яраланмаган. Миясига қон қўйилган, холос. Нима ҳам қилардик! Уни огоҳлантиргандим... Хўш, миссис Хокинс, тепага, эрингизнинг ённга чиқа қолинг, иложи бўлса унга ҳеч нарса деманг. Мен эса, мутлоқ яшашга илоийқ бўлган бу одамни қутқаришга уриниб кўраман. Жим, жом олиб кел.

Мен жом келтирганимда доктор капитаннинг енгини шимариб, унинг қатта, мушакдор қўлини яланғочлаб қўйганди. Қўлида талайгина татуировкаси ҳам бор экан. Елкасига яқинроқ жойда: «Бахт учун», «Оқ йўл», «Билли Бонснинг орзулари рўёбга чиқсин» деган аниқ ёзувлар кўкариб турарди.

Елкасида дорнинг сурати бўлиб, унда бир киши осилиб турарди. Назаримда бу сураг жуда мохирлик билан солинган эди.

— Башорат қилиб чирилган сурат, — деди доктор бармоғини дор суратига теккизиб. — Энди, жаноби Билли Бонс, чиндан ҳам сизни шундай деб аташса, конингизнинг рангини ҳам бир кўриб қўяйлик... Жим. — Менга мурожаат қилди у, — қондан кўркмайсанми?

— Йўқ, сэр, — дедим мен.

— Жуда соз, — деди доктор. — Бўлмаса жомни ушлаб тур.

У наштарни олиб, унинг кўк томирини ёрди.

Кўзини очиб, бизга маъносиз назар ташлагунига қадар капитаннинг анча қони оқди. У докторни таниб, қовоғини уйди. Кейин менга кўзи тушиб, тинчлангандай бўлди. Сўнг қизариб-бўзариб ўрнидан туришга уринди ва қичқирди:

— Қора Този қаерда?

— Елкангизда ўтиргандан бошқа бу ерда ҳеч қандай този йўқ, — деди доктор. — Сиз ромни кўп ичгансиз. Мана, мен айтгандай, мянгишга қон қуйилди. Мен бўлсам, истагимга зид ўлароқ, сизни ўлимдан қутқариб қолдим. Хўш, Мистер Бонс...

— Мен Бонс эмасман, — капитан унинг гапини бўлди.

— Ахамияти йўқ, — деди доктор. — Менинг бир Бонс исмли қароқчи танишим бор, мен сизга бу номни гапни қисқа қилиш учун бердим. Гапларимни яхшилаб уқиб олинг: бир бордоқ ром сизни ўлдирмайди, бироқ бир бордоқ ичганингиздан кейин яна ва яна ичганингиз келади. Бошимдаги парик ҳурмати онт ичиб айтаманки, агар ичишни ташламасангиз, тез орада албатта ўласиз. Тушундингизми? Инжилда айтилган жойга қараб кетаверасиз... Қани, ўрингиздан туришга урилиб кўринг-чи. Тўшагингизга бориб олишингизга ёрдамлашаман.

Биз капитанни катта бир қийинчилик билан тепага олиб чиқиб, ўрнига ётқиздик. У дармонсизланиб ўзини ёстиққа ташлади. У гўё хушсиздай эди.

— Шунини унутмангки, — деди доктор, — сизга чин кўнглимдан айтаяпман: «ром» билан «ўлим» сўзи сиз учун бир хил маънони билдиради.

У кўлимдан ушлади-да, бемор отамнинг ҳузурига бошладди.

— Ҳеч гап эмас, — деди у эшикни ёпишимиз биланок. — Анчагина қон олдим, энди кўп вақтгача тинч юради. Бир хафтача ётади, бу унинг учун ҳам, сизлар учун

хам фойдали. Лекин иккинчи зарбани кўтара олмаса керак.

III боб

ҚОРА БЕЛГИ

Тушга яқин капитаннинг хузурнга кўлимда муздак ичимлик ва дори-дармон билан кирдим. Биз уни қандай ётқизган бўлсак худди ўшандай ҳолатда, фақат бошини кўтариброк ётарди. У кўзимга жуда дармонсиз, шу билан бирга хаяжонли кўринарди.

Жим, — деди у, — бу ерда фақат сенгина бирор нарсага ярайсан. Сенга нисбатан сира ёмонлик қилмаганимни ҳам биласан. Ҳар ойда сенга тўрт пенсдан кумуш танга бериб турдим. Дўстим, мана кўриб турибсан, касалман, сўққабош бир одамман. Менга бир бордоқ ром келтириб берасан-а, Жим, шундай эмасми?

Доктор... — деб гап бошладим.

Лекин у жахли чиқиб, заиф овоз билан докторни ҳақорат қилишга тушди.

Ҳамма докторлар — қуруқликдаги каламушлар, — деди у. — Бу ерлик докторларнинг ким ўзи — денгизчиларнинг қалбини тушунармиди? Мен қуёш тандирдай қиздирадиган, Сарик Жек¹ туфайли одамлар тутдай тўкилаётган, зилзиласи қуруқликни денгиз тўлқинларидай алғов-далғов қилаётган мамлакатларда бўлганман. Бу жойлар ҳақида докторингиз нимани биларди? Мен фақат ром билан тирик эдим, ҳа! Ром мен учун ҳам гўшт, ҳам сув, ҳам хотин, ҳам дўст бўлган. Агар ҳозир ром ичмасам, довул қирғоққа улоқтириб ташлаган, шалоғи чиққан эски қайиқнинг ўзи бўламан-коламан. Ана унда сен ҳам, Жим, анови каламуш доктор ҳам уволимга қоласизлар.

У яна сўқинишга тутинди.

Бармоқларимнинг қалтирашини қара, Жим, — деб сўзида давом этди у аянчли оҳангда. — Титроқни тўхтатиш кўлимдан келмайди. Бугун оғзимга бир томчи ҳам олганим йўқ. Анови доктор қиш-қизил тентакнинг ўзи, ишонавер. Агар ром ичмасам, Жим, кўзимга ваҳимали нарсалар кўринаверади. Худо ҳақки, баъзиларини кўрдим ҳам!

¹ Сарик Жек — безгак.

Мен кекса Флинтни кўрдим, хов анови ерда, бурчакда орқасини ўгириб ўтирибди. Уни худди тирик одамдай аниқ кўрдим. Кўзимга ваҳимали нарсалар кўрина бошласа, йирткичнинг ўзи бўламан-қоламан! — ахир, мен чапанича ҳаёт кечирришга одатланганман. Докторларингнинг ўзи бир бордоқ уни ўлдира олмайди, деб айтган. Жим, агар бир бордоқ ром келтирсанг бир гиней¹ бераман!

У шундай ялина бошладики, шундай безовта бўла бошладики, унинг тўполонини отам эшитиб қолмасин тагин деб кўриб кетдим. Ўша куни отамнинг аҳволи анча оғир бўлиб, мутлақо осойишталикка ташна эди. Бунинг устига докторнинг бир бордоқ капитанга зиён қилмайди деган гапи менга далда берарди.

Менга пулингиз керак эмас, — деб жавоб қилдим, чунки пора бераман дегани менга қаттиқ ботган эди. — Отамга қанча тўлашингиз лозим бўлса, ўшани бераверинг. Сизга бир бордоқ ром келтириб бераман, лекин бу охиргиси бўлади.

Мен бир бордоқ ром келтирдим. У бордоқни юлқиб олди ва ромни сўнгги томчисигача қолдирмай смирди.

Жуда соз бўлди-да! — деди у. — Мана қушдай енгил тортдим-кўйдим

Менга кара, дўстим, доктор тўшакда қанча ётишим лозимлигини айтганмиди?

Энг камин бир hafta, — дедим мен, — ундан кам эмас.

Тоза худо урибди-ю! — кичкирди капитан. — Бир hafta-я! Агар бир hafta ётадиган бўлсам, улар менга қора белгини юборишга улгуришадн-ку. Бу одамлар қаердалигимни искаб топшиди ахийри. Ўз бойлигини саклаш олмаган исрофгарлар, дангасалар энди бировникига кўз олайтиришяпти. Ҳақиқий денгизчилар ҳам шунақа қиладими? Мана, мени олайлик: мен тежамли одамман, ҳеч қачон пулни беҳуда совурмаганман, орттирганимни йўқотишни ҳам истамайман. Уларни яна бошлайман. Мен уларни лақиллатиб, бу кўрфаздан жуфтақни ростлаб қоламан.

У аста ўрнидан тураркан, елкамни шундай қаттиқ ушладики, дод деб юборишимга озгина қолди. Қундадай оғир оёқларини пастга туширди. Унинг жўшқин гаплари арағ эшитилаётган овозга мос тушмасди.

¹ Гиней — инглиз тангаси (ўн сўмлик олтин).

Каравотга ўтириб олгандан кейин у анчагача бир ориз хам сўз топа олмади ва ниҳоят шундай деди:

Бу доктор роса тинкамни қуритди-да. Қулоқларим шанфиллаятти. Ётиб олншимга ёрдамлашвор...

Бирок мен то унга қўлимни чўзгунча, у ўзини яна кўрпага ташлади, анчагача нидамай ётди.

Жим, — деди у ниҳоят, — бугун анави денгизчини кўрдингми?

Қора Тозиними? — сўрадим мен.

Ха, Қора Тозини, — деди у. — У жуда ёмон одам, ун бу ерга юборган одамлар ундан хам ёмон. Менга қара: агар бу ердан жўнаб кета олмасам, улар менга қора белгини юборишса, билгинки, улар сандиғимни овлашади. Шунда отга мингин-да... — ахир, от минини биласан-ку, шундай эмасми? — шунда отга миниб жон-жаҳднинг билан хайда... Энди менга барибир... Ҳеч бўлмаса ҳалиги лаънати доктор — каламушнинг олдига от қўйиб бор, унга айтгин, барча матросларни, ҳамма маслаҳатчию судьяларни кема сахнига чақирсин, менинг мехмонларимни, кекса Флинтнинг ҳамма тўдасини, қанчаси тирик қолган бўлса, битта қўймай ҳаммасини «Адмирал Бенбоу» бортида ушлаб олишсин. Мен биринчи штурман эдим... ха, кекса Флинтнинг биринчи штурмани, халиги жойнинг қаердалигини якка ўзим биламан. У Саваннада, худди ҳозиргидек менга ўхшаб ўлим тўшагида ётганида менга берган. Кўрдингми? То улар менга қора белги юбормагунча ёки яна Қора Тозини, ё бир оёқли денгизчини кўрмагунча ҳеч нарса қилма. Жим, ҳаммасидан хам бир оёқлидан жуда эҳтиёт бўл!

Қора белги нима ўзи, капитан? — сўрадим мен.

Бу таклифномадай нарса, оғайни. Улар юборишганда сенга айтаман. Фақат сен оғзингдан гуллаб юрмагин, тойчоғим Жим, чин ваъда бериб айтаман, ҳаммасини баб-баравар бўлашиб оламиз...

У пойма-пой гапира бошлади, овози тобора кучсизланиб борди. Унга дори бердим, дорини ёш боладай ичиб юборди.

Хали бирорта денгизчи унингчалик дорига бу қадар зор бўлмаган.

Кўп ўтмай у каттиқ уйқуга кетди, уни ёлғиз қолдириб чиқиб кетдим.

Агар ҳамма нарса ўз изида кетаверганида нима қилар эдим, билмадим. Эҳтимол ҳамма нарсани докторга ай-

тиб берардим, чунки капитаннинг ўз сирини ошкора қилганидан афсусланиб, мени ўлдириб кўйишидан ўларча кўрқардим. Лекин ахвол бутунлай бошқача бўлиб чиқди. Кечкурунга бориб, бечора отам тўсатдан жон берди, бошқа ҳамма нарсани унутиб юбордик. Мен бошимизга тушган ғам, кўни-кўшниларнинг кириб-чиқиши, дафн маросимини ўтказиш ва қовоқхона ишлари билан шу қадар банд эдимки, капитан ҳақида ўйлашга ҳам, ундан кўркишга ҳам вақтим бўлмади.

Эртаси куни эрталаб у ҳеч нарса бўлмагандай пастга тушди. Иштаҳаси бўлмаса-да, одатдаги вақтда овқатланди, кўрққанам шуки, ҳар сафаргидан кўпроқ ичди, чунки пештахта олдида туриб олиб ўзини сийлайверди. Ичаётганда шу қадар зарда билан пишқирардики, буни кўриб, ортиқча ичма дегани ҳеч кимнинг хадди сизмади. Кечкурун отамни дафн қилиш арафасида у одатдагидек маст эди. Ғам-ғуссага тўла уйимизда унинг бошвоғи йўқ, чананича кўшиғини тинглаш анча жирканчли эди. Гарчи у жуда холдан тойган бўлса-да, ундан ўларча кўрқардик. Унинг унини ўчириб қўядиган ягона одам доктор бўлиб, у анча йироқда эди; уни бу ердан бир неча миль йироқдаги бемор ҳузурига чақиритган эди, у отамнинг вафотидан кейин ҳам уйимизга бирор марта келмади.

Мен капитаннинг дармонсизлигини айтдим. Чиндан ҳам у тузалиш ўрнига тобора заифлашиб борарди. У зинапоядан аранг чиқар, гандираклаганича зал орқали пештахта ёнига судралиб борарди. Баъзида денгиз хавосидан нафас олиш учун ташқарига бошини чиқарар, лекин ўша заҳоти деворга тармашганича қоларди. У тик тепаликка чиқаётган одамдай оғир, калта-калта нафас оларди.

У мен билан ортиқ гаплашмай кўйдди, яқинда ўз сирини ошкора қилганини ҳам унутгандай эди, лекин анча бедармон бўлишига қарамай, янада жиззаки, жахлдор бўлиб қолди. Ичаётганда қиличнини суғуриб, рўпарасига стол устига қўяр, бироқ у ўз ўйларига ҳамда алахсираш билан кўзига кўринаётган нарсаларга берилиб кетганидан одамларни мутлақо пайқамасди.

Бир гал бизни хайратга солиб, қандайдир кишлоқча севги кўшиғини ҳуштак чалиб куйлай бошлади, эхтимол, бу кўшикни ёшлигида, денгиз сафарига жўнаш олдидан айтган бўлса керак.

Отамни жойинга қўйганимизнинг эртаси куни, хавонинг қовоғи солиқ, туманли, кундузи соат учларда эшикдан чиқдим-у, остонада тўхтадим. Қайғуга чўшиб, отам хақида ўйлардим...

Тўсатдан йўлда секин-аста юриб келаётган одамга кўзим тушди. Унинг кўзи кўр бўлса керак, йўлни ҳасаси билан тимирскилаб келарди. Кўзи ва бурнини кўк кўзлана тўсиб турарди. Қарилкданми ё касалликданми қомати букилган, эғнидаги эски, увадаси чиққан қалпоқли матросча камзули уни янада кўримсиз, хунук кўрсатарди. Умримда бунақа кўркинчли одамни кўрмаганман. У ковокхона яқинига келиб тўхтади ва бўшлиққа қараб, баланд овозда, кироат билан димоғида шундай деди:

— Бирорта мурувватли одам ўз ватани, Англияни қахрамонона химоя қилишда энг азиз нарсаси — кўздан айрилган бечора кўр одамга (худо қирол Георгни қўлласин) ҳозир қаерда турганини айтиб беролмайдими?

— Ҳой саховатли одам, сиз «Адмирал Бенбоу» ковокхонаси ёнида, Қора Тепа кўрфазида турибсиз, — дедим мен.

— Мен овоз эшитяпман, овоз бўлганда ҳам ёш одамнинг овозини, — тўнғиллади чол. — Яхши йигит, қўлингизни беринг, мени ана шу уйга етакланг!

Мен унга қўлимни узатдим, бу кўркинчли кўр махлук эса ширинсўзлик билан уни омбурдай махкам қисиб ушлади.

Мен кўркиб кетдим, қочмоқчи бўлдим. Лекин кўр мени ўзига тортди.

Ҳой бола, энди капитаннинг олдига етакла, — деди у.

— Сэр, — дедим мен, — ҳақ гап, кўрқаман...

— Кўрқасанми? — у захарханда қилди. — Шунақами! Кўрқасанми? Ҳозироқ мени етаклаб кир, бўлмаса қўлинг-ни сипдираман!

Сўнг қўлимни шундай қайирдики, мен додлаб юбордим.

— Сэр, дедим мен, — ўзимни эмас, сизни ўйлаб кўрқяпман. Капитан илгарпгидақа эмас, у қилнчини яланғочлаб ўтирибди. Унинг олдига бир жентльмен келган эди...

— Тезроқ юр! — у гапимни бўлди.

Ҳеч қачон бунақа қахрли, совуқ, жирканч овозни эшитмагандим. Бу овоз мени оғриқдан ҳам баттарроқ

кўрқитарди. Мен унга итоат қилиш лозимлигини тушундим, уни ром ичиб маст-аласт бўлиб ўтирган касал карокчимиз хузурига етакладим.

Кўр мени темирдай бармоқлари билан маҳкам ушлаб олди. У бутун оғирлигини ташлаб мени эзар, мен эса оёқда аранг турардим.

Мени тўппа-тўғри унинг ёнига олиб кир, у мени кўриши биланок: «Билли, мана, дўстингиз келди», деб қичқирасан. Борди-ю қичқирмасанг, мана бундай қиламан!

У қўлимни янада қаттиқроқ қайирдики, хушимдан кетаёздим. Мен бу кўр гадован шундай кўрқдимки, капитан олдида дахшатта тушишим ҳеч гап бўлмай қолди, залнинг эшигини очиб, титроқ товуш билан кўр буюрган гапларни қичқириб айтдим.

Бечора капитан кўзини катта очиб, дархол хушёр тортди. Унинг юзида кўрқув эмас, балки ўлим изтиробини бор эди. У ўрнидан турмоқчи бўлди, лекин туролмади, дармони етмади чамаси.

— Ҳечқиси йўқ, Билли, ўтиравер, қимирлама, — деди гадо. — Сени кўролмасам ҳам бармоқларингнинг титраётганини сезиб турибман. Хизматни бажармаса бўлмайди. Ўнг қўлингни узат. Ҳой бола, унинг ўнг қўлини ўнг қўлимга тутказ.

Икковимиз унга итоат қилдик. Кўр ҳасса ушлаган қўлидаги алланямани капитаннинг кафтига қўйди, у эса дархол кафтини мушт қилиб тугди.

Иш битди, — деди кўр.

Шу гапни айтгандан кейин мени қўйиб юборди, тўсатдан дайди кўрларга хос чакқонлик билан умумий хонадан кўчага чиқиб олди. Мен эса ҳамон узоқлашиб бораётган ҳасса овозига қулоқ солиб қимирламай турардим.

Капитан икковимиз то ўзимизга келгунча анча вақт ўтди. Мен унинг билагини қўйиб юбордим, у қўлини тортиб олди ва кафтига қаради.

Соат ўнда! — хитоб қилди у. — Олти соат қолибди! Биз ҳали уларга кўрсатиб қўямиз!

У сакраб ўрнидан турди, бироқ шу захоти гандирак-лаб, томоғини ушлади. Бир оз ана шундай гандирак-лаб турди-да, кейин қандайдир валати овоз чиқариб, гурс этиб полга йнқилди.

Мен дарҳол унга ўзимни ташладим ва онамни чақирдим. Лекин вақт ўтган эди. Капитан мияга қон қўйилишидан тўсатдан ўлиб қолганди. Қизик: кейинги найтларда унга ачина бошлаган бўлсам ҳам, барибир менга ёқинқирамасди, бироқ унинг ўлиб ётганини кўриб йиғлаб юбордим. Мен кўп йиғладим, анча кўз ёши тўкдим. Бу кўз олдимида рўй берган иккинчи ўлим ҳамда ёш қалбимга янгигина кириб келган биринчи қайғу ва алам эди.

IV боб

МАТРОС СЛИДИҒИ

Мен, албатта, билганларимнинг ҳаммасини онамга айтиб бердим. Эҳтимол, бу ҳақда илгарироқ айтсам бўлармиди. Биз жуда кийин, хавфли вазиятда қолдик.

Капитандан кейин қоладиган пулларнинг бир қисми — агар унинг пуллари бўлса, — шубҳасиз бизга тегиши керак. Бироқ унинг Қора Този, кўр гадо сингари ўртоқлари қўлга киритган ўлжаларини марҳумнинг қарзи учун тўлашлари гумон эди. Капитаннинг «отга миниб доктор Ливси ҳузурига бор» деган буйруғини бажара олмадим: бутунлай химоясиз онамни ёлғиз ташлаб кетиш мумкин эмасди. Бу ҳақда ўйлаб ўтиришнинг ҳам кераги йўқ. Бироқ биз ортқ уйда қола олмадик: ўчоқдаги кўмир чўғлари темир панжарага тик этиб тушгудек бўлса ҳам сапчиб кетардик, ҳатто соатнинг чиқиллаши ҳам бизни ваҳимага соларди. Ҳамма ёқдан кимларнингдир оёқ товушлари эшитилаётгандай, кимдир уйимизга яқинлашаётгандай бўлиб туюларди.

Полда жонсиз жасад ётгани ва қаердандир яқин ўртада айланиб юрган, ҳозир келиб қолиши мумкин бўлган жирканч кўр гадони ўйлаганимда сочларим тикка бўлиб кетарди. Бир даққка ҳам сусткашлик килиш мумкин эмас. Қандайдир бир қарорга келиш керак. Биз ёрдам сўраб яқинроқдаги қишлоққа боришга аҳд қилдик. Айтилган сўз — отилган ўқ. Совуқ туман ичида яланғош югура бошладик. Аллақачон қош қорая бошлаганди.

Қишлоқ биз томондан кўринмасди, лекин у жуда яқин, биздан бир неча юз ярд¹ нарироқда, кўрфазнинг

¹ Яр — Англияда 0,91 метрга тенг узунлик ўлчови.

нариги сохилига жойлашган эди. Кўр гадонинг қарама-қарши томондан келиб, яна ўша томонга кетгани менга анча далда берарди. Гарчи баъзан тўхтаб-тўхтаб, кулок солиб югурган бўлсак ҳам, кўн йўл босмадик. Хамма ёқдан одатдаги товушлар, тўлкинларнинг кирғокқа урилиши, ўрмондаги қарғанинг қариллаши эшитиларди.

Қишлоқда аллақачон чироқлар милтиллаб ёнарди, уларнинг эшик ва деразалардан кўзга ташланиб турган сарғиш шуъласи бизга тасалли берганини ҳеч қачон унутмайман. Бирок биз олган ёрдам шу бўлди, холос. Қишлоқ аҳлининг биронтаси ҳам, биз билан «Адмирал Бенбоу»га боришга рози бўлишмади.

Ўз ташвишимиз ҳақида қанча кўп гапирсак, улар шунчалик кўркиб ин-инларига кириб кетишарди. Ўша вақтларда менга нотаниш бўлган капитан Флинтнинг номи қишлоқ аҳлига машҳур бўлиб, уларни даҳшатга соларди. Улардан баъзилари бир куни «Адмирал Бенбоу» яқинидаги далада ишлаётиб йўлда қандайдир шубхали одамларни кўришганини айтишди. Нотаниш кишилар уларга контрабандачиларга ўхшаб кўринган, шу важдан шоша-пиша уйларига келиб, эшикларини маҳкам беркиштириб олишганмиш ўшанда. Кимдир кўрфазда Китт Уяси деб аталадиган люгтерни¹ ҳам кўрибди. Шунинг учун капитаннинг дўстларини тилга олишнинг ўзи ҳам уларни талвасага соларди, нариги томонда яшайдиган доктор Ливснинг ҳузурига боришга рози бўлган ботирлар чиқди-ю, лекин қовокхонани кўриклашда иштирок этишга ҳеч ким бош қўшмади.

Кўрқоклик юқумли дейишади. Бирок оқилона далиллар, аксинча, кишига ботирлик бағишлайди. Биз билан бирга кетишга бирорта одам ҳам унамагандан кейин онам етим қолган ўвдига тегишли пулларни қўлдан чиқариш ниятида эмаслигини айтди.

— Кўрқсанглар кўрқаверинглар, — деди онам. — Жимикковимиз кўрқоклардан эмасмиз. Қайси йўлдан келган бўлсак, ўша йўлдан қайтамиз. Сиздай барваста, кенг елкали йипитларда чумчукчалик юрак бўлмагани уят! Жонимиз кетса ҳамки ўша сандиқни очамиз... Миссис Кроссли, барака топкур, қонун бўйича бизга тегишли пулларни солгани сумкангизни бериб турсангиз.

¹ Люггер — кичикроқ елканли кема.

Мен онам билан кетаман деб айтдим, албатта, хамма бу ақлсизлик деб шовқин солди. Бирок эркаклардан бирортаси хам бизни кузатиб кўйишга жазм қилмади. Улар хужум бўлиб қолган тақдирда иш бериб қолар, деб менга ўқланган тўшпонча беришди ва агар кароқчилар бизни қувлайдиган бўлсалар, қочиб кетишимиз учун отларни эгарлаб, шай қилиб туришга ваъда беришди — уларнинг ёрдами шу билан чегараланди. Бир ёш йигит эса, қуролли мадад келтириш учун докторнинг ёнига от чоштириб кетди.

Хатарли йўлга отланганимиздан юрагим гурс-гурс тепа бошлади. Оқшом анча совуқ эди. Тўшин ой чикди. У уфқдан кўтарилиб, туман орасидан қизариб кўринди, дақиқа сайин равшанроқ нур тарата бошлади. Ҳадемай хамма ёқ кундузгидай ёришиб кетишига, қайтишимизда бизни пайқаш анча осон бўлиб қолишига ақлимиз етди. Шунинг учун янада тезроқ юра бошладик. Деворларни ёқалаб, шарпа чиқармай, яшириниб, зипиллаганча борардик, йўлда ҳеч қандай хавфли нарсага дуч келмай, ниҳоят «Адмирал Бенбоу»га етиб келдик.

Уйга киргач, дархол эшикни тамбалаб қўйдим. Биз ўлик ётган, ҳувиллаган уйда, қоронғилик қаърида оғир нафас олиб қакқайиб турардик. Кейин онам майхонадан шам келтирди, биз қўл ушлашиб умумий хонага кирдик. Капитан биз боя кетаётганимизда қандай ётган бўлса, худди ўшандай осмонга қараб, кўзларини катта очиб, бир кўлини ёзиб ётарди.

Дераза пардаларини тушир, Жим, — шивирлади онам. — Улар бизни деразадан кузатишлари мумкин... Энди, — деди онам пардаларни тушпрганимдан кейин, — сандиқнинг калитини топиш керак... Лекин кимнинг юраги билан ённи қовлаймиз...

У шу сўзларини айтarkan, бир оз йиғлаб хам олди.

Мен тиз чўкдим. Капитаннинг қўли ёнида, полда бир томон қорага бўялган кичкинагина думалоқ қоғоз ётарди. Бунинг қора белги эканлигига шубҳам қолмади. Уни кўлимга олдим, унинг бошқа томонига чиройли ва аниқ қилиб: «Сенга кеч соат ўнгача мухлат берамиз», деб ёзилганини кўрдим.

— Она, унга соат ўнгача мухлат берилган экан, — дедим мен.

Шу пайт қадимий соатимиз занг ура бошладик. Тўсатдан чалинган занг бизни сескантириб юборди. Шу билан

бирга хурсанд ҳам қилди, чунки соат эндигина олти бўлган эди.

Қани, Жим, деди онам, — калитни қидир.

Мен капитаннинг чўнтақларини бирин-кетин ковлай бошладим. Бир неча чақа, ангишвона, ип, йўғонгина игна, бир учи тишланган, ўралган тамаки, сопи эгри пичок, чўнтақ компаси, чакмоктош — унинг чўнтақларидан топганим шу бўлди, холос. Менга алам қилиб, хафа бўлиб кетдим.

Эхтимол, бўйнига осиб олгандир? — деди онам.

Жирканиш туйғусини енгиб, унинг кўйлаги ёқасини йиртдим. Чиндан ҳам, мен ҳозир ўз пичоғи билан кесиб юборган, мосланган ипда калит осилиб турарди. Ишнинг ўнгидан келиши қалбимизда умид учқунини алангалатди, биз капитан узоқ вақт истиқомат қилган, келганидан бери сандиғи ўша ерда турган тепадаги тор хона томон шошилдик.

Кўринишидан оддий матрос сандиғига ўхшарди у. Сандиқнинг қопқоғига қизиган темир билан «Б» ҳарфи ёзиб қўйилганди. Бу сандиқ узоқ вақт оғир хизматни ўтагандай, бурчаклари уринган ва синган эди.

— Калитни бер, — деди онам.

Қулфнинг очилиши қийин бўлди, лекин онам уни очишга муваффақ бўлди ва дархол қопқоғини кўтарди.

Димоғимизга ўткир тамаки ҳамда қатрон хиди урилди. Энг аввало кўзимиз яп-янги, ҳафсала билан тозаланган, дазмолланган, жуда яхши, онамнинг айтишига караганда, бир марта ҳам кийилмаган костюмга тушди. Костюмни кўтариб, турли нарсалар уюмни: квадрант¹, туңука кружка, бир неча бўлак тамаки, иккита чиройли тўппонча, қумуш ёмби, қадмий испан соати, унча қиммат бўлмаган, лекин хорижда ишланган бир неча тақинчоқ, мис гардишли иккита компас, Вест-Индиядан келтирилган беш-олтита ажойиб чиганокларни топдик. Кейинроқ бундай бесаранжом, хавфли, жиноятларга тўла умр кўрган капитан бу чиганокларни нега олиб юрган экан, деб кўп ўйладим.

Бироқ қумуш ёмби ҳамда тақинчоқлардан бошқа пичоққа ярадли бирор нарса тополмадик, топган нарсаларимиз эса бизга керак эмасди. Сандиқнинг энг тубида

¹ Квадрант — самовий жисмлар баландлигини ўлчайдиган асбоб.

кўпгина саёз денгиз соҳилларининг сертуз сувидан ранги ўнгиб кетган эскирок, қайиқча устига ёпиладиган плашч бор эди. Онам сабрсизлик билан уни олиб ташлади, биз сандиқдаги бошқа буюмларни: бир даста қоғозга ўхшаган, елимга ўралган пакетни, кўлга олганда жарангидан олтин солинганлиги билиниб турган бўз халтани ҳам кўрдик.

Халол хотин эканлигимни бу босқинчиларга кўрсатиб қўяман, — дедн онам. — Мендан қанча қарз бўлса, ўшанча оламан, бир фартинг¹ ҳам ортик олмайман. Миссис Кросс-нинг сумкасини ушлаб тур!

Онам халтадан пул олиб, мен ушлаб турган халтага санаб ташлай бошладн. Бу анча вақтимизни ўғирлайдиган кийин иш эди. Халтага ҳар хил мамлакатларда турлича зарб қилинган дублонлар, луидорлар, гинен, пиастрлар² ва бошқа менга таниш бўлмаган тангалар аралаш-қуралаш қилиб солинган экан. Гинейлар оз эди, онам эса гинейдан бошқа пулни санашни билмасди.

Капитан бизга бериши лозим бўлган пулнинг ярминсини санаб бўлганда, тўсатдан унинг қўлини маҳкам ушлаб олдим. Сокин киш хавосида таралаётган овоз баданимни музлатиб юборди, музлаган йўлда кўр гадо хассасининг дўқиллаши эшитиларди. Ҳасса овози тобора яқинлаша бошлади, биз дамимизни ичимизга ютиб қулоқ солдик. Кейин ковоқxonанинг эшиги қаттиқ тарақлади, сўнг эшик тутқичи кимирлади ва тамба ғижирлади — кўр ичкарига киришга интилари. Ичкари ва ташқарида жимлик чўқди. Ниҳоят яна хассанинг дўқиллаши эшитилди. Ҳасса овози бизга битмас-туганмас севинч бағишлаб узоқлаша борди ва кўп ўтмай тинди.

Ойи, — дедим, — ҳаммасини олаверинг, тезрок қочайлик.

Тамбалаган эшик кўрда шубҳа туғдиришига ишончим комил бўлиб, унинг бу ёққа бир тўда газандаларни бошлаб келишидан кўрдим.

Ҳарҳолда эшкни тамбалаб қўйганим жуда яхши бўлди-да! Буни ўша дахшатли кўрни билган кишигина тушунади.

¹ *Фартинг* — майда инглиз чақаси.

² *Пиастр ва дублон* — қадимий испан тангалари. Луидор француз тангаси.

Бирок онам канчалик кўркмасин ўзига тегишли пулдан бир тийин ҳам ортик олишни истамасди, шунингдек, ўжарлик қилиб оз олишни ҳам хохламасди. У ҳали соат эндигина етти бўлганини, вақтимиз кўплигини писанда қиларди. У ўз ҳаққини яхши танир, уни ҳеч кимга бермасди. Онам қаердадир узоқда, тепалик орқасидан чўзиб чалинган хуштак овозини эшитганимизга қадар мен билан ўжарлик қилиб баҳслашди. Шунда биз тортишувни дархол бас қилдик.

Санашга улгурганларимнинг ҳаммасини оламан, — деди ўрипдан қўзғалиб.

— Мен эса ҳисобга тўғри бўлиши учун манавини ҳам оливоламан, — дедим елимга ўроелик қоғоз бойламни кўтарарканман.

Бир дақиқадан кейин тимирскиланиб пастга тушдик. Шам бўш сандиқ ёнида қолаверди. Мен эшикни очдим. Ташқарига чиқдик, фурсатни боғ бермаслик лозим эди.

Туман тез тарқалмоқда эди. Ой тепаликларга кўз камаштирадиган даражада нур сочарди. Фақат уйдан эсон-омон чиқиб, нарироққа бориб олганимизча бизни яшириб тураётган дегандек, пастқамликда ҳамда қовоқхона эшиги олдида беқарор туман пардаси сузарди. Лекин ярим йўлга борганда, тепалик этагига етганда барибир ой нури тушиб турган ердан ўтишимиз лозим эди.

Бунинг устига олисда шошилиб келаётган қадам товушларини эшитиб қолдик.

Орқамизга ўгирилиб, сакраб-сакраб яқинлашиб келаётган чироққа кўзимиз тушди: кимдир қўлида чироқ кўтариб келарди.

— Болажоним, — деди тўсатдан онам, — пулларни олгини югургин. Ҳозир ҳушимдан кетадиганга ўхшайман...

«Икковимиз ҳам тамом бўлдик», — деб ўйладим. Қўшнилариимизнинг кўрқоқлигини канчалик лаънатладим! Онам бечоранинг ҳалоллиги ва ҳасислиги, илгариги дандиллигию ҳозирги ожизлиги учун канчалик аччиқландим!

Баҳтимизга, аллақандай кўприк ёнидан ўтиб борардик. Онам гандирақларди, мен унинг пастга — сохилга тушиб олишига кўмаклашдим. У хўрсиниб, ўзини елкамга ташлади. Ўшанда менда қаердан куч пайдо бўлганини билмайман, онамни кирғоқ бўйлаб судрадим ва кўприк остига олиб кирдим. Бу ишни анча кўполлик билан қилганимдан кўрқдим. Кўприк паст бўлганидан унинг та-

гида фақат эмаклаб юриш лозим эди. Мен ичкарироққа, пештоқ тагигача эмаклаб бордим, онам эса «мана-ман» деб кўриниб қолди. Бу ер ковоқхонадан бир мунча нарида эди.

V боб

КЎРНИНГ ЎЛИМИ

Синчковлигим кўркувдан ҳам қучли бўлиб чиқди. Жойимда тинчгина туrolмадим. Кўприк остидан секин сирғалиб чиқдим ва толзор орқасига яшириниб олдим. У ердан ковоқхонага борадиган йўлни кафтдагидек аниқ кўриб турдим.

Кузатув жойимни эгаллашим биланок душманлар пайдо бўлишди. Улар етти ё саккиз киши эди. Улар кавушларни қаттиқ тартибсиз шапиллатишиб зудлик билан яқинлашиб келишарди. Қўлчиноқ ушлаган киши ҳаммадан олдинда чошиб борарди. Унинг ортидан бир-бирининг қўлини ушлаб уч киши борарди. Туман бўлишига қарамай, икки кишининг ўртасида бораётган кўр гадо эканлигини пайқадим. Кейин унинг овозини эшитгач, ўзимнинг ҳақ эканлигимга ишондим.

— Эшик бузиб ташлансин! — кичқирди у.

— Хўп бўлади, сэр! — деди икки ёки учта киши ба-раварига.

Улар «Адмирал Бенбоу» эшигига ҳужумга ташлансинди; қўлчиноқ кўтарган киши орқада борарди. Эшикнинг олдига етишгач, тўхтаб қолишди ва шивирлашиб, алланамани маслаҳатлаша бошлашди. Эшикнинг очиклиги уларни ажаблантирган бўлса керак. Кейин яна кўрнинг буйруғи янгради. Унинг бетоқат, қахрли овози тобора шанғиллаб, баланд эшитила бошлади.

— Уйга! Уйга! — деб бақирди у, ўртоқларни сусткашлик қилгани учун сўқди.

Тўрт ёки беш киши ичкарига кирди, икки киши эса даҳшатли кўр билан ташқарида қолди. Кейин бир неча дақиқалик сукунатдан сўнг хайратомуз кичқириқ эшитилди, кимдир ичкаридан:

Билли ўлиб ётибди! — деб бақирди.

Бироқ кўр уларни яна ивирсиганликлари учун сўқди. Ҳамма ёғини қидиринглар, лаънати ялқовлар! Қолганлар тепага, сандиқ ёнига чиқсин! — буюрди у.

Улар кавушларини шапиллатиб, чирик зинадан юқорига кўтарилди, дунур-дунурдан уй ларзага келди. Кейин яна хайратга тўла нидо янгради. Капитан хонасининг деразаси очилиб, пастга синган ойна парчалари жангалаб тўкилди. Деразадан бир киши бошини чиқарди. Ой нурида унинг боши ва елкалари яққол кўриниб турарди. У пастда, йўлда турган кўр гадога кичкирди:

— Ҳой Пью, биздан олдинроқ бошлаб кетишибди! Кимдир сандиқни роса титкилабди!

Анави жойида турибдими! — бўкирди кўр.

Пул шу ерда.

Жин урсин пулни! — кичкирди кўр. — Мен Флинтнинг қовозларини айтаяпман.

— Қовоз кўринмаяпти, — деди халиги киши.

— Ҳой пастдагилар, қаранглар-чи, ёнида эмасми-кан? — яна кичкирди кўр.

Капитанининг жасадини тинтиш учун пастда қолган бошқа бир қароқчи қовоқхона эшиги ёнида пайдо бўлди.

Уни аллақачон тинтиб бўлишибди, — деди у, — бизга ҳеч нарса қолдиришмабди.

— Бизни шу ерликлар талашибди. Халиги итвачча қилган буни! — бакирди Пью. — Унинг кўзларини ўйиб олмаганимдан пушаймонман... Одамлар бу ерда яқингинада бўлишган. Ичкарига кирмоқчи бўлганимда эшик тамбалоғлик эди. Йиғитлар, уларни қидиринглар! Ҳамма бурчакларни қараб чиқинглар...

— Тўғри, улар бу ёққа киришган. Ёниб турган шамни ҳам қолдириб кетишибди, — деди деразада турган одам.

Қидиринглар! Қидиринглар! Уйни ағдар-тўнтар қилинглар! — такрорлади Пью хассасини дўқиллатиб.

Кўхна қовоқхонамизда дахшатли ағдар-тўнтар бошланди. Ҳамма ёқда оғир кадам товушлари эшитилди. Пачақланган мебель парчалари сочилди, юқоридаги ва пастдаги эшиклар очилиб ёпилди, бу ваҳимали шовкин-сурон яқинроқдаги қояларга ҳам акс-садо бериб гулдирди. Бироқ ҳаммаси натижасиз эди: одамлар бирин-кетин ташқарига чиқиб, бизни топшиша олмаганликларини маълум қилишарди.

Шу пайт узоқдан марҳумнинг пулларини санаётганимизда онам билан мени ваҳимага солган ўша ҳуштак овози эшитилди. Бу сафар ҳуштак икки марта чалинди. Аввал кўр ҳуштак ёрдамида ўз ўртоқларини хужумга

даъват қиланти, деб ўйлагандим. Энди бўлса, хуштак тепаликнинг қишлоқ томонга қараган ён бағридан келатганини сезиб қолдим, бу қароқчиларни хавф-хатардан огохлантириш ишораси эканини англадим.

— Бу Дэрк, деди улардан бири. — Эшитяпсизларми, у икки марта хуштак чалди. Йигитлар, қочишимиз керак.

— Нима? Қочишимиз керак?! — бақирди Пью. — Эҳ галварлар! Дэрк хамниша қўрқок, тентак бўлган. Дэркка қулок солманглар. Улар шу яқин ўртада. Узоққа қочиб кетниша олмаган. Уларни топишингиз шарт. Қидиринглар, итваччалар! Қидиринглар! Бурчак-бурчакларгача яхшилаб қидиринг! О, жин урсин! — хитоб қилди. — Қани энди, кўзим очик бўлса!

Бу бақиринглар қароқчиларни бир оз дадиллантирди. Улардан иккитаси истар-истамас, оёқларини аранг судраб дарахтлар орасини, чакалакзорни изғий бошлади. Назаримда, улар қидиришдан кўра кўпроқ қочишни ўйлашарди. Қолганларни эса, йўлнинг ўртасида гангиб туришарди.

— Қўлимизга минг-минг пул кириб турибди-ю, аблахларга ўхшаб имиллайсизлар-а! Агар ўша қоғозни топиб олсаларинг, қиролдан хам бой бўлиб кетасизлар! Бу қоғоз шу ерда, тумшунимизнинг тагида, сизлар эса ялқовлик қилиб, жуфтакни ростлашнинг пайидасиз! Орангизда Биллига қора белгини бериб келадиган бирорта ботир чикмади. Шунини хам мен, кўр одам қилдим! Сизларнинг касофатингизга бахтимдан жудо бўлаётирман! Кема бўлмасинга тушиб ялло қилишим лозим бўлгани холда кашшоқликда хушомад билан яшашим, бир бордоқ ром учун садақа сўрашим керакми!

— Лекин дублонлар қўлимизда-ку, — тўнғиллади улардан бири.

— Қоғозни яшириб қўйинган бўлишса керак, — деб қўшимча қилди бошқаси. — Пью, жазавага тушмагин-у, пулларни олавер.

Пью чиндан хам қутуриб кетганга ўхшарди. Босқинчиларнинг кейинги эътирозини уни баттар қазабга миндирди. У аламига ва жахлига чидамай учини эгри хассасини кўтариб, таваккал қилиб, ўртоқларини савалай кетди.

Улар эса ўз навбатида бу ёвуз одамни сўкишар, унга таҳдид қилишарди. Улар хассани ушлаб олиб, унинг қўлидан тортиб олишга интилишарди.

Бу жанжал кутулиб кетишимизга имкон берди.

Улар муштлашиб, сўкишиб турганда тепалик орқасидан — кишлок томондан отлар туёғининг дупури эшитилди. Худди ўша пайтнинг ўзида, четан деворнинг нариги ёнида ўт чакнади, тўппонча овози варанглади. Бу охириги ишора эди. У хавф-хатар яқинлигини билдирарди. Қароқчилар ҳар томонга — бири денгизга қараб, кўрфаз томонга, бошқалари тепалик ён бағридан юқорига интилиб тумтарақай қочишди. Бир дақиқадан кейин йўл ўртасида фақат Пьюнинг ўзи қолди. Уни ёлғиз қолдириб кетишди, эхтимол хавф-хатар ваҳимасида ёки сўккани ҳамда ургани учун жўрттага ташлаб кетишган бўлсалар керак. У ёлғиз қолиб, хассасини жон-жаҳди билан ерга дўкиллатиб урди, қўлини олдинга чўзиб, ўртоқларини ёрдамга чақирди, бироқ йўлдан бутунлай адашиб, денгиз томонга юриш ўрнига кишлокқа қараб чошиб кетди.

У мендан бир неча кадам наридан югуриб ўтди. Йиғлоки овоз билан:

— Жонни, Қора Този, Дэрк... — деди ва бошқа номларни ҳам тилга олди. Қадрдон дўстларим, қари Пьюни ташлаб кетмассизлар! Қари Пьюни ёлғиз қўймассизлар!

Бу орада отларнинг дупури тобора яқинлаша бошлади. Ойдинда беш-олти отлик элас-элас кўзга ташланди. Улар тепалик ён бағридан шиддат билан от қўйиб келишарди.

Шу пайт кўр ўзи ўйлаган томонга эмас, бошқа ёққа кетаётганини пайкаб қолди. У бакирганича йўл бўйидаги ариқ томон чошди, унга думалаб тушди. Лекин ўша захоти ўрнидан турди, кутурганича тармашиб, яна йўлга ўрмалаб чиқди ва энг олдинда чошиб келаётган отнинг оёғи остида қолди.

Отлик уни қутқариб қолмоқчи бўлди-ю, бироқ вақт ўтган эди. Кўрнинг жон аччиғидаги фарёди тун пардасини йиртиб юборди. Отнинг тўрттала туёғи уни эзиб, мажаклаб ташлади. У ёнбошлаб йиқилди, сўнг астагина чалқанчасига ағдарилди-да, қимир этмай қолди.

Мен ирғиб ўрнимдан турдим у отликларни чақирдим. Отликлар юз берган бахтсиз ходисадан чўчиб, дархол тўхташди. Уларни дарров танидим. Отликлар орқасида от чоптириб келаётган одам доктор Ливсини айтиб келиш учун йўлга отланган бола эди. Қолганлар эса унга йўлда дуч келган божхона соқчилари экан. Йиғитчанинг

уларни ёрдамга чақиришга ақли етибди. Китт Уясидаги қандайдир люгтер хақидаги миш-мишлар божхона назоратчиси мистер Дансга илгарироқ етиб борган экан. Китт Уясига бориладиган йўл қовоқхонамиз ёнидан ўтарди. Данс ўз отряди билан шу заҳотиёқ ўша ёкка от қўйган экан. Ана шу бахтли тасодиф туфайли онам иккимиз муқаррар ўлимдан қутулиб қолдик.

Пью тил тортмай ўлганди. Онамни қишлоққа элтиб қўйлик. У ерда унга хушбўй туз хидлатишди, юзига совуқ сув селишди, онам кўзини очди. Шунча хавф-хатар бошимизга тушишига карамай, онам ўзига тегишли нуллари капитаннинг пулидан олиб қололмаганини айтиб зорлана бошлади.

Бу орада божхона назоратчиси Данс ўз отряди билан Китт Уяси томон жўнади. Бироқ соқчилар отдан тушиб, отларининг жиловидан ушлаганча, пистирмадан хавфсиз раб теналиқдан аста-секин пастга тушишарди. Улар кўр-фазга етиб келишганда кема лангар кўтаришга улгурган эди. Данс кемадигиларга овоз қилди. Унга жавобан, агар кўрғошин билан мехмон қилинишни истасанг, ойдиндан қоронғироқ жойга қоч, деб маслаҳат берган овоз янгради. Ўша заҳоти елкаси ёнидан ўқ визиллаб ўтди.

Кўп ўтмай кема бурунни айланиб ўтди-да, кўздан ғойиб бўлди.

Мистер Данс, ўзи эътироф қилишича, соҳилда турганда ўзини «сувдан улоқтириб ташланган балиқдай» хис қилибди. У денгизга куттер¹ жўнатиш учун дархол Б... га одам юборди.

Лекин бу ҳаракатларнинг ҳаммаси беҳуда, — деди у. Улар қочиб кетишди, қувиб етишининг иложи йўқ. Мен Пью жаноблари миясининг пачағини чиқарганимдан ҳам беҳад хурсандман.

Мен унга аллақачон кўр хақида гапириб бергандим.

Улар билан бирга «Адмирал Бенбоу»га қайтиб келгандим. Ҳаммаёқни шундай остин-устун қилиб ташлашган эдики, уни тасвир этишга тил ожизлик қиларди. Босқинчилар мен билан онамни излаб, хатто девордаги соатни ҳам улоқтириб ташлашибди. Гарчи улар капитанга қарашли пул солинган халта билан кассамиздаги бир неча кумуш тангадан бошқа ҳеч нарсани олиб кетишмаган бўлса-да, касод бўлганимиз қундай равшан эди.

¹ *Куттер* — бир устунли кема.

Мистер Данс анчагача хеч нарсага тушунмади.

Улар пулни олиб кетди деяпсанми?

Хокинс, менга дурустрок тушунтиргин, уларга бундан бошқа яна нима керак? Улар яна қандайдир бошқа пулларни ҳам ахтаришганми?

— Йўк, сэр, пул эмас, — дедим мен. — Улар қидирган нарса мана бу ерда — чўнтагимда. Ростини айтсам, шу нарсани хавфсизроқ бир жойга қўйиб қўйишни истардим.

— Тўғри айтдинг, болакай, тўғри, — деди у. Хохласанг менга бериб қўяқол.

— Буни доктор Ливсига берсаммикан, деб ўйловдим... — дедим.

Жуда тўғри! — деб гапимни бўлди у. — Жуда тўғри! Доктор Ливси — жентльмен ҳамда судья. Ўзим ҳам бўлиб ўтган воқеани маълум қилиш учун унинг ёки сквайрнинг хузурига боришим керак. Ахир, Пью ўлди-ку. Бу ҳақда заррача бўлсин афсусланмайман, лекин шундай одамлар ҳам топиладики, бутун айбни менга — қирол божхонаси назоратчисига тўнкашади. Сенга бир гап айтайми, Хокинс? Юр мен билан. Хўп десанг, ўзим билан бирга олиб кетаман.

Мен унга миннатдорлик билдирдим, биз отлар турган қишлоққа қараб юрдик. То онам билан хайрлашганимча ҳамма отига миниб олган эди.

— Доггер, — деди мистер Данс, — отинг анча яхши. Йиғитчани орқанга мингаштириб ол.

Доггернинг орқасига мингашиб, унинг белидан ушлашим биланок назоратчи йўлга тушишга буйруқ берди, отряд доктор Ливси уйига борадиган йўлдан отларни йўрттириб кетди.

VI боб

КАПИТАНИНГ ҚОҒОЗЛАРИ

Биз шитоб билан йўл босдик, ниҳоят доктор Ливсининг уйи олдида тўхтадик. Уйнинг қиравериши коп-коронғи эди.

Мистер Данс менга отдан тушиб, эшикни тақиллатишни буюрди. Доггер ерга тушишим осон бўлиши учун узангини тутди. Эшикни тақиллатганим, хизматкор аёл чиқди.

— Доктор Ливси уйдадилар? — сўрадим.

— Йўк. — деди у. Чошгоҳда келгандилар, хозир тушлик овқатни егани ҳамда оқшомни сквайр билан ўтказгани чорбоққа кетдилар. — Ундай бўлса, ўша ёққа борамиз, — деди мистер Данс. Чорбоғ яқингинада экан. Мен отга ҳам мингашмай, Доггернинг узангисини ушлаб, от билан ёнма-ён чоғиб боравердим.

Боғ дарвозаси кўринди.

Баргсиз, ой нурига чўмилган узун хиёбон атрофи қадимий боғ билан қуршалган, узокдан оқариб турган уйга олиб борарди. Мистер Данс отдан тушиб, мени уйга олиб кирди.

Бизни дарҳол ичкарига қўйиб юборишди. Хизматкор бизни гилам тўшалган узун йўлак орқали хўжайиннинг хонасига олиб кирди. Хонанинг ичига китоб шкафлари қўйилганди. Ҳар бир шкафнинг устида биттадан хайкалча турибди. Сквайр билан доктор Ливси ловиллаб ёнаётган олов олдида чекиб ўтиришарди.

Мен сквайрни бунчалик яқинда кўрмагандим. У бўйи олти фут келадиган новча, барваста киши бўлиб, юзлари кенгина, қахрли, дағаллашган ҳамда узок жаҳонгашталиқда шамолдан буюдоғ ранг тус олган эди.

Унинг қахрли эмас, балки димоғдор, жиззакчилигини билдириб турувчи қон-қора қошлари ўйнаб турарди.

— Кираверинг, мистер Данс, — деди у виқор ва илтифот билан. — Салом!

— Салом, Данс! — деди доктор ва бош ирғади. — Салом, дўстим Жим! Қандай шамоллар учирди?

Божхона назоратчиси кўлларини ёнига қилиб ғоз турди ва ўрганган сабоғини айтаётгандай бошимизга тушган саргузаштларини сўзлаб берди. У хикоя қилаётганда бу иккала жентльменнинг бир-бирига қанчалик маънодор қараб қўйганини кўрганингизда эди! Улар шу қадар берилиб қулоқ солишдики, хатто чекишни ҳам бас қилишди. Онам кечаси яна уйимизга қайтиб келганини эшитишганда доктор Ливси шайнлатиб сонига урди, сквайр эса «баракалла» деб қичкириб юборди ва узун чубуғини камини панжарасига уриб олиб синдириб қўйди. Мистер Трелони (агар эсингизда бўлса, уни шундай деб аташарди) аллақачон креслодан туриб кетган, хона ичида юра бошлаган эди, доктор эса гапини дурустроқ эшитиш учун бошидан уя сенилган парингини ҳам олиб қўйганди. Уни париксиз, қон-қора сочлари калта қилиб олинган кнефада кўрини жуда ғалати эди.

Ниҳоят мистер Данс ўз ҳикоясини тугатди.

Мистер Данс, — деди сквайр, — сиз олижаноб одам-сиз. Ёвузларнинг энг қонхўридан бирини ўлдириб билан жасурлик кўрсатибсиз. Бунақаларни суваракни эзгандай эзиб ташлаш керак! Назаримда Хокинс ҳам анча уддабуронга ўхшайди. Хокинс, анави кўнғирокни жиринглатвор, мистер Данс пиво ичиши керак.

Демак, улар ахтарган нарса сенда экан-да, Жим? — деди доктор.

Мана ўша нарса, — дедим ва елимга ўровлик халтани унга узатдим.

Доктор халтанинг ҳамма ёрига кўз югуртиб чиқди. Кўринишидан уни очишга жуда ошиқмоқда эди. Лекин у ўзини босиб, халтани хотиржамлик билан чўнтагига солди.

— Сквайр, — деди у. — Данс нивони ичиб бўлгач, ўзининг хизмат бурчини адо этишга қайтади. Жим Хокинс эса меникида ётиб қолади. Агар изи берсангиз, унга муздеккина паштет келтиришларини илтимос қиламан.

Бўлмасам-чи, худди шундай килинг, Ливси! — деди сквайр. — Хокинс бугун каттароқ мукофотга лойиқ иш қилди.

Олдимдаги кичик столлардан бирига қаптар паштетидан мўлгина кўйишди. Мен бўридай оч эдим, шу ваздан зўр иштаха билан овқатландим. Бу орада Данс яна анчагина мактов сўзларини эшитиб чиқиб кетди.

— Хўш, сквайр, — деди доктор.

— Хўш, доктор, — деди сквайр.

Ҳақимиз бир жойдан чиқди! — деб қулди доктор Ливси. Анави Флинт ҳақида эшитган бўлсангиз керак?

Флинт ҳақида эшитганимни дейсизми? — хитоб қилди сквайр. — Флинт ҳақида эшитган-эшитмаганимни сўраб ўтирибсизми? У шу вақтгача денгизда сузган қароқчиларнинг энг қонхўри бўлган. Қора Сокол унинг олдида гўдакдай бир гап. Испанлар¹ ундан шундай кўрқишардики сэр, эътироф қиламанки, баъзида инглиз бўлганимдан фахрланиб кетардим. Бир кун Тринидад яқинида узоқдан унинг елканларининг учини кўриб қолдим, лекин капита-

¹ XVIII асрда Англия Испания ва Франция билан. XVII асрда эса Голландия билан ҳам уруш олиб борган.

Шу сабабли романдаги айрим қаҳрамонларнинг испанлар, французлар ва голландияликларга адовати бўлган.

нимиз қўркиб, ўша захотнёк орқага — Порт-оф-Спейнга¹ кайтди.

У ҳақда шу ерда, Англияда эшитганман, — деди доктор. — Бироқ гап шундаки, унинг пули бўлганми-йўқми?

Пулми? — кичкириб юборди сквайр. — Данс нималар деганини эшитмадингизми ахир? Пул бўлмаса, анови ёвузлар нимани ахтаришган? Уларга пулдан бошқа нима керак? Пулдан бошқа яна нимагаям ўз жонларини таҳлика остида колдирарди улар?

— Улар ўз хаётларини нима учун таҳлика остида колдиришга мажбур бўлишганини кўп вақт ўтмай биламиз, — жавоб берди доктор. — Сиз шундай кизишиб кетяпсизки, менга гап бермаяпсиз. Мен бир нарсани аниқлаб олмоқчиман: чўнтагимда Флинт яширган хазиналарни топишга ёрдам берадиган калит бор деб айттайлик. Бу хазина анча каттамикан?

Катта ҳам гапми, сэр! — кичкирди сквайр. — Менга қаранг. Чиндан ҳам сиз айтган калит қўлимизда бўлса, мен дарҳол Бристоль докларига ўзимизга мос келадиган кемани тайёрлаб, ўзим билан бирга сизни ҳамда Хокинсни олиб, қидиришга бир йил кетса ҳамки, ўша хазинани қўлга киритишга жўнайман!

— Жуда соз, — деди доктор. — Ундай бўлса, агар Жпм розилик берса, келинг, халтани очайлик. Шундай дея у халтани столга қўйди.

Халта ип билан маҳкам қилиб тикилган экан. Доктор ўз асбоблари солинган қутини олди ва жарроҳлик пичоғи билан ипларни кесди. Халта ичида иккита нарса: дафтар ва муҳрланган конверт бор экан.

— Олдин дафтарни кўздан кечирайлик, — таклиф қилди доктор.

У меҳрибонлик билан мени ёнига чакирди, мен сирни очишда иштирок этиш учун овқатланиб ўтирган жойимдан турдим. Доктор дафтарни варақлай бошлади. Сквайр билан мен унинг елкаси оша кизикиш билан кузата бошладик.

Дафтарнинг биринчи бетиде ҳар хил нарсалар чизилган эди. Булар бекорчиликда эрмак учун, қаламни синаб кўриш учун чизилган нарсаларга ўхшарди. Бироқ бу ерда капитан ўз қўлига татуировка қилган: «*Билли Бонсинг*

¹ *Порт-оф-Спейн* — Караиб денгизидаги Тринидад оролининг пойтахти.

орзулари рўёбга чиқсин» ва яна шунга ўхшаш: Мистер У. Бонс, штурман», «Бас энди ром ичиш», «Палм-Ки¹ яқинида ўзига тегишли ҳамма нарсани олди» каби илгариги ёзувлар ҳам бор эди. Фақат бир сўздан иборат, тушуниб бўлмайдиган бошка ёзувлар ҳам кўп эди. Мени «ўзига тегишли нарса»ни олган кишининг кимлиги, унга тааллуқли бўлган нарсанинг нима экани қизиқтириб қолди. Эхтимол куракка санчилган пичоқдир?

— Хўш, бу саҳифадан кўп нарса биллиб бўлмайди, — деди доктор Ливси.

Кейинги ўн-ўн икки саҳифа ғалати ҳисоб-китоблардан иборат эди. Бухгалтерия дафтарларидагидек бир саҳифанинг бир чеккасига кун, ой ёзилган бўлса, иккинчи томонида пулларнинг жамлангани ёзилганди. Бирок ўртасида эса уқдиришлар ўрнида ҳар хил аломатлар бор эди. Масалан, 1745 йилнинг июнида етмиш фунт стерлинг белгиланган, бу пулнинг қаёқдан келганини тушунтириш ўрнига, олтига белги қўйилган эди. Ахён-ахёнда жойнинг номи ҳам кўрсатиб қўйиларди, масалан: «Каракас рўпарасида» ёки фақат кенглик ва узунлик кўрсатиб қўйилганди, «62* 17 « 20», 19» 2* 40».

Ёзувлар йиғирма йилдан буён олиб бориларкан. Кириш суммалари йириклашиб бораверди. Энг охирида, беш ёки олтига хато ҳисоблаб, яна устидан ўчирилган ёзувдан кейин «Бонсинг улуши» деб ёзиб қўйилганди.

— Мен ҳеч нарса тушунолмаяман, — деди доктор Ливси.

Ҳаммаси кундай равшан-ку! — деди сквайр. — Карши-мизда ўша разил итнинг даромад дафтари турибди. Манави белгилар чўктириб юборилган кемалар, таланган шаҳарлар номи ўрнида ишлатилган. Рақамлар эса, бу котилнинг умумий ўлжадан олган улушини билдиради. Аниқликдан қўрмаган жойларида айрим уқтиришларни берган. Масалан, «Каракас рўпарасида». Бу — Каракас рўпарасида қандайдир бир бахтсиз кема таланган дегани. Бу кемада сузган бечора денгизчилар эса маржон қоялар орасида аллақачонлар чириб битишган.

— Тўғри! — деди доктор. — Жахонгашта саёҳатчи бўлишда ҳам гап кўп экан-а! Жуда тўғри! Мартабаси улуғлашган сари улуши ҳам кўпайиб борган.

¹ Палм Ки — Флорида соҳиллари яқинидаги орол.

Дафтарда топ-тоза бетларга ёзилган баъзи жойларнинг номидан ҳамда муомалада қўп ишлатиладиган инглиз, испан ва француз пулларини ўтказиш учун фойдаланиладиган жадвалдан бошқа ҳеч нарса йўқ эди.

Тежамли одам экан! — деди доктор. — Уни ҳисобда алдаб бўлмайдди.

Энди мана бунисида нима борлигини кўрайликчи, — деди сквайр.

Конвертнинг бир неча жойига муҳр босилган эди. Муҳр хизматини узук бажарган эҳтимол, мен капитаннинг чўнтагидан топиб олган узукдир бу. Доктор эҳтиёткорлик билан муҳрланган жойни очди, столга жойлашгач кенглиги ва узунлиги, сохил яқинида денгизнинг чуқурлиги кўрсатилган, тепаликлари, кўрфазлари ва бурунларининг номи ёзилган қандайдир бир оролнинг харитаси тушди. Умуман бу нотаниш оролга хавф-хатарсиз яқинлашиб, лангар ташлаш учун ҳамма зарур нарсалар бор эди.

Оролнинг узунлиги тўққиз, эни беш миль экан. У қоматини ростлаб турган семиз аждаҳога ўхшарди. Биз бўрондан яхшигина сақланидиган иккита гаванни ва орол ўртасида «Кузатув Дурбини» деб номланувчи тепаликни ҳам кўрдик.

Харитага кейинроқ киритилган анча қўшимчалар ҳам бор экан. Қизил сиёҳ билан чизилган учта хоч аломати кўзга яққолроқ ташланди — уларнинг иккитаси оролнинг шимолий қисмида, биттаси жануби-ғарб қисмида эди. Кейинги хоч аломати ёнига ўша қизил сиёҳда майда, чиройли қилиб, капитаннинг ажи-бужи хатига ўхшамаган ёзувда:

«Хазинанинг асосий қисми шу ерда», деб ёзиб қўйилганди.

Хаританинг орқа томонида эса ўша дастхат билан уқтиришлар ёзилганди. Улар қуйидагилар:

«Кузатув Дурбини елкасидаги баланд дарахт, йўналиш шимолга шимолдан эса шимоли шарққа.

Скелет Оролидан шарқи-жануб, кейин яна шарққа бурилинади.

Ўн фут.

Кумуш ёмбилар шимолдаги ўрада. Уни шарқий тепаликнинг ён бағридан, юзингни ўша ёққа ўгирсанг, ўн саржин жануброқдаги қора қоядан топасан. Қуролларни

шарққа қараб юрилса, Шимолый буруннинг чеккасидаги тепалигидан осонгина топиш мумкин. Шимол томонга чорак румб юрилади.

Д.Ф.»

Тамом. Бу ёзувлар менга мутлоқ тушунарли бўлмади. Улар жуда қисқа бўлишига қарамай, сквайр билан Ливсини беҳад хурсанд қилиб юборди.

Ливси, — деди сквайр. — Бу арзимас ишингизни дархол ташланг. Эртага Бристолга жўнайман. Уч ҳафтадан кейин... йўқ, икки ҳафтадан кейин... йўқ, ўн кундан кейин энг яхши кемамиз, бутун Англия бўйича энг сараланган гуруҳимиз бўлади, сэр. Хокинс юнга бўлиб боради... Сиз эса, Ливси, кема врачси бўласиз. Мен — адмирал. Редрут, Жойс, Хантерларни ўзимиз билан бирга оламиз. Мувофиқ шамол бизни кўп ўтмай оролга элтиб қўяди. У ердаги хазинани ҳеч бир қийинчиликсиз топиб оламиз. Тангаларимиз шу қадар кўп бўладики, у овқатимизга ҳам етади, тангада чўмилсак ҳам, уни сувга сочсак ҳам бўлаверадим...

Трелони, — деди доктор, — бўпти, сиз билан бирга борганим бўлсин. Жим икковимиз ишончингизни оқлашимизга кафилман. Бирок бир одам бор, унга ишонишдан ҳадиксирайман.

Ким экан у?! — деди сквайр. — Қани ўша итваччанинг исмини айтинг-чи, сэр!

Бу сиз, — деди доктор, — чунки сир сақлашни билмайсиз. Бу қоғозларни фақат бизгина билмаймиз. Бугун кечқурун қовоқхонани яқсон қилган босқинчилар анчайин сувдан тоймас халқ, кемада қолган қароқчилар ҳам, бундан ташқари, дадил айта оламанки, яқин атрофимизда изғиб юрганлари ҳам хазинага эга бўлиш учун қўлларидан келганича ҳаракат қилишади. Қирғоқдан сузиб кетганимизга қадар ёлғиз юрмаслигимиз лозим. Мен йўлга тушганимизга қадар шу ерда Жим билан бирга қоламан. Сиз Жойс билан Хантерни олиб, Бристолга жўнанг. Энг муҳими, қўлимиздаги топилма ҳақида ҳеч кимга лом-шим демаслигимиз керак.

Ливси, — деди сквайр, — сиз ҳар доим ҳақсиз. Мен миқ этмай юраман.

ИККИНЧИ ҚИСМ

КЕМА ОШПАЗИ

VII боб

БРИСТОЛГА КЕТАПМАИ

Сафарга ҳозирлик кўришга сквайр айтгандан кўра кўпроқ вақт кетди. Умуман, дастлабки режаларимизни ўзгартиришга тўғри келди. Аввало, доктор Ливсиннинг мендан ажралмаслик ҳақидаги истаги амалга ошмади: у ўзи йўқлигида бизнинг жойларда ўрнига ишлаб турадиган врачни излаб, Лондонга жўнашга мажбур бўлди. Сквайрнинг Бристолдаги ишлари бошдан охиб ётганди. Мен эса аспириннинг сирли ороллар ҳамда денгиз саргузаштлари ҳақида ўй суриб, чорбоғда, кекса бош овчининг назорати остида яшай бошладим. Мен харита устида бир печа соатлаб ўтирганимдан, уни ёдлаб олдим. Уй соҳиби хонасидаги ўт ёнида ўтирган еримда хаёлан оролга турли томондан сузиб борардим. Унинг ҳар бир қаричини текширар, Кузатув Дурбинини деб номланган баланд тепаликка мннг марталаб чиқардим, у ердан ажойиб, хамиша ўзгариб турадиган манзарани томоша қилардим. Баъзида оролда ваҳший одамлар тўлиб кетар, биз улардан ўзимизни химоя қилардик. Баъзида эса, оролда йиртқич хайвонлар пайдо бўлиб қолар, биз эса улардан қочардик. Бироқ тасаввуримдаги ҳамма саргузаштлар ҳақиқатда бўлиб ўтган фаройиб ва фожияли саргузаштлар олдида ип эшолмай қолди.

Хафталар кетидан хафталар ўтаверди. Ниҳоят кунларнинг бирида мактуб олдик. Мактуб доктор Ливсин номига келганди, бироқ устига: «Агар доктор Ливсин қайтиб келмаган бўлса, мактубни Том Редрут ёки ёш Хокинс очсин», деб ёзиб қўйилганди.

Конвертни очиб ўқидик, тўғрироғи мен ўқидим, чунки бош овчи фақат босма харфларнигина ўқий оларкан. Мактубда тубандаги муҳим маълумотлар бор эди:

«Кўҳна лангар» меҳмонхонаси, Бристоль, 17... йил,
1 март.

Азизим Ливси!

Чорбоғдамсиз ёки Лондондами — қаердалигингизни билмайман, шу важдан бир вақтнинг ўзида у ёққа ҳам, бу ёққа ҳам мактуб ёзяман.

Кема сотиб олпиди ҳамда жиҳозланди. У денгизга чиқишга шай бўлиб, лангар ташлаб турибди. Кемамиздан яхшироқ кема борлигини тасаввур қилиш мумкин эмас. Уни гўдак бола ҳам бошқара олади. Сизини икки юз тонна. Номин «Испаньола».

Уни топишга эски кадрдоним Блендли ёрдам қилди, у анча эпчил савдогар чиқиб қолди. Бу ёқимтой одам менга қора танли одамдай астойдил хизмат қилди. Хуллас, хазинамизни олиб келиш учун кетаётганимизни шиптишим биланок Бристолда хар бир одам ёрдам қўлини чўзди...»

Редрут, — дедим мактубдан кўзимни олиб, — доктор Ливсига бу қилиқ мутлако ёкмайди. Демак, сквайр оғзидан гуллаб қўйибди.

— Ким эътиборлироқ: сквайрми ё докторми? — тўнвиллади овчи. — Нега энди аллақандай доктор Ливсига ёқиб учун сквайр жим бўлиши керак экан?

Мен хар қандай изоҳдан воз кечиб, мактубни ўқишда давом этдим.

«Испаньола»ни Блендлиннинг ўзи топди, унинг эпчилиги туфайли кема жуда арзонга тушди. Тўғри, Бристолда Блендлинни кўргани кўзи йўқ одамлар ҳам бор. Бу мусиқадан ҳам беозор одамни фойда ишлаб қилиш учун куйиб-нишаётир, гўё «Испаньола» ўзиники-ю, уни менга уч баравар қимматига сотди, деб юзсизлик қилишдан ҳам тоймаётганлар бор. Бу вурт тухматнинг ўзи. Бироқ ҳеч ким «Испаньола»нинг ажойиб кема эканлигини инкор қила олмайди.

Шундай қилиб, кемани осонгина қўлга киритдик. Тўғри, ишчилар уни жуда имиллаб жиҳозлашаяпти, лекин вақти-соати билан ҳаммаси таппа-тахт бўлади. Гуруҳни саралаб олишда анча овора бўлдим.

Ерлик ваҳшийлар, қароқчилар ёки лаънати французлар учраб қолар деган эҳтимол билан йиғирма чоғли одам ёлламоқчи бўлдим. Роса уриниб, холдан тойиб, атиги олтига одам топдим, кейинроқ тақдир менга қулиб

бокди, бу ишни дархол ўришлатадиган бир кишини учратиб қолдим.

Мен у билан портда тасодифан гаплашиб қолдим. Маълум бўлишича, у кекса денгизчи экан. Қуруқликда яшаркан, майхонаси ҳам бор экан. Бристолдаги ҳамма денгизчилар билан таниш экан. Қуруқликдаги ҳаёт унинг саломатлигига путур етказибди, у яна денгизга отланмокчи бўлиб, кема ошпазлиги касбини ахтараётган экан. Унинг айтишича, ўша кунни эрталаб у денгизнинг шўртак хавосидан нафас олиш учун портга чиққан экан.

Унинг денгизга бўлган мухаббати мени тўлқинлантириб юборди. Шу ерда бўлганингизда, шубҳасиз, сизни ҳам тўлқинлантириб юборарди. Унга раҳмин келиб кетди, ўша заҳоти уни кемамизга ошпазлик қилишга таклиф қилдим. Уни Дароз Жон Сильвер деб аташаркан. Унинг бир оёғи йўқ. Бироқ бу чўлоқликни энг яхши тавсиянома деб ҳисоблайман, чунки у унутилмас Хок¹ бошчилигида ватан учун жанг қилиб оёғидан ажралган экан. Ливси, у нафақа ҳам олмас экан. Кўрдингизми, қандай дахшатли замонда яшаймиш-а!

Сэр, мен ошпаз топдим деб ўйласам бутун бир гуруҳни ҳам топиб олган эканман.

Сильвернинг ёрдамида бир неча кун ичида тажрибали, суяги денгизда қотган чишакам денгизчиларни ёллашга муваффақ бўлдим. Қиёфалари ёкимсиз бўлса-да, юзларидан хаммалари сувдан тоймас ботир йиғитлар эканлиги кўришиб турибди. Ана шундай гуруҳга эга эканмиз, бутун бир харбий кема билан бемалол жанг қила оламиз.

Дароз Жон илгарин мен ёллаган беш-олти одамнинг баъзиларига жавоб бериб юборишни маслаҳат берди. У буларнинг чучук сувларда сузадиган бесўнақайлар эканини, шундай хатарли сафарга жўнаётганда бундайлар билан алоқа бўлаш ярамаслигини бир зумда исбот қилиб берди.

Ўзимни жуда яхши ҳис қилмокдаман, буқадай еб, ходадай қотиб ухлайман. Шундай бўлса-да, кекса денгизчиларим шпиль² атрофини тўлдирмагунча қўнглим жойинга тушмайди. Очқик денгизга! Жин урсин хазинани! Хазина эмас, денгиз чорламоқда мени. Шундай қилиб,

¹ Эдвард Хок -- XVIII аср ўрталарида яшаган инглиз адмирали.

² Шпиль -- лангар аркони ўраладиган чигир.

Ливси, тезроқ етиб келинг! Мени хурмат қилсангиз бирор соатни ҳам қўлдан бой берманг.

Ёш Хокинсга онаси билан хайрлашиб келиш учун жавоб беринг. Редрут уни кузатиб бориши мумкин. Кейин тезда бетўхтов Бристолга етиб келишин.

Жон Трелони.

Post scriptum¹. Айтмоқчи, Блендлиннинг агар август ойига қадар қайтиб келмасак орқамиздан ёрдамга бошқа кема юборишга ваъда қилганини, бизга яхшигина капитан топиб берганини маълум қилиш ёдимдан кўтарилибди. Бу капитан ажойиб, лекин афсуски, ўларча ўжар одам экан. Дароз Жон бизга ўз ишининг пири бўлган Эрроу исмли штурманни топиб берди. Мен бўлсам, Ливси, сурнаи чалишни котирадиган бошман топдим. Қарабсизки, қадрдон «Испаньола»мизда ҳамма нарса чинакам ҳарбий кемадагидай бўлади.

Сильвернинг бадавлат одам эканлигини ёзиш эсимдан чиқибди. Олган маълумотларимга караганда, унинг банкда жорий ҳисоби, мўмайгина пули бор экан. Саёҳат вақтида майхонасини хотинига қолдириб кетади. Хотини оқ ирқдан эмас. Сиз билан менга ўхшаган қари бўйдоқлар уни очик денгизга тортаётган нарса унинг саломатлигининг ёмонлиги эмас, балки хотини экан, деб гумон қилсак ҳам кечирарли бир ҳол бу.

Ж.Т.

P.P.S. Хокинс ойнаси ёнида бир кеча тунаб қолиши ҳам мумкин.

Ж.Т.».»

Бу мактуб мени қанчалик хаяжонга солганини тасаввур қилиш қийин эмас. Мен севинганимдан ўзимни қаёққа қўйишни билмай қолдим. Фақат тўнғиллаш ва рижинишдан бошқа нарсани билмайдиган кекса Том Редрутдан иччимдан нафратланардим. Ёш овчилардан истаган киши унинг ўрнига жон-жон деб кетарди. Лекин сквайр Том Редрутнинг боришини истарди, сквайрнинг истаги эса хизматкорлари учун қонун эди. Кекса Редрутдан бошқа ҳеч ким ҳатто тўнғиллашга ҳам журъат қилолмасди.

Эртаси кунни эрталаб икковимиз пиёда «Адмирал Бенбоу»га жўнадик. Онамини сов-саломат кўрдим. Унинг

¹ Post scriptum имзо чекилгандан кейин мактубга қўшимча. Ундан сўнг тиркаб қўйилган қўшимча ёзув «Post-post scriptum» дейилади.

кайфияти анча яхши эди. Капитаннинг ўлими билан унинг кўнгилсизликлари ҳам тугаган эди. Сквайр ўз хисобидан уйимизни тузаттириб берди. Унинг буйруғи билан деворлар ва лавха қайта бўялди. У бизга унча-мунча жихозлар, пештахта орқасида онам қулайроқ ўтириши учун ажойиб кресло ҳадя қилди. Онамга ёрдам бериш учун бир болани ёллади. Бу бола илгари мен бажарган ишларни қилиши керак эди.

Фақат қовоқхонада бегона болани кўрганымдагина кадрон уйимдан узоқ муддатга жудо бўлишимни аниқ тушундим. Шу кунгача мен тарк этаётган уйим ҳақида эмас, балки мени олдинда кутаётган саргузаштлар ҳақидагина ўйлардим. Ўрнимни эгаллаган бесўнақай болани кўрганымда биринчи дафъа кўзларимга ёш келди. Уни инсофсизларча қийнаб, азобладим деб кўркаман. У ўзининг янги жойига кўникканича йўқ эди, мен эса унинг озгина янглишганини кечирмасдим, хатога йўл қўйса ишқоралик билан севинардим.

Тун ўтди, эртаси кунни тушлик овқатдан кейин Редрут билан бирга яна йўлга чиқдик. Мен онам билан, туғилганимдан бери ёнида яшаганим кўрфаз билан, гарчи янгидан бўялган бўлса-да, сеvimли қадимий «Адмирал Бенбоу» билан хайрлашдим. Мана шу соҳилда тез-тез айланиб юрадиган капитанни, унинг учбурчак шляпасини, юзидаги қилич изини, мис дурбинни эсладим. Муюлишдан бурилдик, уйимиз кўринмай қолди.

«Қирол Георг меҳмонхонаси» олдида алоқа дилижонига ўтирганимизда аллақачон қош қорайиб қолганди. Мени Редрут ва яна қандайдир бир кекса, семиз жентльменнинг ўртасига тикиштириб ўтказиб қўйишди. Анча тез кетишимизга, туннинг совуқлигига қарамай мен дархол ухлаб қолдим. Биз гоҳ тепага, гоҳ пастга тушиб кетиб борардик. Мен эса донг қотиб ухлардим, барча бекатларни уйкуда ўтказибман. Биқинимга теккан зарбадан уйғониб кетдим. Кўзимни очдим. Биз шаҳар кўчасидаги катта бино олдида турардик. Аллақачон тонг отибди.

Қаердамиз? — сўрадим мен.

Бристолдамиз, — жавоб қилди Том. — Туш.

Мистер Трелони кемадаги ишларни кузатиб ўтириш учун докнинг ёнгинасидаги қўноқхонада яшарди. Бахтимга соҳил бўйлаб анча узоқ юриб бордик, турли хил катта-кичик хажмдаги кемалар, кема жихозлари, турли

миллатлар ёнидан ўтдик. Бир кемада кишилар ишлашар ва ашула айтишарди. Бошқасида эса матрослар пастдан қараганда ўргимчак инидай ингичка бўлиб кўринган арконларда бошим узра осилиб юришарди. Гарчи бутун умрим денгиз соҳилида ўтган бўлса-да, бунақа жойларни энди кўраётгандай анча хайратга тушдим. Катрон ва туз хиди мен учун янгилик эди. Мен океanning нариги томонига бориб келган кемаларнинг тумшугидаги ёғоч ўйиб ишланган хайкалларни томоша қилдим. Қулоғига исирға таккан, чакка соқолларни қўнғирок бўлиб ўсган, кокиллари мумланган, денгизчиларга хос бесунақай қадам ташлаётган кекса матросларга суқланиб боқдим. Улар соҳилда сандироқлаб юришарди. Агар уларнинг ўрнига киролларни ёки архиепископларни кўрсатишганда ҳам шунчалик хурсанд бўлмаган бўлардим.

Мен ҳам денгиз сафарига отланаман! Мен денгиз сафарига кемада, сурнай чаладиган боцман билан, кокилли, қўшиқ айтадиган матрослар билан жўнайман! Мен денгиз сафарига отланаман, ер остига кўмилган хазинани излаб топиш учун сирли оролга бораман.

Биз ниҳоят қайта қўноқхона ёнига келганимизда мана шу ширин хаёлларга чўмган эдим. Бизни сквайр Трелони кутиб олди. У эгнига мовий мундир кийиб олган эди. Одатда бунақа мундирларни денгиз офицерлари кийишарди. У эшикдан оғзининг таноби қочиб чиқиб келди. У денгизчиларга астойдил таклид қилиб, тебраниб, лапанглаб юрарди.

Мана, сизлар ҳам етиб келдинглар! — деди у. — Доктор эса Лондондан кеча кечқурун келди. Жуда соз. Эндилликда бутун гуруҳ жамулжам бўлди.

Сэр! Қачон йўлга чиқамиз? — сўрадим мен.

Қачон йўлга чиқамиз дейсанми? — қайтариб сўради у. — Эртага.

VIII боб

«КУЗАТУВ ДУРБИНИ» МАЙХОНАСИДА

Нонушта қилаётганимизда сквайр қўлимга «Кузатув Дурбини» майхонасидаги Жон Сильверга элтиб бериш учун мактуб тутқазди. Эшигининг тепасига лавҳа ўрнига дурбин расми қўйилган кичкинагина майхонага дуч кел-

гунигга қадар сохил бўйлаб бораверасан, деб уни қандай топнишни уқтирди.

Мен кемалар ва матросларни яна кўриш имкониятига эга бўлганимдан севиниб, ўша заҳоти йўлга тушдим. Кема тўхтайдиган жойдаги тойлар ва соябон аравалар ёнида тикилишиб юрган одамлар тўдаси орасидан аранг ўтиб, ниҳоят майхонани топдим.

У мўъжазгина, анча шинам экан: лавҳаси яқинда бўялибди, деразаларида чиройли қизил дарпардалар, ерга топ-тоза қум сепилган. Майхонадан иккита кўчага чиқилар экан. Хар иккала эшик ҳам ланг очик, тамаки тутунига тўлганига қарамай пастак, кенг хона анча ёруғ.

Столлар атрофида денгизчилар ўтиришибди. Улар ўзаро шунчалик шовқин кўтариб гаплашяптики, ичкарига киришга юрагим дов бермади.

Ён томондаги хонадан бир киши чиқди. Бу Дароз Жон эканлигига дарҳол ақлим етди. Унинг чап оёғи нақ сонидан кесилган эди. Чап қўлигида қўлтиктаёғи бўлиб, хар қадамда қуш сингари сакраб, уни эпчиллик билан ишлатарди. У жуда новча, бақувват, юзлари япаски ва оппоқ бўлиб, ундан хурсандчилик ва ақлирасолик ёғилиб турарди. Кайфияти анча дурустга ўхшайди. У хуштак чалиб, столлар орасида у ёқдан-бу ёққа юрар, хазил-мутойиба қилар, бу ерга келувчилардан ўзига ёқиб қолганларининг елкасига қоқар эди.

Очигини айтсам, сквайрнинг Дароз Жон хақидаги мактубини ўқиганимдан кейин, кўхна «Адмирал Бенбоу»да узок вақт пойлаб юрганим бир оёқли денгизчи шу эмасмикан, деб даҳшатга тушиб, ўйлаб қолган эдим. Лекин бу одамнинг юзига бокишим биланок шубҳаларим тумандай тарқалиб кетди. Мен капитанни, Қора Тозини, кўр Пьюни кўрганман, денгиз қароқчиларининг афт-башараси қанақалигини биламан. Йўқ, бу башанг кийинган юмшоқ кўнгил майхона эгаси қароқчиларга заррача бўлсин ўхшамасди.

Мен ўзимни дадил тутиб остонадан хатладим-у, тўппатўрри қўлтиктаёғига суяниб, қандайдир бир киши билан сухбатлашаётган Сильвер томонга юрдим.

— Сэр, мистер Сильвер сиз бўласизми? — деб сўрадим мактубни узатаётиб.

— Шундай, бўтам, — деди у. — Меннинг исм-шарифим Сильвер. Сен ўзинг кимсан?

У сквайрнинг мактубини кўриб, назаримда хатто чўчиб тушгандай бўлди.

— О, — деди у қўлини менга узатиб. — Тушундим. Сен янги юнгамизсан. Сени кўргангидан гоётда хурсандман.

У қўлимни кенг ва бақувват кафти орасига олиб, маҳкам қисди.

Шу пайт хонанинг бурчагида ўтирган қандайдир киши бирдан ўрнидан сапчиб турди ва эшикка отилди. Эшик унинг ёнгинасида бўлгани учун бир зумда кўздан ғойиб бўлди. Бироқ унинг шошма-шошарлиги эътиборимни тортди, бир қарашдаёқ уни танидим. Бу ковокхонамизга келган, уч панжали, юзи шишинқираган ўша одам эди.

Хой, — деб қичқирдим, — ушланглар уни! У Қора Този! Қора Този!

— Унинг исми қанақалигига тунураман! — бақирди Сильвер. — Лекин у ичгани учун хақ тўламай кочиб қолди. Гарри, югур, ушлаб кел уни.

Эшик ёнида ўтирганлардан бири ирғиб турди ва уни кува кетди.

— Адмирал Хокнинг ўзи бўлганида ҳам пул тўлашга мажбур қилардим! — бақирди Сильвер.

Сўнг бирдан қўлимни кўйиб юбориб сўради:

— Исми нимаиди? Қора... кейин нима? Қора нимаиди?

— Този, сэр! — дедим. — Мистер Трелони қарокчиларимиз хақида нахотки индамаган бўлса? Қора Този ўшалар тўдасидан.

— Нима? — бўқирди Сильвер. — Менинг уйимда-я!.. Бен уни қувиб етишда Гаррига ёрдам бер... Бу ўша каламушлардан бири дегин?... Хой Морган, сен у билан битта столда ўтирган эдинг шекилли. Бу ёққа кел-чи.

У Морган деб чақирган киши кекса, соч-соқоли оқарган, офтобдан қорайган одам бўлиб, оғзидаги тамакини чайнаганча итоткорлик билан яқинлашди.

— Хўш, Морган, — Дароз чолдан қатъий сўради, — анови Қора... хақ нимаиди... Қора Тозини илгари сира учратганмидинг?

— Ҳеч қачон, сэр, — жавоб берди Морган ва таъзим қилди.

— Хатто исмини ҳам эшитмаганмисан?

— Эшитмаганман, сэр.

— Омадинг бор экан, Том Морган! — деди майхоначи. — Агар мана шунақа ярамастар билан илашиб юра-

диган бўлсанг, майхонадан оёғингни узиб қўяман! У сен билан нима ҳақда суҳбатлашди.

— Дурустрок эслолмайман, сэр, — деди Морган.

— Елкангдаги нарсани калла деб юрибсанми? Ё бу арқон ўрайдиган чнғирми? — бақирди Дароз Жон. — Дурустрок эслолмасмиш! Эхтимол, ким билан гаплашганингни ҳам билмассан! Қани нима деган бўлса хаммасини айтиб бер! Икковинг ҳам денгизда сузиш, кемалар, капитанлар ҳақнда чулдиршиб ўтиргансан-а? Қани! Тезроқ гапир!

— Биз кишиларни кема тагига қандай тортишгани¹ ҳақида гаплашдик, — деди Морган.

— Кема тагига! Сенга хўп ярашадиган суҳбат-а. Эҳ, сени кара-я! Қани, Том, жойингга ўтир, тентаквой...

Морган жойига бориб ўтиргандан кейин Сильвер яқин ошнасига гапирётгандай қулоғимга энгашди, унинг бу килни менга хуш ёкди, секин шивирлади:

— Манави Том Морган жуда халол лекин ўта тентак одам. Энди, — деди овозини баландлатиб, — эслашга уриниб кўрайлик. Қора Този? Йўк, бунақа отни ҳеч қачон эшитмаганман. Уни шу яқин ўртада кўрганга ўхшайман. У кўпинча... ха, эсладм... бу ерга бир кўр гадо билан кнриб юарди.

— Кўр биланми, тўғри-тўғри! — қичкириб юбордим. — Мен ўша кўрни ҳам танийман. Исми Пью.

— Тўғри! — деди Сильвер бу сафар каттик хаяжонланиб. Пью! Уни худди шундай деб чакиришарди. У кўрнинишдан анча айёрга ўхшарди. Агар анави Қора Този қўлимга тушса, капитан Трелош жуда мамнун бўлади. Бениннг оёқлари чаккон. Бендан илдамроқ югурадиган денгизчи камдан-кам топилади. Йўк, Бендан кочиб қутулолмайди. Бен истаган одамни қувиб етади...

Сильвер қўлтиктаёғида ҳаққалар, столларни муштлар, шу қадар самимият билан разабланиб гапирардики, унинг тўлиқ айбдор эмаслигига хатто Олд Бейлидагн² судья ҳамда Лондон полицияси ҳам ишонган бўларди.

¹ Кема тагига тортиш — XVIII асрда инглиз флотисидаги жазо турларидан бири. У денгизчиларни арқонда кема тагига тортиш ҳақида гапирибдими? Майли, майли биз унинг ўзини кема тагига тортамыз.

² Олд Бейли — Лондондаги суд.

«Кузатув Дурбини»да Қора Тозин билан бўлган учрашув олдинги шубхаларимни қайта тирилтирди, ошпазини синчиклаб кузата бошладим. Лекин у мендан анча ақлли, топқир ва эпчил эди.

Нихоят Қора Тозининг орқасидан у юборган иккала киши ҳам қайтиб келди. Улар ўпкалари овзиларига тикилиб, хансираганча Қора Тозининг оломон орасига уриб кетганини айтишди. Майхоначи уларни жахл билан шу қадар ҳақоратлай бошладикки, Дароз Жоннинг бутунлай айбдор эмаслигига тўлиқ ишонч, ҳосил қилдим.

Менга кара, Хокинс, — деди, — бу ходиса мен учун ёмон оқибат билан тугаши мумкин. Мен ҳақимда капитан Трелони нималарни ўйламайди? Бу лаънати голландиялик менинг уйимда, менинг ичимлигимни ичиб ўтирганди. Кейин сен келиб, бу одам қароқчилар тўдасидан деб айтдинг. Ҳар қалай мен унинг сендан кутулиб, шундоққина тумшугимнинг тагидан қочиб қолишига йўл қўйдим. Хокинс, мени капитан Трелони ҳузурда қўллаб-қувватлайсан-да энди! Сен ёш бўлсанг ҳам тентак эмассан. Сени лақиллатиб бўлмайди. Ха, худди шундай! Мен буни дарҳол фахмладим. Қўлтиктаёғим билан ўша лаънати тозининг орқасидан қува олмаганимни капитанга уқтиргин. Агар эски вақтлардаги сингари эпчил денгизчи бўлганимда у қўлимдан қочиб кутулолмасди, уни кўз очиб-юмгунча сиздан ўтказардим, ҳозир бўлса...

Тўсатдан нафаси ичига тушиб кетди, бир нарсани эслагандай оғзи очилиб қолди.

Пул-чи? — деб бақирди. — Уч бордоқга! Вой шайтон-эй, ҳақ тўламаганини бутунлай эсимдан чиқариб юборибман-а!

У ўриндикка ўзини ташлаб, қах-қах уриб кула бошладди, то кўзидан ёш чиққунча хахолаб қолди. Унинг қах-қахаси шу қадар завқли эдики, мен ҳам ўзимни тутиб туролмадим, қах-қахадан бутун майхона ларзага келгунга қадар унга қўшилиб кула бошладим.

Ёшим бир жойга бориб қолган бўлса ҳам, шогирд боладай лақиллаб ўтирибман-а, — деди у ниҳоят юзидаги намини артиб. — Хокинс, сен билан иннок оғайни бўладиганга ўхшаймиз. Ахир, мана ҳозир ҳам юнгадай соддалик қилиб қолавердим-ку... Лекин жўнаш керак: иш бор, йиғитлар, иш бор. Уч бурчак шляпани кийиб, сен билан бирга капитан Трелонни ҳузурига бораман, бўлган

воқеани унга гапириб бераман. Ахир, бу жиддий нш, тойчоғим. Хокинс, бу сенга ҳам, менга ҳам обрў келтирмаслигини тан олиш керак. Йўк, йўк! Сенга ҳам, менга ҳам: икковимизни ҳам бошлаб аҳмоқ қилди. Аммо-лекни, пулни тўламай роса лақиллатиб кетди-да ўзиям.

У яна астойдил хахолаб кула бошлади, гарчи кулишга арзийдиган ҳеч нарса бўлмаса-да, мен ҳам яна бенхтёр унинг кулгисига қўшилдим.

Биз сохил бўйлаб кетдик. Сильвер ажойиб суҳбатдош чиқиб қолди. У ёнидан ўтиб кетаётганимизда ҳар бир кема ҳақида батафсил маълумот берарди. Унинг қанақа жиҳози борлиги, қанча юк кўтариши, қайси мамлакатдан келганини айтарди. У портда нималар қилинаётганини тушунтириб берарди. Баъзи кемадан юк туширишса, иккинчисига юк ортишмоқда, ҳов анавилари эса йўлга тушади, деб тушунтирди. У кемалар ва денгизчилар ҳақидаги кизиқарли хикояларни айтиб борарди. Гоҳ-гоҳ у денгизчилар ишлатадиган ҳар хил нбораларни қўллар, мен уларни дурустроқ тушуниб олишим учун бир неча марта такрорларди. Мен денгиз сафарига Сильвердан яхшироқ ўртоқ ва ҳамроҳни топиш мумкин эмаслигига тушуна бошладим.

Ниҳоят қўноқхонага етиб келдик. Сквайр билан доктор Ливси ёнда қовурилган оқ нон бурдаларини чайнаб, пиво ичиб ўтиришарди.

Улар кемага чиқиб, уни қандай жиҳозлашаётганини кўрмоқчи бўлишди.

Дароз Жон майхонада бўлган воқеани ишдан-иғнаси-гача жуда қўйиллатиб, ёлғон қўшмай айтиб берди.

— Худди шундай бўлди, тўғрими, Хокинс? — деб сўраб қўяр дам-бадам.

Мен ҳар сафар унинг гапларини тўлиқ тасдиқлардим.

Иккала жентльмен ҳам Қора Тозининг қочиб кетганига жуда ачинишди. Бироқ начора? Уларнинг мактовини эшитган Дароз Жон қўлтиктаёғини олиб, эшик томон юрди.

— Гуруҳ кундуз соат тўртда кемада хозир бўлсин! — қичқирди сквайр унинг орқасидан.

— Хўп бўлади, сэр! — деди ошназ.

— Хўш, сквайр, — деди доктор Ливси, — очиғини айтсам, сиз танлаган қўш нарсаларни унча маъқулламайман, лекни Жон Сильвер дидимдаги одам экан.

— Ажойиб одам, — деди сквайр.

— Жим ҳозир биз билан бирга кемага боради, шундай эмасми? — қўшиб қўйди доктор.

— Албатта, албатта, — деди сквайр. — Хокинс, шляпангни оливол, ҳозир кемамизни кўрганни борамиз.

IX боб

ПОРОХ ВА ҚУРОЛ

«Испаньола» соҳилдан анча йироқда турарди. Унга бориш учун қайиққа тушиб, бошқа кемалар орасидан ўтишга тўғри келди. Қаршимизда кемаларнинг гоҳ тумшуғи, гоҳ куйруғи кўрнниб қоладди. Кемаларнинг арқонларини қайиғимизнинг тағида ёнжирлар, бошимиз устида осилиб турарди. Кема бортида бизни кўзлари қисик, офтобда қорайган, қулоғига сирға таққан кекса денгизчи штурман мистер Эрроу кутиб олди. Сквайр билан у жуда яқин, иннок эди чоғи.

Лекин сквайр капитан билан ҳеч чиқишолмасди.

Капитан тунд одам эди. Кемадаги ҳамма нарса унинг гашини келтирарди. У нимадан норози эканини бизга тўкиб солишга шошилди. Биз кема бўлмасига тушишимиз биланоқ, бир матрос кириб келди ва шундай деди:

Сэр, капитан Смоллетт сиз билан гаплашмоқчи. Капитаннинг хизматига ҳамиша тайёрман. Айт, бу ёққа кирсин, — деди сквайр.

Капитан ўз элчиси орқасидан келаётган экан. У дарҳол кема бўлмасига кириб, эшикни ёпди.

— Хўш, қандай гаплар бор, капитан Смоллетт? Ишлар сиз бўлса керак-а? Кема жўнашга тайёрми?

— Гап бундай, сэр, — деди капитан, — сиз билан жанжаллашиб қолиш хавфи бўлса ҳам, очикчасига, дангал гапирман. Менга бу экспедиция ҳам, матросларимиз ҳам, ёрдамчим ҳам ёқмайди. Вассалом. Қисқа, лўнда гап шу.

— Сэр, эҳтимол сизга кема ҳам ёқмаса керак? — савол берди сквайр, унинг жуда жаҳли чиққанини фахмладим.

— Сэр, кеманинг сафарда сузишни кўрмагунимча унинг ҳақида бир нарса дея олмайман, — деб жавоб қилди капитан, — унча ёмон қурилмаганга ўхшайди. Лекин бу ҳақда фикр юритишга хали вақт эрта.

Ундай бўлса, сэр, балки хўжайинингиз ёкмаётгандир сизга? — сўради сквайр.

Шу пайт суҳбатга доктор Ливси аралашди.

— Тўхтанглар, — деди у, — тўхтанглар. Бунақада жанжалдан бошқа ҳеч нарса чикмайди. Капитан бизга анчамунча, айни вақтда тушуниб олишга камлик қиладиган даражада оз нарсани гапирди, шундай экан, ундан изоҳ талаб қилишга ҳаққим бўлса керак... капитан, экспедиция-миз сизга ёкмаганлигини айтдингиз шекилли?

Нега?

— Сэр, кемани манави жентльмен каёққа деса, ўша ёққа олиб бориш учун таклиф қилишган мени, лекин сафарнинг асл мақсадини айтишмади, — деди капитан, — яхшиямки, ҳеч нарса ҳақида сўрамадим. Бироқ кўп ўтмай сафар мақсадини мендан кўра энг судралган матрос ҳам яхшироқ билишига ишонч ҳосил қилдим. Менимча, бу яхшиямас. Сизнингча қандай?

— Менимча ҳам шундай, — деди доктор Ливси. Кейин эса, — давом этди капитан, — биз хазина қидиргани кетаётганимизни билиб қолдим. Биласизми, бунини қўл остимдаги одамлардан эшитдим. Хазина қидириш — анча қалтис, нозик иш. Умуман хазина қидириш иши билан шуғулланган эмасман, айниқса бу иш махфий бўлса, бунақа ишларга ҳеч қанақа қизиқшим ҳам йўқ, бироқ мистер Трелони, мени афв этинг-у, сир айтиб қўйилган, айтилганда ҳам тўти қушга айтилган.

Сильвернинг тўти қушигани? — сўради сквайр.

— Йўқ, бу эртақ холос. — Уқтирди капитан. — Бу сир ҳеч ким учун сир бўлмай қолди деган сўз. Сиз ўзингиз уринаётган ишнинг қанчалик қийинлигига етарли баҳо бермаётганга ўхшайсиз, сизга ўз кўнглимдагини айтиб қўя қолай: ҳаёт-мамот учун курашишга тўғри келади.

— Сиз мутлоқ ҳақсиз, — деди доктор. — Биз жуда қалтис ишга қўл уряпмиз. Бироқ олдинда бизни кутаётган хавф-хатар ҳақида ўйламаётганимизни айтиб хато қилдингиз. Жамоамиз сизга ёкмабди. Хўш, сизнингча, тажрибали денгизчиларни етарли ёлламабмизми?

Улар менга ёкмайди, — деди капитан. — Агар очиғини айтадиган бўлсам, жамоани танлашни менга топшириш лозим эди.

— Фикрингизга қўшиламан, — жавоб қилди доктор. — Дўстим гуруҳни сиз билан бирга танлаши керак

эди. Сизни ишонтириб айтаманки, бу янглишув тасодифан бўлган. Бу ерда ҳеч қандай қасддан, ғаразғўйликдан қилинган иш йўқ. Кейин, сизга мистер Эрроу ҳам ёқмайди, шекилли.

— Ёқмайди, сэр. Унинг яхши денгизчи эканлигига ишонаман. Гуруҳни жуда бўш қўйиб юборяпти, унда яхши ёрдамчи бўлолмайди. У ўз матрослари билан оғиз бурун ўиншиб юрибди. Штурман кемада матрослардан ўзини олиб қочиши керак. Улар билан бирга ичкилик-бозлик қилмаслиги лозим.

— Уни ичкиликбоз демоқчимисиз? — сўради сквайр.

— Йўқ, сэр, — деди капитан. — Мен фақат у гуруҳни жуда бўш қўйиб юбораётганини айтмоқчиман.

— Энди капитан, — илтимос қилди доктор, — очингани айтинг, биздан нимани истайсиз?

Жентльменлар, ана шу сафарга жўнашга қатъий аҳд қилдиларингми?

— Қатъий, — жавоб қилди сквайр.

— Жуда соз, — деди капитан. — Гарчи ўзим ишот қилолмаган нарсаларни гапирган бўлсам-да, сўзларимни сабр-тоқат билан тинглаётган экансизлар, бу ёнига ҳам қулоқ солишлар бўлмаса. Пороҳ ва қуруллар кеманинг олд қисмига қўйилган¹. Ваҳоланки, кема бўлмангизнинг остида ҳам яхшигина хона бор. Уларни шу ерга қўйса бўлмайдинми? Бу биринчиси. Кейин, сизлар тўртта хизматкор олибсиз. Менга айтишларича, улардан бирини кеманинг олд қисмига жойлаштиришмоқчи бўлишбди. Уларнинг қаравотларини кема бўлмаларинг ёнига қўйса бўлмайдинми? Бу иккинчиси.

— Учинчиси ҳам борми? — сўради мистер Трелони.

— Бор, деди капитан, — жуда ортиқча валдирашяпти.

— Тўғри, ортиқча валдирашяпти, — маъқуллади доктор.

— Ўз қулоғим билан эшитган нарсани айтиб берай, — давом этди капитан Смоллетт. — Айтишларича, сизда аллақандай оролнинг харитаси бормиш. Харитада хазина кўмилган жойлар хоч аломатлари билан белгилаб қўйилганмиш. Бу орол...

Сўнг капитан оролимизнинг қандай кенглик ва узунликда эканлигини аниқ айтди.

¹ Кеманинг олд қисмига матрослар жойлашиб олганди.

— Мен бунн бирорта одамга хам айтганим йўк! — деди сквайр.

— Лекин бундан хар бир матрос хабардор, сэр, — эътироз билдирди капитан.

— Бунн сиз айтиб қўйгансиз, Ливси! — кичкирди сквайр. — Ёки сен, Хокинс...

— Эндиликда ким айтган бўлса хам барибир эмасми? — деди доктор.

Ўзинн қанча оқламасин мистер Трелонига доктор хам, капитан хам ишонмаганини кўрдим. Ўшанда мен хам ишонмагандим, чунки у ниҳоятда оғзи бўш одам эди. Эндиликда эса, ўшанда унинг тўғри гапирганини, бизсиз хам гуруҳга оролнинг қаердалиги маълумлигини ўйлаялман.

— Жеңтльменлар, бу харита қайси бирингизда сақланганини билмайман, — давом этди капитан. — Бу харитани мендан хам, мистер Эрроудан хам махфий сақланганини талаб қиламан. Акс холда мени вазифамдан бўшатишларингни сўрайман.

— Тушунаман, — деди доктор. — Бирингиздан, ортикча гапларнинг бархам тонини истайсиз. Иккинчидан, кеманинг қуйруқ қисмида қалъа барпо қилпш, у ерга дўстимнинг хизматкорларини тўплаш, уларнинг қўлига бортдаги ҳамма порох ва қуролларни топширишни истайсиз. Бошқача қилиб айтганда, фалаён кўтарилишдан кўрқяпсиз.

— Сэр, — деди капитан Смоллетт, — хафа бўлмайман-у, лекин мен айтмаган гапларни мени айтди деб, менга тўнкалишини хоҳламайман. Фалаён чикнишга асоси бўлатуриб, денгиз сафарига чиқишга отланган капитанин оклаб бўлмайди. Мистер Эрроунинг халоллигига ишончим комил. Матросларининг кўпчилиги хам халол одамлар. Эҳтимол, уларнинг ҳаммаси халолдир. Лекин мен кема хавфсизлиги хамда хар бир кишининг хаёти учун жавоб бераман. Қўй ишлар қўнғилдагидай қиллинмаётганлигини кўриб турибман. Эҳтиёт чораларини кўришларингни ёки мени ишдан бўшатишларингни илтимос қиламан. Вассалом.

— Капитан Смоллетт, — дея гап бошлади доктор қулиб, — сиз сичкон тукқан тоғ хақндаги масални эшитганмисиз? Мени кечиринг-у, лекин ҳозир ўша масални эслатдингиз. Бошимдаги парик хаққи онт ичиб айтаман,

бу кириб келишингизда биздан кўн нарса талаб қиласиз деб ўйлагандим.

— Доктор, сиз анча сезгир одам кўришасиз, — деди капитан. — Бу ёққа кириб келаётиб мени бўшаткиларнинг талаб қилмоқчи эдим, чунки мистер Трелонининг гапларимга қулоқ солишга заррача бўлсин умидим йўқ эди.

— Қулоқ солмас эдим ҳам! — қичқирди сквайр. — Агар Ливси бўлмаганда дархол хайдаб юборардим. Бироқ нима бўлса ҳам гапингизга қулоқ солдим, сиз талаб қилган нарсаларни бажо келтириш учун барча чораларни кўраман. Лекин сиз хақингиздаги фикрим ёмон томонга ўзгарди.

— Ихтиёрингиз, сэр, — деди капитан. — Мен ўз бурчимни адо этганлигимни кейинроқ биласиз.

У чиқиб кетди.

Трелони, — деди доктор, — кемага иккита халол одамни: капитан Смоллетт ҳамда Жон Сильверни таклиф қилганингизга ишонч ҳосил қилдим.

Сильвер хусусида фикрингизга қўшиламан, — деди сквайр. — Бироқ анави жирканч ёлғончининг хулқини эркак киши учун, денгизчи учун, борингки, инглиз учун нолайиқ қилиқ деб ҳисоблайман!

Майли, — деди доктор, — кўрамин.

Биз бандаргоҳга чиққанмизда матрослар аллақачон порох билан қуроолларни ташинмоқда эди. Иш давомида улар «Йо хо-хо»ни кўнлашарди. Капитан билан мистер Эрроу уларга топшириқлар беришмоқда эди.

Бизни янгичасига жойлаштиришгани менга жуда ёқди. Бутун кемани қайта жиҳозлашди. Қўйруқ томонда, ўрта трюмининг собиқ орқа қисмида олтига кема бўлмаси тайёрлашди, кема бўлмалар чап борт бўйлаб кетган камбуз¹ ва бакнинг² эҳтиёт йўлаги билан туташарди. Даставвал уларни капитан, мистер Эрроу, Хантер, Жойс, доктор ва сквайр учун ажратишганди. Кейин эса кема бўлмалардан иккитасини Редрут билан менга беришди, мистер Эрроу билан капитан эса кема сахнида, тахта зинали тамбурга³ жойлашди, унинг икки томони шундай кенгайтирилди-

¹ Камбуз — кема ошхонаси.

² Бак — кеманинг олд қисмидаги баланд жой.

³ Тахта зинали тамбур — трюмга тушадиган зинапоя кирадиган хона.

кн, куйрук рубкасига¹ ҳам тушиш мумкин эди у ердан. Шунга карамай, бу ер бир оз торроқ эди, лекин ҳар ҳолда, унга нккнта гамак² сиғди. Ҳатто штурман ҳам бундай жойлашишдан мамнун бўлди. У ҳам гуруҳга ишонмаган бўлса керак. Ҳарҳолда бу менинг тахминим, чунки кўп ўтмай ўзингиз ҳам биларсиз, у кемада кўп бўлмади.

Порохларни ташиб, кема бўлмаларимизни жиҳозлар-каимиз астойдил ишладик, ниҳоят соҳилдан қайнқда охирги матрослар, улар билан бирга Дароз Жон ҳам келишди.

Ошпаз маймундай чаққон ҳаракат қилиб кемага чиқди. Биз нима билан машғул эканимизни кўриши биланок кичқирди:

— Ҳой оғайнилар, нима қиялпсизлар?

Порох солинган ёғоч хумларни ташиянимиз, Жон, — деди матрослардан бири.

Оббо, нега энди? — кичқирди Дароз. — Унақада эрта-лабки сув қайтишни бои бериб қўямиз-ку!

Улар менинг буйруғимни бажаришяпти! — капитан унинг галини бўлди. — Сиз аса, азизим, ошхонага бориңг, токи матрослар ўз вақтида овқатлансин.

— Хўп бўлади, сэр, — деди ошпаз.

Сўнг пешанасидаги бир тутам сочини сийлаб қўйди-да, ошхонага кириб кетди.

Жуда ажойиб шоввоз одам-да, капитан, — деди доктор.

Бўлиши мумкин, сэр — деди капитан Смоллетт. — Ҳой, йиңитлар, секинроқ, секинроқ!

У матросларнинг ёнига югурди. Матрослар порохли ёғоч хумни юмалатиб келишарди. Тўсатдан у кеманинг ўрта қисмига ўрнатилган, махсус ускуна устида айланадиган, тўққиз фунтли мис замбаракка қараб турганимни кўрдн-ю, ўша захоти менга дағдаға қилди.

Ҳой, юнга, — бақирди у, — йўқол бу ердан! Ошпаз-нинг олдига бор, сенга иш топиб беради.

Мен ошхонага чошиб кетаётиб, унинг балад овоз билан докторга:

Кемада, менинг ихтиёримда эркатойлар бўлишига тоби-тоқатим йўқ, — деганини эшитдим.

¹ Рубка — кемани бошқариш учун кема саҳнига ўрнатилган балад-лик.

² Гамак — ҳордиқ чиқариш учун хизмат қиладиган беланчак.

Сизни ишонтариб айтаманки, шу дақиқада сквайрнинг, «капитан тоқат қилиб бўлмайдиган ёмон одам», деган фикрига қўшилдим, уни ёмон кўриб қолдим.

Х боб

САФАР

Югур-югур, кий-чув туни билан давом этди. Буюмларни бир жойдан иккинчи жойга ташдик. Қайиқ дам-бадам сохилдан сквайрнинг мистер Блендига ўхшаган оқ йўл тиловчи дўстларини ташиб турди. «Адмирал Бенбоу»да ҳам ҳеч қачон бунчалик қўп ишламаган эдим.

Тонг оқариши олдида боцман сурнайини чалиб, гуруҳ лангарни кўтараётганда мен итдай чарчаган эдим.

Бироқ икки баравар ортнк чарчаганимда ҳам кема сахнидан кетмасдим барибир. Мен учун ҳамма нарса — дона-дона қилиб берилган буйруқлар ҳам, чинқирок хуштак товуши ҳам, кема фонарларининг хира ёруғида кўйиб-нишиб ишлаётган кишилар ҳам янги ва марокли эди.

— Ҳой, Сон гўшти, ашулани бошла! — кичкирди матрослардан бири.

Эскисини! — деб бақирди бошқаси.

— Ҳўп бўлади, йиғитлар, — деди кема сахнида қўлтиқтаёғига суяниб турган Дороз Жон.

Кейин менга жуда таниш бўлган ашулани бошлади:

Ўлик сандиғига ўн бешта одам...

Бутуи гуруҳ унга жўр бўлди:

Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Матрослар сўнги «хо» дейниганда чинир ричагини бараварига босишди.

Қадимий «Адмирал Бенбоу» ёдимга тушиб кетди, гўё матрослар хорига тўсатдан марҳум Бонснинг овози қўшилиб кетгандай бўлди.

Қўп ўтмай лангар кўтарилди, кеманинг олд томонига маҳкам боғлаб қўйилди. Ундан сув тома бошлади.

Шимол елкаларни иширди. Ер биздан чекина бошлади. Бизни қуршаб олган кемалар узоқлаша бошлади. Озгина миғзиб олиш учун ўрнимга ётиб улгурмасимдан «Испаньола» Хазиналар Ороли томон йўл олди.

Сафаримизнинг ҳамма тафсилотларини ёзиб ўтирмайман. Сафаримиз жуда муваффақиятли бўлди. Кема жуда яхши чиқиб қолди, гуруҳ эса тажрибали денгизчилардан иборат эди, капитан ўз ишини жуда нуқта биларкан. Лекин Хазиналар Оролига етгунга қадар эслаб ўтишга аризулик икки-учта воқеа бўлиб ўтди.

Энг аввало мистер Эрроунинг капитан айтгандан кўра ҳам ёмонроқ одам эканлиги маълум бўлиб қолди. Матрослар ўртасида ҳеч қандай обрўси йўқ эди унинг, гашига ҳеч ким қулоқ ҳам солмасди. Бироқ бу хали ҳолва экан. Йўлга чиққач, икки-уч кундан кейин у кема саҳнида юзлари кизарган, кўзлари хира тортган ҳолда пайдо бўлди. Тили оғзида аранг айланарди. Мастликнинг бошқа белгилари ҳам яққол кўриниб турарди. Баъзида уни кема бўлмасига шарманда қилиб хайдашарди. У тез-тез йиқилар ва лат ерди. Кунни бўйи ўришдан турмай ётган пайтлари ҳам бўлди. Албатта, у бир-икки кун ҳушёр бўлиб юрар, ўшанда ҳам ўз бурчини зўра бажарарди.

Унинг ичкиликни каердан олишига ҳеч тушуна олмасдик. Бутун кема шу жумбоқ ҳақида бош қотирарди. Биз уни кузатдик, бироқ ҳеч нарсани аниқлай олмадик. Ундай бу ҳақда юзма-юз келиб шартта сўраганимизда, у агар маст бўлса, башарамизга бақрайганича хахалаб куларди, агар ҳушёр бўлса, умри бино бўлиб, оғзига сувдан бошқа нарсани олмагагини айтиб, тантанали равишда касам ичарди.

У штурман сифатида ҳеч нарсага ярамас, фақат қўл остидагиларга ёмон таъсир ўтказмоқда эди. Унинг холи вой бўлиши равиан бўлиб қолганди. Бўронли, зимистон тунларнинг бирида унинг кемадан ғойиб бўлганига ҳеч ким ажабланмади ҳам, қўймади ҳам.

— Бортдан йиқилиб тушган! — деди капитан. — Хўш, жентльменлар, бу ходиса уни кишанлаб қўйиш заруратидан ҳалос этди бизни.

Шундай қилиб, штурмансиз қолдик. Гуруҳдан бирор кишини шу вазифага кўтаришимиз лозим эди. Боцман Жоб Эндерсонни танладик. Уни илгаригидек боцман деб чақирдишар, лекин у штурманнинг вазифасини бажарарди.

Бу ишда жуда қўй саёҳат қилган, денгизни яхши билган мистер Трелони ҳам анча яраб қолди — ҳаво очик пайтлари у вахтада турарди. Иккинчи боцман Израэль Хендс тиришқок, тажрибали кекса денгизчи бўлиб, унга истаган ишни тошириш мумкин эди.

У Дароз Жон Сильвер билан анча қалин эди. Модомики номини тилга оларканмиз, Сильвер ҳақида ҳам батафсилроқ хикоя қилишга тўғри келади.

Матрослар уни Сон гўшти деб чақиришарди. Қўли холис бўлсин учун у қўлтиктаёғини иш билан бўйнига осиб оларди. Қўлтиктаёк билан деворга суяниб, кеманинг ҳар бир ҳаракатидан чайқалиб, овқат тафёрлаётганида у гўё каттиқ ер устида турганга ўхшарди. Унинг шамолли кунларда кема саҳнидаги кенг жойларда ўзи учун тортиб қўйилган арқонни ушлаганича эпчил ва тез ҳаракат қилишини кўриш ундан ҳам мароқли эди. Матрослар бу арқонларни «Дароз Жоннинг илгаги» дейишарди. У юриб бораётганда ана шу «илгак»ларни ушлар, гоҳ қўлтиктаёғини ишлатар, гоҳ уни арғамчида судраб юрарди.

Ҳарҳолда илгари у билан бирга сузган матрослар унинг олдинги Жон эмаслигидан афсусланишарди.

— Сон гўштимиз оддий одамлардан эмас, — дерди менга иккинчи боцман. Ёшлигида у мактаб талабаси бўлган, истаса китобий сўзлар билан ҳам гаплашаверади. Жуда ботир, довжур. Дароз Жон олдида шер пашшадай бир нарса эди. Бир кун унга тўрт киши ташланиб қолди, Жон бўлса уларнинг каллаларини бир-биринга уриб, мана бундай қилиб боқлади, қўлида қурол-пуқроли ҳам йўқ эди.

Бутун гуруҳ уни жуда ҳурмат қилар, ҳатто буйруғига бўйсунарди. У ҳар бир киши билан умумий тил топа олар, ҳар кимнинг кўнглини овлай оларди. У менга анча меҳрибон эди. Жон ниҳоятда озода сақлайдиган камбузга кириб қолганимда ҳамма вақт хурсанд бўларди. Унинг идишлари доим ярқираб турар, чиройли қилиб териб қўйилган бўларди. Бурчакдаги кафас ичида тўти қуши ҳам бор эди.

— Хокинс, деди менга Сильвер, кириб суҳбатлашиб тургин. Бошқалардан кўра сен кирсанг жуда қувонаман, ўғлим. Ўтириб гашимга қулоқ сол. Мана, Капитан Флинт... мен тўти қушимга машҳур қароқчи шарафига Капитан Флинт деб от қўйганман. Капитан Флинт сафаримиз омадли тугашини башорат қиляпти... Шундайми? Капитан тўти қуш одатдан ташқари шошилди, қўидаги сўзларни такрорлади:

Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар!

Куш бу сўзларни холдан тойгунча ёки Жон кафас устини чойшаб билан ёпиб қўйгунча айтаверарди.

Бу қушнинг ёши икки юзда бўлса керак, Хокинс, — деди у. — Тўти қушлар узок яшайдн. Шайтон ўз умрида кўрганидан ҳам кўпроқ ёмонликни кўргандир мана шу тўти қушим. У Ингланд билан, машхур капитан Ингланд қароқчи билан сузган. У Мадагаскарда, Малабарда¹, Суринамда², Провиденсда³, Порто-Беллода бўлган. У чўкиб кетган Галеонлардан⁴ қандай қилиб юкларни олиб олишганини кўрган. Худди ўша пайтларда «пнастрлар» деб кичкиришни ўрганган. Бунга ажабланмаса ҳам бўлади: Хокинс, ўша куни уч юз эллик минг пнастрни кўлга киритишганда ўзиям! Бу тўти қуш Гоа⁵ яқинида Ҳиндистон вице-королига хужум қилинганда ҳам иштирок этган. Бирок кўринишдан ёшга ўхшайдн. Капитан, сен порох тутунини хидлагансан, тўғрми?

Бошқа галсга⁶ бур! — кичкирди тўти.

Бу менинг энг яхши денгизчим, — деди ошпаз ва чўнтагидан қант олиб, тўтини сийлади.

Тўти қуш кафас снларини чўкиди, куракда турмайдиган сўзлар билан сўқинди.

Қозонга яқин юрсанг қораси юқар, дейдиларку, — уқтирди Жон. — Бу фақир, кўпни кўрган бегунох қуш сўқинишни ҳам қияди-да, лекин нима деганига ўзи тушунмайди. Иложи бўлса, парвардигори оламнинг олдида ҳам сўқади.

Жон шу сўзларини айтиб, пешанасидаги бир тутам сочинни силаб қўйди, шунда уни оламдаги энг олжаноб киши деб билдим.

Сквайр билан капитан Смоллетт ўртасидаги муносабат илгаригидай ёмон эди. Сквайр сира тортинмай капитан ҳақида нафрат билан гапирарди. Капитан ҳеч қачон сквайр билан гаплашмас, сквайр бирор нарсани сўраганида эса қисқа ва совуқ қилиб кескин жавоб берарди. Исканжага олинган капитан гуруҳ ҳақидаги ўзининг фикри хато эканлигини бўйнига олиши керак эди. Кўпчилик матрос-

¹ *Малабар* — Ҳиндистоннинг жануби-ғарбий қирғоғидаги вилоят.

² *Суринам* — Жанубий Америкадаги Голландия Гвианаси.

³ *Провиденс* — Ҳинд океанидаги орол.

⁴ *Галеонлар* — испанлар Америкадан Испанияга олтин ташиган испан кемалари.

⁵ *Гоа* — Ҳиндистон ҳудудидаги Португалия мустамлақаси.

⁶ *Галс* — кема ҳаракати йўналишини шамолга мослаш.

лар жуда яхши ишлар, бутун жамоа ўзини яхши тутарди. Кемага эса капитан ниҳоятда кўнгил қўйиб қолганди.

— Сэр, яхши хотин эрининг ганини иккита қилмаганидай, кема ҳам рулга сўзсиз бўйсуняпти. Бирок, — деди у давом этиб, — хали уйга қайтганимизча йўк, сафаримиз илгаригидай менга ҳеч ёқмаяпти.

— Сквайр эса бу гаиларни эшитиб, унга орқасини ўгириб олар, тумшугини осмонга кўтариб, кема сахнида у ёқдан-бу ёққа юриб қолар эди.

Ҳеч қанча вақт ўтмай, — дерди у, — бу одам тоқатини тоқ қилади. «Испаньола»мизнинг афзаллигини тасдиқловчи бўронга бардош беришга тўғри келди. Гурухдан жуда мамнун эди, бу бежиз эмасди. Менимча, Нух найғамбар биринчи бор денгиз сафарига чиққандан буён ҳеч қайси гурухда бунчалик эркатланилмагандир. Денгизчилар икки улушдан грог¹ беришлари учун турли хил баҳоналарни излаб топишарди. Сквайр бирорта матроснинг туғилган кунини эшитиб қолгундай бўлса, ўша захоти ҳаммага нудинг ҳадя қилинарди. Бандаргоҳда эса, истаган одам хоҳлаган пайтда олиб есин учун олма тўла ёғоч хум турарди.

— Бундан ҳеч қандай яхшилик чиқмайди, — деди капитан доктор Ливсига. — Бу уларни бузади, холос. Менга ишонаверинг.

Бирок олма солинган ёғоч хум, кейин биларсиз, бизга катта хизмат қилди. Фақат ана шу ёғоч хум шарофати билан хавф-хатардан огоҳ бўлдик ва хонлар қўлида ўлиб кетмадик.

Бу воқеа шундай бўлди. Биз аввало оролимизга олиб борадиган мувофиқ шамол йўлига чиқиб олиш учун пассатга қарши сузаётган эдик, эндиликда эса унга шамол оқими бўйича сузиб борардик, бундан аниқроқ қилиб тушунтиролмаيمان. Кечаю кундуз уфқда орол кўриниб қолар деган умидда узоқларга тикилардик. Ҳисобимизга кўра, оролга етишга бир кеча-кундуздан камроқ вақт қолганди. Ё бугун кечаси, ё кечи билан эртага тушга яқин Ҳазиналар Оролини кўришимиз лозим эди. Жанубга, жануби-ғарбга томон борардик. Траверсга² бир текис шамол келиб уриларди. Денгиз осойишта эди. «Испань-

¹ Грог — арақ ёки ромга шакар солиб, қайноқ сувга аралаштириб тайёрланган ўткир ичкилик.

² Траверс — кема йўналишига перпендикуляр йўналиш.

ола» олдинга караб интилар, тўлкинлар баъзан унинг Буширритигача¹ сапчирди. Хуллас, ҳамма иш жойида эди. Хамманинг кайфияти кўтаринки, барча сафарнинг биринчи ярни тамом бўлганига хурсанд эди.

Қуёш ботиб, ишим тугагач, ўз ўрнига кетаётиб, тўсатдан «бирорта олма емайманми» деб ўйланиб қолдим. Бир зумда кема сахнига югуриб чиқдим. Қоровуллар кема тумшугида оролни кўриш умидида денгизга тикилиб туришарди. Дарға елканининг шамол келиб урилаётган бурчагини кузатганича хуштак чаларди. Ҳаммаёқда осойишталик, фақат борт ортида сув шовилларди, холос.

Ёғоч хумда фақат биттагина олма қолибди. Уни олиш учун ёғоч хумнинг ичига тушишга тўғри келди. Ним коронғиликда унинг ичнда ўтириб, сувнинг шовиллаши, кеманинг бир меъёрда чайқалишининг таъсирида ухлаб қолишимга оз қолди. Тўсатдан кема сахнида ёғоч хумнинг ёнига кимдир оғир чўқди. Ёғоч хум сал кимирлади: у ёғоч хумга орқаси билан суянди. Мен энди чиқай деганда, халиги одам гап бошлади. Бу Сильвернинг овози эканлигини танидим, бир оз гапида давом этмагунча мутлақо у ердан чикмасликка аҳд қилдим. Мен қўрқув ва кизиқишдан ўлкам оғзимга тикилиб, дағ-дағ калтираганча ёғоч хумнинг тагига ётиб олиб қулоқ сола бошладим. Дастлабки сўзлариданоқ кемадаги ҳамма ҳалол одамларнинг ҳаёти, тақдири менинг қўлимда эканлигини англадим.

XI боб

ОЛМАДАН БЎШАГАН ЁҒОЧ ХУМДА ЎТИРИБ

НИМАЛАРНИ ЭШИТДИМ

— Йўқ мен эмас, — деди Сильвер, — Флинт капитан эди. Мен эса квартирмейстер² бўлганман, чунки оёғим ёғоч оёқ эди. Қари Пью кўзидан жудо бўлган жангда мен оёғимдан айрилганман. Оёғимни бир жарроҳ — олим кесиб ташлади, у коллежда ўқирди, лотинчани сувдай биларди. Барибир дордан қочиб қутулолмади, уни Корсо-Каслда итдай осиб юборишди...

¹ *Буширрит* — кема тумшугидаги олдинга туртиб чиқиб турган тўсин.

² *Квартирмейстер* — озиқ-овқат бўйича мудир.

Бошқалар қатори қуёш тафтада жизғинаги чиқиб ётди. Шунақа! Улар Робертснинг одамлари эди, уларнинг хаммаси ўз кемаларининг номини алмаштирганлари учун халок бўлишди. Бугун кема «Қирол бахти» деб номланса, эртасига бошқача номда бўларди. Биз «Кассандра» номини ҳеч ҳам ўзгартирмадик. Кемамиз бизни Ингленд Ҳиндистон вице-қиролини талагандан кейин Малабардан эсон-омон уйимизгача олиб келди. Флинтнинг бортидаги қонга тўла эски кемаси «Морж» ҳам ўз номини ўзгартирмади, кемада олтин шу қадар кўп эдики, оғирлигидан кема сув тубига чўкай-чўкай дерди.

— Эҳ, — матросларимиз ичида энг индамасининг завкшавққа тўла овози эшитилди, — бу Флинт дегани хўп шоввоз экан-да!

— Айтишларича, Дэвис ҳам ундан қолишмаган, — деди Сильвер. — Лекин ҳеч қачон у билан бирга сузмаганман. Мен аввал Инглед билан кейин Флинт билан сузганман. Энди бўлса денгизга ўзим чиқдим. Ингленддан тўккиз юз, Флинтдан икки минг фунт-стерлинг ишлаб олдим. Оддий матрос учун бу ёмон эмас. Гап пул топишда эмас, балки уни сақлай билишда... Ҳозир Ингленднинг одамлари қаерда? Билмайман... Флинтнинг одамлари-чи? Уларнинг аксарияти шу ерда, кемада, пудинг текканига хурсанд. Уларнинг кўпи сохплда гадолардай кун кўрпшарди. Худо ҳақки, очликдан ўла ёзишганди. Қари Пью кўзи кўр бўлиб қолгач, шунингдек, номусини ҳам барбод этгач, гўё парламентдаги лорд сингарни йилига бир минг икки юз фунтдан сарфлай бошлади. У ҳозир қаерда? Ўлган, ер остида чириб ётибди. Лекин икки йил муқаддам унинг егани ҳеч нарсаси йўқ эди. У садақа сўрар, ўғирлик қилар, бировларнинг кекирдагини узарди-ю, барибир қорнини тўйғазолмасди!

— Ана, қарокчи бўлишимнинг оқибати! — деди ёш денгизчи.

— Тентаклик қилма! — деди Сильвер. — Бу гап сенга тегишли эмас: ёш бўлсанг ҳам эсинг жойида. Сени лақиллатиб бўлмайди! Буни сени дастлаб кўрганимдаёқ пайқаганман, сен билан эркакчасига гаплашавераман.

Тасаввур қила оласизми, бу қари фирибгар менга гапирган ширин сўзларини бошқаларга ҳам гапирганини эшитиб қай ахволга тушмадим!

Агар қўлимдан келса, уни ўлдириб қўяқолардим...

Бу орада Сильвер, ўзининг гапини биров эшитиб турганидан беҳабар, сўзида давом этди.

Омад жентльменларининг¹ тақдирини доим шунақа. Уларнинг ҳаёти оғир, дорга осилиш учун қалтис ишга қўл уради. Уришқоқ хўрозлар жанг олдидан бошлаб парвариш қилинган каби, роса еб-ичишади. Улар сафарга бир неча юз чақа билан чиқиб, бир неча юз фунт билан қайтиб келишади. Ўлжани ичиб, пулни сарфлаб бўлгач, яна битта қўйлақда денгиз сафарига отланадилар. Бирок мен бундай қилмайман. Мен пулларимни бўлиб-бўлиб, ҳар хил банкларга қўяман, лекин шубҳа туғдирмаслик учун ҳеч қаерга кўнроқ пул қўймайман. Ёшим эликда, шунини назарда тут. Мана шу сафардан қайтиб ҳақиқий жентльменлар яшагандай турмуш кечираман... Вақт етди, дейсанми? Хўш, нима бўпти, ҳозиргача ҳам ёмон яшаганим йўқ. Ўзимни ҳеч қачон ҳеч нарсадан бебаҳра қолдирмадим. Жойим юмшоқ, овқатим лаззатли бўлди. Фақат денгизда сал қийинроқ бўларди. Ишни нимадан бошлаганиман? Сен сингари матросликдан.

Ахир, олдинги пулларингиз эндиликда шамолга соврилади-ку, — деди ёш матрос. — Бу сафардан кейин Бристолда қандай кўринасиз?

— Сенингча, пулларим ҳозир қаерда? — деб сўради Сильвер масхараомуз кнёфада.

Бристолдаги банклар ҳамда бошқа жойларда, — деди матрос.

Тўғри, улар ўша ерда эди, — деди ошпаз. — Биз лангар кўтарганимизда ўша ерда эди. Бирок ҳозир кампирим пулларини у ердан олди. «Кузатув Дурбини» ижарага олинган участкалари, миждозлари ва жиждозлари билан сотиб юборилди, кампирим у ердан жўнаб кетди, мени келишиб олинган жойда кутиб туради. Бу жой қаердалигини айтиб берардим-у, бирок уларга ҳам айтмаганим учун бошқалар хафа бўлишади, деб қўрқаман.

Кампирингизга ишонасизми? — сўради матрос.

Омад жентльменлари, — деди ошпаз, — бир-бирига камдан-кам ишонади. Жуда тўғри қилишади. Бирок мени алдаш роса қийин. Қимки кекса Жоннинг дорда тилпирчилаши учун арқон туширадиган бўлса, бу дунёда умри қисқа бўлади. Бировлар Пьюдан, бошқалар Флинтдан

¹ Омад жентльменлари — қароқчиларнинг лақаби.

кўркишарди. Мендан эса Флинтнинг ўзи кўркарди. Мендан кўркарди ҳамда фахрланарди... Унинг гуруҳи ўт-олов эди. Шайтоннинг ўзи ҳам у билан очиқ денгизга сафарга чиқишга юраги дов бермасди. Мени биласан, мактаниб ўтирмайман, мен оккўнгил, кубнок одамман, лекин квартирмейстер бўлган пайтларимда Флинтнинг кекса қароқчилари менга ювошгина қўйдаи қулоқ солишарди. Эҳ-ха, кекса Жоннинг кемасида интизом шундай каттик эдики!

— Жон ганнинг дангали, — эътироф этди матрос, — мана шу суҳбатга қадар ишингиз дидимга унча ўтиришмас эди. Энди бўлса, мана менинг қўлим, мен розиман.

— Сен мард, жуда ақлли йипитсан, — деди Сильвер ва унинг узатган қўлини шундай қизғин қисдики, хатто мен ўтирган ёғоч хум қимираб кетди. — Сен ҳали кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган омад жентльмени бўласан! — Бора-бора улар гаплашаётган тилга тушуна бошладим. «Омад жентльменлари» деб улар қароқчиларни айтишарди. Мен ҳалол матросни, эхтимол, бутун кема бўйича энг ҳалол матросни, ана шу қароқчилар тўдасига авраб жалб қилишдек воқеанинг гувоҳи бўлдим. Кейин Сильвер секингина хуштак чалди, ёғоч хум ёнига яна кимдир келиб ўтирди.

— Дик ўзимизники бўлди, — деди Сильвер.

— Унинг ўзимизники бўлишини билардим, — иккинчи бошман Израэль Хендснинг овозини эшитдим. — Дик тентаклардан эмас.

У анчагача тамаки чайнаб ўтирди, кейин тупуриб ташлаб, Дароз Жонга мурожаат қилди:

— Айт-чи, Сон гўшти, маркитант қайиғидай ликиллаб юраверамизми? Чакмоқ ҳаққи онт ичиб айтаман: капитан жуда жонимга тегди! Менга шунча хўжайинлик қилгани етар энди! Мен капитан бўлмасида яшашни истайман, менга улар еган ноз-неъматлар, улар ичган винолар керак.

— Израэль, — деди Сильвер, — бошинг унчалик қиммат эмас, чунки унда мия деган нарса ҳеч қачон бўлмаган. Бироқ қулоқ солишга устасан, чунки узун қулоқсан. Шундай экан, қулоқ сол: сен илгаригидай гуруҳ жойлашган хонада ухлайсан, мазаси йўқ овқатларни ейсан, нтоатқор, одобли бўласан, ўзим айтмагунимча оғзингга

бир томчи ҳам ичмлик олмайсан. Ҳамма ишни менга қўйиб беравер, ўғлим.

— Мен йўқ деяпманми? — мингирлади иккинчи боцман. — Фақат қачон деб сўраяпман, холос.

— Қачон? — қичқирди Сильвер. — Хўп, қачонлигини айтиб қўяколай сенга. Мумкин қадар кечроқ — энди қачонлигини билдингми? Капитан Смоллетт биринчи даражали денгизчи, у бизнинг нафимиз учун кемани бошқариб борапти. Сквайр билан докторда харита бор, бироқ унинг қаерга яширилганини билмайман! Сен ҳам билмайсан. Шунинг учун ҳам сквайр билан доктор хазинани топсин, уни кемага юклашда бизга ёрдам беришсин. Ана ўшанда кўрамиз. Агар сизга ўхшаган голланд зотларига ишончим комил бўлганида эди, капитан Смоллеттга бизни орқага — ярим йўлгача олиб келишга имкон берардим.

— Ўзимиз ҳам ёмон денгизчиларданмасмиз! — эътироз билдирди Дик. Ёмон матросларданмасмиз демоқчисанда, — Сильвер унинг гапини тузатди. — Руль бошқаришни биламиз. Лекин кема йўналишини ким ҳисоблайди? Бунақа ишлар қўлидан келадиган ҳеч ким йўқ орамизда, жентльменлар. Агар ихтиёр менда бўлганида, капитан Смоллетт орқага қайтишда бизни ҳеч бўлмаса пассатлар эсадиган ергача олиб келиб қўйишига йўл берардим. Ана ўшанда лоақал тўғри сузаётганимизни билган одамларга кунига бир қошиқдан чучук сув бериб ўтирмаган бўлардик. Лекин мен канақа одамлар эканликларингни яхши билман. Хазинани бу ёққа — кемага ташиб бўлишлари биланок оролнинг ўзида улар билан ҳисобкитобни тугаллаш керак. Лекин афсус! Сизлар бўлса тезроқ ичкиликка етишиш илинжидасиз. Очиғини айтсам, сиздақа одамлар билан орқага қайтишга тўғри келишини ўйласам юрагим эзилиб кетади.

— Ҳой Дароз, хаддингдан ошма! — қичқирди Израэль. — Ахир, сен билан ҳеч ким жанжаллашмаяпти-ку.

— Бекордан-бекорга ҳалокатга учраган озмунча катта кемаларни кўрдимми? Офтобда жизғинаги чиқиб, дорда осилиб турган озмунча азаматларни кўрдимми? — деди Сильвер. Нега шундай бўлди? Чунки ҳаммаси шошилишган, шошилишган, шошилишган... Менга кулоқ солинглар: мен денгизда сузганман, умримда озми-кўпми нарсани кўрганман. Агар сизлар кемани бошқаришни, шамол

билан курашшини эплаганларингда эди, алақачонлар фойтунларда ялло қилиб юрардиларинг. Бирок сизларга йўл бўлсин! Сизларни билмади. Ромни тўйиб ичасиз-да, ўзингизни дорда кўрасиз.

— Жон, сенинг капелланга¹ ўхшашлигингни ҳамма билди, — Израэль унга эътироз билдирди. — Бирок кемами сендан кўра дурустроқ бошқарганлар ҳам бўлганку, ахир. Улар вақтинчовлик қилишни ёқтиришган. Аммо улар ўзларини кўмондон қилиб кўрсатишмаган, маншат қилишган, бошқаларга ҳам халақит беришмаган.

— Тўғри, — деди Сильвер. — Лекин ҳозир улар қани? Пью шундай эди — қашшоқликда ўлди. Флинт ҳам шунақа эди — у ҳам ром туфайли Саваннада оламдан ўтди. Тўғри, улар ёқимтой, хушчақчақ одамлар эди... Гап шундаки, ҳозир улар қаерда?

Агар кўлимизга тушишса, — деб сўради Дик, — уларни нима қиламиз?

— Манови одам ҳўб дидимдаги одам-да! — деди ошпаз завқланиб. — Беҳуда нарса ҳақида эмас, ишдан гапирди. Сенингча, уларни нима қилиш керак? Уларни бирорта одам яшамайдиган соҳилга ташлаб кетамизми? Ингленд шундай қиларди. Ёки уларнинг ҳаммасини чўчкадай сўйиб ташлаш керакми? Флинт ёки Билли Бонс шундай йўл туттишарди.

Ҳа, Биллининг шунақа одати бор эди, — деди Израэль. — «Ўликлар тишламайди» деб айтарди у. Эндиликда унинг ўзи раҳматлик бўлиб кетди, ўз мақолини ўзи тажрибада синаб кўриши мумкин. Ҳа, Биллининг бу ишда сўяги йўқ эди.

— Тўғри деди Сильвер. — Билли бу ишларда жуда шоввоз эди. Ҳеч кимни жазосиз қолдирмасди. Бирок мен оккўнгил одамман, жентльменман: лекин ишнинг жиддийлигини сезиб турибман. Энг аввало бурчга содик бўлиш керак, йигитлар. Мен уларни ўлдиришга овоз бераман. Умуман, парламент аъзоси бўлиб, зарҳал кема бўлмаларида юрганымда анави ингичка оёқ стрекулистарнинг монахга ёпишган иблисдай менга ёпирилишини мутлако истамайман. Мева пишгунга қадар кутиш керак. Пишдимми, уни дарҳол узиш керак.

Жон, — деди бошман, — нақ қахрамоннинг ўзгинасиан!

¹ *Капелланга* — кема рухонийси.

Бунга кейпирок ишонч хосил қиласан, Израэль, — дедн Сильвер. — Мен фақат бир нарсани талаб қиламан: менга сквайр Трелонини қўйиб берасизлар. Унинг бузок-никнга ўхшаган калласини ўз қўлим билан узмоқчиман Дик, — деб қўшимча қилди у тўсатдан, — барака топгур Дик ўрнингдан туриб битта олма олиб бер, томоғим курукшаб қолганга ўхшайди.

Қанчалик даҳшатга тушганимни биласизми! Агар қувватим етса, ўрнимдан сакраб туриб, қочиб кетган бўлардим. Лекин юрагим ҳам, қўл-оёқларим ҳам менга итот этмай қўйди. Дик энди ўрнимдан тураман деганда Хендснинг овози уни тўхтатди.

— Жон, шу чириган олмани кавшаб инма маза топдинг! Яхшиси бизга ром бера қол.

— Дик, — деди Сильвер, — сенга ишонаман. Ошхонада бир ёғоч хумчани яшириб қўйганман. Ма, калитни ол. Бир кўза қуйиб кел.

Шунчалик қўрқувга тушганимга қарамай, миямга ўша пайтда: «ўзини нариги дунёга жўнатган ромни мистер Эрроу ўша ердан оларкан-да!» — деган фикр келди.

Дик кетиши биланоқ Израэль ошпазнинг қулоғига нималарнидир шивирлай бошлади. Икки-учта сўзни эшитиб қолдим, холос, лекин мен учун шунинг ўзи ҳам кифоя эди.

— Қолганлардан ҳеч ким унамаяпти, — деб шивирлади Израэль.

Демак, кемада садоқатли одамлардан яна бор экан-да!

Дик қайтиб келганида учаласи навбат билан кўзачани олиб, бири «бахт учун», бошқаси «кекса Флинт учун» ичди. Сильвер эса хатто қўшиқ ҳам айтди:

Ўлжа шамоли-чун, омад шамоли-чун!
Оламда бой ва шод яшаш-чун тун-кун!

Ёғоч хум ичи ёришиб кетди. Осмонга қараб, ой чиққанини кўрдим, у крьюйс марс¹ ҳамда шишиб кетган фок-зейли² кумушлантнрибди. Худди шу пайт вахтадан: Куруклик! — деган овоз янгради.

¹ Крьюйс марс — кема қуйруғидаги кузатув майдончаси.

² Фок-зейл — кеманинг биринчи устундаги қуйи тўғри елкан.

ХII боб

ҲАРБИЙ КЕНГАШ

Кема сахни оёк товушларидан гумбураб ларзага келди. Одамларнинг кема бўлмаси ва умумий хоналардан қандай югуриб чиқганини эшитдим. Ёғоч хумдан чиқиб, фок-зейл орқасидан сирғалиб ўтиб, кеманинг қуйруқ томонига бурилдим, кема сахнининг очиқ жойига чиқиб, Хантер ва доктор Ливси билан биргаликда шамол келиб уриладиган скула¹ томон чопдим.

Бу ерга бутун гуруҳ йиғилган эди. Ой чиққандан кейин туман дарҳол тарқалиб кетди. Узоқда, жануби-ғарб томонда оралиғи тахминан икки миль келадиган иккита пастаккина тепаликни, унинг орқасида эса кул ранг туман билан қопланган, улардан баландроқ учинчи тепаликни кўрдик. Учала тепалик ҳам тўғри конуссимон шаклга эга эди.

Мен уларга уйқусираган одамдай тикилардим, чунки ҳозиргина гувоҳи бўлганим дахшатдан ўзимга кела олмаган эдим. Кейин капитан Смоллетнинг буйруқ берган овозини эшитдим. «Испаньола» шамолга анча қияроқ бурилиб, оролдан сал шарқроққа қараб сузиб борарди.

— Йигитлар, — деди капитан берган буйруқлари бажо келтирилгандан кейин, — орангизда бу ерни илгари кўрганлардан бирор киши борми?

— Мен кўрганман, сэр, — деди Сильвер. — Мен савдо кемасида ошпаз бўлиб хизмат қилган пайтларимда бу ердан чучук сув олардик.

— Жануб томонда, анови кичкина орол орқасида лангар ташласак қулайроқ бўлса керак? — сўради капитан.

Шундай, сэр. Бу орол Скелет Ороли дейилади. Илгарилари бу ерда қароқчилар тўхтарди, кемамиздаги бир матрос бу ердаги жойларга қароқчилар қўйган ҳамма номларни биларди. Ҳов анави шимолдаги тепалик Фок-устуни деб аталади. Шимолдан жанубгача учта тепалик бор: сэр, улар Фок-устуни, Грот-устуни ҳамда Би-зань-устуни деб аталади. Лекин анави туман қоплаб ётган Грот-устунини кўпинча Кузатув Дурбинни деб аташади, чунки қароқчилар бу ерда туришганда ҳамда кемаларини

¹ Скула — кеманинг олд ёки борт қисмига туташадиган бортнинг кескин муволиш жойи.

ямаб-яскаганда у ерга қузатувчи қўйишган. Улар одатда шу ерда кемаларни тузатишган, афв этгайсиз, сэр.

— Менда харита бор, — деди капитан Смоллетт, — кўринг-чи, харитадаги орол шуми?

Харита қўлига текканда Дароз Жоннинг кўзлари чақнаб кетди. Бирок умидсизлик дархол унинг кўзига туман пардасини тортди. Бу биз Билли Бонсинг сандивидан тошган ўша харита эмасди, бу номлари кўрсатилган, тепалик ва чуқурликлари белгиланган, лекин учта хоч аломати ва ёзувлари йўқ, аниқ кўчирма қилинган харита эди. Лекин қаттиқ алам қилишга қарамай Сильвер ўзини тутди ва сирни фош қилиб қўймади.

— Шу, сэр, — деди у, — худди шунинг ўзи. Жуда чиройли қилиб чизилибди. Харитани бунақа қилиб ким чизганини билсак яхши бўларди... Қарокчилар ўқимаган халқ. Ана, капитан Кид тўхтайдиган жойга ҳам келдик, матрос ўртоғим бу ерни шундай дерди. Бу ердан жануб томонга қараб анча кучли оқим ўтади. Кейин ғарбий сохилдан у шимолга бурилади. Сиз қия бейдевинд¹ билан юриб, тўғри қилдингиз, сэр, — давом этди у. — Агар кўрфазга кириб, кемани «ёнбошлатмоқчи» бўлсангиз, ундан яхши жойни топа олмайсиз.

— Раҳмат, деди капитан Смоллетт. — Менга қачон ердам зарур бўлиб қолса, яна сизга мурожаат қиламан. Кетишингиз мумкин.

Жоннинг орол билан таниш эканлигини ошкор қилишдаги совуққонлигини кўриб хайратга тушдим. Тўғрисишни айтсам, менга яқинлашиб келаётганини кўриб кўркиб кетдим. Албатта, ёвоч хумда ўтириб, унинг гапларини тинглаганимдан хабарсиз эди. Барибир у ўзининг шафқатсизлиги, иккиюзламачилиги, кема гуруҳи устидан зўр ҳукмронликка эгалиги билан мени дахшатга соларди, у елкамга қўлнинг қўйганида сапчиб тушишимга оз қолди.

— Бу орол ёмон жой эмас, — деди у. — Болалар учун ҳам яхши жой. Сен бу ерда чўмиласан, дарахтларга чиқасан, ёввойи эчкиларни овлайсан. Ўзинг ҳам тоғларда эчкидай сакраб-сакраб ўйнайсан. Тўғрисишни айтганда, оролга қараб туриб ўзим ҳам яшариб кетаман, ёвоч оёғимни ҳам унутиб юбораман. Ёш бола бўлиш, оёқларингнинг бус-бутун бўлиши қандай яхши! Агар

¹ *Бейдевинд* — кеманинг тумшуғи билан шамол йўналиши орасида 90° дан кам бурчак ҳосил қилиб сузиш.

оролни айлангани борадиган бўлсанг, дархол қарн Жонга айт, сафар учун сенга егулик овқат хозирлаб берадн.

У елкамга қоқиб қўйди-да, нари кетди.

Капитан Смоллетт, сквайр ва доктор Ливсилар шканц-да¹ инималарнидир гаплашишарди. Билганларимни тезроқ айтиб беришга ошиқардим. Лекин уларнинг суҳбатини бўлишдан ҳадиксирардим. Мен қандай қилиб гапиришни кўнглимда ишро қилиб афрофда айланиб юрсам, тўсатдан мени доктор Ливси чақириб қолди. У чубуғини дастда қолдирибди, мени ўшани олиб келиш учун юбормоқчи экан, чунки узоқ вақт чекмай туролмасди.

Мен унга овозимни ҳеч ким эшитмайдиган даражада яқин келиб шивирладим.

— Доктор, сизлар билан гаплашишим керак. Капитан билан сквайр кема бўлмасига тушишсин, кейин бир нарсани баҳона қилиб, мени чақирасизлар. Сизларга дахшатли бир янгиликни гапириб бераман.

Докторнинг юзи сал ўзгарди-ю, лекин дархол яна ўзини ўнглаб олди.

— Раҳмат, Жим, мен билмоқчи бўлган нарсаларнинг ҳаммаси шу, — деди у хозиргина менга қандайдир саволни берган киши бўлиб.

Кейин сквайр билан капитаннинг ёнига қайтди. Улар овозларини баландлатмай, хотиржамлик билан суҳбатларини давом эттиришди, ҳеч қайсилари ҳайратдан хуштак ҳам чалиб юбормади, бироқ доктор Ливси илтимосимни уларга билдирганини фахмладим. Кейин капитан бутун гуруҳни кема сахнига чақирганини Жоб Эндерсонга буюрди.

— Йигитлар, — деди капитан Смоллетт матросларга мурожаат қилиб, — сизлар билан гаплашиб олмоқчиман. Қаршингиздаги қуруқликни кўриб турибсиз. Бу қуруқлик биз ахтариб келаётган орол. Мистер Трелонининг қанчалик сарий киши эканлигини ҳаммамиз биламиз. У мендан «гуруҳ сафар вақтида яхши ишладими» деб сўради. Мен ҳар бир матроснинг ўз бурчини шидқидилдан бажарганлигини, яхшироқ ишланглар дейишга ҳожат қолмаганлигини айтдим. Мистер Трелон, мен ҳамда доктор сизларнинг сўхат-саломатлигингиз, омадингиз юришиб кетиши учун қадах қўтаргани кема бўлмасига кириб кетянимиз, бу

¹ Шканц — грот-устун билан бизань-устун оралигидаги бўшлик.

ерда сизларга ҳам грог беришди, сизлар ҳам бизнинг соғлигимиз ҳамда омадимиз юришиб кетиши учун ичинглар. Агар менинг фикримни билмоқчи бўлсангиз, сквайр бизларни сийлаш билан катта марҳамат кўрсатяпти. Уни «ура» дея шарафлашни таклиф қиламан.

Хамманинг «ура» деб кичкиришининг ҳеч қандай ажабланидиган жойи йўқ эди. Бироқ бу садо шундай самимий, бараварига янградик, шу дамда уларнинг бизни ўлдиришга ҳозирлик кўришаётганини унутишимга озгина қолди.

Капитан Смоллеттга ура! — бақирди Дароз Жон дастлабки «ура» садолари тиниши биланоқ.

Бу сафар ҳам ҳамма бараварига «ура» деб кичкирди.

Умумий хурсандчилик роса қизиганда учала жентльмен кема бўлмасига тушиб кетишди.

Бир оздан кейин Жим Хокинс — яъни каминаларни чақиртириб қолишди.

Мен ичкарига кирганимда улар стол атрофида ўтиришарди. Уларнинг олдида бир шиша испан виноси ва тақсимчада майиз турарди.

Доктор наригини тиззасига қўйганча чекиб ўтирарди, бу унинг ғоятда ҳаяжонланганини билдирарди. Қўйруқ томондаги иллюминатор очиб қўйилганди, чунки тун анча илиқ эди. Кеманинг орқа қисмига ой нури тушиб турибди.

— Хўш, Хокинс, деди сквайр. — Бизга бир нарсани айтмоқчи экансан. Қани, гапир.

— Мен ёғоч хумда ўтириб эшитганларимни қискача айтиб бердим. Улар гапимни бўлмай, қимир этмай, менидан кўзларини узмай жимгина ўтиришди.

— Жим, деди доктор Ливси. — Ўтир.

Улар мени ўтқизишди, бир бордоқ вино тутишди, қўлимга майиз беришди, учови ҳам навбат билан, таъзим қилганча менинг соғлигим, бахт-саодатим ва ботирлигим учун қадах кўтаришди.

— Капитан, — деди сквайр, чиндан ҳам сиз ҳақу мен ноҳақ эканман. Ўзимнинг эшаклигимни тап олпб, буйруқларингизни кутаман.

— Мен ҳам ўшанақа эшакнинг ўзи эканман, сэр, эътироз билдирди капитан. — Исён кўтаришга ҳозирланиб, айни вақтда ўзини итоатли, намунали тутган жамоани энди кўряпман. Бошқа гуруҳ билан бўлганимда аллақачон

хамма нарсани найкаган, эхтиёт чораларини кўриб қўйган бўлардим. Бироқ бу гуруҳ бизга панд берибди.

Капитан, — деди доктор, — сизга Жон Сильвер панд берган.

— Агар у реяда¹ осилиб турганида ундан ҳам ажойиброқ одам бўларди, — деди капитан. — Лекин hozirги гаиларнинг хаммаси ортиқча. Юқоридаги гаплардан бир хулосага келдим, агар мистер Трелони ижозат берса, баён қилиб берадим уни сизларга.

Сиз бу ерда капитансиз, сэр, буйруқ бераверинг! — деди мистер Трелони улуғворлик билан.

— Биринчидан, — деди капитан Смоллетт, — бошлаган ишимизни давом эттираверишимиз лозим, чунки орқага чекиниш учун йўл бекнлган. Агар мен қайтиш ҳақида озгина шаъма қилиб қўйсам, ўша захоти тўполои бошлашди. Иккинчидан, хазинани излаб топгунга қадар анчагина вақтимиз бор. Учинчидан, гуруҳ орасида бизга садокатли кишилар ҳам қолган. Эртами-кечми бу тўда билан жанг қилишга тўғри келади. Уларнинг ниятларидан хабардор эканлигимизни билдирмасликни, улар кутмаган пайтда, ғафлатда қолдириб, биринчи бўлиб уларга хужум қилишни таклиф этаман. Фикримча, мистер Трелони, хизматкорларингизга тўлиқ ишонимиз мумкинди-а?

Менга ишонгандай ишонса бўлади, — деди сквайр.

Улар уч киши, деди капитан. — Биз ҳам уч киши, Хокпис ҳам бор — жами етти кишимиз. Гуруҳда яна кимга умид боғлаш мумкин?

— Сильвернинг ёрдамисиз, мистер Трелони ўзи ёллаган кишиларга ишонса бўлар, — деди доктор.

Йўк, — Трелони. — Ахир, Хендсни ҳам ўзим ёллаганман, холбуки...

— Мен ҳам Хендсга ишониш мумкин деб ўйлардим, икром бўлди капитан.

— Қаранг-а, яна хаммаси инглиз! — деди сквайр. — Очигини айтсам, сэр, кемани кулини кўкка совуриб, портлатиб юборгим келяпти!

— Демак, жентльменлар, — давом этди капитан, — мен таклиф қилмоқчи бўлган нарсалар шулар. Қулай пайтни пойлаб, хушёрликни қўлдан бермай турайлик. Бунинг осон эмаслигига ишонаман. Уларга hozirнинг ўзидаёқ

¹ Рея — устундаги кўндаланг устун, унга елканлар боғланади.

хужум қилинса саз бўларди. Лекин гуруҳда кимлар бизга содиқлигини билмай туриб ҳеч нарса қила олмаймиз. Эҳтиёткорликка риоя қилиш ҳамда кутиш — мен таклиф қиладиган нарса шу.

— Ҳозирги пайтда бизга энг кўп наф келтирадиган Жим бўлиб қолди, — деди доктор. — Матрослар ундан тортинишмайди, Жим эса анча кузатувчан бола.

— Хокинс, сенга батамом ишонаман, — деди сквайр.

Очигини айтсам, уларнинг ишончини оқлолмасмиканман, деб жуда кўрқдим. Лекин чиндан ҳам уларнинг хаётини мен сақлаб қоладиган вазият вужудга келди.

Йигирма олти одамдан ҳозирча фақат етти кишига умид боғлашимиз мумкин эди. Уша етти кишининг бири мен — ёш бола эдим. Агар катталарни ҳисоблайдиган бўлсак, ўн тўққизга қарши олти киши эдик, холос.

УЧИНЧИ ҚИСМ

ҚУРУҚЛИКДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

ХIII боб

ҚУРУҚЛИКДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ ҚАНДАЙ БОШЛАНДИ

Эрталаб кема сахнига чиққанимда орол кўзимга кечагидан бутунлай бошқача бўлиб кўринди. Гарчи шамол тинган бўлса-да, тунн билан анча йўл босган эдик, эндиликда пастгина шарқий сохилдан ярим миль йироқда сукунатда турардик. Оролнинг аксарият қисми ўрмон билан копланганди. Бир хилдаги ўзгармас сурранг манзарага пастак кумлоқ сохил, қарағайга ўхшаган қандайдир баланд-баланд кўм-кўк дарахтлар рахна солиб турибди. Бу дарахтлар якка-якка, тўп-тўп бўлиб ўсиб, ўрмондан ҳам баландга бўй чўзганди, лекин оролнинг умумий кўриниши ўзгармас, бир хилда бўлиб, анча файзсиз эди. Ҳар бир тепалик устида ўткир, яланғоч қоялар қаққайиб турарди. Бу тепаликлар ўзининг шакли билан мени хайратга солди. Кузатув Дурбини бошқа тепаликлардан уч юз ёки тўрт юз фут баланд бўлиб, кўриниши ғалати эди: ён бағри қия, чўкқиси эса хайкал ўрнатадигандай кесик — ясси эди. Океан «Испаньола»ни қаттиқ чайқатар, натижада сув шнигатларга¹ уриларди. Рострлар² устунларга³ қарсиллаб тегарди. Руль гоҳ чап томондан, гоҳ ўнг томондан тарақлаб қуйруққа урилар, бутун кема ўйинчокдай ирғишлар, қарсиллар ва нола чекарди. Мен бакштагни⁴ маҳкам ушлаб олдим. Кўнглим беҳузур бўлиб кетаётганини сездим. Кўз олдимда ҳамма нарса чархпалак бўлиб айланарди. Кеманинг тўлқинлари узра шитоб билан илгарилаб боришига кўникиб қолгандим, бироқ хозир

¹ Шнигатлар — сувни хайдаш учун кема сахни билан беравар қилиб бордан очилган тешиклар.

² Рострлар — кема сахнидаги қайик ва жиҳозлар учун ёғоч тўшама.

³ Устунлар — Ростларни ушлаб турувчи ёғоч ходалар.

⁴ Бакштаг — устунни қуйруқ томондан маҳкам ушлаб туриш учун тортилган аркон.

у лангар ташлаган, шу билан бирга сув бетиде шншдаай
прншслаб айланарди; айникса эрталаб, корним очлигида
бундан беҳузур бўлдим.

Менга нима таъсир қилган — кеманинг чайқалишими
ёки анави кулранг, кайғули ўрмонларми, ёхуд яланғоч
тошларми, манави тик сохилга пишқириб урилаётган
тўлқинларми — билмайман. Бирок қуёш чарақлаб нур со-
чиб турган, юзлаб денгиз кушларни атрофда чарх уриб
чағиллашиб балиқ овлашаётган бўлса-да, табиийки, очик
денгизда анча сузиб келиб, буларни кўрган хар қандай
одам ҳам хурсанд бўларди, лекин негадир юрагим сиқилиб
кетди. Шу сабабли дастлабки қарашданок, Хазиналар
Оролини ёмон кўриб қолдим.

Ўша кунни эрталаб иш анча оғир бўлди. Чунки шамол
эсмаётган эди, шунинг учун қайиқларни пастга тушириб,
кичик лангарни уларга солиб уч ёки тўрт миль масофага
олиб бориб, кейин кемани лангар ёрдамида ўша ерга тор-
тиш ва бурунни айланиб ўтиб, Скелет Ороли орқасидаги
бўғозга олиб киришга тўғри келди.

Қиладиган ҳеч қандай ишим бўлмаса-да, мен қайиқ-
лардан бирига ўтирдим. Қуёш омонсиз қиздирар, матрослар
эса ўзларининг оғир ишларини лаънатлаб тўнғиллашарди.
Бизнинг қайиғимизга Эндерсон бошчилик қиларди.
Бошқаларни жиловлаш ўрнига унинг ўзи тўнғиллар ва
шанғиллаб сўкинарди.

Майли энди, — деди у ва сўкиниб қўйди. — Тез орада
хаммасидан қутуламиз.

«Ёмон аломат», — деб ўйладим. Шу кунгача одамлар
астойдил, берилиб ишлашарди. Лекин оролга кўзлари
тушишни биланок интизом бўшашди-қўйди.

Дароз Жон ҳеч қасққа жилмай дарғанинг ёнида ту-
рар, кемани бошқаришда унга ёрдамлашарди. У бўғозни
беш бармоғидай яхши билар, шу сабабли ўлчаш пайтида
кўп жойлар харитадагига қараганда анча чуқур бўлса,
заррача хижолат тортмасди.

Бу йўлак океан сувининг кўтарилишидан ҳосил бўл-
ган, — деди у. — Сув кўтарилиши хар сафар бу ерни
белкурақда қовлагандай чуқурлаштира борган.

Биз харитада лангар сурати туширилган жойда тўхта-
дик. Бизни бош оролдан ҳам, Скелет Оролидан ҳам
учдан бир миль масофа ажратиб турарди. Сувнинг туби
тишиқ, қумли эди. Лангаримиз пастга тушаётиб гулдура-

ган садо берди, ўрмондан гурра кўтарилган мингларча қушлар чағиллашиб, чарх уриб, осмонни булутдай қоплаб олди. Лекин бир дақиқадан кейин улар яна шохларга қўнишди, ҳамма ёкка жимлик чўкди.

Бўғоз ҳар томондан жуда яхши ўраб олинган эди. Ўрмон бўғоз чеккасида бошланиб кетганди. Соҳил анча текис эди. Узоқдаги тепаликлар амфитеатрга ўхшаб тобора баландлаб борарди. Ботқоқликдан сизиб чиққан икки-та сой ховуз сингари осойишта бўғозга қуйиларди. Сой бўйидаги ўсимликлар қандайдир ўта зарарлилиги билан кишини хайратга соларди. Кемадан на уй, на ёғоч девор кўринарди, дарахтлар уларни бутунлай тўсиб қўйганди, агар харита бўлмаганида ўзимизни бу оролга — у океан тубидан кўтариляндан бери — биринчи келган одамлар деб ўйлашимиз мумкин эди.

Қилт этган шабада йўк, атроф сукунат қўйнида. Соқинликни фақат оролнинг бошқа томонида қояларга ури-лаётган тўлқин шовиллаши бузиб турарди, холос. Кема атрофидаги ғалати, қўланса хид кўтариларди, бу чириётган барглр ва дарахт таналарининг ачимсиқ хиди эди. Докторнинг қўлига палағда тухум тушиб қолгандай, хавони искаб, афтини бужмайтираётганини кўриб қолдим.

Бу ерда хазина бор-йўқлигини билмайман-у, аммо паригим ҳурмати олт ичиб айтаман, безгак бор, — деди у.

Қайиқда мени ташвишлантирган гуруҳнинг кайфияти кемага кайтаётганимиздан кейин анча таҳдидли бўлиб қолганди, матрослар кема саҳнида айланиб юришар, нималар ҳақидадир ўзаро гаплашишарди. Арзимаган, енгил топширикларни ҳам ковокларини уюб эшитишар ва чор-ночор бажаришарди. Ювош матросларга ҳам норозилик касали юкқан эди, уларни тартибга чақирадиган одамнинг ўзи йўк эди. Исён етилиб, хавф бошимиз устига момақалдироқли булутдай ёпирилиб келарди. Бу хавфни фақат биз кема бўлмасида яшаётганларгина сезганимиз йўк. Дароз Жон у тўпдан бу тўпга бориб, гоҳ инсофга чақириб, гоҳ ўзи намуна кўрсатиб, тартибни саклашга бор кучи билан уришарди. У хизматга шай, илтифотли бўлиш учун ўлиб-тирилиб ҳаракат қиларди. У ҳаммага кулиб боқарди. Борди-ю, бирорта буйрук берилгундай бўлса, қўлтиктаёғини дўкиллашиб ишга биринчи бўлиб отланар ва:

— Хўп бўлади сэр! — деб кичкирарди.

Иши қолмаганида эса бошқа одамларнинг бадқовоқлиги сезилмаслиги учун ашула кетидан ашула уларди. Ўша машъум кунда ҳаммасидан ҳам Дароз Жоннинг хатти-харакати биз учун машъумроқ бўлиб туюлди. Биз кенгашиш учун кема бўлмасига тўпландик.

— Сэр, — деди капитан, уларга буйруқ берсам бас, бутун гуруҳ бизга ташланади. Сэр, нима бўлаётганини кўриб турибсиз. Ҳар қадамда менга кўполлик қилишяпти. Кўполликка кўполлик қилсам, дабдаламизни чиқариб ташлашади. Борди-ю, кўполликка парво қилмасам, Сильвер бу ерда бир ишқал бўлса керак деб ўйлайди, унда бу ўйинда ютказиб қўямиз. Эндиликда фақат битта одамга суянишимиз мумкин.

Кимга? — сўради сквайр.

Сильверга, сэр, — деди капитан. — У ишни йўлга қўйишга биздан кам ҳаракат қилаётгани йўқ. Бу уларнинг инжиқлиги, агар унга имконият берсак, уларни вақтидан илгари исён кўтармасликка унатади. Жонга дўстларини унатиш учун имкон берилши таклиф қиламан. Матросларни сайр қилиб келгани соҳилга жўнатайлик. Борди-ю, уларнинг ҳаммаси биргаликда кетишса, дарҳол кемани эгаллаб оламиз. Мабодо улардан ҳеч ким кетмаса, кема бўлмасига қамалиб олиб, ўзимизни химоя қилишдан бошқа илож қолмайди. Агар соҳилга баъзилари борадиган бўлса, ишонингки, Сильвер уларни қўйдайтилатқор қилиб, кемага қайтариб келади.

Шунга қарор қилдик. Ишончли одамларга ўқланган тўппончалар тарқатдик. Хантер, Жоис ва Редрутларни ўз режамиз билан таништирдик. Улар ҳамма нарсадан хабардор бўлишгач, унча ажабланишмади, берган маълумотларимизни биз кутгандан ҳам анча хотиржам эшитиб туришди. Сўнг капитан кема сахнига чиқиб, гуруҳга мурожаат қилди:

— Йигитлар! — деди у, — бугун жуда қаттиқ ишландик, ўларча чарчадик. Соҳилда сайр қилиш ҳеч кимга зиён келтирмаса керак. Қайиқлар пастга туширилди. Хоҳлаганлар қайиқда ўтириб, соҳил томонга жўнасин. Кун ботишига ярим соат қолганда замбаракдан ўқ узиб чақираман.

Бу театрлар соҳилга чиқиши биланоқ хазинани топиб оламиз, деб ўйлашган бўлса керак. Улардаги бадқовоқликдан асар ҳам қолмади. Улар жон-жаҳди би-

лан «ура» деб кичкиришди. Кичкирикнинг акс садоси узокдаги теналикларда жаранглади, чўчиган кушлар яна биз турган жой тенасида чарх уриб айлана бошлашди.

Капитан жуда оқилона йўл тутди: у жўнатиш ишларига Сильверни қўйиб, ўзи дархол кема сахнидан кетди. Бундан бошқа нима ҳам қила оларди? Мабодо кема сахнида қолганида ҳам, ўзини ҳеч нарсани пайқамасган қилиб кўрсатолмасди барибир.

Биринчи кунда ҳаммаси кундай равшан бўлди-қолди. Уларнинг капитани Сильвер бўлиб, каттагина исёнчилар гуруҳи унинг измида экан. Соф ниятли матрослар дархол ажралиб қолди, лекин ана шу кемада қолган матрослар бир тентаклар эди. Эҳтимол уларнинг ҳаммаси бошлик томонидан бизга қарши қилиб қўйилгандир-у, бироқ улар ўта ашаддийлашиб кетишни исташмас. Итоат қилмаслик, тўнғиллаш, ялқовлик бошқа-ю, кемани эгаллаб олиб, айб-сиз одамларни ўлдириб юбориш бошқа. Анча тортишувлардан кейин гуруҳ шундай бўлинди: олти киши кемада қолди, қолган ўн уч киши, шу жумладан Сильвер ҳам қайиқларга ўтира бошлашди.

Худди шу пайтда биринчи марта мардона иш қилдим, кейинроқ бу ишим бизни ўлимдан сақлаб қолди. Мен Сильвер ўз қароқчиларидан олтитасини бортда қолдириб кетаётган экан, кемани эгаллаб ололмаймиз, модомикки кемада олти киши қоларкан, менинг бу ерда хожатим йўқ деб ўйладим. Шу сабабли қирғоққа боришга аҳд қилдим. Мен бир зумда бортдан ошиб, яқинроқдаги қайиқнинг тумшуги томонига тушиб олдим. Мен тушган қайиқ дархол жўнаб кетди.

Ҳеч ким менга эътибор бермади, фақат олдиндаги эшакчи:

Жим, сен мисан? Бошингни энгаштириб ол, — деди.

Бироқ бошқа қайиқда ўтирган Сильвер бизнинг қайиғимизга диққат билан тикилди ва қайиқ тумшугида ўтирган чиндан ҳам мен эканлигимга ишонч ҳосил қилиш учун мени чақирди. Шунда қайиққа тушганимдан пушаймон бўлдим.

Қайиқлар бир-бирини қувалаб қирғоқ сари илгаршлаб кетди. Мен ўтирган қайиқ сохилга биринчи бўлиб етиб келди. У анча енгил, ундаги эшакчилар ҳам кучли, сара чиқиб қолди, биз иккинчи қайиқни ортда қолдириб кетдик. Қайиғимизнинг тумшуги қирғоққа тегиши биланоқ

дарахт шохини маҳкам ушлаб олдим ва соҳилга сакраб чиқдим, сўнг ўзимни чакалакзорга урдим. Сильвер билан унинг ўртоқлари юз метрча орқада қолиб кетди.

— Жим! Жим! — кичкирди у.

Унинг чақиришига ҳеч қандай эътибор бермадим. Орқамга қарамай сакраб-сакраб, буталарни синдириб, баланд ўт-ўланлар ичига шўнғиб, то ҳолдан тойгунимга қадар олдинга қараб чопдим.

XIV боб

БИРИНЧИ ЗАРБА

Дароз Жондан қочиб кетганимдан хурсанд бўлиб, кўнглим севинчга тўлди, нотаниш жойни қизиқиш билан томоша қила бошладим.

Авалло толлар, қамишлар ва менга нотаниш бўлган қандайдир дарахтлар ўсиб ётган ботқоқликка дуч келдим. Кейин узунлиги бир миль келадиган, нодир қарағайлар ва эмансимон, лекин япроқлари толникига ўхшаган ялтироқ, қандайдир буралиб-буралиб кийшиқ ўсган дарахтлар қад кўтарган серқум очиқ ялангликка чиқдим. Олисда икки чўккили тоғ кўриниб турибди; валаги шаклдаги хар иккала чўкки қуёш нурида ярқирарди.

Номаълум мамлакатларни текширувчи одамларнинг шодлигини биринчи марта ҳис этдим. Оролда одам яшамасди. Мен билан келган кишилар жуда орқада қолиб кетишганди, ёввойи ҳайвонлару қушлардан бошқа ҳеч нимани учратмасдим. Аста дарахтлар оралаб боравердим. Ҳамма ерда менга қандайдир нотаниш ўсимликлар, гуллар учрай бошладди.

Гох у ерда, гох бу ерда илонларга дуч келдим. Улардан бири тошининг орасида ётган экан. У бошини кўтариб, менга қараб вишиллади. Унинг вишиллаши айланаётган пилдирикнинг овозини эслатарди. Бу ҳаммага маълум ва машҳур бўлган, чакса одамни ўлдирадиган гурза илон эканлиги хаёлимга ҳам келмабди.

Ниҳоят эманга ўхшаган дарахтлар ўсган қалин чапгалзорга кирдим. Кейинроқ билсам, булар донм яшаб туривчи эман экан. Улар қумда худди тиканли буталар сингари пастак бўлиб ўсиб ётишарди. Уларнинг шохлари бўғин-бўғин, япроқлари қамиш ёпилган том сингари ғоятда

зич жойлашган эди. Буталари тобора баландга бўй чўзиб, кумлок қияликни қоплаб бориб, қамиш ўсиб ётган кенг ботқоқликка тутшиб кетганди. Бўғозга қуйилаётган икки сойдан бири шу ботқоқликни кесиб ўтганди. Ботқоқлик устидан буғ кўтарилар, Қузатув Дурбини гўё жазирама иссиқда липиллаб тургандай эди.

Бирдан қамиш шилдираб кетди. Фағиллаганича ёввойи ўрдак учиб чиқди, унинг кетидан яна бири эргашди, хадемай осмонни кичкирганча чарх ураётган қушлар булутни қоплади. Денгизчиларимиздан бирортаси ботқоқликдан келаётган бўлса керак деган ўй дархол мнямга келди, адашмаган эканман. Кўп ўтмай узокдан эшитилаётган, тобора яқинлашаётган ва баландрок янграётган овозни эшитдим.

Мен жуда кўркиб кетдим, лип этиб ўзимни хамиша яшнаб турадиган эман чакалакзорига урдим, сичқондай пишиб ётдим. Бошқа бир товуш олдингисига жавоб берди. Кейин яна биринчи овоз эштилди, мен уни тапшидим — бу Сильвернинг товуши эди. У алланималар деб тинимсиз жаврарди. Хамрохи эса баъзи-баъзидагина жавоб қайтарарди. Овоз охангига кўра, улар куйиб-пишиб, қахр билан гаплашишарди, лекин нима дейишаётганини англаёлмадим.

Нихоят уларнинг овози тинди, бир ерга ўтиришди чоғи қушлар секин-аста тинчланиб, яна ботқоқликка кўнди.

Мен бурчимни бажаришдан ўзимни олиб қочаётганимни хис этдим. Тўғриси, ахмоқлик қилиб кароқчилар билан қирғоққа келган эканман, ҳеч бўлмаса уларнинг нима ҳақида гаплашаётганини билишим керак. Бурчим сездирмайгина иложи борица уларга яқинрок боришни, эгрибугри, бўғин-бўғин бўлиб ўсган бутазор ичига яширишиб олишни такозо етарди.

Овозларидан бир неча қушнинг безовта бўлиб, ҳамон уларнинг боши узра учиб юришидан ҳар иккала денгизчининг ўтирган жойини аниқ белгилаб олиш мумкин эди.

Секин-секин, лекин тиришқоқлик билан олдинга қараб эмакладим. Нихоят бошимни кўтардим. Япроқлар орасидан мўралаб, ботқоқ яқинидаги дарахт остида, майсада турган Жон Сильвер билан бошқа бир денгизчини кўрдим. Улар бир-бирига рўбарў туриб гаплашишарди. Икковини ҳам қуёш қиздирарди. Сильвер шляпасини

ерга ташлади, унинг катта, дўши, ғар-ғар терга ботган оппоқ юзи суҳбатдошига ялинганнамо боқарди.

Оғайни, — деди у, — мен учун олтиндан ҳам қимматсан. Ахир ўзинг ўйла, сени чин юракдан яхши кўрмасам, шунчалик жон куйдирармидим сенга? Гишт қолипдан кўчган, ҳеч нимани ўзгартиролмайсан. Сени ўлимдан қутқариб қолмоқчиман, шунинг учун ҳам сен билан бирга юрибман. Том, агар матросларимиз сен билан нима ҳақида гаплашганимиздан хабардор бўлиб қолишса, ўзинг ўйлагин, мени нималар қилишмайдн!

Сильвер... — деди денгизчи, унинг юзи кизариб, хирилдоқ овози таранг тортилган арқондай титраб кетганини сездим, — Сильвер, сен ёш бола эмассан, менимча виждонинг ҳам бўлса керак. Ҳар қалай, сени ҳеч ким товламачи деб ўйламайдн. Пулинг ҳам кўп... бошқа денгизчиларникидан анча кўп. Бунинг устига кўрқоқ ҳам эмассан. Барака топқур, менга тушунтириб бергин, нега сен анави жирканч каламушлар билан алоқа қиласан? Йўқ, улар билан ҳамжиҳат бўлолмайман. Мен ўлсам ўламанки... ўз бурчимдан юз ўгирмайман...

Тўсатдан эшитилган шовқин унинг гапини бўлди. Ниҳоят битта бўлса-да, ҳалол денгизчини учратдим! Ўша пайтнинг ўзида ботқоқликнинг нариги томонидан иккинчи бир ҳалол денгизчининг ғазабли, қаттиқ бақиргани эшитилди, кейин яна бакирик ва кишининг юрагини уюштирадиган фарёд эшитилди. Кузатув Дурбинидан янграган акс-садо уни бир неча бор такрорлади. Ботқоқдаги ҳамма қушлар яна кўтарилди, осмонни булутдай қоплади. Гарчи пастга тушаётган қушларнинг қанот қоқиши ва олисда соҳилга урилаётган тўлқинларнинг гулдурашигина бўзиб турган сокинлик бошланган бўлса-да, ўлим олдидаги бу фарёд анчагача қулоғимдан нари кетмади. Том икқалган от сингари сесканиб кетди. Лекин Сильвер пинагини ҳам бузмади. У қўлтиқтаёнига суяниб, чақиб олишга шай турган илондай кўзини суҳбатдошига қадаб турди.

Жон! — деди денгизчи унга қўлини чўзиб.

Ол қўлингни! — бўқирди Сильвер ва акробатлардай чаққон ва тез ҳаракат қилиб, ўзини бир қадам четга олди.

Хўп, Жон Сильвер, қўлимни тортиб олай, — деди денгизчи. — Лекин тўғрисишни айтсам, ифлос виждонинг сени мендан кўрқишга мажбур қиляпти. Ёлвораман, тушунтириб бер, у ёқда нима бўлди ўзи?!

Нима бўлди дейсанми? — Сильвер қайтариб сўради. У кулимсиради, бироқ бу кулимсираш хар сафаргидай самимий эмасди, кенг юзидаги кўзлари игнанинг учидай кисилиб, шиша сингарни чакнаб кетди. — Нима бўлди дейсанми? Менимча, бу Алан.

Бечора Том унга ташланди.

Алан — деди у. — Жойи жаннатда бўлсин! У хақиқий денгизчидай ўлди. Сен эса, Жон Сильвер... Сен билан анчадан бери ўрток эдик, энди ўртокчилигимиз тамом! Майли, итдай ўлиб кетай, бироқ ўз бурчимга риоя қиламан. Алани сизлар ўлдирдиларинг-ку, а? Қўлларингдан келса мени ҳам ўлдириңглар! Лекин шуни билиңгни, сизлардан кўркмайман!

Жасур денгизчи ана шу сўзларни айтди, бурлиб сохил томон кета бошлади. Бироқ у узокқа кетолмади: Жон бакирганича бир қўли билан дарахт шохини ушлади-да, қўлтиғидан таёғини олиб, унинг орқасидан найза отгандай улоқтирди. Зўр куч билан улоқтирилган қўлтиқтаёк шувиллаганича учи бориб, учи билан Том курағининг қок ўртасига тегди. Шўрлик Том қўлларини ёзганича таппа қулади.

У оғир ярадор бўлди-и-йўкми, билмайман. Таёк қарсиллаб кетганидан унинг умуртқаси синган бўлса керак. Сильвер унинг ўзига келишига имкон бермади, қўлтиқтаёксиз, бир оёғида маймундай эпчил ҳаракат қилиб унга ташляди, миқ этмай ётган танасига икки марта сонигача ботириб пичоқ урди. Бута ичида ўтирган жойимда, қотилнинг хар пичоқ урганида оғир нафас олганини эшитиб турдим.

Ҳеч қачон ҳушимдан кетмаганим, унинг қандай бўлишини ҳам билмасдим. Лекин шу пайт худди туманга чулғангандай бутун олам кўз олдимда айлана бошлади. Сильвер ҳам, қушлар ҳам, Кузатув Дурбини ҳам — ҳамма нарса пилдирар, айланар, ирғишларди. Қулоқларим остида бир неча хил қўнғироқларнинг жаранги ва узокдан келаётган қандайдир товушлар янгради.

Ҳушимга келганимда қўлтиқтаёк аблахнинг қўлтиғида, шлянаси эса бошида эди. Унинг қаршисида Том қимирламай ётарди. Лекин қотил унга қиё ҳам бокмай, қонга бўялган пичоғини бир тутам майса билан тозаларди.

Атрофда ҳамма нарса илгаригидай эди. Қуёш устида туман айланиб юрган ботқоқликни, баланд тоғ чўққила-

рини омонсиз киздирарди. Бундан бир неча дақиқа ил-
гари кўз олдиди одам ўлдирилганига ҳеч ишонгим кел-
масди.

Жон кўлини чўнтагига солиб ҳуштак олди-да, бир
неча марта чалди. Ҳуштак овози жазирама хавода узок-
узокларгача таралди. Мен, албатта, ҳуштакни нимага
чалинганини билмасдим, лекин яна бутун вужудимни
вахима қуршаб олди. Бу ёққа одамлар келишади. Мени
пайкаб қолишади. Улар аллақачон икки халол денгизчи-
ни ўлдирншди, нега энди Том билан Алапдан кейин мен
ҳам уларнинг қурбони бўлмас эканман?

Мен овоз чиқармасликка уриниб, бутазор ичидан
эмаклай кетдим. Бутазордан чиқа солиб ўрмонга қараб
кочдим. Қочиб кетаётиб, қари карокчининг ўртоқлари
билан бир-бирига товуш бераётганлигини эшитдим. Улар-
нинг овози менда канот пайдо қилди. Чакалакзор орқада
қолди. Ҳеч қачон бунчалик тез югурмагандим. Йўл тан-
ламай, фақат қотиллардан узокрокқа кетиш учун ўқдек
учиб борардим. Қадам-бақадам мендаги кўрқув кучая бо-
риб, ниҳоят жуда зўр дахшатга айланди.

Ахволим жуда пачор эди. Замбаракдан ўқ узилганда ҳам
кнйимига қон сачраган мана шу карокчилар билан бирга
қайнққа ўтира олармиди? Менга кўзи тушиши биланоқ
улардан ҳар биттаси мени жаҳаннамга жўнатмайдими,
ахир? Ораларида бўлмаслигимнинг ўзи улардан кўркишим,
хамма нарсадан хабардорлигимни билдирмайдими? «Ҳам-
маси тамом бўлди, — деб ўйладим. — Алвидо «Испаны-
ола»! Сквайр, доктор, капитан, сизларга ҳам алвидо!
Мен ё очимдан, ёки карокчилар пичовидан ўламан».

Қаёққа кетаётганимни билмай чопиб борардим. Кейин
икки чўққили пастгина тоғ этагига бориб қолдим. Орол-
нинг бу қисмида ҳаминша яшнаб турадиган эманлар анча
сийрак эди, улар катталиги билан буталарга эмас, балки
оддий ўрмон дарахтларига ўхшарди. Онда-сонда уларнинг
орасида яккам-дуккам, бўйи эллик-етмиш фут¹ келадиган
қарағайлар ҳам учраб қоларди. Бу ерда ҳаво мусаффо ва
тоза эди, пастдаги ботқоқ хавосига мутлақо ўхшамасди.

Бироқ бу ерда мени бошқа бир хавф кутиб турган
экан, кўрққанимдан юрагим орқага тортиб кетди.

¹ Фут — 30, 48 сантиметрга тенг узунлик ўлчови.

XV боб

ОРОЛЛИК

Тик ён бағирликдан шағал ёвилди, тошлар шаракашуруклаганча пастга тушиб, дарахтлар орасида сакраб-сакраб думалай кетди. Мен беихтиёр тепага қарадим ва бир сакрашда ўзини қарағай тенаси ортига олган ғалати махлуққа кўзим тушди. Бу нима ўзи? Айикми? Одамми? Маймунми? Қандайдир коп-қора ҳамда хурпайган бир нарсага кўзим тушиб қолганди холос, қўрққанымдан тўхтаб қолдим.

Хуллас, ҳар иккала йўл ҳам мен учун ёпилган эди. Оркамда котиллар пойлаб туришибди, олдимда эса манави сирли махлуқ. Менга бу номаълум махлуқ хавфлироқ кўринди. Ҳатто Сильвер ҳам бу ўрмон махлуқи олдида унча қўрқинчли эмасди. Мен шартга бурилдим-у, оркамга қарай-қарай, қайиқлар турган томонга чопа бошладим.

Махлуқ эса йўлни айланиб ўтиб, мени қувиб етди ва олдимга тушиб олди. Мен жуда толиққан эдим. Лекин чарқокни ҳис этмасам ҳам, барибир, бунақа эпчил душман билан тез чошишда мусобақалаша олмасдим. Ғалати махлуқ бир дарахт ортидан иккинчисига бугудай тез югурарди. У гарчи икки буклиб, ерга энгашиб олган бўлсада, ҳам одамга ўхшаб икки оёқлаб чопарди. Тўғри, у чиндан ҳам одам эди, бунга ҳеч қандай шубҳам қолмади.

Одамхўрлар хақида барча эшитганларим ёдимга тушиб кетди, ёрдамга чақирришга оғиз жуфтладим. Лекин гарчи ёввойи бўлса-да, қаршимда турган одам-ку, деган фикр анча далда берди менга. Шунда Сильвер яна кўз олдимга келиб, вужудимни ваҳима қамраб олди. Мен душманга қандай чап берсам экан, деб тўхтадим. Кейин бирдан ёнимда тўппончам борлиги эсимга тушиб қолди. Ўзимнинг химоясиз эмаслигимга ишонч ҳосил қилганимдан кейин анча ботирлашиб, ороллик томон дадил бостириб боравардим.

Бу сафар у ўзини дарахт орқасига олди. Тўппа-тўғри бостириб келаётганимни кўриб, беркинган жойидан чиқди ва мен томон бир-икки қадам ташлади. Кейин юраги дов бермай, бир нафас жойида тўхтаб турди-да, орқага тисланди, мени жуда ҳайрон қолдириб, тиз чўқди ва яллиганинамо қўлларини олдинга чўзди.

Мен яна тўхтадим.

Сиз ким бўласиз? — деб сўрадим.

Бен Ганн, — жавоб килди у; унинг овози занглаган кулфники сингари вижилдоқ, хирки эди. — Шўриешана Бен Ганнман. Уч йилдан буён бирор одам билан гаплашганим йўқ.

У ҳам менга ўхшаган оқ танли одам эди, юзи анча истараликкина эди. Фақат териси офтобдан жуда қорайиб кетганди, ҳатто унинг лаблари ҳам қора эди. Қорамтир юзидаги кўзлари чарақлаб турарди. У умримда учратганим ҳамма гадолардан ҳам жулдур кийимда эди. Унинг кийими эски елкан ва матросча кўйлакнинг парчаларидан иборат эди. Ҳар қайси лахтак бир-бирига ё мис тугма, ё сим, ё каноп билан уланганди. Бирдан-бир тўзимай бутун қолган нарсаси мис тўқали камари эди, холос.

— Уч йил! — деб хитоб килдим. — Кема ҳалокатига учраганмидинглар?

— Йўқ, оғайни, деди у. — Мени шу ерга, оролга ташлаб кетишган.

Мен қароқчиларнинг мана шунақанги даҳшатли жазо беришларини эшитгандим: айбдорни бирорта одам оёғи етмаган хилват оролга тушириб, оз-моз ўқ-дорни бериб, якка ўзини ташлаб кетишарди.

— Мана шу оролга уч йил муқаддам ташлаб кетишган менн, давом этди у. — Ўшандан бери эчки гўшти, мева, устрица¹ еб кун кўрянман. Одам қаерга ташланмасни ҳамма жойда яшаш қобилиятига эга бўлади. Эҳ, азизим, чинакам инсонча овқатни қанчалик соғинганимни билсанг эди! Ёнингда бирор бўлак иншловнинг йўқми?

— Йўқ!

— Ана холос, мен бўлсам узун-узун тунларда бир бўлаккина нон устига қўйилган бир парчагина иншлокни туш кўриб чиқаман, холос... Уйғониб кетсам, иншлок йўқ бўлади.

Агар кемамизга қайтиб бора олсам, — дедим унга, мендан бир калла иншлок оласиз.

У камзулимни ушлаб тортқилар, қўлларимни силар, этигимга мўлтираб тикилар, сўнг бир оз жим қолиб, қаршисида одам турганини кўриб, ёш боладай қувонар эди.

У жавобимни эшитиб, менга аллақандай айёрона қараш килди.

¹ Устрица — денгиз* моллюскаларининг бир тури.

— Агар ўз кемамга қайта олсам дейсанми? — деб такрорлади у сўзларимни. — Қайтишингга ким тўскинлик қиляпти?

— Албатта, сиз эмас, — дедим.

— Албатта, мен эмас! — деди у. — Исминг нима оғайни?

— Жим, — дедим мен.

— Жим, Жим... — такрорлади у хузур қилиб. — Шундай Жим, мен шундай ҳаёт кечирдимки, айтишга тилим бормайди. Менга қараб туриб онамнинг жуда яхши, художўй хотин бўлганига ишонасанми?

Ишониш қийинроқ, — дедим.

У жуда аломат хотин эди, — деди у. — Мен жуда одобли, тарбияли бўлиб ўсдим, катехизисни¹ ёддан шундай тез такрорлардимки, бир сўзни иккинчисидан ажратиб бўлмасди. Мендан эса мана шунақа одам чиқди, Жим. Ҳаммасига ёшлигимда қабристонга танга ташлаш ўйинига борганим сабаб бўлди. Худо ҳақки, ишни танга ўйинидан бошладим-у, ҳаммаси чаппасидан кетди. Онам бунинг оқибати ёмон бўлади деб айтди, айтгани келди. Бу оролга тушиб қолганим ҳар қалай бефойда бўлмади. Бу ерда якка қолиб кўп ўйладим, пушаймон едим. Эндиликда менга арғамчи билан боғлаб ҳам ичкилик ичиролмайсан. Албатта, ҳозир ҳам ичкиликдан юз ўгирмайман, фақат номигагина, бахт-саодат учун бир ангишвонагина ичаман, холос... Мен одам бўламан деб ўз-ўзимга сўз берганман, мана кўрарсан, энди ҳеч адашмайман йўлдан! Энг муҳими, Жим... — у атрофга олазarak бўлиб қараб шивирлаб деди, эндиликда мен жуда бой бўлиб кетдим.

Шу пайт бечоранинг ёлғизликда ақлдан озганлигига тамомила ишонч ҳосил қилдим. Шу ўй юзимда ҳам ўз ифодасини тонган бўлса керак, у янада қизишиб такрорлай кетди.

Бой бўлиб кетдим! Ҳа, ҳа, бой! Менга кара, Жим, сени одам қиламан!

Эҳ, Жим, биринчи бўлиб мени учратганинг учун ҳудога минг қатла шукр қиласан ҳали! — Тўсатдан унинг юзи оқариб кетди, қўлимни маҳкам қисди ва бармоғимни таҳдид билан бигиз қилди. — Жим, менга тўғриси айт: бу кема Флинтники эмасми?

¹ *Катехизис* — христианларда диний ақидалар савол-жавоб тарзида қисқача баён қилинган китоб.

Миямга ажойиб фикр келди: бу одам бизнинг итти-
фоқчимиз бўлиши мумкин. Сўнг унга дархол жавоб
кайтардим:

— Йўқ, Флинтники эмас. Флинт ўлган. Ҳақиқатни бил-
моқчи бўлсангиз гап мана бундай: кемада Флинтнинг бир
неча эски ўртоқлари бор, улар биз учун катта бахтсизлик.

Орангизда бир оёқли чўлок йўқми? — дея кичкириб
юбораёзди у нафаси оғзига тикилиб.

— Сильверми? — сўрадим.

— У ошпазимиз. Ҳалиги тўданинг бошлиғи. У ҳамон
қўлимни ушлаб турар, бу сўзларни эшитиб, қўлимни син-
дириб юборишига бир баҳя қолди.

— Агар сени Дароз Жон юборган бўлса, — деди
у, — мен адоий тамом бўлдим. Лекин ўзинг қаерда тур-
ганлигингни биласанми?

Мен нима қилишим кераклиги ҳақида дархол бир
қарорга келдим, унга ҳамма нарсани — саёҳатимиз, ҳозир-
ги аҳволимиз тўғрисида гапириб бердим. У сўзларимга
зўр эътибор билан қулоқ солди, гапимни тамомлаганим-
дан кейин бошимни силади.

— Сен ажойиб бола экансан, Жим, — деди у. — Ле-
кин ҳозир ҳаммаларинг курмов билан боғлангансиз. Бен
Ганнга суянаверинглар. У сизларни қутқариб қолади, кў-
расизлар. Фалокатдан қутқариб қолган кишига сквайрин-
гиз қандай муносабатда бўлади?

Мен унга, сквайр оламда тенги йўқ сахий одам, деб
айтдим.

— Майли, майли... Лекин биласанми, — давом этди Бен
Ганн, — мен ундан ёқали камзул ёки коровулликни талаб
қилмайман. Йўқ, бу билан мени мафтун қилолмайсан!
Мен унингсиз ҳам ўзимники бўлган пуллардан ҳеч
бўлмаганда минг фунтини менга беришга рози бўлиш-
бўлмаслигингни билмоқчиман.

Беришига ишончим комил, — дедим мен. — Ҳамма мат-
рослар ҳазинадан ўзига тегишли улушни олиши керак.

— Мени уйимга элтиб ҳам қўядими? — сўради у менга
синовчан назар ташлаб.

— Албатта! — дедим. — Сквайр — ҳақиқий жентльмен.
Бундан ташқари, агар қароқчилардан қутулсак, сиздай
тажрибали денгизчининг ёрдами кемада сув билан хаво-
дай зарур бўлади.

— Тўғри, — деди у, — демак, чиндан ҳам мени олиб
кетасизлар-а?

У энгил нафас олди.

— Энди гапларимга кулоқ сол, — давом этди у. — Флинт хазинани кўмганида мен унинг кемасида эдим. У билан бирга яна олтига барваста, бақувват денгизчилар ҳам бор эди. Улар оролда бир ҳафтача бўлишди, биз эса кўхна «Морж»да кутиб ўтирардик. Бир кунни биз томонга келаётган қайиққа кўзимиз тушди, қайиқда эса Флинтнинг ўзи ўтирарди, боши кўк рўмол билан боғланган. Қуёш эндигина чиқиб келаётганди. Ранги докадай оқариб кетган, бир ўзи сузиб келарди, қолган олти шериги ўлдирилган ва дафн қилинган эди, шунақа. Уларга қандай бас келганини ҳеч қайсимиз ҳеч қачон билолмадик. У ерда нима бўлган, муштлашишми, пнчқобозликми ё ногаҳоний ўлимми, билмадик. Унинг якка ўзи олтовига бас келган!.. Ўшанда Билли Бонс штурман, Дароз Жон эса кватирмейстер эди. Улар Флинтдан хазина қаердалигини сўрашди. «Сохилга бориб кидиринглар, деди у. Лекин момақалдирок ҳаққи, олт ичиб айтаманки, кема сизларни кутиб ўтирмайди». — Флинт уларга ана шундай деб жавоб қилди. Уч йил муқаддам мен бошқа бир кемада сузардим, бир кунни оролни кўриб қолдик. «Йигитлар, — дедим мен, — Флинт шу ерга хазина кўмган. Қирғоққа чиқиб кидирайлик». Қантанининг жуда жаҳли чиқди. Лекин матрослар мен томон бўлишди. Шундан кейин биз сохилга чиқдик. Ўн икки кунгача хазинани кидирдик, бироқ ҳеч нарса тополмадик. Кундан кунга ўртоқларим мени каттиқроқ ҳақорат қила бошлашди. Ниҳоят улар кемага тўпланишди. «Сен эса, Бенжамин Гани, шу ерда қоласан! — дейишди улар. — Мана сенга мушкет, белкуррак ҳамда мисранг, Бенжамин Гани... Шу ерда қолиб, Флинтнинг пулларини кидиравер». Ўшандан бери. Жим, уч йил яшаб, бирор марта одам боласи ейдиган ҳақиқий таом юзини кўрмадим. Менга бир қара: оддий матросга ўхшайманми? Йўқ, ўхшамайсиз, дейсанми? Тўғри, ҳеч вақт ўхшамаганман ҳам.

У менга бир кўзини фалати қилиб қисдида, қўлимни яхшигина чимдиб олди.

— Жим, сквайринга у ҳеч қачон оддий матросга ўхшамаган деб айтгин, — давом этди у. — Унга Бенининг шу ерда, оролда уч йил кечаю кундуз, қишин-ёзин якка ўзи сўппайиб яшаганини айтгин. Баъзида, эҳтимол, ибодат ҳақида ўйлаганман, баъзида аллақачон оламдан ўтган

бўлса-да, қариб мункиллаб қолган онамни эслаганман, унга худди шундай деб айт. Лекин албатта қўн вақтинн Бен Ганн бошқа ишларга сарфлаган. Шу сўзларни айтаётиб уни бундай қилиб чимчилаб қўй.

У мени яна дўстона чимчилаб қўйдн. — Унга шуларни айт, — давом этди у. — Ганн ажойиб одам, худди шундай дегин, Ганн омад жентльменларига қараганда ҳақиқий жентльменга кўпроқ ишонади, чунки унинг ўзи қачонлардир омад жентльмени бўлган, дегин.

— Ҳеч нимани тушунмадим, — дедим мен. — Айтгандай, ҳозир бунинг унчалнк аҳамияти йўқ, чунки барибир кемага қандай боришни билмайман.

Шунақа дегин, деди у, — ишларнинг чатоқ-ку. Майли, менда ўз қўлим билан ясаган қайиғим бор. Уни ок қоя остига қўйганман. Бирорта бахтсиз ходиса рўй бергундай бўлса, қоронғи туниши биланоқ ўша қайиқда сузиб бораверамиз... Тўхта! — деб қичқирди у тўсатдан. — У ёқда нима бўляпти ўзи?

Худди шу пайт кемадан замбаракнинг гумбурлагани эшитилди. Унинг акс-садоси бутун оролга ёйилди. Лекин қуёш ботишга ҳали икки соатча бор эди.

У ёқда жанг бўляпти! — деб қичқирдим. — Орқамдан юринг! Тезроқ юринг!

Ўша захотиёқ кўрқувларимни унутиб, кема турган томонга югурдим. Ёнимда эса бахтсиз аспр қушдай енгилгина учиб борарди.

Чапроққа! Чапроққа! — дерди у. — Азизим Жим, чапроққа! Дарахтларга яқинроқ юр! Худди мана шу ерда биринчи марта эчки отганман. Энди эчкилар бу ёққа тушишмайди. Фақат тенада, тоғларда сакраб-ўйноқлаб юришади, чунки улар Бенжамин Ганидан кўрқишади. Ие! Ана, қабристонга ҳам келдик. Дўнгликларни кўряпсанми? Мен бу ёққа келиб турардим, баъзида бугун яқшаиба бўлса керак, деб ибодат ҳам қилардим. Бу ибодатхонадагидай эмасди-ю, ҳар ҳолда, дабдабали эди. Тўғри, на рухоний, на инжил бор, ёлғиз ўзим эдим...

У югуриб бораркан, жавоб кутмай тинимсиз жаврар, мен эса унга жавоб ҳам қайтаролмасдим. Замбарак отилгандан кейин анчагача сукунат чўкди, сўнг милтиклардан ўқ узилди.

Яна жимлик. Кейин чорак милча нарида, ўрмон тепасида Британия байроғи хилиради.

ТҮРТИНЧИ ҚИСМ

ЁҒОЧ ДЕВОР

XVI 606

КЕМА ҚАИДАЙ ТАРК ЭТИЛДИ

(КЕЙИНГИ ВОҚЕАЛАР ДОКТОР
ТОМОИИДАН БАЁИ ҚИЛИИДИ)

Икки яримга яқин ёки, денгизчасига айтганда, кум соат уч марта занг урганда ҳар иккала қайиқ «Испань-ола»дан сохилга жўнаб кетди. Капитан, сквайр ва мен кема бўлмасида ўтириб олиб нима қилиш лозимлиги ҳақида кенгашидик. Агар озгина шамол эганида ҳам кемада қолган олтита исёнчига қўқисдан ҳужум қилиб, лангарни кўтариб, денгиз томон кетардик. Лекин шамол йўқ эди. Шу пайт Хантер кириб Жим Хоккинс қайиққа ўтириб, қароқчилар билан қирғоққа кетганини маълум қилди.

Биз, албатта, Жим Хоккинсни хоин деб заррача бўлсин ҳаёлимизга келтирмадик, лекин ундан анча ташвишландик. У билан бирга кетган матросларнинг шунчалик зардаси қайнаган эдики, тўғрисиини айтганда, Жимни яна кўриш умидимиз йўққа чиққанди. Биз кема саҳнига шошилдик. Тахта ёриқларидан елим қайнаб чиқмоқда эди. Атрофни ботқоқликдан чиққан бадбўй хид тугиб кетганидан кўнглим айний бошладн. Бу лаънати бўғоз безгак билан ичбуруқинг уяси эди. Олтита аблаҳ эса елкан тагида — бақда қововини солиб ўтиришарди. Қайиқлар қирғоқда қандайдир сойнинг қуйилиш жойи яқинида турар, ҳар бирида биттадан матрос ўтирарди. Улардан бири ҳуштак чалиб «Лиллибуллери»ни¹ куйларди.

Кутишга ортиқ тоқат қолмади, Хантер икковимиз қайиқда тинчилликка боришга аҳд қилдик.

Қайиқлар кеманинг ўнг томонида турарди. Хантер билан тўппа-тўғри ҳаритада ёғоч девор белгиланган жойга қараб жўнадик. Қайиқларни пойлаб ўтирган матрослар бизни кўриб типирчилаб қолишди. «Лиллибуллери» тинди. Нима қилиш лозимлигини ҳал қилиш учун

¹ *Лиллибуллери* — инглизча ҳазил қўшиқ.

икковининг бир-бири билан тортишаётганини кўрдик. Борди-ю улар Сильверга маълум қилишганда, эхтимол ҳамма нш бутунлай бошқача издан кетган бўларди. Лекин хар қандай шароитда ҳам уларга қайиқларни ташлаб кетмаслик буюрилган бўлса керак. Улар жимгина яна жойларига ўтиришди, уларнинг бири яна хуштак билан «Лиллибуллеро»ни чала бошлади.

Қирғоқ бу жойда сал эгилиб чоғроккина бурун ҳосил қилибди, қирғоққа етгунга қадар душманларимиздан бизни пана қилиш учун қайиқни жўрттага бурун томонга бурдим. Сохилга чиққач, аёвсиз киздираётган кўёшдан бошимни саклаш учун шлянам остига ипак рўмолчамни кўйиб, кучим борнча югурдим. Иккала қўлимда ҳам биттадан ўқланган тўппонча бор эди.

Юз қадамча ҳам чопмаган эдимки ёғоч деворга дуч келдим. Пастаккина бир тепаликнинг деярли чўққисиди мусаффо булок қайнаб турибди. Худди шу ернинг ўзиди, булокни атрофлатиб ходалардан баландгина уй тикланибди. Унинг ичига қирқ киши бемалол сиғади. Ана шу бионинг деворларида милтиқлардан отиш учун шинаклар ҳам бор эди. Ёғоч уйнинг атрофи кенггина, тозаланган майдон бўлиб, у бирорта ҳам эшиги, бирор очиқ-ёриқ жойи бўлмаган, баландлиги олти фут келадиган ёғоч девор билан қуршалган эди. Уни синдириш ҳам, ёғоч уйда ўтириб олган кишилардан яшириниш ҳам анча қийин эди. Ёғоч уйга кириб олганлар эса ҳужум қилганларни какликдай паққа-паққа отиб ташлайвериши мумкин эди. Агарда яхши соқчиларни кўпроқ озиқ-овқат билан бу ерга қўйилса, бутун бир полкнинг ҳужумини ҳам қайтара олади.

Ҳаммадан ҳам ариқчадан оқаётган сувга хурсанд бўлдим. «Испаньола»нинг кема бўлмаси ҳам ёмон эмас: у ерда кўпгина қурол, ўқ-дорилар, озиқ-овқат, ажойиб винолар бор, лекин сув йўқ. Мен шу ҳақда ўйлаб турсам, тўсатдан аллакимнинг ўлим талвасасидаги даҳшатли фарёди эшитилди. Ўлим билан энди юзлашаётганим йўқ — мен герцоғ Кемберледский¹ қўшинида хизмат қилганман, Фонтенуа² яқинида ярадор бўлганман — бироқ бу фарёд юра-

¹ Герцоғ Кемберледский — XVIII аср ўрталарида яшаган инглиз саркардаси.

² Фонтенуа яқинида (1745 й.). Бельгияда бўлган жангда инглиз қўшинлари французлардан енгилган.

гимни эзиб юборди. «Жим Хокпис халок бўлди», — деб ўйладим.

Эски солдат, айниқса доктор бўлишнинг хикмати катта. Бизнинг ишимизда бир дақиқани ҳам қўлдан бой бермаслик лозим. Мен ҳамма нарсани тарозига солдимда, зудлик билан қирғоққа қайтиб келдим ва қайиққа сакрадим.

Бахтимга Хантер ажойиб эшқакчи чиқиб қолди. Биз бўғоздан тез суза кетдик. Мана қайиқ кема ёнига етиб борди, мен яна кемага чиқдим. Дўстларим қаттиқ хаяжонга тушишди. Сквайр қоғоздай оқариб кетганди, — заяхши одам-да! — ўзи туфайли қандай кўргиликларга дучор бўлишимиз ҳақида бош котириб ўтирган экан. Бақда ўтирган матрослардан бири ҳам оқариб кетган, изтиробга тушган эди.

— Манави одам, — деди капитан Смоллетт матрос томонга ишора қилиб, — хали талончиликка қўникмаган экан. Доктор, у фарёдини эшитди-ю, хушидан кетишига озгина қолди. Ҳадемай у ўзимизники бўлиб қолади.

Мен капитанга ўз режаларимни гапириб бердим, уни биргаликда муҳокама қилдик. Кекса Редрутнинг қўлига учтамин-тўртта ўқланган мушкет ва ўзини химоя қилиши учун тўшак бериб, уни бак билан кема бўлинимаси оралиғидаги йўлакка қўйдик. Хантер қайиқни қуйруққа олиб келди, биз Жойс билан биргаликда унга порох, мушкет, коқ нон, чўчка гўштларини юклаш бошладик. Кейин унга бир ёғоч хум коньяк билан дори-дармон солинган қутини ҳам ортдик.

Бу орада сквайр билан капитан кема саҳнига чиқишди. Капитан иккинчи боцмани — кемада қолдирилган матросларнинг бошлиғини чақирди.

— Мистер Хендс, — деди у, — биз икки кишимиз, икковимизда ҳам бир жуфтдан тўшпонча бор. Қайсиларнинг бирорта сигнал берадиган бўлсангиз отиласиз. Қароқчилар эсанкираб қолишди. Кейин ўзаро шивирлашиб олишиб, ўзларини йўлакка уришди, бизга орқа томондан хужум қилишмоқчи бўлишди, лекин тор йўлакда мушкет ушлаб турган Редрутга дуч келишиб, дарҳол орқага қайтишди. Кема саҳнидаги дарчадан кимнингдир калласи кўринди.

— Пастга туш, итвачча! — қичқирди капитан.

Калла кўздан ғойиб бўлди. Ўлгудай кўркиб кетган олти қароқчи бир бурчакка яширинишди ва уилари чиқмай қолди.

Жойс иккимиз тўғри келган нарсани қайиққа иткита-вердик. Кейин қуйрук томондаги порт¹ оркали қайиққа тушдик-да, кучимизнинг борича эшкак эшиб, шитоб билан қирғоққа сузиб кетдик.

Иккинчи марта келаётганимиз бояғи иккала соқчини анча безовта қилди. «Лиллибуллери» яна тинди. Биз то бурунни айланиб ўтиб, уларни кўздан йўқотиб улгурмасимиздан, соқчиларнинг бири ўз қайиғини ташлаб, оролнинг ичкарасига қараб югуриб кетди. Мен шундан фойдаланиб уларнинг қайиғини яқсон қилмоқчи хам бўлдим-у, лекин Сильвер ўз тўдаси билан шу яқин ўртада бўлса керак, кўп нарсани истаб, хамма нарсадан маҳрум бўлмайлик, деб кўрдим.

Биз ҳалиги жойга келиб тўхтадик, юкларни истехкомга таший бошладик. Оғир юкларни кўтариб, ўк-дори, озиқ-овқатларни кўрғонгача олиб бордик ва ёғоч девордан ошириб ташладик. Уларни қўриқлашга Жойсни қолдирдик. У ёлғиз қолди, лекин унинг қурол-яроғлари анча эди. Хантер билан қайиқ ёнига қайтдик ва яна юк орқаладик. Шундаё қилиб, тин олмай ишлаб, ниҳоят юкни ташиб бўлдик. Жойс билан Хантер истехкомда қолишди, мен эса бор кучимни ишга солиб, «Испаньола»га қайтдим.

Биз қайиқни яна юкка тўлғазмоқчи бўлдик. Бу жуда хавфли, кўринишдан тентакликка ўхшаб кетса-да, аммо бир қадар ўйлаб қилинаётган иш эди. Албатта, улар бизга қараганда кўпчилик эди, лекин биз яхши қуролланган эдик. Қирғоққа кетганларнинг ҳеч қайсида мушкет йўқ эди, тўппонча ўки етадиган масофага яқинлашиб келгунларича эса камида олти кишини отиб ташлашим мумкин.

Сквайр мени қуйрук томондаги ойна олдида кутиб турарди. Мени кўриб жуда дадилланиб, севиниб кетди. Мен иткитган арқоннинг учини ушлаб, қайиқни тортиди, биз қайиққа яна чўчка гўшти, порох, қоқ нонларни юклай бошладик. Кейин мен, сквайр, Редрут ва капитан учун биттадан мушкет билан биттадан қилич хам олдик. Қолган қуроллар ва порохларни сувга ташладик. Бўғознинг чуқурлиги икки ярим саржин бўлиб, қуёш нурида қумлоқ сув тубида ётган пўлат қуроллар ярқираб кўриниб турарди.

¹ Порт — бортдаги дарчага ўхшаш тўйуқ.

Сув кўтарилиб, кема лангар атрофида айлана бошлади. Соҳилдаги қайик яқинида бир-бирини чақираётган одамлар овози эшитилди. Гарчи шарқ томондаги Жойс билан Хантерни ҳеч ким сезмаган бўлса-да, биз барибир шошилишга аҳд қилдик.

Редрут йўлакдаги постини ташлаб, қайикқа сакради. Капитан Смоллеттни олиш учун қайикни кеманинг бошқа томондаги бортига олиб ўтдик.

— Ҳой йиғитлар, — қаттиқ бақирди у, — мени эшитяп-сизларми?

Бакдан ҳеч ким жавоб қилмади.

— Сенга мурожаат қиляпман, Абрахам Грей.

Жимлик.

— Грей, — овозини баландлатиб давом этди мистер Смоллетт, — мен кемани ташлаб кетяпман, сенга ўз капитанинг орқасидан эргашишни буюраман. Сенинг яхши одам эканлигингни биламан, бошқалар ҳам ўзларини ёмон қилиб кўрсатсалар-да, аслида унчалик эмаслар. Қўлимда соатим бор. Бизга қўшилишинг учун ўттиз секунд вақт бераман.

Орага яна жимлик чўкди.

— Келавер, дўстим, — давом этди капитан, — бизни вақтни беҳуда ўтказишга мажбур қилма. Ахир, ҳар бир секунд имиллаш мен ҳамда маънави жентльменлар учун ўлим хавфини туғдиради.

Унсиз олишув бошланди, мушт овозлари эшитилди, кема сахнига Абрахам Грей сакраб чиқди. Унинг юзи пичоқ билан тилинган эди. У капитаннинг ҳузурига эгаси хуштак чалиб чақирган итдай чопиб келди.

— Мен сизлар билан, сэр, — деди у.

Улар иккови қайикқа сакрашди-ю, биз жўнаб кетдик.

Кема тарк этилди. Бироқ ёғоч девор ёнига етганимиз-ча йўқ эди хали.

XVII боб

ҚАЙИҚДА СЎНГГИ МАРТА КЎЧИШ (ДОКТОР ХИКОЯСИНИ ДАВОМ ЭТТИРАДИ)

Бу сўнги — бешинчи кўчиш олдинчилари сингари муваффақиятли тугамади. Биринчидан, қайиқчамизнинг юки жуда оғир эди. Девдай-девдай беш эркак, улардан Трело-

ин, Редрут ва капитаннинг бўйлари олти футдан юқори бўлиб, хазилакам юк эмасди. Бунинг устига порох, чўчка гўшти, қоп тўла қоқ нон. Қайиғимизнинг қуйруғидаги планширнинг¹ сув ялаётганига ажабланмаса ҳам бўларди. Қайиғимизга гоҳ-гоҳ сув ҳам кириб кетаётганди. Юз ярд юришга улгурмасмиздан шимим ҳамда камзулимнинг орқа этаги шалаббо бўлди.

Капитан бизларни юкларни қайтадан жойлаштиришга мажбур қилди, сўнг қайиғимиз тўғриланди.

Барибир, қайиғимиз ағдарилиб кетмаслиги учун қаттиқроқ нафас олгани ҳам қўрқардик.

Иккинчидан, сув қайтиши билан ғарбга қараб, кейин эса жанубга — эрталаб кемамиз кирган очик денгизга чиқадиган бўғоз томонга буриладиган кучли оқим ҳосил бўлди. Юқи оғир қайиғимизни сув қайтишининг кичкинагина тўлкини ҳам ағдариб юбориши мумкин эди. Шуниси ёмон бўлдики, оқим бизни бошқа томонга суриб кетар, бурун орқасидаги илгари мен тўхтаган жойга яқинлашишга имкон бермасди. Агар оқимни енга олмаганимизда, дақиқа сайин қароқчилар келиб қолиши мумкин бўлган, иккита қайиқ турган ерга бориб қолардик.

— Ёғоч девор томон буришга қурбим етмаяпти, сэр, — дедим капитанга. Мен рулда ўтирардим, чарчаш нималигини билмаган капитан билан Редрут эса эшкак эшишарди. — Оқим бизни суриб кетаяпти. Эшкакка оғирлигимизни солсак бўлмасмикан?

Оғирлигимизни солсак, бизни сув босади, — деди капитан. — Барака толқур, бир урниб кўринг, рулни оқимга қарши тўғриланг. Сэр, илтимос, ўрниб кўринг...

Қайиқнинг тумшугини тўғри бурчак бўйича кўзланган манзил томонга тўппа-тўғри, шарққа бурмагунимча сув бизни суриб кетаверди.

Бунақада ҳеч қачон кирғоққа чиқолмаймиз, — дедим.

— Қай тарафга қараб бурмайлик, оқим суриб кетаверганидан кейин «сэр, қандай бўлмасин зарур йўналишга қараб сузишимиз лозим», — деди капитан.

— Биз оқим бўйлаб юқоридан боришимиз керак. Сэр, агар оқим бизни ёғоч девордан шамол эсадиган томонга суриб кетса — давом этди у, — қаерда тўхташимиз номаълум бўлиб қолади, бунинг устига қароқчилар қайиғи ҳам

¹ Планшир — бортнинг юқори четидаги тахтача.

хужум қилиб қолишн мумкин. Агар мана шу йўналишда кетаверсак, ҳадемай оқим сусаяди, ўшанда хотиржамлик билан қирғоққа бораверамиз.

— Оқим бир оз камайди, сэр, — деди қайиқнинг олд томонида ўтирган матрос Грей. — Сал-пал қирғоқ томонга бурниш мумкин.

— Раҳмат, азизим, — гўё орамизда ҳеч қандай англашилмовчилик бўлмагандай миннатдорчилик билдирдим унга. Ҳаммамиз гўё у аввалдан биз билан ҳамжихат бўлган-у, унинг билан шундай муносабатда бўлишни индамай шартлашиб олгандай эдик.

Тўсатдан капитан ўзгарган товуш билан:

— Замбарак! — деб қолди.

— Мен бу ҳақда ўйлаб қўйгандим, — дедим истехкомизни замбаракдан ўққа тутилишини назарда тутиб. — Улар ҳеч қачон замбаракни қирғоққа олиб келолмайди. Олиб келганда ҳам ўрмонга тикилиб қолади.

— Йўк, сиз кеманинг куйруғига қаранг, — деди капитан.

Шошилишда тўқкиз фунтли замбаракни бутунлай унутган эканмиз. Беш ярамас замбарак атрофида куймаланишар, унинг «камзули»ни ечишарди. Замбарак ўраб қўйилган эски, мой босган филофни шундай деб аташарди. Мен кемада замбарак порохи ва ўқини қолдирганимизни эсладим, қароқчилар уларни омбордан олиши жуда осон, болта билан қулфни бир-икки марта туширилса бас.

— Израэль Флинтнинг тўпчиси бўлган, — деди Грей хириллаб.

Мен қайиқни тўппа-тўғри қирғоққа бурдим. Жуда секин юраётган бўлсак ҳам, энди оқимни бемалол енгаётган эдик. Қайиқ рульга жуда яхши бўйсунмоқда эди. Лекин аксига олиб, у чиройли нишон бўлиб «Испаньола»га ёни билан туриб қолди.

Мен мош еган хўроздай кип-қизил, аблаҳ Израэль Хендснинг кема сахнида замбарак ўқини гулдуратиб юмалатиб келаётганини кўрдим ҳам, эшитдим ҳам.

— Орамизда дуруст мерган ким? — сўради капитан.

— Шубҳасиз, мистер Трелони, — дедим мен.

— Мистер Трелони, қароқчилардан бирини отиб ташланг. Иложи бўлса Хендсни, — деди капитан.

Трелони жуда совуққон эди. У мушкетининг пиллигини кўздан кечирди. Секинроқ, сэр, — қичқирди капи-

тан, — қайиқни ағдариб юборманг тагин! Қолганлар тай-
ёр бўлиб туринглар, ўқ узилиши биланок мувозанатни
сақлашга интилинг.

Сквайр мушкетни кўтарди, эшкакчилар эшкак эшиш-
ни тўхтатишди, биз мувозанатни сақлаш учун бортга
яқин силжидик, иш силлиқ кўчди, қайиққа бир томчи
хам сув кирмади. Бу орада қароқчилар замбаракни бу-
ришди, тўп оғзи ёнида уни ўқлаш учун кўлида темир
хивич ушлаб турган Хендс нишонга жуда тўғри туриб
қолди. Лекин омадимиз юришмади. Трелони ўқ узган
пайтда Хендс пастга энгашди, ўқ унинг тепасидан ви-
зиллаб ўтиб матрослардан бирига тегди. Ярадор бақириб
юборди, унинг бақирғига фақат кемадагиларгина эмас,
балки қирғоқдаги кўплаб овозлар ҳам жўр бўлиб жавоб
берди. Ўша ёққа қараб, ўрмондан қайиқлар томон чопиб
келаётган қароқчиларни кўрдим.

— Сэр, улар ҳозир жўнашади, — дедим.

— Тезроқ хайданглар! — қичқирди капитан. — Қайиқни
чўктираминизми-йўқми, ҳозир бунинг аҳамияти йўқ. Агар
қирғоққа етиб боролмасак ҳаммаси барбод бўлади.

— Сэр, фақат битта қайиқ жўнади, — дедим. — Бошқа
қайиқнинг гуруҳи, эҳтимол, сохил бўйлаб йўлимизни ке-
сиш учун югурган бўлса керак.

Улар анчагина югуринишади, — эътироз билдирди ка-
питан. — Денгизчилар қуруқликда ўзини унча кўрсата
олмайди. Улардан эмас, замбаракдан кўрқаяпман. Эҳ,
мальюнлар! Замбарагим беҳато уради. Сквайр, пиллик ён-
ганда бизни оғохлантириб қўйинг, қайиқни бошқа ёққа
буриб юборамиз.

Юки оғир бўлишига қарамай қайиғимиз эндилик-
да жуда тез борар, ичига сув ҳам тушмасди. Эшкак-
ларни яна ўттиз-қирқ марта эшсак, дарахт ёнидаги
сув қайтишидан қолган қумлоқ қирғоққа яқинлашиб
қолардик. Қароқчиларнинг қайиғидан энди кўрқмасамиз ҳам
бўлаверарди: бурун уларни тўсиб қўйганди.

Боягина бизнинг сузишимизга тўсқинлик қилган сув
қайтиши энди душманларимизнинг бизни қувлашига хала-
қит бермоқда эди. Бизга фақат замбарак таҳдид қиларди.

— Ҳозир озгина тўхтаб, яна биттаси отилса яхши
бўларди-да, — деди капитан.

Замбарак отилиши кундай равшан эди. Гарчи ўртоқ-
лари тирик бўлса-да, — қароқчилар ярадорга қараб ҳам

кўйишмасди, унинг четроққа сурилишга уринаётганини кўрдик.

— Тайёр! — кичкирди сквайр.

Тўхта! — деди капитан акс-садодай.

У билан Редрут эшкакларни куч билан тескарисига аша бошлашди, натижада кўпрук сувга ботди. Худди шу пайт боя Жим эшитган замбарак овози гумбурлади, сквайр узган ўк овози унгача етиб бормади. Тўп ўқининг каерга келиб тушганини пайкай олмади. Бахтсизлигинизга сабабчи бўлган нарса бошимиз устидан шувиллаб учиб ўтган тўп ўқининг шамоли деб ўйладим.

Нима бўлса ҳам, тўп отилгандан кейин қайғимизнинг куйруғи сувга ботиб, аста-секин чўка бошлади. Сувнинг туби саёз, уч футча келарди. Биз капитан билан эсон-омон бир-биримизга рўпара бўлиб сувда тик туриб қолдик. Қолганлар эса боши билан сувга шўнғишди ва пишқириб, сув сачратиб бошларини кўтаришди.

Оқинини айтганда, осонгина қутулдик, ҳамма соф-саломат қолди, қироққа тезгина етиб олдик. Лекин юкларимиз сув тагида қолди, энг ёмони шу бўлдики, бешта мушкетдан иккитасигина қуруқ қолганди, холос; сувга тушаётиб мушкетимни бенхтиёр бошим узра кўтариб олган эдим, тажрибали капитан мушкетнинг затворини тепага қилиб тақиб олгани учун унга ҳам сув тегмай қолганди. Қолган учта қурол қайик билан бирга сувга шўнғиганди.

Ўрмондан, яқингинадан одамларнинг товуши эшитилмокда эди. Бизни ёғоч девордан кесиб кўйишлари мумкин эди. Бундан ташқари, бир тўда қароқчилар хужум қилиб қолса, Хантер билан Жойс бардош бера оладими-йўқми, деб шубҳаланардик. Хантер катъини, пишиқ одам бўлсада, Жойсдан хавфсирардик; у илтифотли, хушмуомала хизматкор бўлиб, кийим тозалагич билан уст-бошини тозалашга жуда омил, аммо урушишга бутунлай ноқобил эди.

Биз ўк-дорни ҳамда озиқ-овқатларимизнинг ярми юкланган қайғимизни ташлаб, зўр ташвишга тушганимизча, сув кечиб сохилга етиб бордик.

XVIII боб

ЖАНГ БОШЛАНГАН ДАСТЛАБКИ КУННИНГ ТУГАШИ

(ДОКТОР ХИКОЯСИНИ ДАВОМ ЭТТИРАДИ)

Биз ўзимизни ёғоч девордан ажратиб турган ўрмон оралаб жон-жаҳдимиз билан югурдик, вақт ўтган сари қароқчиларнинг овози тобора яқинлашарди. Кўп ўтмай уларнинг оёқ дупурини, шох-шаббаларнинг қирсиллаб синганни эшитдик. Улар чакалакзор орасидан ўтиб келишарди.

Мен қаттиқ жанг қилишимизни сезиб қолдим, қуролимни кўздан кечирдим.

Капитан, — дедим мен, — Трелони беҳато отади, бироқ унинг қуроли ҳўл. Ўзингизникини унга берсангиз-чи.

Улар қуролларини алмаштиришди, илгаригидек хотир-жам ва совуққон Трелони унинг ўқланган-ўқланмаганини кўриш учун бир дам тўхтади. Шу пайт Грейнинг қуролсиз эканлигини кўриб қолдим, унга қиличимни бердим. Унинг қўлига туфлаб, қошларини чимириб, зўр куч билан қилич силтаб, ҳавони шувиллатиб кесганини кўриб завқланиб кетдик. Унинг ҳар бир қилич силташи яқин иттифоқчимизнинг охириги томчи қони қолгунча жанг қилишидан далолат бериб турарди.

Яна қирқ кадамча чоғиб бориб, ўрмон чеккасига етиб олдик ва ўзимизни ёғоч девор олдида кўрдик. Биз жануб томондан, деворнинг ўртасига яқин ердан чиққан эдик. Худди шу пайтнинг ўзида еттита қароқчи боқман Жон Эндерсон бошчилигида бақириб-чақириб ёғоч деворнинг жануби-ғарб бурчаги томонидаги ўрмондан чиқиб келишди.

Улар ҳовлиққанча тўхтаб қолишди. Биз сквайр билан уларнинг ўзларига келишига йўл қўймай ўқ уздик. Истехкомда ўтирган Хантер билан Жойс ҳам отишди. Тўртала ўқ бараварига узилди ва бекорга кетмади, душманлардан бири йиқилди, қолганлари шоша-пиша дарахтлар орқасига яширинишди.

Қуролларни яна ўқлагач, ёғоч деворни паналаб қулаган душманини кўрган бордик. У тил тортмай ўлган, ўқ унинг юрагига теккан эди. Муваффақият бизни руҳлантириб юборди. Лекин шу пайт буталар орасидан тўппонча қарсиллаб отилди, ўқ қуловим тагидан ҳуштак

чалиб ўтди, бечора Том Редрут гандираклади, бор бўйи билан ерга йиқилди. Сквайр икковимиз буталарга қараб ўқ уздик. Лекин таваккал қилиб отганимиз учун ўқлар бекорга кетди. Қуролларни яна ўқлаб, бечора Том ёнига чопдик.

Капитан билан Грей унинг у ёқ-бу ёғини кўришаётган эди. Мен кўзимнинг қирини ташлаб, ундан умид йўқлигини билдим.

Узган ўқларимиз қароқчиларни чекинишга мажбур қилган бўлса керак, шу сабабли ҳеч нарса халал бермай кекса овчини ёғоч девор орқали истехкомимизга киритиб олишга муваффақ бўлдик.

Шўрлик кекса ўртоғимиз! У ҳеч нарсадан ажабланмади, ҳеч нарсадан шикоят қилмади, ҳеч нарсадан қўрқмади, ҳатто саёҳатимиз бошланганидан то уни жон бераётганда уйга олиб киргунимизгача ҳеч нарсадан зорланмади. У троялик сингари кемада йўлакни қаҳрамонларча кўриклади. У ҳамма буйруқларни индамай, итоаткорлик билан ҳалол бажарди. У биздан йиғирма ёш катта эди. Энди бўлса бу индамас, садоқатли хизматкор кўз олдимизда жон бермоқда.

Сквайр унинг ёнига тиз чўкиб, қўлларини ўпиб, ёш боладай йиғлади.

Мен ўлаяпманми, доктор? — сўради у.

Шундай, дўстим, — дедим.

Ўлимим олдидан уларга яна бир ўқ узиб қолсам яхши бўларди-да.

Том, — деди сквайр, — мени афв этганлигингни айтгин.

— Ўз хўжасини афв етиш ёки афв этмаслик, сэр, менга ярашадими? — сўради хизматкор. — Бўлганича бўлар. Омин!

— Сэр, бу урф-одатимиз, — деб қўшимча қилди кечирим сўрагандай, сўнг қўп ўтмай жон берди.

Бу орада капитан ёнидан (унинг ғалати бир тарзда кўкраги дўйнайиб, чўнтақлари қаппайиб кетганини кўргандим) ҳар хил нарсаларни: британ байроғини, нижил, бир ўрам арғамчи, перо, сиёх, кема журнали ва бир неча фунт тамақини чиқарди. У узун, йўнилган қарағай ёғоч излаб топди, Хантернинг ёрдамида уни бурчакка, уй антеннасига ўрнатди. Кейин томга чиқиб, халиги ёғочга Британия байроғини ўрнатиб, юқорига кўтарди. Бу унга

анча таскин берган бўлса керак. Кейин пастга тушиб, дунёда бундан бошқа иш йўқдай ташиб келтирган юкларимизни кўздан кечириб санай бошладим. Лекин гоҳ-гоҳ Томга ҳам қараб қўярди. Том жон бергандан кейин эса, бошқа байроқни олиб, унинг устига ёпиб қўйди.

Бунчалик куйинманг, сэр, — деди капитан сквайрнинг қўлини қисиб. — У ўз бурчини бажараётди ўлди. Капитан ҳамда ўз хўжайини олдидаги бурчини бажараётганда ўлдирилган киши тақдири учун кўркмаслик керак. Мен илоҳиёт бобида кучли эмасман, лекин бу ишга унчалик алоқаси йўқ.

Кейин у мени четга олиб бориб:

— Доктор Ливси, сквайр икковингиз бизга ёрдамга юборилгангема кема неча ҳафтадан кейин келади, деб ўйлайсиз? — деб сўради.

Бу анча чўзиладиган иш эканлигини айтдим. Бунга ҳафталар, ойлар керак. Агар августнинг охиригача етиб бормасак, Блендли бизга ёрдамга кема юборади. Бундан олдин ҳам, кейин ҳам эмас.

Кеманинг бу ерда қачон бўлишини хисоблаб олаверинг, — дедим. Лекин сэр, — деди капитан бошини қасиб, — ундай бўладиган бўлса, гарчи омадимиз юришса ҳам, барибир кийнаиб қоламиз.

Нега? — деб сўрадим.

Сэр, иккинчи марта олиб келаётган юкимизнинг чўкиб кетганлиги анча афсусланарли, — деди капитан. — Ўқдоримиз етарли, лекин озукамиз оз. Жуда оз. Битта нонхўрдан қутулганимизга ачинмасак ҳам бўлади.

Шундай дея у устига байроқ ёпиб қўйилган марҳумни кўрсатди. Шу пайт ёғоч уй томи устидан ўкириш ва ҳуштак билан тўп ўки учиб ўтди. У биздан анча йироққа, қаергадир ўрмонга бориб тушди.

Эх-ха! — деди капитан. — Бомбардимон-ку! Уларнинг порохи унча кўп ҳам эмасди-ку! Иккинчи мўлжал сал дурустрок бўлди. Тўп ўки ёғоч девордан ошиб ўтиб, уй яқинидаги қумни тўзатиб юборди.

Капитан, деди сквайр, — ёғоч уй кемадан кўринмайди. Улар байроғимизни мўлжалга олишаётган бўлса керак. Уни туширсак, дуруст бўлармикан-а?

Байроқни туширайлик дейсизми? — капитаннинг жаҳли чикди. — Йўқ, сэр. Ким туширса тушираверсин, лекин мен туширмайман.

Хаммамиз унинг фикрига қўшилдик. Мағрур денгизчилик удуми жанг пайтида байроқ туширишга йўл қўймайди. Бундан ташқари, бу энг яхши сиёсат ҳам эди, чунки дахшатли тўп отишлар бизга қўрқинчли эмаслигини душманларга кўрсатишни истардик.

Улар кош қорайгунча бизни замбаракдан ўкка туттишди. Бир ўк бошимиз устидан учиб ўтди, биттаси ёвоч девор олдига тушди, учинчиси уйимиз олдидаги кумни тўзитиб юборди. Лекин қароқчилар мўлжални юқорроқ олишга мажбур бўлди: тўп ўки тезлиги йўқолиб қумга кўмилиб қолмоқда эди. Ўк сапчиб кетишдан қўрқмасдик. Гарчи бир ўк уйимизнинг томи ва полни тешган бўлса ҳам кўн ўтмай отишмага кўникиб қолдик ҳамда парвананинг чирсиллашига қандай қарасак, унга ҳам шундай муносабатда бўла бошладик.

Бунинг яхши томони ҳам бор, — деди капитан. — Эҳтимол, ўрмонда, бизга яқинроқ жойда қароқчилар бўлмаса керак. Сув қайтиши кучайиб, озик-овқатларимиз юзага чиқиб ҳам қолгандир. Ҳой, чўкиб кетган чўчка гўштларини олиб келишга талабгорлар борми?

Грей билан Хантер ҳаммадан олдин шай эканликларини айтишди. Улар яхшигина қуролланиб, девордан ошишди. Лекин чўчка гўшлари уларга тегмади. Қароқчилар биз кутгандан ҳам ботирроқ чиқиб қолишди. Балки улар Израэль Хендснинг замбарағига кўпроқ ишонишгандир.

Бешта қароқчи чўкиб кетган қайиғимиздаги озик-овқатларни сув бетнда хафсала билан ушлаб, яқинроқда турган қайиққа ташиб боришмоқда эди. Қайиқда ўтирганлар ҳалеб эшкак эшишга мажбур эдилар, чунки қайиқни оқим суриб кетаётганди. Сильвер қайиқ кўйруғида туриб олиб буйруқ бераётганди. Уларнинг ҳаммаси ўзларининг қандайдир махфий омборларидан оллинган мушкетлар билан қуролланган эди.

Капитан ҳодага ўтириб олиб, кема журналига қуйидагиларни ёза бошлади: «Александр Смоллетт, — капитан, Дэвид Ливси — кема врачси, Абрахам Грей — дурадгор ёрдамчиси, Жон Трелони — кема эгаси, Жон Хантер ва Ричард Жойс — кема эгасининг хизматкорлари ва ҳамшахарлари — ўз бурчига содиқ қолганлар мана шуларгина, холос. Улар ўн кундан кўпга етмайдиган озик-овқатни ўзлари билан олиб, бугун соҳилга қўнишди ва Хазиналар Оролидаги истехком устига Британия байроғини

тикишди. Кема эгасининг хизматкори ва ҳамшахари Том Редрут кароқчилар томонидан ўлдирилди. Жеймс Хоккинс, юнга...»

Мен бечора Жим Хоккинс тақдирини хақида ўйланиб қолдим.

Тўсатдан ўрмон томондан кимнингдир овози эшитилди.

— Бизни кимдир чақиряпти, — деди соқчиликда турган Хантер.

Бировнинг:

Доктор! Сквайр! Капитан! Хой Хантер, сенмисан? — деган овозини эшитдик.

Мен эшикка отилдим ва Жим Хоккинсни кўрдим. У соғ-саломат ёғоч деворимиздан ошиб тушмоқда эди.

XIX боб

ИСТЕҲКОМДАГИ ГАРНИЗОН

(ЯНА ЖИМ ХОККИНС ҲИКОЯ ҚИЛАДИ)

Бен Ганн британ байроғини кўриши биланок тўхтади, қўлимдан маҳкам ушлаб, ерга ўтирди.

— Хўш, деди у, — шубҳасиз, дўстларинг ўша ерда.

Исёнчилардир, — дедим.

— Ҳеч қачон — деди у. Омад жентльменларидан бошқа ҳеч ким бўлмайдиган бу оролда, мана шу овлоқ жойда Сильвер қон-қора кароқчилар байроғини кўтарган бўларди. Менга ишонавер. Бу ишларни яхши тушунаман. Дўстларинг ўша ёқда, бу тўғри. Орада жанг бўлиб, улар енгган бўлса керак. Эндиликда улар соҳилда, эски ёғоч деворнинг нарёғида. Ёғоч деворни Флинт қурдирган. Бунга анча йил бўлди. Хўп мияли одам бўлганди, бу Флинт! Уни фақат ром енгизиш мумкин эди. Сильвердан бошқа ҳеч кимдан кўрқмасди. Очиғини айтганда, Сильвердан кўрқарди.

— Майли, — дедим, модомики ўзини-ўзиникилар ёғоч деворнинг нарёғида бўлса, ўша ёққа бориш керак.

— Тўхта, — эътироз билдирди Бен Ганн. Тўхта. Сен ажойиб бола экансан-у, фақат боласан холосда. Бен Ганн эса анча айёр. Бен Ганн алданмайди. Ҳеч қандай ичимлик билан мен у ёққа мафтун қилолмайсан... Ҳақиқий

жентльменингни ўзим кўришим керак, у менга ҳақиқий ваъдасини берсин. Сен гапларимни унутиб қўйма. Унга шундай деб айтгин, фақат шахсан танишгандагина ишонч бўлиши мумкин. Кейин унинг қўлини чимчилаб қўй. Шундай деркан, у учинчи марта мени маънодор қилиб чимчилаб қўйди.

— Қачон Бен Ганн керак бўлса, уни қаердан топишни биласан, Жим. Бугун топган жойингдан. Унинг олдига борадиган одам ҳам қўлида бирорта оқ нарсани ушлаб олиши керак, фақат ўзи ёлғиз борсин. Унга худди шундай деб айтгин. «Бен Ганнинг, дегин, бунга ўз ваз сабаби бор».

— Яхши, — дедим. — Сизни тушунганга ўхшайман. Сиз инманидир таклиф қилмоқчисиз, шу ваздан сквайр ёки доктор билан кўришишингиз керак. Сизни бугун мен топган жойда кўриш мумкин. Ҳаммаси шуми?

Қайси соатларда мени топиш мумкинлигини нега сўрамайсан? Мен туш пайтидан соат олтигача қабул қиляпман.

— Яхши, яхши, — дедим. — Энди кетсам бўлаверадими?

Эсингдан чиқариб қўймайсанми? — деб сўради хавотирланиб. — Унга «шахсан танишгандагина», «бунга ўз ваз-сабаби бор» деган гапларни айтгин. Мен у билан эркакчасига гаплашаман. Энди кетишинг мумкин, Жим, деди у аввалгидай қўлимни маҳкам ушлаб, — менга қара, Жим, Сильверни кўриб қолсанг унга Бен Ганни хонлик қилиб тутиб бермайсанми? Сени ёввойи отнинг думига боғлаб судрашса ҳам айтмайсанми? Жим, кароқчилар соҳилга чиқишса, айтган гапларингдан қайтмайсанми?

Замбаракдан гумбурлаб отилган ўк суҳбатимизни бўлиб юборди. Ўк дарахтлар орасидан учиб бориб, биз турган ва суҳбатлашаётган жойдан юз ярд нарироққа, қумга тушди. Икковимиз икки томонга қараб қочдик.

Орол бир соатча отишмадан ларзага келди, тун ўқларни ўрмон ичидан учиб, йўлидаги ҳамма нарсани яқсон қилди. Мен гоҳ у ер, гоҳ бу ерга яшириндим, ўқлар тўғри устимга келиб тушаётгандай туюлаверди. Бора-бора яна олдинги ботирлигим қайтди.

Лекин дам ўтмай тўп ўқи тушиб турган ёроч девор олдига боришга журъат қилолмадим. Шарқ томондан айланиб ўтиб, ниҳоят шундоққина соҳилда ўсиб ётган дарахтлар олдига етиб келдим.

Куёш эндигина ботган, денгиз шабадаси ўрмон сари бир-бир эсар, кўрфаздаги кул ранг сувни мавжлантларар эди. Сув қайтиши кенг қумли саёзликни яланғочлаб қўйганди. Кундузги жазирамадан кейин хаво салқинлашиб қолганидан юпун камзулимда анча совуқ қотдим.

«Испаньола» ҳамон лангарда турарди. Лекин унинг устида «Хушчақчақ Роджер» — калла суяги тасвирланган қароқчилар байроғи хилпираб турарди. Бортда қизил шуъла чакнади, оролга замбаракнинг сўнгги гулдуреган овози таралди. Гумбур-гумбур тинди.

Мен бутазор ичида ётиб, хужумдан кейинги югур-югурни кузатдим. Сохилда, ёғоч деворнинг рўпарасида бир неча киши болта билан ниманидир пачокламоқда эди. Кейин билсам, улар қайнғимизни яқсон қилишган экан. Узоқда, сой қўйиладиган жойда, дарахтлар орасида гулхан ёнди. Гулхан билан кема орасида қайиқ бўзчининг моксисдай қатнаб турди. Эрталаб қовоқ-лунжи осилиб юрган матрослар эндиликда эшкак эшиб бақириншар, ёш болалардай қулишар эди. Овозларидан бундай хурсандчилик ром туфайли бўлаётганини сездим.

Ниҳоят ёғоч девор томон боришга аҳд қилдим. Мен ундан анча йироқда, бизнинг кўрфазимизга шарқ томондан туташган ва сув қайтганда Скелет Оролигача чўзилиб борадиган настигина қум босган ерда эдим. Ўрнимдан туриб пастак-пастак буталар орасида ғалати, оқ тусдаги каттагина қояга кўзим тушди. Бу Бен Ганн айтган ўша оқ қоя бўлса керак деган ўй миямга келди, менга қайиқ керак бўлиб қолса, энди уни қаердан топишни биламан. Мен ёғоч деворнинг орқа томонидаги, денгиздан узоқдаги чеккаси кўрингунга қадар ўрмон ёқалаб боравердим. Бизникилар мени зўр хурсандчилик билан кутиб олишди.

Мен уларга ўз саргузаштларимни айтиб бердим, сўнг атрофга назар ташладим. Уйнинг томи, деворлари, поли ҳам йўнилмаган қарағай ходалардан эди. Пол баъзи жойларда қумдан бир-бир ярим фут юкори эди. Қираверишда пешайвон бўлиб, том тагидан булоқ оқарди. Булоқ сувни ғалати кўринишга эга бўлган сунъий ховузга қуйиларди. Ховуз кеманинг катта чўян қозони бўлиб, туби тешилган, капитаннинг айтишича, «ватерлиниясига қадар» қумга кўмилган эди. Уй бўм-бўш эди. Фақат бир бурчакда олов атрофга чиқиб кетмаслиги учун ичига сават шаклидаги темир панжара қўйилган тош ўчоқ турарди.

Ёғоч деворни қуршаб олган тепалик ён бағридаги ҳамма дарахтлар қурилиш учун кесиб олинганди. У ердаги тўнкалар каттагина дарахтзорнинг нобуд бўлганини кўрсатиб турибди. Ерининг юкори қатламини дарахтлар кесиб олингандан кейин ёмғир юлиб кетган, соф қумни очиб қўйган эди. Фақат булок суви оқаётган жойдагина, кирққулоқ ҳамда пастгина буталар ўсиб турарди. Ёғоч деворнинг наридан қалин, баланд ўрмон бошланарди. Бу айтишларига кўра, химояга халакит беради. Ўрмон қуруқлик томонда қарағай, олдинда — бўғоз тарафда эса қарағай билан донм яшнаб турувчи эманлардан иборат эди.

Мен боягина айтган муздаккина окшомги шабада қўполгина қилиб тикланган биюга урилар, полга тишимсиз қумдан ёмғир ёғдирарди. Қум кўзимизга қирар, тишларимиз орасида ёғирлар, овқатимизга тушар, булокнинг тубида қайнаётган қозондаги ёрма сингари рақсга тушиб ўйнади. Уйнинг мўриси йўқ бўлиб, тутун шифтдаги бурчак туйнукдан чиқиб кетарди. Тутун тепага йўл топгунга қадар кўзимизни ёшлантириб уй ичида бир айланиб оларди.

Янги ўртоғимиз Грей юзини боғлаб ўтирарди — қароқчилар унинг юзига пичоқ тортишибди. Кекса Том Редрут эса ханузгача дафн қилинмай, таёқдай қотиб, Британия байроғи ёпилган холда девор ёнида ётарди.

Агар қўл қовуштириб ўтираверсак, қўн ўтмай, кайфитимиз ёмонлашиб кетарди. Лекин капитан Смоллетт ҳаммамизга яраша иш топиб бера олди. У бизни ўз ҳузурига чақириб, иккита вахтага ажратди. Бирнга доктор, Грей, мен, бошқасига сквайр, Хантер, Жойс кирди. Қун бўйи қаттиқ чарчагандик, шунга қарамай капитан икки кишини ўрмонга ўтинга юборди. Икки кишига Редрут учун қабр қазини буюрди. Доктор ошпаз бўлди, мени эшик олдига соқчи қилиб қўйишди, капитаннинг ўзи эса, у тўпдан бу тўпга бориб, ҳаммага далда берад, ёрдамлашарди.

Гох-гох доктор соф хаводан нафас олиш, ёшланиб кетган кўзларига дам бериш ҳамда мен билан бир-икки оғиз гаплашиш учун эшик олдига келарди.

Бу Смоллетт дегани, — деди у бир гал, — мендан ўлса ўлиги ортиқ. Мен шунчалик тап оляпманки, демак у айтганимча бор, Жим.

Бошқа сафар аввал индамай турди, кейин ўғирлиб, юзимга дикқат билан боқди.

— Аनावи Бен Ганига ишонса бўладими? — деб сўради у.
— Билмайман, сэр, — деб жавоб қилдим. — Унинг соғлиги жойидалигига унча ишонмайман.

— Демак, ақли жойида эмас, — деди доктор. — Агар киши одам оёғи етмаган оролда уч йил тирновини сўриб юрган бўлса, унинг мияси сеники билан меникидай бўлолмайди-да. Инсон зоти шунақа ўзи. У пишлоқни орзу қилади дедингми?

— Ха, сэр, — дедим.

— Майли. Жим, деди у. — Кара, мазахўрак бўлиш нақадар фойдали. Сен тамакидонимни кўргандирсан, лекин бирор марта бўлсин ундан тамаки олиб ҳидлаганимни кўрмагансан. Тамакидонимда тамаки эмас, бир парча нармезан итальян пишлоғи бор. Ана шу пишлоқни Бен Ганига берамиз!

Кечки овқат олдидан кекса Томни қумга дафн қилдик, кейин шамолда озгина бошяланг турдик.

Ўрмондан анчагина ўтин олиб келишса ҳам капитан норози бўлди.

Эртага сизларни дурустроқ ишлашга мажбур қиламан.

Кечки овқат олдидан дудланган чўчка гўшти еб, бир бордоқдан қайноққина грог ичишиб, капитан, сквайр ва доктор кенгашгани нарироққа кетишди.

Чамамда уларнинг миясига дурустроқ бир фикр келмади шекилли. Озиқ-овқатларимиз шу қадар оз эдики, кема ёрдамга келгунга қадар очдан ўлишимиз муқаррар эди. Битта йўл қолган эди. У ҳам бўлса, иложи борича қароқчиларни кўпроқ ўлдириш, то улар қора байроқларини туширгунча ёки «Испаньола»да очик денгизга чиқиб кетгунларига қадар ўлдириш керак эди. Ўн тўккиз қароқчидан ўн беш киши қолди. иккитаси ярадор, замбарак ёнида ўқ тегмаган бўлса ҳам оғир ярадор. Қулай фурсат келиши биланоқ отишимиз керак. Одамларимизни жуда эҳтиётлашимиз, ром ҳамда иклим сингари иттифоқдошларимиз борлигини унутмаслигимиз лозим.

Ром аллақачон ўз ишини бошлади: бизни қароқчилардан ярим миль масофа ажратиб турарди, ярим тунга қадар ашула ва кийкирикларни эшитдик. Доктор эса, париги ҳаққи олт ичиб, хадемай иклим ҳам ўз ишини бошлашини айтарди. Чунки қароқчиларнинг қароргоҳи ботқоққа яқин, уларда ҳеч қанака дори-дармон йўқ, бир ҳафтадан

кейин уларнинг ярмидан кўпи безгакка дучор бўлади, дерди.

— Демак, — деди доктор, — агар улар бизни йўқ қила олмасалар ҳам, оролни тарк этиб, кемага қайтганларидан беҳад хурсанд бўладилар. Уларнинг кемаси бор, улар истаган пайтда ўз касблари — денгиз қароқчилиги билан шуғулланишлари мумкин.

— Бу мен қўлдан бой бераётган биринчи кема, — деди капитан Смоллетт. Мен ўлгудай чарчадим. Кўзимга уйқу илашгунча, анчагача у ёқдан бу ёққа ағдарилиб ётдим, лекин кейин донг қотиб ухлаб қолибман.

Шовкин ва бакириқлардан уйғониб кетганимда ҳамма аллақачон уйғонган, нонушта қилиб бўлган, ўтинларни ташиб қўйишган эди.

— Оқ байроқ! — деди кимдир.

Ўша захоти бировнинг ажабланган оҳангда:

— Сильвернинг ўзи келяпти! — дегани эшитилди.

Мен ўрнимдан сакраб турдим, кўзларимни ишқалаганча, девордаги шиннак томон қондим.

XX боб

СИЛЬВЕР — ЭЛЧИ

Чиндан ҳам ёғоч девор ёнига икки киши келди. Улардан бири оқ латтани силкитар, бошқаси — Сильвернинг ўзгинаси унинг ёнида пинагини бузмай турарди.

Ҳали эрта эди. Бунақа аёзли сахарни кўрмагандим. Совуқ суяқларимгача ўтиб борарди. Осмон тиниқ, мусаффо дарахтларнинг учи чиқиб келаётган қуёш нурида кизарар, бироқ паст, Сильвер ўз хамроҳи билан турган жойи эса хали қоронғи эди. Уларнинг оёғи остида оқ туман — ботқоқдан кўтарилган буғ айланарди. Бу оролнинг касофати ана шу тунги аёз билан туман, холос. Орол ҳам, безгакнинг қони, расво бир жой эди.

Ҳамма жой-жойига! — деди капитан. — Бахс бойлашман, улар яна қандайдир найранг ишлатишмоқчи. — Кейин қароқчиларга қичқирди: — Ким келяпти? Тўхта, бўл-маса отиб ташлаймиз!

Оқ байроқ! — деб бақирди Сильвер.

Капитан эшик олдига чиқди, хоннона ўқ хавф туғдирмаслиги учун ўзини панага олди. Биз томонга ўгирилиб, буйруқ берди:

Доктор отряди — шинаклар ённга сокчиликка! Доктор Ливси, илтимос, шимолий деворни эгалланг. Жим шаркий, Грей ғарбий деворни эгалласин. Бошқа вахта мушкетларни ўқласин. Тезроқ! Хушёр бўлинглар!

Кейин яна қароқчиларга мурожаат қилди.

— Оқ байроғингиз билан биздан нимани талаб қилмоқчисиз? — деди у.

Бу сафар Сильвер эмас, бошқа қароқчи жавоб берди.

— Сэр, капитан Сильвер хузуригизга кўтарилиб, сиз билан битим тузмоқчи! — деб қичқирди у.

— Капитан Сильвер? Бунақа одамни таннмайман. Ким у? — сўради капитан.

Кейин наст овозда:

— Ана холос! Аллақачон капитан бўлиб олибди-ку! Мартабаси тез ошибди! — деб қўшиб қўйди.

Унга Дароз Жоннинг ўзи жавоб қилди:

— Сэр, бу мен, Сиз қочиб қолганигиздан кейин бебахт йиғитларимиз мени капитанликка сайлашди, сэр, — «қочиб қолган» сўзини алоҳида чертиб айтди. — Биз сизга яна итоат қилишга тайёرمىз, лекин маълум шартлар билан, яъни биз билан битим тузишга розилик билдирсангиз бас. Унгача эса, капитан Смоллетт мени бу ердан эсон-омон қўйиб юборишга ҳамда ёғоч девордан йироқлашмагунимча отишма бошламасликка сўз берасиз.

— Менинг сиз билан гаплашишга тоб-тоқатим йўқ, — деди капитан Смоллетт. Борди-ю, мен билан гаплашиш истагингиз бўлса бу ёққа киринг. Агар бирорта шумликни ўйлаган бўлсангиз унда ўзингиздан кўринг.

— Шуниси ҳам етарли, капитан! — деди Дароз Жон хурсанд бўлиб. Битта гапингизнинг ўзи етарли. Биламан, сиз жентльменсиз, капитан, гапларингизга тўлиқ ишонса бўлади.

Биз оқ байроқ ушлаган одамнинг Сильверни қайтарнишга уришганини кўрдик. Бунинг ҳеч қандай ажабланидан жойи йўқ эди, чунки капитан у билан анча илтифотсиз гаплашган эди. Лекин Сильвер шеригига кулиб қўя қолди, хавф ҳақидаги фикр ярашмаган нарса дегандай унинг елкасига қоқиб қўйди. У ёғоч деворга яқинлашди, аввало девордан қўлтиктаёғини ташлади, кейин тез ва чаққонлик билан ўзи ҳам ошиб тушди.

Этьироф қилишим керакки, бўлиб ўтаётган ходисага шу қадар берилиб кетибманки, хатто сокчилигимни ҳам

унутаёзибман. Мен шарқнй шинакдаги қоровуллнғимни ташлаб, эшик олдида қўлнни тиззасига қўйиб, қадимий темир қозонда қайнаётган, қумлари ўйинга тушаётган сувга тикилиб ўтирган капитаннинг орқасида турардим. У хотиржамлик билан: «Орқамдан юринглар, қизу йигитлар» куйини хуштакка солиб чаларди.

Теналик этагидан кўтарилиш Сильвер учун анча оғир бўлди. У қўлтиқтаёғи билан сочилувчи қумлар ва катта-катта тўнгалар орасида саёз жойга ўтириб қолган кема сингари ночор эди. Лекин у бутун йўлни индамай, мардонавор босиб ўтди, капитаннинг рўпарасида тўхтаб, унга қотириб харбнй эхтиром кўрсатди. У эғнига энг яхши кийимлари — тиззасигача тушган, узун, талайгина мис тугмалари бор мовий кафтанини, бошига теграсига ингичка тўр тикилган шляпасини гарданга суриб кийиб олган эди.

Мана, етиб ҳам келдингиз, азизим, — деди капитан бошини кўтариб. — Ўтиринг.

Мени ичкарига киритсангиз, капитан, — деди Дароз Жон аянчли овозда. — Бунақа аёзли тонгда, сэр, ҳеч кимнинг қумда ўтиргиси келмайди.

Сильвер, — деди капитан, — агар ҳалол одам бўлиб қолишни истаганингизда ҳозир камбузда ўтирган бўлардингиз. Айб ўзингизда. Башарти кема ошпази бўлиб қолсангиз унда сизга яхши муомала қиламан, борди-ю капитан Сильвер, исёнчи, қароқчи бўлиб қолсангиз — унда мендан дордан бошқа ҳеч нарсани кутманг.

Майли, майли, капитан, — деди ошпаз қумга ўтираётди. — Лекин кейинроқ ўрнимдан туришимда қўлингизни беришга мажбур бўласиз... Яхшигина ўрнашиб олибсизларку! Э, Жиммисан! Салом, Жим... Доктор, ассалому алайкум! Агар таъбир жоиз бўлса, бахтли онладай хаммаларинг бир жойга тўпланибсиз...

Мақсадга кўчинг, азизим, — капитан унинг гапини бўлди. — Нима учун келганингизни айтинг.

Ҳақ гап, капитан Смоллетт, — деди Сильвер, — Энг аввало мақсад. Эътироф қилишим керак, кечаси ажойиб қилик кўрсатибсиз. Сизлардан кимдир ганшпугни ишлатишни билар экан. Одамларимдан баъзилари, борингки хаммаси бу ишдан хайратга тушди. Эхтимол, фақат шу важдангина бу ерга битим тузгани келгандирман. Лекин онт ичиб айтаманки, бу ишни иккинчи марта

такрорламайсизлар! Биз ҳамма ёкка соқчилар қўямиз, ром беришни камайтирамиз. Сиз бизларни ўлгудай маст деб ўйлагандирсиз? Ишонинг, менинг унча кайфим йўк эди, лекин итдай чарчагандим. Агар сал эртароқ уйғониб қолганимда эди, мендан қочиб қутулолмасдиларинг. Мен унинг олдига чопиб борганимда, у халл тирик эди.

Давом этинг, — деди капитан Смоллетт совуққонлик билан.

Сильвер айтган гапларнинг ҳаммаси капитан учун муаммо эди, лекин у сирини бой бермади. Мен эса, эътироф қилишим керак, бир нарсага ақлим етди. Бен Ганнинг охирги сўзлари ёдимга тушди. Улар маст-аласт бўлиб, гулхан атрофида юмалашиб ётишганида у қароқчилар қароргоҳига кечаси борган. Душманларимиздан фақат ўн тўрттасининг тирик қолгани ҳақидаги фикр мени анча севинтирди.

Гап бундай, деди Сильвер. — Биз хазинани топмоқчимиз, топамиз ҳам. Сизлар эса, ўз жонларингизни қутқариб қолмоқчисиз, бунга тўлиқ ҳақларингиз бор. Ахир, қўлингизда харита бор, шундай эмасми?

— Бўлиши мумкин, — деди капитан.

Унинг сизларда эканлигини сўзсиз биламан, — давом этди Дароз Жон. — Нега мен билан бу қадар совуқ гаплашяпсиз? Бу сизга наф келтирмайди. Бизга харитангиз керак, вассалом, шахсан сизга эса заррача бўлсин ёмонликни раво қўрмайман...

Бас, азизим, — капитан унинг сўзини бўлди. — Биз ҳам анойилардан эмасмиз. Ниятингиз бизга беш қўлдай маълум. Лекин бу бизни заррача бўлсин чўчитолмайди, чунки қўлингиз анча қисқалик қилиб қолди.

Капитан унга бамайлихотир тикилганча чубуғига тамаки боса бошлади. Агарда Эйб Грей... — деб гап бошлади Сильвер.

Тўхтаг! — қичқирди мистер Смоллетт. — Грей менга ҳеч нарса дегани йўк, мен ҳам ундан ҳеч нимани сўраганим йўк. Ундан каттароғини айтаман: сизни ҳам, уни ҳам, мана шу лаънати оролни ҳам жон-жон деб қулни қўкка совураддим! Сизнинг тўдангиз ҳақидаги ўйим ана шунақа, азизим.

Бундай ғазабга мениш Сильверни тинчлантиргандай бўлди. У аччиқлана бошлади-ю, лекин ўзини босди.

Ихтиёрингиз, — деди у. — Кўнглингизнинг кўчасига каранг, мен монеълик қилмайман... Чубук чекмоқчига ўхшайсиз, капитан. Агар изн берсангиз, мен ҳам чекиб олай.

Сильвер чубуғига тамаки тўлдириб, уни тутатди. Иккала эркак анчагача жим ўтиришди, гоҳ бир-бирининг юзига тикилишар, гоҳ ўпкаларини тўлдириб тутун тортишар, гоҳ туфлаш учун олдинга эгилишарди. Театрдаги томоша сингари уларнинг бу ўтиришига тикилиш жуда завқли эди.

— Шартларимиз шундай, — деди ниҳоят Сильвер. — Хазинани топиб олишимиз учун харитани бизга берасизлар, шўрлик денгизчиларимизга ўқ узмайсизлар, улар ухлаб ётганда миясини мажақламайсизлар. Ана шунга рози бўлсаларинг, сизларга иккита йўл кўрсатамиз. Биринчи йўл: хазинани юклаб бўлганимиздан кейин кемага қайтишингизга йўл берамиз, чин сўз бериб айтаманки, сизларни бирорта сохилга бешикаст ташлаб кетаман. Агарда биринчи йўл ёкмаса, матросларим анчадан бери сизларга тиш қайраб юришибди, шу ваядан сизни шу ерда, оролда қолдириб кетамиз — бу иккинчи йўл. Озиқ-овқатларни баравар бўлашиб оламиз, йўлда учраган биринчи кемани сизларга ёрдамга юборишга ваъда бераман. Ана шу шартларни қабул қилишни маслаҳат бераман. Бундай дурустроқ шарт бўлмаса керак сизлар учун. Ишонманки, шу пайт у овозини кўтарди, — уйдаги одамларингиз гапларимни эшитаётгандир, чунки бир кишига айтганим билан ҳаммангизга тегинчи гап бу.

Капитан Смоллетт ўрнидан турди, чубуғдаги кулни чап қўли кафтига қокди.

— Шу холосми? — сўради у.

— Яшин ҳаққи онт ичиб айтаман, бу охириги сўзим, — деди Жон. — Агар рад этсангиз, менинг ўрнимга қуролларимиз гапирди.

Жуда соз, — деди капитан. Энди менга қулоқ солинг. Агарда ҳаммангиз қуролсиз, битта-биттадан ёлғиз келсангиз, ҳаммангизни кишанлаб, Англияга олиб бориб, одил суд қўлига топшириш мажбуриятини оламан. Борди-ю, келмасангиз, шунни билиб қўйингки, мени Александр Смоллетт дейдилар, манави байроқ остида туриб онт ичаманки, ҳаммангизни асфаласофилинга жўнатаман. Хазинани тополмайсиз. Кемада суза олмайсиз, чунки кемани

бошқаришни ҳеч қайсингиз билмайсиз. Жанг қилишга ҳам унча мохир эмассиз: ёлғиз Грейнинг ўзига бештангиз хужум қилдингиз, барибир у сизлардан қутулиб кетди. Капитан Сильвер, сиз саёз жойга ўтириб қолгансиз, хали-бери у ердан силжиёлмайсиз. Бу сиз мендан эшитётган охирги ширин сўзлар. Янаги учрашувимизда қурагингизнинг тагига қараб ўқ узаман. Қани, тўёнгизни шиқиллатинг, азизим! Тезроқ!

Сильвернинг кўзлари ғазабдан чакнаб кетди. У чубуғидаги чўғни қоқиб ташлади.

— Қўлингизни беринг, ўрнимдан туриб олай! — деб кичкирди у.

— Бермайман, — деди капитан.

— Ким менга қўлини беради? — бўқирди Сильвер.

Ҳеч ким жойидан жилмади. Сильвер бўралаб сўкинганича пешайвон олдига судралиб келди, уни ушлаганидан кейингина ўрнидан турди. У булоққа тупурди.

— Мен учун анови тупугим билан тенгсиз! — бақирди у. — Бир соатдан кейин бу алмисокдан қолган истехкомингизни ёғочли хумдаги ром сингари қайнатиб юбораман. Кулаверинглар, лаънатилар, кулаверинглар! Бир соатдан кейин бошқачасига куласизлар. Тирик қолганларинг эса, ўлганларга хавас қилади!

У яна сўқиниб, қум устида каловлаганича кетаверди. Девордан ошишга тўрт марта интилди, лекин ҳар гал йиқилаверди. Ниҳоят оқ байроқли одам уни тортиб олди, улар бир зумда дарахтлар орасида кўздан ғойиб бўлишди.

XXI боб

ХУЖУМ

Сильвер ғойиб бўлиш биланоқ ундан кўзини узмай турган капитан орқасига ўгирилиб, фақат Грейгина ўз жойида турганини кўрди. Капитаннинг аччиқланганини биринчи марта кўрдик.

— Жой-жойингизга! — бўқирди у.

Биз шинаклар ёнига отилдик.

Грей, — деди у, — номингни кема журналига ёзиб қўяман. Сен ўз бурчингни чинакам денгизчидай бажардинг... Мистер Трелони, мени ҳайратга солдингиз, сэр!.. Доктор, сиз ҳарбий мундирда юрган эдингиз-ку! Ўз бурчин-

гизни Фонтенуа даврида ҳам шундай ўтаган бўлсангиз, тўшагингиздан тушмаганингиз ҳам маъқул эди.

Доктор шинак олдида ўз сокчилигини бошлаган, бошқалар мушкетларни ўкламоқда эди. Ҳаммамиз изза бўлдик — уятга қолдик.

Капитан индамай бизни кузатарди. Сўнг яна гап бошлади.

Дўстлар, — деди у, — мен Сильверни бортдан замбарак отгандай кутиб олдим. Мен жўрттага унинг қитиғига тегдим. Унинг гапига кўра, яна бир соатдан кейин хужумга дучор бўламиз. Уларнинг биздан кўплигини биласиз, лекин биз истехком ичидамиз. Бундан бир дақиқа илгари бизда интизом бор деб айта олардим. Агарда енгизишни истасангиз, уларни енга олишимизга шубҳа қилмайман.

Кейин у навбат билан ҳар биримизнинг ёнимизга келиб, бу сафар ҳамма иш жойида эканлигини айтди.

Ёғоч уйнинг шарқ ҳамда ғарб томондаги энсиз деворларида иккитадан шинак бор эди, холос. Эшик ўрнатилган жануб томонида ҳам иккита эди. Шимол томондаги деворда бешта шинак бор эди. Бизда етти кишига йнгирмата мушкет тўғри келарди. Ҳар бир томоннинг ўрталигига ўтинларни саржин қилиб тахлаб қўйгандик. Ҳар бир тахловни стол деб атадик. Истехком химоячилари шошилиб қолмаслиги учун ҳар бир столга тўрттадан мушкет қўйгандик. Мушкетлар ўртасига қилчлар қўйилди.

— Ўтни ўчиринг, — деди капитан. — Ҳаво исиб қолди, тутун фақат кўзни ачиштиряпти, холос.

Мистер Трелони ўчоқнинг темир панжарасини ташқарига олиб чиқди, чўғларни қум устига сочиб юборди.

Хокинс ҳали нонушта қилгани йўқ... Хокинс, нонуштангни олгинда, жойингга обориб туширавер, — деб давом этди капитан Смоллетт. — Тезроқ бўл дўстим, бўлмаса нонуштасиз қоласан... Хантер, ҳаммага грог тарқат.

Биз ўз ишимиз билан овора бўлиб турарканмиз, капитан химоя режасини охиригача ўйлаб қўйди.

— Доктор, эшикни сизга топширамыз, деди у. — Кўзқулоқ бўлиб турасиз, лекин олдинга чиқиб, ўзингизни кўрсатманг. Ичкарида туриб отаверинг... Хантер, сен шарқий деворни эгаллайсан. Жойс, дўстим, сен ғарбий деворни ол. Мистер Трелони, сиз моҳир мергансиз, Грей билан икковингиз энг узун, бешта шинакли шимоллий деворни оласиз. Бу энг хатарли томон. Агар улар шу

ергача чоғиб келиб, шинаклардан бизни ўққа тутадиган бўлсалар, ишимиз чатоқлашади... Хокисс икковимиз эса ҳеч балога арзимайдиган ўқчилармиз. Биз мушкетларни ўқлаб, хаммаларига ёрдамлашиб тураммиз.

Капитан ҳақ эди. Қуёш дарахтларнинг тенасидан мўғалашиб биланоқ кун исиб, туман тарқади. Кўп ўтмай кум товонларимизни куйдира бошлади, уйнинг ходалари орасида эриган мум кўринди. Биз камзулларимизни тирсаккача шимариб олдик. Иссиқ ва ҳаяжондан қизиб кетган ҳар қайсимиз ўз жойимизда шай бўлиб турардик.

Шу аҳволда бир соат ўтди.

— Эҳ шайтон! — деди капитан. — Жуда зерикиб кетяпти-ку, одам. — Грей, бирорта қўшқини чалсанг-чи, ҳуштакка солиб.

Худди шу дамда бизга қарши ҳужумга тайёргарлик кўриляётгани равшан бўлиб қолди.

— Сўрашга ижозат беринг, сэр, — деди Жойс: — бирортасини кўриб қолсам отишим керакми?

— Албатта! — деб қичқирди капитан.

— Раҳмат, сэр, — деди Жойс аввалгидай хотиржамлик ва ширинсуханлик билан.

Ҳеч қандай ҳодиса бўлмади-ю, лекин Жойснинг саволи бизни сергаклантириб қўйди. Ўқчилар мушкетларни шай қилиб туришар, капитан эса лабларини қимтиб, пешанасини тириштирганча, уй ўртасида тикка турарди. Бирдан Жойс мушкетини шинакдан чиқарди-ю, ўқ узди. У узган ўқнинг овози тинмай туриб, чор атрофдан биз томонга кетма-кет ўқ ёғила бошлади. Бир неча ўқ ёғоч деворнинг ходаларига келиб урилди. Лекин бирорта ҳам ўқ ичкарига ўтмади, тутун тарқалгандан кейин ёғоч девор атрофидаги ўрмон аввалгидай тинч ва осойишта эди. Бирорта япроқ ҳам қимирлаб қўймади. Буталар орасидан бирорта ҳам мушкетнинг оғзи ярқираб кўринмади. Душманларимиз ерга кириб кетгандай гумдон бўлишганди.

— Бирортасига тегиза олдингми? — сўради капитал.

— Йўқ, сэр, — деди Жойс. — Тегиза олмаган бўлсам керак, сэр.

— Тўғри гапиряётганингнинг ўзи ҳам яхши, — гўлдиради капитан Смоллетт. Хокисс, унинг мушкетини ўқлаб бер... Доктор, чамангизда сиз томонингизда қанча ўқ узилди?

Бунга аниқ жавоб беришим мумкин, — деди доктор Ливси: — учта ўқ узилди. Учта ўт чақнаганини кўрдим — иккитаси ёнма-ён, биттаси орқароқда, фарб томонда.

— Учта! — такрорлади капитан. — Мистер Трелони, сиз томонда қанча?

— Лекин бунга жавоб бериш қийин эди. Шимолдан кўп ўқ узилганди. Сквайр — жамп еттига. Грей эса саккиз ёки тўққизта ўқ узилди деб ишонтирди. Шарк ва Фарб томондан фақат биттадан, холос. Демак, ҳужумни шимол томондан кутиш мумкин, бошқа томонлардан фақат диққатни чалғитиш учун отилган. Бироқ капитан Смоллетт буйруғини ўзгартирмади.

— Агар қароқчилар ёғоч девордан ошиб ўта олсалар, деди у, — ҳимоя қилинмаётган истегаган шинакни эгаллаб олиб, бизни ўз истехкомимизда каламушдай отиб ташлашади.

Лекин мулоҳаза юритишга вақтимиз оз эди. Шимол томонда тўсатдан кучли хайкириқ янградди, унча катта бўлмаган қароқчилар тўдаси ўрмондан чиқиб, ёғоч девор томон отилди. Худди шу пайт яна ҳар томондан бизга ўқ уза бошлашди. Очик эшикдан кирган ўқ докторнинг мушкетини пачақлаб ташлади. Ҳужум қилувчилар ёғоч девордан маймунлардай оша бошлашди. Сквайр билан Грей тинмай ўқ узишарди. Учта қароқчининг бири ичкарига, иккитаси ташқарига кулади. Лекин улардан бири ярадор бўлмай кўрқиб кетган экан, ўша захоти ўрнидан турди-да, ўзини ўрмонга урди.

Иккитаси ерда ётарди, бири қочиб кетди, тўрттаси эсон-омон ёғоч девордан ошиб тушди. Етти ёки саккиз нафар қароқчи, ҳар қайсиси бир неча мушкет билан қуролланиб олган бўлса керак, бутазорда ўтириб олиб, уйимизни ўққа туттишарди. Лекин бу ўқ узишлар бизга ҳеч қандай зарар келтирмаётганди.

Ёғоч девордан ошиб ўтиб ичкарига кириб олган тўрт қароқчи бақириб-чақириб уй томон чоппишди. Ўрмонда ўтирганлар ҳам уларни руҳлантириш учун бақирди. Ўқчиларимиз тишимиз отишар, лекин шу қадар шошилдики, афтидан бирор марта ҳам мўлжалга тегиза олишмади. Зум ўтмай тўрттала қароқчи тепаликка чиқиб, бизга ҳужум бошлашди. Ўртадаги шинакда боцман Жоб Эндерсоннинг боши кўринди.

— Ур уларни! Ур! — деб бўкиради у.

Худди шу пайт бошқа бир қароқчи Хантер мушкетининг милидан ушлаб тортди, сўнг шинакдан Хантерни кўндок билан шундай туширдик, бечора ҳушсиз бўлиб ерга йиқилди. Бу орада учинчи қароқчи уй атрофидан бешикаст чопиб ўтиб, тўсатдан эшик олдида пайдо бўлди, қилич билан докторга ташланди.

Шу пайтгача душманларимиз қай аҳволда бўлса, биз ҳам шу аҳволга тушиб қолгандик. Ҳозиргина инстирмадан химоясиз қароқчиларга ўқ отардик, энди бўлса ҳеч нарсанинг ортига яширинолмай душман билан қўл жангига тушишимиз керак эди. Уйнинг ичи порох тутунига тўлиб кетди, лекин у бизга қўл келди: тутун пардаси шарофати билан тирик қолдик. Қулоғим бақирик, инграш ҳамда тўшонча овозларидан ғувилларди.

— Ҳамлага, қўл жангига, олга! Қиличлар ишга солинсин! — қичқирди капитан.

Мен ўтин тахлови устидаги қилични олдим. Яна кимдир қилич олаётиб бармоғимнинг бўғинини кесиб олди, лекин мен оғриқни ҳам сезмадим. Мен ўзимни эшикка, қуёш нури томонга урдим. Кимлигини билмайман, орқамдан яна биттаси чиқди. Доктор рўпарамда ўзига ҳужум қилган қароқчинини тепаликдан пастга қараб қувиб борарди. Докторнинг бир ҳамла билан унинг қўлидаги қуролни уриб туширганини, юзига қилич солганини кўрдим.

Уй атрофига! Уй атрофига! — қичқирди капитан.

Умумий ғулғула, шовқин-суронга қарамай унинг овозидаги ўзгаришни сездим. Гуруҳга беихтиёр бўйсунган ҳолда шарққа бурилдим, қилични қўтарганимча уй бурчагини айланиб ўтдим-у, Эндерсон билан юзма-юз келиб қолдим. У бўқирди, қўлидаги қилич қуёш нурида чарақлаб, бошим узра камалак чизди. Мен кўрқинишга ҳам улгуролмай қолдим. Зарбага чап бериб, юмшоқ қум томон чекиндим, қияликдан бошим билан пастга думаладим.

Ҳужум пайтида, эшикдан югуриб чиққан пайтимда, бошқа қароқчилар бизни тугатиш учун аллақачон ёғоч девордан ошиб тушишмоқда эди. Тунги кизил қалпоқ кийган қароқчилардан бири қиличнинг тишлаганимча пастга сакраш учун оёғини девордан оширди. Тепаликдан пастга қулаш шу қадар тез бўлдики, ўрнимдан турганимда ҳам ҳамма нарса боягидек эди: кизил қалпоқли қароқчи ўша

холатда турар, бошқасининг эса боши ёғоч девордан энди кўрпимокда эди. Хархолда бир зумлик жанг тугаганди, биз галаба қилгандик.

Орқамдан югуриб чиққан Грей басавлат боцманни иккинчи бор хамла қилишига йўл қўймай, турган жойида қулатди. Иккинчи кароқчи уй ичига қараб ўқ узаман деб турганда шинакдан отиб ташланди. У қўлидаги тутиб турган тўппончасини чангаллаганича қум устида жон аччиғида ғужанак бўлиб ётарди. Учинчисини, юқорида айтганимдай, доктор ўлдирди. Девордан ошиб тушган тўртта кароқчининг биттаси тирик қолди. У қўлидаги қилични жанг майдонига ташлаб, дахшатдан жон талвасасига тушиб, қочиб қолиш учун ёғоч деворга тирмашди, лекин хар гал йиқилиб тушаверди.

— Отинглар! Уйдан туриб отинглар! — қичқирди доктор. — Пистирмадагилар, барака топинглар!

Бироқ унинг гаплари жавобсиз қолди. Ҳеч ким отмади. Хужум қилувчиларнинг энг сўнгиси эсон-омон ёғоч девордан ошиб, бошқалари билан бирга ўрмонга яширинди. Бир дақиқадан кейин, беш кишини ҳисобга олмаганда, хужум қилувчилардан ҳеч ким қолмади: улардан тўрттаси истехком ичида, биттаси ташқарида ётарди. Доктор, Грей ва мен ёғоч уйнинг йўғон ходалари химоясида мушкетларимиз ёнига чошиб келдик. Порох тутуни тарқалди, галаба биз учун қанчалик қимматга тушганини дарҳол пайқадик. Хантер ўз шинағи ёнида ҳушсиз ётарди. Жойс миясидан ўқ еб, абадий уйқуга кетибди. Сквайр капитанни суяб турарди, иккаласининг ҳам юзи докадай олоқ эди.

Капитан ярадор! — деди мистер Трелони.

— Ҳаммаси қочиб кетдимми? — сўради мистер Смоллетт.

— Уддасидан чиққанларнинг ҳаммаси қочди, — деди доктор. — Лекин бештаси ҳеч қачон қоча олмайди!

— Бештаси! — қичқирди капитан. — Ёмон эмас. Улардан бештаси сафдан чиқибди. Биздан учтаси. — Демак, эндиликда тўрталамиз тўққизтага қарши. Бу олдингидек, етти киши ўн тўққиз¹ кароқчига қарши курашгандан кўра яхши-да.

¹ Аслида кароқчилардан саккиз киши тирик қолган экан, чунки кема бортида мистер Трелони томонидан отиб ташланган киши ўша куни кечкурун ўлган. Лекин буни анча кечроқ билдик, албатта (муаллиф эслатмаси).

БЕШИНЧИ ҚИСМ

ДЕНИГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XXII боб

ДЕНИГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

ҚАНДАЙ БОШЛАНДИ

Қароқчилар қайтиб келишмади. Ўрмондан уларнинг бирортаси ҳам ўқ узмади. «Улар бугунлик улушни олишди», — деди капитан. Биз бамайлихотир ярадорларнинг ярасини боғлашимиз, тушлик овқат хозирлашимиз мумкин эди. Бу гал сквайр билан мен ошпазлик қилдик. Хавфли бўлишига қарамай овқатни ташқарида пиширишни афзал кўрдик, лекин у ерга ҳам ярадорларимизнинг ваҳимали инграшлари эшитилиб турарди.

Жангда жафо чеккан саккиз кишининг фақат учтаси тирик қолган эди. Булар шинак ёнида отилган қароқчи, Хантер ва капитан Смоллетт эди. Қароқчи билан Хантердан умид йўқ эди. Қароқчи кўп ўтмай операция пайтида ўлиб қолди; Хантер эса қанча уринмайлик ортик хушига келмади. У кун бўйи қовоқхонамизга қўнган кекса қароқчига ўхшаб хириллаб ётди. Лекин Хантернинг қовурғаси синган, йиқилаётганида пешанаси пачақланган бўлиб, у эртаси куни тун пайтида инграмасдан, хушига келмасдан жон берди.

Капитаннинг яраси қаттиқ азоб берса-да, унча хавфли эмасди. Ҳеч қаери қаттиқ жароҳатланмаганди. Биринчи бўлиб капитанга Жоб ўқ узганди, бу ўқ унинг курагини тешиб ўтиб, у ерини озгина ялаган эди. Иккинчи ўқ унинг қоқ курагига тегиб, пайига зарар етказганди.

Доктор: «капитан албатта тузалиб кетади, лекин у бир неча ҳафта мобайнида юрмаслиги, қўлини қимирлатмаслиги, кўп гапирмаслиги керак», деб уқтирарди.

Бармоғимнинг беҳосдан кесилган жойи ҳеч гап эмас экан. Доктор Ливси унга малҳам ёпиштирди-да, эркалатиб қулоғимдан тортқилаб қўйди.

Тушлик овқатдан кейин сквайр билан доктор кенгашиш учун капитаннинг ёнига ўтиришди. Кенгаш тезда тамом бўлди. Доктор шляпаси ва тўппончасини олди, қиличинини белига боғлади, харитани чўнтасига солди, ел-

касига мушкетини осиб, ёғоч деворнинг шимол томонидан ошди-да, чакалакзор ичига кириб кетди.

Грей икковимиз оқсоқолларимиз нима ҳақда гаплашаётганлигини эшитмаслик учун уйнинг нариги бурчагида ўтирардик. Грей докторнинг ғалати хатти-харакатидан хайратга тушиб, оёзидаги чубурини олди-ю, уни яна оёзига солишни унутди.

— Бу нимаси! — деди у. — Доктор Ливси ақлдан озмаганин ишқилиб?

— Ундай эмасдиров, — дедим. — У ҳаммамиздан кейинроқ ақлдан озади.

— Шундай бўлса керак, — деди Грей. — Агар унинг ақли жойида бўлса, демак мен тентак эканман.

— Докторнинг бирорта режаси бордир, — деб тушунтирдим унга. — Менимча, у Бен Ганн билан учрашгани кетди.

Кейинча бу фикрим тўғри бўлиб чиқди.

Бу орада уй ичи чидаб бўлмас даражада исиб кетди. Чошгоҳги жазирама ховлидаги қумни кизитиб юборди, шу пайт миямга бемаза бир фикр келиб қолди. Соя-салқин жойлардан кетаётган, қушларнинг сайрашини эшитаётган, қарағай муми хидини искаб бораётган докторга хавасим келиб кетди, чунки мен шу пайтда бу лаънати хумдонда ковурилаётган, кўйлақларим қайноқ мумга ёпишаётган эди, бу ердаги ҳамма нарса ишон қони билан бўялган, ҳамма ёқда жасадлар думалаб ётарди.

Қалъамиз уйғотган жирканч хис дахшат сингари беқиёс эди.

Мен полни, идиш-товоқларни ювдим, дақиқа сайин бу ердан қаттиқроқ жиркана бошладим, докторга эса хавасим орта борди. Ниҳоят ўзимни қок нон тўла қоп ёнида кўрдим. Мени ҳеч ким кўрмади. Қочишга ҳозирлик кўра бошладим, камзулимнинг ҳар иккала чўнтагини қок нон билан тўлғаздим.

Мени тентак деб айтишингиз мумкин. Мен жуда аҳмоқона ҳаракат қилиб, ўта қалтис иш тутаётган эдим, лекин қўлимдан келган барча эҳтиёткорликни кўрдим. Манави қок нон ҳеч бўлмаганда икки кун очликдан сақлайди.

Кейин иккита тўппонча олдим. Ўқ ва порохлар ёнимда бўлгани учун ўзимни яхши қуроллангандай хис қилдим.

Аслида режам унчалик ёмон эмасди. Мен кўрфазимизни очик денгиздан ажратиб турган қумлоқ тилга бориб,

кеча кечкурун кўрганам оқ қояни топмоқчи, Бен Ганн ўз қайиғини ўша ерга яширган-яширмаганини кўрмоқчи эдим. Назаримда бу арзигулик иш эди. Лекин мени бу ердан қўйиб юбормасликларини сўзсиз билардим, шу ваздан қочмоқчи бўлдим. Албаттга, бу ўз ниятларимни амалга оширишнинг аҳмоқона йўли эди, бора-бора ниятим ҳам чишпаққа чиқди. Мен қулай фурсат келишини кута бошладим.

Кўн ўтмай қочиш учун қулай фурсат юзага келди. Сквайр билан Грей капитаннинг ярасини боғлай бошладим. Йўл очик эди. Мен ёроч девордан ошиб, бутазор ичига шўнғидим. То менинг йўқлигимни сезиб қолгунларига қадар жуда узоққа кетиб қолгандим, ҳар қанча чақирганларида ҳам эшитмасдим.

Иккинчи ноҳўя қилишим биринчисидан ҳам ўтиб тушди, чунки истехкомда соғ одамлардан фақат икки киши қолганди.

Бирок биринчиси сингари буниси ҳам кейинроқ қароқчилардан халос бўлишимизга ёрдам берди.

Мен тўғри оролни шарқий соҳилга қараб жўнадим, чунки мени кемадагилар қўриб қолмаслиги учун тилнинг денгизга қараган томонидан боришни истамасдим. Қуёш хали ботмаган бўлса-да, кун оға бошлаганди. Ўрмондан борарканман, фақат олд томонда тўлқинларнинг тинимсиз гувиллашигина эмас, балки шох-шаббаларнинг чувиллашию, баргларнинг шививири ҳам эшитилиб турарди қулоғимга. Бу эса бугун денгиздан эсадиган шабаданнинг одатдагидан ҳам кучлироқ бўлишидан дарак берарди. Яна бир неча қадам юриб, ўрмон четига чиқдим. Қаршимда уфққача чўзилган, қуёш нурида ярқираган денгиз ястаниб ётарди, соҳилга урилган тўлқинлар қайнар, кўпикланарди.

Хазиналар Ороли ёнида денгизнинг осойишта турганини бирор марта ҳам кўрмадим. Хатто қуёш чарақлаб чиққан хаво турғун кунларда ҳам улкан тўлқинлар келиб, зарб билан қирғоққа уриларди. Оролда тўлқин гулдуросидан қочиб қутуладиган бирорта ҳам жой бўлмаса керак.

Сайр қилишдан роҳатланиб, қирғоқ бўйлаб кетдим. Ниҳоят жануб томонга керагича ичкари кирдим деган ўйда қуюқ буталарни пана қилиб, астагина юқорига, тил теңасига эмаклаб чиқа бошладим.

Оркамда — денгиз, олдимда — кўрфаз. Денгиз шамоли хам ўз шиддатидан хоригандай тиңчиди. Унинг ўрнини ўзи билан қуюқ туманни хайдаб келган, жанубдан хамда жануби-шарқдан эсган енгил, илик хаво оқимлари эгаллади. Скелет Ороли химоя қилиб турган бўғоз суви хам дастлабки кун кўрганнимиздай қўрошни тусли, кул ранг эди. «Испаньола» устунни учидан то ватер йўналишигача, шалнайиб қолган қора байроғи билан бирга, сувда ойнадагидай равшан кўриниб турарди.

Кема ёнидаги қайиққа кўзим тушди. Қуйруқда Сильвер ўтирарди. Уни истаган масофадан таний оламан. У кема борти орқали ўзига энгашиб турган иккита қароқчи билан суҳбатлашарди. Улардан бирининг бошида қизил қалпоқ бор эди. У яқиндагина ёғоч девордан ошган ўша аблаҳ эди. Улар чакчақлашар, кулишарди, лекин орамиздаги масофа бир милча бўлгани учун уларнинг гапини эшита олмадим. Қулоғимга дахшатли, инсонникига ўхшамаган товуш етиб келди. Олдинга кўрқиб кетдим, лекин кейинроқ капитан Флинтнинг — тўти қушининг овози эканини англадим. Шу тонда Сильвернинг қўлидаги олачиפור қушни аниқ кўргандай бўлдим ҳатто.

Қайиқ кемадан узоклашиб, кирғоқ томон йўл олди, қизил қалпоқли киши эса шериклари билан кема бўлмасига тушиб кетди.

Қуёш Кузатув Дурбини орқасига яширинди, туман қалинлашди, қоронғи тушди. Бугун қайиқни топадиган бўлсам, фурсатни бой бермаслигим лозимлигини фахмладим.

Оқ қоя буталар орасидан яққол кўришиб турарди, лекин у анча йироқда, тил бўйлаб борилганда тахминан саккиздан бир миль нарида эди, унга етиб боргунимча анча вақт ўтди. Кўпинча буталар орасида эмаклаб бордим. Қўлим билан қоянинг ғадир-будир сиртларини найпаслай бошлаган пайтимда аллақачон қоронғи тушган эди. Унинг остида қўм-қўк тўсин билан қопланган чоғроққина сойлик бор эди. Бу сойликни қум тепалар, тиззамдан аранг келадиган пастакқина буталар тўсиб турарди. Сойликининг энг настқам жойида эчки терисидан ясалган чодирни кўрдим. Англияда бунга ўхшаш чодирларни дўдилар ўзлари билан кўтариб юришади.

Мен сойликка тушиб, чодирнинг бир четини кўтардим хамда у ердан Бен Ганнинг қайиғини топиб олдим. Бу қайиқ барча ясама қайиқлар ичида энг қўлболаси эди.

Бен қаттиқ дарахтдан бошини туташтириб, ўртасини эгиб қийшиқ ром ясаган, унга жунини ичкарига қилиб эчки терисини тикиб қўйган эди. Қайиқ мана шундан иборат эди, холос. Бу қайиқнинг одамни қандай кўтаришини билмайман, чунки мен аранг сиздим унга. Қайиқ ичида пастаккина ўриндик, оёқ тирайдиган тиргак, икки куракли эшак бор экан.

Қадим замонларда британияликлар фойдаланган тўкима баллиқчилик қайиқларини илгарн кўрмагандим. Лекин кейинроқ бунақа қайиқларни яхши билиб олдим. Бен Ганнинг қайиғини дурустроқ тасаввур қилишингиз учун унинг энг ибтидоий, энг беўхшов қайиқлардан бири эканлигини айтмоқчиман. Аммо шунга қарамай, унинг қадимий қайиқлардан афзал томонлари ҳам бор эди: у жуда енгил бўлиб, бир жойдан иккинчи жойга кўтариб бориш осон эди.

Қайиқни топиб олгандан кейин мени блокгаузга қайтиб боради, деб ўйларсиз. Бироқ бу орада миямда яна бир янги режа пайдо бўлди. Ўз режамдан шу қадар мамнун эдимки, ҳеч қанақа капитан Смоллетт ундан мени воз кечтира олмасди. Мен тун қоронғилигидан фойдаланиб, «Испаньола»га сузиб бориб, лангар арқонини кесиб юбормоқчи бўлдим. Майли, оким кемани кирғоққа, истаган жойга улоқтириб ташласин. Бугун эрталаб зарбага учраган қароқчиларнинг лангарни кўтариб, денгиз томонга жўнаб қолишларига ишончим комил эди. Вақт борида бунга тўсқинлик қилиш керак. Кемадаги соқчилар ихтиёрида бирорта ҳам қайиқ қолмаган бир пайтда бу ниятни ҳеч қандай хавф-хатарсиз амалга оширса бўларди.

Бутунлай қоронғи тушишини кутиб қум устига ўтирдим-да, қоқ нонни ғажий бошладим. Мен амалга оширмоқчи бўлган иш учун бундан ҳам қулайроқ тунни тасаввур қилиш қийин эди. Кундузги сўнги нурлар сўнганда Хазиналар Оролини зимистон қоронғилик чулғади. Ниҳоят қайиқни елкамга кўтариб сойликдан чиқдим, қоқила-қоқила сув томон юрдим, зимистон қоронғиликда иккитагина шуъла кўрнди: шуълаларнинг бири кирғоқда, ботқоқликда ёқилган гулхан бўлиб, унинг атрофида қароқчилар ичкиликбозлик қилишаётганди; иккинчи шуъла, аслида менга кўринаётган тумшуги мен томонга қараб турган кеманинг қўйрук ёқдаги ойнасидан тушаёт-

ган чироғ ёруғи эди. Туман орасидан фақат ёруғликка ўхшаган доғгина кўзга ташланарди.

Сув қайта бошлаганди, бу орада сув билан сохил ўрталарида кенггина ҳўл қум йўлак яланғочланиб қолибди. Орқага қайтаётган сувга етгунга қадар бир неча марта тўпшғимгача лойга ботдим. Сувни бир оз кечиб бориб, чакконлик билан қайикни сув юзасига қўйдим.

XXIII боб

СУВ ҚАЙТИШИ ОҒУШИДА

Қайик, ўзим ўйлагандек, бўйи ҳам, овирлиги ҳам менга ўхшаган одамга жуда мос экан, қайик жуда енгил эди, дам у томонга, дам бу томонга қараб илгарилаб кетарди, буннинг устига ёндори ҳам қинғир-кийшик эди, шунинг учун ҳам уни бошқаришнинг ҳеч имкони бўлмади. Ҳар қўйга солиб кўрмай, чандон уринмай чир-чир айланаварарди. Кейинрок Бен Ганнинг ўзи эътироф қилишича, бу қайикда «унинг қилиғига анча кўниккан» одамгина суза олар экан.

Шубҳасиз, мен қайикнинг «қилик»ларига кўниккишга улгурмаган эдим. У менга зарур бўлмаган томонга бурилиб кетаварарди. Ҳадеганда у кирғоқ томонга бурилиб қоларди, сув камайиши бўлмаганида кема олдига ҳеч қачон боролмасдим. Бахтимга, сув қайтиши қайиғимни суриб кетди. У мени тўппа-тўғри «Испаньола» томон олиб борарди.

Аввало атрофимдаги зимистондан ҳам қорароқ доғни пайкадим. Кейин кемани, унинг устунларини кўрдим. Бир зумдан кейин эса (чунки қанча йироққа сузсам, сув қайтиши мени шунчалик тез суриб борарди) ўзимни лангар арқони олдида кўрдим ва уни маҳкам ушлаб олдим. Лангар арқони камон ипидай таранглашган, кема зўр бериб арқонни узиб кетишга интиларди. Унинг остида қайтаётган сув тоғ селидай қайнар, шовқин соларди. Агар арқонга салгина пичоқ урсам бас, оқим «Испаньола» ни олдига солиб қувиб кетади.

Таранг тортилган арқонга дархол пичоқ соладиган бўлсам, у мени от тепгандай улоқтириб ташлашига ўз вақтда ақлим етиб қолди. Унда қайик ағдарилиб, ўзим сув тубига кетаман. Мен тўхтаб, кута бошладим. Агар

қулай фурсат келиб қолмаганида, эхтимол, ўз ниятимдан қайтган бўлардим. Лекин жануби-шарқдан, кейин жанубдан эсанг енгил шабада тун бошланиши билан бора-бора жануби-ғарбий шамолга айланди. Тўсатдан эсанг каттик шамол «Испаньола»ни оқимга қарши суриб юборди. Бахтимга арқон салкиланиб, уни ушлаб турган қўлим сувга ботди.

Бир зумни ҳам беҳудага ўтказмаслик лозимлигини билиб, буклама пичоғимни чиқардим, уни тишим билан очиб, бирин-кетин арқон толаларини кеса бошладим. Иккитагина тола қолганда арқон яна тортилди, шунда кейинги шамол эпкинини кута бошладим.

Кема бўлмасидан аллақачондан бери баланд овозлар эшитилмоқда эди. Лекин очигини айтсам, ўз ишим билан каттик банд бўлганимдан уларга ҳеч қандай эътибор бермадим. Энди бўлса нима қилишимни билмай, уларнинг гапига қулоқ сола бошладим.

Бир вақтлар Флинтнинг қўлида тўпчи бўлган ўша Израэль Хендснинг, иккинчи боцманнинг овозини танидим. Иккинчи овоз, шубҳасиз халиги қизил қалпоқли қароқчиники эди. Икковининг овозидан ўларча маст эканликлари ва яна ичишаётгани сезилиб турарди. Улардан бири мастлик билан бакирганича қуйрук деразасини очиб, сувга ниманидир улоқтирди, бу бўшаган шиша бўлса керак. Аммо улар фақатгина ичмай, балки бўғилиб жанжаллашишарди ҳам. Ҳақорат сўзлари ёмғирдай ёғилар, назаримда иш муштлашувга борадигандай эди. Бироқ овозлар ҳам, жанжал ҳам тинди; кейин, бир неча дақиқадан сўнг жанжал янгидан бошланди.

Қирғоқда, дарахтлар орасида ёнаётган гулхани кўрдим. У ёқда кимдир қадимий, зерикарли, бир хил оҳангдаги матросча қўшиқни айтар, ҳар бир сатрнинг охирини увиллаш билан тугалларди. Сафаримиз вақтида бу қўшиқни кўп эшитгандим. Қўшиқ шу қадар узун эдики, бирорта қўшиқчи ҳам уни охиригача қуйлашга қурби етмас, сабри тугагунча қуйлайверарди. Ўша қўшиқнинг бир неча сатри ёдимда қолган:

Етмиш беш ўғлон қайтмади уйга.
Барчаси-барчаси денгиз қаёрида.

Бу ғамгин қўшиқ бугун эрталаб анчагина ўртоқларидан айрилган қароқчиларни қамраб олган қайғуга жуда мос

деб ўйладим. Бироқ кўп ўтмай бу денгиз қароқчиларининг ўзлари сузаётган денгиз сингарн тошбағир эканликларини ўз кўзим билан кўриб ишондим.

Ниҳоят навбатдаги шамол эпкинни бостириб келди. Кема қоронғиликда яна мен томон силжиди. Арқон яна салқиганини сездим, бир силтов билан сўнгги толаларни кесиб юбордим.

Шамол қайиқчамга ҳеч қандай таъсир қилмади, тўсатдан ўзимни «Испаньола» борти ёнида кўрдим. Кема ўз ўқи атрофида оқим кучи билан аста-секин бурила бошлади.

Хар дамда қайиқчам ағдарилишини кутиб, кучим борича эшкак эша бошладим. Лекин мен ундан ҳеч нари кетолмасдим, кеманинг олд томонидан қўйруғигача астагина ҳаракат қилардим. Ниҳоят у узоклаша бошлади, ана энди бу хавфли қўшиқчилыкдан қутуларканман деб ўйладим. Лекин шу пайт қўлимга қўйруқ томонда осилиб турган кесилган арқоннинг учи кириб қолди. Ўша захоти унн маҳкам ушлаб олдим.

Нега бундай қилганимни ўзим ҳам билмайман. Эҳтимол, ўйламасдан қилгандирман. Бироқ арқон қўлимга киргач, унинг маҳкам боғланганини билдим, синчковлигим тутиб кетиб, кема бўлмасининг думалоқ деразасидан ичкарига қарашга аҳд қилдим.

Арқонни кўздан кечириб, тепага кўтарилдим. Бу менга катта хавф туғдирарди, чунки қайиқча истаган найтда тўнтарилиб кетиши мумкин эди. Тикка туриб, кема бўлмасининг бир қисмини ҳамда шифтин кўрдим.

Бу орада кема билан унинг ҳамроҳи қайиқча оқим бўйлаб тез ҳаракат қила бошлади. Биз қирғоқдаги гулхан билан бараварлашдик. Кема денгизчилар тили билан айтганда «тилга кирди», яъни тўлқинларни шовкин билан кеса бошлади, то деразадан ичкарига карамагунча соқчилыкка қолдирилган қароқчиларининг нега айюханшос кўтармаганлигини тушуна олмадим. Ҳамма нарсани тушуниш учун ичкарига бир марта қараб қўйишнинг ўзи кифоя эди. Мен эса, чиндан ҳам остимда ўйноклаётган қайиқ устида турганча кема бўлмаси ичига бир мартагина назар ташлашим мумкин эди. Қарасам Хендс билан унинг ўртоғи бир-бирининг ёқасидан олиб, ўлгудек муштлашишарди.

Мен ўриндиққа ўтирдим. Йўкса, яна бир зумдан кейин қайиқчанинг тўнтарилиши турган гап эди. Кўз олдимда ҳамон тўтаб ёнаётган лампа нурида юзи кизариб, кўзи

конга тўлган қароқчилар турарди. Мен қоронғиликка янада ўрганиш учун кўзларимни юмдим.

Охири йўқ қўшиқ тугаб, гулхан атрофида базм қилаётган қароқчилар менга таннш ашулани бошлашди:

Ўлик сандивига ўн бешта одам.
Йо-хо-хо, бир шиша ром!
Қадах ол, ўлимга бошлар шайтон ҳам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Ҳозир ром билан шайтон «Испаньола» кема бўлмасида қизик хангомалар кўрсатиши ҳақида ўйлаб турарканман, ногаҳоний қаттиқ силкинишдан хайратга тушдим. Қайиқчам ёнбошга оғиб, бирдан йўлини ўзгартирди. Оқим тезлиги хайрон қоларли даражада ошди.

Кўзимни очдим, атрофимда майда тўлқинлар нурсиз ялтираб, тарам-тарам бўлиб кўпикланар, шовқин соларди. Оқим мени бир неча ярд нарига улоқтиргандай эди. Қоронғиликда кема устунлари зўрға кўринарди. Ҳа, тикилганим сайин оқим кемани жанубга томон сўриб кетаётганига кўпроқ ишонч ҳосил қила бошладим.

Ортимга қарадим. Қўрқувдан юрагим тарс ёрилиб кетгандай бўлди. Чунки қароқчилар гулхани орқа томонимда ёниб турарди. Демак, оқим бирданга ўнг томонга бурилибди-да, баланд кемани ҳам, ўйноқлаётган қайиқчамни ҳам суриб кетибди. Кучли оқим тобора қаттиқ шовиллаб, баланд-баланд тўлқинлар ҳосил қилиб, бизни тор бўғоз орқали денгизга судраб бормокда эди.

Тўсатдан кема бир марта, камда йиғирма градус бурилди, худди шу пайт олдин бир марта, кейин яна бошқа бировнинг бақирган товушини эшитдим. Зинада оёқлар дунури эшитилди, мастлар муштлашини бас қилганлигини англадим. Фалокат уларни сергаклантириб қўйганди.

Мен кичкина қайиқчамнинг тубига ётиб олдим-у, ўзимни тақдирнинг қўлига топширдим. Бўғоздан чиқиб, дунёнинг барча ташвишларидан дархол халос қиладиган омонсиз тўлқинлар кучоғига тушамиз. Ўлимдан қўрқмасдим-у, лекин кимирламай ўлимни кутиб ётиш анча азоб эди.

Ана шу аҳволда бир неча соат ётдим. Тўлқинлар мени қайиқ билан иткитар, устимга сув сачратар эди. Ҳар бир янгидан урилган тўлқин муқаррар ўлимнинг ўзи эди. Лекин бора-бора хорғинлик мендан устун чиқди.

Ахволимнинг тахликали бўлишига карамай уйқуга толдим. Ухлаб қолганимда эса тушимга туғилган жойларим ҳамда кўхна «Адмирал Бенбоу» кирибди.

XXIV боб

КАЙИҚЧАДА

Уйғонганимда кун ёришиб қолганди. Оқим мени Хазиналар Оролининг жануби-ғарб соҳили бўйлаб олиб кетаётганини билдим. Қуёш чиқибди, лекин уни Кузатув Дурбинининг денгизга томон тушиб келган, чиқиб бўлмас тизма қоялари тўсиб турарди.

Буксир Қалласи ҳамда Бизань-устуни тепалиги ён томонимда эди. Тепалик яп-яланғоч, қоп-қора эди. Қаллани эса баландлиги қирқ-эллик фут келадиган қоя тошлар ва ағдарилиб ётган қоялар қуршаб олган эди. Мен турган жойдан оролгача чорак миль келарди. Эшакни олиб, қирғоқ томон сузмоқчи бўлдим.

Бирок тезда бу фикримдан қайтишга мажбур бўлдим. Ағдарилиб ётган қоялар орасида тўлқинлар қутурар ва ўкирар эди. Қудратли тўлқинлар бирин-кетин қувалашиб, сув ва кўпик сачратиб, шовқин солиб кўкка сапчирди. Қирғоққа яқинлашиб, ё ана шу тўлқинлар орасида халок бўлишимни, ё чиқиб бўлмайдиган қояларга чиқишга беҳуда уринишимни англадим.

Лекин мени кўрқитаётган нарса фақат шугина эмасди. Стол сингари сип-силлик қоялар устида қандайдир улкан, силлик махлуқлар, аллақандай бахайбат моллюскалар юришарди. Баъзан улар шалоплатиб сувга сакрашар ва шўнғиб кетишарди. Улар бир гала эди. Улар итга ўхшаб хураб, уларнинг овози қоя тошларга бориб урилар ва акс-садо бўлиб қайтарди.

Кейинроқ улар жуда ҳам ювош денгиз арслонлари эканлигини билдим. Бирок уларнинг кўриниши ваҳимали, сохил эса чиқиб бўлмас, қирғоқ тўлқинлари қояларга қутуриб урилар эди, шу вайдан орол томонга сузишдан ҳафсалам пир бўлди. Ана шундай хавф-хатарлар билан юзма-юз учрашгандан кўра очик денгизда очликдан ўлганим афзалроқ эди.

Бу орада халос бўлишим учун бошқа бир имкониёт туғилди. Буксир Қалласининг шимол томонида сув

кайтшинда сап-сарик кумлок саёзлик очилиб
Ундан сал шимолрокда эса бошқа бир бурун — харита-
мизда Ўрмон буруни деган ном билан белгиланган бурун
хам бор эди. Бурун то сувгача улкан, кўм-кўк карағайлар
билан қопланган эди.

Сильвернинг, Хазиналар Оролининг гарбий қирғоғи
бўйлаб шимолга караб юрадиган оқим бор, деган гапи-
ни хотирладим. Буксир Қалласидан ўтиб, ортиқча куч
сарфламай, кўзимга анча файзли бўлиб кўринган Ўрмон
бурунига яқинлашишга аҳд қилдим.

Денгиз мавжланиб турарди. Жануб томондан менинг
оқим бўйлаб сузишимга ёрдам бераётган мулойим шаба-
да эсарди. Тўлқинлар бир меъёрда кўтарилар ва настга
тушарди.

Агар шамол кучлироқ эсганда аллақачон чўкиб
кетган бўлардим. Лекин бир текис шамолда хам мит-
ти қайиқчанинг илгарилаб бораётганини кўриб хайрон
қолади киши. Қайиқчанинг тубида ётиб олиб, атрофга
назар ташлаб борарканман, бошим узра кўкка сапчиган
улкан мовий тўлқинларга бир неча марта кўзим туш-
ди. Мана, ҳозир устимга шовиллаб тушади, деб юра-
гим хаприкчиб кетарди ҳар гал... Лекин қайиқчам тўлқин
келганда биров иткитиб юборгандек енгилгина ўйноқлаб,
тўлқин елкасига миниб олар, кейин худди қуш сингари
силлиқкина яна настга тушарди.

Бора-бора дадиллашиб, хатто эшкак эшишга ҳам
журъат қила бошладим. Аммо мувозанат сал ўзгарса
қайиқчамнинг йўналишига ёмон таъсир қиларди. Оз-
гина қимирлаб қўйгандим, қайиқчам силлиқ кетишини
ўзгартириб, шитоб билан тўлқин устидан ўзини гирдобга
урди, менинг эса бошим айланиб кетди. Қайиқча сув
сачратиб, тумшуғи билан бошқа бир тўлқинга урилди.

Қўрққанимдан юрагим ёрилиб кетаёзди, жикка хўл
бўлиб яна қайиқча тубига ётиб олдим. Назаримда
қайиқча шу ондаёқ ўзини ўнглаб олиб, яна илгаригидек
эхтиёткорлик билан тўлқинлар оралаб олға олиб кетаёт-
гандай бўлди мени.

Менга эшкак эшиш мумкин эмаслиги аён бўлди.
Бироқ қирғокка қандай қилиб чиқаман?

Мен кўрқдим-у, аммо ўзимни йўқотиб қўймадим. Ав-
вало матросча шапкам билан аста-секин қайиқдаги сувни
олиб ташлай бошладим, кейин қайиқчанинг тўлқинлар

узра нега бунчалик енгилгина сузиб бораётганини тушунишга уриндим. Қирғоқ ёки кема борти ёнидан атрофга таралаётган улкан, теп-текис, сип-силлик тўлқин тоғлари аслида нотекис, қиррали чўккилари, тик ён бағирлари водийларга туташган тоғ тизмаларига ўхшарди. Қайиқчам эса, усталлик билан чап бериб, доим тик ён бағир ва чўккилардан қочиб, оралиқдаги водийларни танларди.

«Жуда соз, — деб ўйладим, — энг муҳими жимгина ётиб, мувозанатни бузмаслик керак экан. Лекин баъзан текис жойлар келиб қолганида қирғоққа яқинлашиш учун озгина эшкак эшса ҳам бўларкан».

Худди шундай қилдим. Жуда ноқулай вазиятда, ёнбошлаб ётганимча баъзан эшкак эшиб, қайиқчани орол томон йўналтирардим.

Бу жуда зерикарли, сусткаш иш эди, лекин шундай бўлса-да, баъзи ютуқларни қўлга киритдим. Аммо Ўрмон буруни билан бараварлашганда, гарчи қирғоқ мендан бир неча юз ярд нарида бўлса ҳам, унинг ёнидан тез ўтиб кетишимни пайқаб қолдим. Мен кўм-қўк, баланд дарахтларнинг учини кўриб турардим. Улар шабадада тебранади. Кейинги келадиган бурундан ўтиб кетмаслигимга ишончим комил эди.

Вақт ўтиб борарди, мени эса ташналик азоблай бошлади. Қуёш чарақлаб турар, унинг нурлари денгиз тўлқинларида жилва қиларди. Юзимдаги денгиз сувлари қурий бошлади, хатто лабларим юпқа туз қатлами билан қопланди. Томоғим қуриб, бошим оғрирди. Дарахтлар шундоқ, яқингинада эдики, гўё мени имлаб чақирарди денг! Бироқ оқим мени бурун ёнидан тез олиб ўтиб кетди. Очик денгизга чиқиб қолишим ҳамма режаларимни ўзгартириб юборди.

Рўпарамда, ярим миль, эхтимол ундан ҳам оз масофада ҳамма елканлари қаппайиб сузиб бораётган «Испаньола»га кўзим тушди. Мени кўриб қолиб, кемага чиқариб олишади, бу аниқ. Ташналик шунчалик қийнардик, кемани учратганимга хурсанд бўлишни ҳам, ғамга ботишни ҳам билмасдим. Лекин узоқ ўйлаб ўтирмадим, чунки мен зўр таажжубда қолдим. «Испаньола» грот¹ ҳамда иккита кливер² билан келарди. Ҳаддан ташқари чиройли, қордек оппоқ елканлари қуёш нурида

¹ Грот — грот устундаги пастки елкан.

² Кливер — фок-устун олдидаги учбурчак елкан.

кўзни қамаштирарди. Дастлаб кўрганымда унинг ҳамма елканлари қаппайган эди. У шимолни-ғарб томонга борарди. Мен кемадагиларни оролдан айланиб ўтиб, олдинги тўхтаган жойларига бормоқчилар шекилли деб ўйладим. Кейин кема тобора ғарбга бурила бошлади, шунда мени кўриб қолишди, hozир кемага олишди деган фикр миямга келди. Тўсатдан у тўппа-тўғри шамолга қарши бурилди, шалвираган елканлари билан ночор тўхтади.

«Вой айикполвонлар-эй! — дедим ўз-ўзимга. — Улардай ичишганга ўхшайди!»

Мана шунақа кема бошқаришгани учун капитан Смоллетт уларни доим бошлаб сўкарди-да!

Бу орада кема галсдан-галсга¹ ўтиб, бир айланди-да, бир-икки дақиқача тўғри сузиб бориб, яна тумшуги билан шамолга қарши туриб қолди ва яна тўхтади. Бу ҳол бир неча марта такрорланди. «Испаньола» гоҳ шимолга, гоҳ жанубга, гоҳ шарққа, гоҳ ғарбга томон елканларини шапиллатиб сузар ва тағин илгариги йўналишига тушиб қоларди. Кемани ҳеч ким бошқармаётгани менга маълум бўлди. Одамлар қаёққа кетди экан?

Улар ё қаттиқ маст, ё кемани ташлаб кетишган. Агар унга чиқсам, балки кемани ўз капитанига қайтариб бера оларман.

Оқим кема билан қайиқчани бир хил тезликда сурар, лекин кема галсини тез-тез ўзгартирар, тез-тез тўхтар, умуман жойидан жилмасди. Агар қайиқчада ўтириб, эшкак эшсам уни шубҳасиз қувиб етардим. Тўсатдан менда кемани қувиб етиш фикри туғилди. Янги саргузаштлар иштиёқи камраб олди вужудимни, чучук сув ҳақидаги фикр эса бу ахлоқона аҳдимни икки хлсса кучайтириб юборди.

Урнимдан турдим, ўша захоти бошимдан-оёғимгача тўлқин сапчиди. Лекин энди бу мени ҳўчитолмади. Мен ўтириб олдим, бутун кучимни йиғиб, аста эшкак эша бошладим. Мен ҳеч ким бошқармаётган «Испаньола»нинг орқасидан қувишга тушдим. Бир марта тўлқин мени шундай улоқтирдик, юрагим кинидан чиқиб кетаёзди. Мен тўхтаб, қайиқчадаги сувни денгизга тўка бошладим. Лекин кўп ўтмай қайиқчанинг қилиғига тушуниб олдим, уни ўйноқлаётган тўлқинлар орасидан аста юргиза бошладим,

¹ Галс — кеманинг шамол эсишига нисбатан йўналиши.

шундан кейин ахён-ахёнда кўпик ва сув зарралари юзмига уриладиган бўлди.

Мен билан кема оралиғидаги масофа тез қисқара борди. Кема айланаётганда ярқираган мис румпелни¹ кўрдим. Кема сахнида тирик жондан асар ҳам йўқ. Қароқчилар қочиб кетган бўлсалар керак. Қочишмаган бўлишса умумий хонада «ўчиб» ётишгандир. Уларни қамаб қўяман-да, кемани нима қилсам қилавераман.

Нихоят ишим ўнгидан келди: шамол бир оз тинди. «Испаньола» окимга бўйсуниб, ўз ўқи атрофида айлана бошлади. Унинг куйруғига кўзим тушди. Кема бўлмасининг тўғарак деразаси очиқ эди. Гарчи аллақачон кун ёришиб кетган бўлса-да, стол устида ёниб турган чироқни кўрдим. Грот байроқ сингари осилиб қолибди. Кема оким бўйича ҳаракат қилаётгани учун юришини секинлатди. Ундан анча ортда қолиб кетгандим, мана энди каттиқроқ ҳаракат қилиб, уни қувиб етишим мумкин эди.

Шамол яна елканларни шиширганда кемадан юз ярдча узоқроқда эдим. У чап галсга бурилди ва тўлқинлар устидан қалдирғоч сингари ела кетди.

Аввалига алам қилди, кейин хурсанд бўлдим. Кема доира ясаб менга томон кела бошлади.

Ана, ўртадаги масофанинг ярмини, учдан бирини, кейин тўртдан учини босиб ўтди. Унинг форштевени² остида тўлқинларнинг кўйикланганини кўриб турардим. Митти қайиқчам олдида у улкан тоғ бўлиб кўринди.

Тўсатдан мени катта хавф қутаётганини фахмлаб қолдим. Ўйлаб ўтиришга вақтим йўқ эди. Қутулишга уриниб кўриш керак эди. Кеманинг тумшуғи катта бир тўлқинни кесиб ўтганда мен ундан бериги тўлқин устида эдим. Буширит бошим устига келиб қолганди. Шунда ўрнимдан салчиб турдим-у, баландга сакрадим, қайиқча сувга чўкиб кетди. Қўлим билан углегарни³ ушлаб қолдим, оёғим штаг⁴ билан брас⁵ оралиғига тушиб қолди. Даҳшатдан дамимни ичимга ютиб, арқонларга осилиб қолдим. Енгилгина силкиниш кема қайиқчамни чўктириб

¹ *Румпель* — рулни бошқарадиган ричаг.

² *Форштевень* — килнинг давоми, кеманинг олд томонидаги учи.

³ *Углегарь* — буширитнинг давоми.

⁴ *Штаг* — устунни ушлаб турадиган арқон.

⁵ *Брас* — елкан боғланадиган кўндаланг ёғочни буриш учун хизмат қиладиган арқон.

юборгандан дарак берди, эндиликда «Испаньола»дан хеч каякка кета олмасдим.

XXV боб

«ХУШЧАҚЧАК РОДЖЕР»НИ ТУШИРАМАН

Буширнга чиқиб олишим биланоқ чайқалаётган клипер тўп овозига ўхшаган товуш билан қарсиллаганича қаппайди ва бошқа галсга бурилди. Кема тагигача силкиниб кетди. Бироқ бир зум ўтмай, гарчи қолган елканлар қаппайиб турган бўлса-да, кливер яна қарсиллади ва шалвираб қолди.

Ногаҳоний силкинишдан сувга қулашимга бир баҳя қолди. Вақтни ўтказмай бушприт бўйича ўрмаладим ва бошим билан кема бўлмасига йиқилдим. Мен ўзимни бакнинг шамол уриладиган томонида кўрдим. Грот кеманинг бир қисмини мендан яшириб турарди. Бирорта ҳам тирик жон кўринмасди. Исён бошланган кундан бери ювилмаган кема сахини ифлос оёк излари босиб кетган эди. Учи синган бўш шиша у ёқдан-бу ёққа думаларди.

Тўсатдан «Испаньола»ни яна шамол суриб кетди. Орқа томонимда кливерлар қаттиқ қарсиллади. Руль бурилиб, кема силкинди. Шу пайтнинг ўзига грот-гик¹ бир томонга сурилди, шкот² устунга тегиб фижирлади, шу пайт кеманинг қуйруғига қўзим тушди.

Иккала қароқчи ҳам қуйруқда экан. «Қизил қалпоқ» қимирламай осмонга қараб ётарди. Унинг қўллари мажақланганидан икки томонга чўзилган, тишлари тиржайиб турарди. Израэль Хендс калласини кўкрагига осилтириб, фальшбортда³ ўтирарди. Қўллари шалвираб осилиб қолган, офтобда қорайганига қарамай, юзлари докадай оқариб кетганди.

Кема жаҳли чиққан отдай тикка турди. Елканлар галсдан галсга ўтиб шишди, гиклар шу қадар зўр куч билан ҳаракат қилдики, устун аянчли фижирлай бошлади. Гоҳ-гоҳ кема тумшуги тўлқинларни ёриб ўтар, шунда

¹ Гик — елканнинг қуйи четини тортиб боғланадиган горизонтал ёғоч.

² Шкот — елканнинг қуйи учини бошқарадиган арқон.

³ Фальшборт — кема бўлмасидан юқорида бортнинг давом этган қисми.

майда сув зарралари булутдай фальшборт устидан ошиб ўтарди. Ҳозиргина чўкиб кетган қўлбола ўйноқи қайнқчам жиҳозланган бу катта кемага караганда тўлқинларни осонгина бартараф қиларди.

Кема ҳар силкинганда кизил қалпокли қароқчи сапчиб тушарди. Бироқ мени кўрқувга солган нарса шуки, унинг юз ифодаси ўзгармас — ҳамон аввалгидай тиржайиб ётарди. Ҳендс эса, ҳар силкинишда тобора қуйруқ томонга силжиб борарди. У секин-секин бортгача сурлиб борди, унинг оёқлари кема четидан пастга осилиб қолди. Мен унинг бир қулоғини ҳамда жингалак чекка соқолини кўриб қолдим, холос.

Худди шу пайт уларнинг ёнидаги кема саҳни тахталари қонга бўялганини кўрдим, улар маст ҳолда олишганда бир-бирига тир суққан бўлса керак, деб ўйладим.

Кема озгина муддатга тўхтаганида бирдан Израэль Ҳендс охистагина инграб, аввалги жойига сурилди. Ниҳоятда чарчаганлик аломати бўлган бу аянчли нола, унинг пастки жағларининг осилиб тушганлиги юрагимда бир зум шафқат хиссини туғдирди. Бироқ олма соллинган ёғоч ҳумда ўтириб эшитган суҳбатини эсладим-у, бу шафқат хисси дарҳол йўқолди.

Мен грот-устуни ёнига келдим.

— Мана, яна кемадаман, мистер Ҳендс, — дедим истеҳзо билан.

У бошини аранг кўтарди, у шу қалар маст эдики, мени кўриб ажабланмади ҳам. У фақат:

— Бренди!¹ дея олди, холос.

Вақтни ўтказиш мумкин эмаслигини тушундим. Кема саҳнини тўсиб турган гроттик остидан сирғаниб ўтиб, зинапоядан кема бўлмасига қараб чоғидим.

У ердаги ағдар-тўнтарни тасаввур қилиш қийин. Ҳамма қутилларнинг қулфи синдирилганди. Қароқчилар харита қидиришган бўлсалар керак. Пол усти қароқчилар ичкиликбозлик қилган ўша ботқоқликдан этигида олиб келган лой билан чаплаганди. Оқ бўёқ билан бўялган ҳамда олтин ранг нақш билан оро берилган панжараларда ифлос бармоқларнинг изи қолганди. Ўнларча бўшаган шишалар ҳар кема силкинганда шақир-шуқурлаганича у бурчакдан-бу бурчакка думаларди. Докторнинг тиббиётта оид китоб-

¹ Бренди — англия ароғи.

ларидан бири стол устида очик ётибди. Унинг ярмидан кўпроқ варағи йўқ эди: эхтимол, тамаки чекиш учун йиртиб олингандир. Ана шундай ағдар-тўнтар орасида хирағина чироқ аввалгидай чирсиллаб ёнарди.

Тагхонага тушдим. Ёроч хумлар кўринмасди; олам-жахон бўшаган шишалар полда думалаб ётарди. Қароқчилар исён бошлангандан буён бирор кун хушёр бўлишмаганини фахмладим.

У ёк-бу ёкни титкилаб, Хендсга бир шиша ичилмай қолган бренди топдим. Ўзим учун озгина қоқ нон, курук мева, бир сиким майиз ҳамда бир бўлак пишлоқ олдим.

Кема саҳнига чиққач, буларнинг ҳаммасини боцман ололмаслиги учун ундан нарироққа — руль ёнига кўйдим.

Мен анкеркадан¹ тўйиб сув ичдим, шундай кейингина Хендсга шишани узатдим. У ичимликнинг ярмини ичгандан кейингина шишадан оғзини узди.

Момақалдиरोқ ҳаққи онт ичиб айтаманки, — деди у, менга худди шу нарса керак эди. Мен бурчакка ўтириб олиб овқатлана бошладим.

Оғир яраландингизми? — деб сўрадим ундан.

Доктор шу ерда бўлганида дархол тузалиб кетардим, — деди у қандайдир хириллаган овозда. — Лекин кўриб турибсан, омадим юришмаяпти... Манави каламуш ўлиб қолди, деб кўшимча қилди у қизил қалпоқлига томон ишора қилиб. Яхши денгизчи эмасди... Сен қаёқдан келиб қолдинг ўзи?

Мистер Хендс, мана шу кемага қўмондонлик қилгани келдим, дедим. — Бундан буён навбатдаги кўрсатма бўлмагунча мени ўз капитанингиз деб хисоблайверинг.

У менга хўмрайиб қаради, лекин ҳеч нарса демади. Унинг юзларига сал қон югурди, бироқ у касалга ўхшар, кема ҳар силкинганда ёйбошига оғиб кетарди.

Бироқ, — деб давом этдим, менга манави байроқ ёқмаяпти, мистер Хендс. Рухсат берсангиз, уни тушириб қўярдим. Бундан кўра кема байроқсиз бўлгани дуруст.

Мен устун ёнига югуриб бордим, гикдан ўзимни четга олиб, зарур арқонни тортдим, лаънати қора байроқни тушириб, бортдан ошириб денгизга улоқтирдим.

— Эй худо, қиролни ўз паноҳингда сақла! Йўқолсин капитан Сильвер! — деб қичқирдим шапкални силкитиб.

¹ Анкерка — сув қуйилган ёроч хумча.

У бошини кўтармай мени диққат билан қузатди, юзларида айёрона ифода жилва қилди.

— Мен ўйлайманки... — деди у ниҳоят, — мен ўйлайманки, капитан Хоккинс, кирроққа қўнсақ эътироз билдирмасиз. Келинг, шу ҳақда гаплашайлик.

— Майли, — дедим, — бажонидил, мистер Хендс. Давом этинг. Мен яна овқатим ёнига қайтиб келиб, иштаха билан тушира бошладим.

Манави одам... — деб гап бошлади у жасад томонга аранг ишора қилиб, — уни О'Брайен дейишарди... ирландиялик... Биз у билан елканларни қўйиб, кўрфазга қайтмоқчи бўлдик. Лекин у ўлиб қолди, трюм ичига кириб қолган қўланса сувдай сасиб ётибди. Кемани энди ким бошқарар экан, билмайман. Менинг кўрсатмаларимсиз кемани оилай олмайсан. Менга қара, менга тишга босгулик ва томоқни ҳўллайдиган бирон нима бер, жароҳатимни шарф ёки рўмол билан боғлаб қўй, бу хизматинг эвазига кемани қандай бошқаришни кўрсатаман. Розимсан?

— Шунини яхши биллингки, — дедим, капитан Кидд тўхтаган жойга қайтиб бормоқчи эмасман. Мен кемани Шимолий тўхташ жойига олиб бормоқчиман, у ерда кирроққа яқинлашниш қулайроқ.

— Бўпти! — деди у. — Наҳотки шунчаллик тентак бўлсам? Наҳотки шунини тушунмасам? Мен ишни бой берганлигимни, омад сеники эканлигини жуда яхши тушуниб турибман. Хўш? Шимолий тўхташ жойига бормоқчимисан? Марҳамат. Мен нима ҳам қила олардим. Момақалдирок ҳаққи олт ичиб айтаман, ўзим осиладиган дор тагингача ҳам кемани бошқариб боришингга ёрдам бераман.

Назаримда унинг гапларида жон борга ўхшади. Биз битим туздик. Уч дақиқадан кейин эса, «Испаньола» Хазиналар Ороли соҳилини ёқалаб, мувофиқ шамолда илгарилаб кетди. Мен сув кўтарилгунга қадар Шимолий тўхташ жойига кириб олиш учун Шимолий бурунни тушгача айланиб ўтишга умид боғлаган эдим. Ана ўшанда ҳеч қандай хатарсиз «Испаньола»ни кирроққа яқин олиб бориб, сув пасайишини кутамиз, сўнг кирроққа чиқамиз.

Мен румпелни маҳкамлаб, пастга тушдим, ўзимнинг сандиқчамни топдим, ундан онам софга қилган юмшук шойи рўмолчани олдим. Хендс менинг кўмагимда ана шу рўмолча билан биқинидаги силқиб турган конни, чуқургина жароҳатини боғлади. У озгина овқат еб, бир-

икки култум бренди ичгач сал тетикланди, тўғри ўтириб олди, энди у қаттиқроқ ҳамда аниқроқ тапира бошлади, бутунлай бошқа одам бўлиб қолди.

Майини шабада эсарди. Кема қушдай учиб боряпти. Соҳил линиллаб ўтарди. Ҳар дақиқада унинг кўриниши ўзгариб турди. Оролнинг баланд қисми орқада қолди. Биз пакана қарағайлар ўсган, пастак қумлоқ соҳил ёқалаб борардик. Бу ҳам тамом бўлди. Биз қояли тепалқини — оролнинг энг шимолий қисмини айланиб ўтдик.

Кемани бошқариш ёқиб қолди менга. Ҳаво мусаффо, куюш чараклаб турибди, сўлим кирғоқларни кўриб кўз қувонарди. Овқатим, ичимлик сувим етарли эди, истехкомдан кочиб кетганим учун ортиқ виждоним азобланмасди, чунки катта ғалабани қўлга киритгандим. Агар боцманининг кўзи бежо ўйнамаганида ҳамма нарсадан мамнун бўлардим. У мени истехзо билан муттасил кузатар, вақти-вақти билан унинг юзида ғалати кулги пайдо бўлиб қоларди. Бу кулгида аллақандай ожизлик, азобуқубат маъноси бор бўлиб, у чолларнинг ғамгин кулгисини эслатарди. Шу билан бирга бу кулгида аллақандай захарханда, хонлик аломати ҳам бор эди. Мен тинмай ишлардим, у эса тиржаяр, мендан сира кўзини узмасди.

XXVI боб

ИЗРАЭЛЬ ХЕНДС

Бизга ёқишга иштилгандай жанубдан эсаётган шамол ғарбдан бошлади. Биз ҳеч қандай қийинчиликсиз оролнинг шимоли-шарқ томонидаги этагини Шимолий тўхташ жойига киргунга қадар айланиб ўтдик. Бирок сув кўтарилиши бошланмасдан бурун кўрфазга киргани кўрқдик, чунки лангаримиз йўқ эди. Кутиш лозим эди. Боцман менга кемани дрейфга қандай қўйишни ўргатди, ҳадемай катта мувафаққиятларни қўлга киритдим. Кейин иккаламиз жимгина ўтириб овқатлана бошладик.

— Капитан, — деди у ниҳоят ҳамон ўша ёқимсиз табассум билан, — бу ерда кадрдон дўстим О'Брайен думалаб ётибди. Уни сувга ташлаб юбормайсанми? Мен унчалик инжиқ одам эмасман. Уни нариги дунёга жўнатганим учун виждоним азобланмайди ҳам. Лекин менимча у кемамизнинг ҳусини бузиб турибди. Сенингча қандай?

Кучим етмайди. Бундан ташкари, бунака иш кўнглимга хуш келмайди. Менимча, ётаверсин, — дедим.

— «Испаньола» мунча ҳам шўр пешона кема экан, Жим! — давом этди у кўзини кисиб. — Бу «Испаньола»да қанчадан-қанча одам ўлди. Бристолни ташлаб чиққанымдан бери шўрлик денгизчилардан қанчаси халок бўлди! Бунака омадсиз сафарни ҳеч қачон кўрмаганман. Мана, О'Брайен ҳам ўлди. Ростдан ўлган бўлса керак, а? Мен оми одамман, сен ўқиш-ёзишни биласан. Менга очиқчасига айт-чи; ўлик ўликлигича қолаверадими, ё вақти келиб тирладими?

— Мистер Хендс, сиз танани ўлдиришингиз мумкин, ammo рухни ўлдиришмайсан, арвоҳи учиб юради, — дедим. — Шунн билингки, О'Брайен тирик, у нариги дундан бизни кузатиб турибди.

— Эх! — деди у. — Накадар ачинарли! Демак, вақтни бехудага ўтказган эканман. Айтмоқчи, арвоҳ унча қатта зиён етказолмаса керак. Мен арвоҳдан кўркмайман, Жим. Менга қара, кема бўлмасига тушиб, менга халиги... оббо, жин ургур, нима кераклигини ёдимдан чиқариб қўйдим... Ҳа, менга бир шиша вино келтир, Жим. Манави бренди менга кучлилиқ қиялпти.

Боцманнинг талмовсираши шубхамни оширди, очигини айтсам, унга арақдан кўра вино кўпроқ ёқишига ишонмадим. Бу бир баҳона, холос. Мақсади аниқ: у кема сахнидан кетишимни истаяпти. Лекин бу унга нима учун керак? У кўзларини олиб қочаётир. Нуқул атрофга аланглайди: гоҳ осмонга, гоҳ О'Брайеннинг мурдасига тикилади. У ҳадеб тиржаяди, хатто айёрлигини ичига сиғдиришмайгангидан тилининг учини ҳам чиқариб қўяди. Унинг бирорта шумликни ўйлаётганини гўдак ҳам тушунарди. Лекин ўзини ҳеч нарса билмаганга, ҳеч нарсадан шубҳа қилмаганга солдим.

Виноми? — деб сўрадм. — Жуда соз. Қанақасидан, оқиданми ё қизилиданми?

Барибир, ошнам, — деди у. — Ишқилиб, кўпроқ ва кучлироқ бўлса бас.

Хўп... Сизга портвейн келтираман, мистер Хендс. Лекин уни қидириб топиш керак-да. Мен кавушимни иложи борича қаттиқ шапиллатиб пастга тушдим. Кейин уни ечдим-да, шарла чиқармай эҳтиёт йўлакдан гуруҳ ётадиган хонага кирдим, у ердан зина орқали тепага

кўтарилдим ва олд томондаги зинали хонадан аста бошимни чиқардим. Уни кузатаётганимни Хендс ҳеч қачон хаёлига ҳам келтирмасди. Унинг диққатини ўзимга тортмаслик учун ҳамма чораларни кўрдим. Биринчи қарашдаёқ энг хунук шубҳаларим ҳақ эканлигига ишондим.

У кўзғалиб, гарчи оёғидаги жарохати каттиқ оғриса ҳам ҳар кимирлаганда астагина инграб, кема саҳни бўйлаб анча илдам эмаклаб кетди. Ярим дақиқа ичида кема арқони чамбарак қилиб ўраб қўйилган жойдаги сув окизиладиган тарнов олдига келди, у ердан узун бир пичоқни, тўғрироғи сопиғача конга беланган калтарок ханжарни олди. У пастки жағини чўччайтириб, ханжарнинг у ёқ-бу ёғини кўздан кечирди, дамнини текшириб кўрди, сўнг дарров қўйнига солди-ю, яна фальшборт ёнидаги эски жойига эмаклаб борди.

Шундай қилиб, ўзимни қизиқтирган нарсаларни билиб олдим. Израэль ҳаракат қила олади, у қуролланган. Модомики у мени кема саҳнидан ҳайдашга уриндимни, демак мен унинг қурбони бўламан. Менинг ўлимимдан кейин у нима қилмоқчи? Шимолий тўхташ жойидан бутун орол орқали ботқоқликдаги қароқчилар қароргоҳига борадимми ёки ўртоқларини ёрдамга чақириб, замбарак отадимми, буни билмас эдим, албатта.

Хендсга ҳар иккаламизнинг манфаатимиз тўғри келадиган соҳадагина ишонимим мумкин: ҳар иккаламиз кемани ҳеч бир қийинчиликсиз, таҳликасиз олиб чиқиб кетиш мумкин бўлган жойга олиб боришни истардик. Ҳали-ҳозирча бу иш бажарилмаган экан, ҳеч нарса хаётимга таҳдид қилмайди. Шуларни ўйларканман, фурсатни ҳам бой бермадим: астагина кема бўлмасига қайтиб кирдим, кавушимни кийиб, бир шиша винони олдимда, кема саҳнига келдим.

Хендс мен кетаётганимда қандай вазиятда ётган бўлса, ҳозир ҳам шундай ҳолатда ётарди. Кўзлари жуда ҳам ожиз ва ёруғ нурга тоб беролмайдигандай қисилган эди. У менга қаради, одатдаги қўл ҳаракати билан шиша бўғзидаги тикинни чиқарди-да, ҳар сафаргидай:

— Сенинг саломатлигинга! — деб бир кўтаришда шншани бўшатди.

Кейин бир оз тин олиб, чўнтагидан бир пилта чайнай-диган тамаки чиқарди, ундан бир бўлак кесиб беришимни илтимос қилди.

Барака топкур, озгина кесгин, — деди у, — ўзимнинг пичоғим ҳам, қувватим ҳам йўқ. Эх, Жим, Жим, мен бутунлай хароб бўлдим! Бир бўлак кесиб бергин. Бу умримда энг охирги марта чайнайдиган улушим бўлади. Кўнга бормаيمان. Тезда у дунёга йўл оламан...

Хўп, — дедим. Кесиб бераман. Лекин сизнинг ўрни-
гизда бўлсам... ўзимни ёмон, ночор хис этсам, ўлимим
олдидан тавба қилган бўлардим.

Тавба дейсанми? — сўради у. — Нимага?

Қанақасига? — Нимага? — дедим. — Нимага тавба қили-
шингизни билмайсизми? Бутун умрингизда гуноҳ, ёлғон,
қон ичида яшадингиз. Ана, оёғингиз тагида боягина
ўзингиз ўлдирган одам ётибди. Сиз бўлса нимага тав-
ба қиламан деб сўраб ўтирибсиз-а! Шунинг учун тавба
қилинг, мистер Хендс!

Мен ортикча қизишиб кетдим, чунки мен шу топда
унинг қўйинга яширган қонли ханжари, мени ўлдирши
нияти борлиги ҳақида ўйлардим. У винони жуда кўп
ичиб юборгани учун менга одатдан ташқари дабдабали
қилиб жавоб қайтарди.

Ўттиз йилдан бери денгизларда сузаман, — деди у.
Яхши-ёмонни, денгиз осойишталигини ҳамда довулни,
тўқлигу очликни кўрдим, кўрганларимнинг хисоби йўқ,
лекин шунга ишонгинки, яхшилик кишига заррача бўлсин
наф келтирганни кўрмаганман. Дастлаб ким пичоқ урса,
ўша ҳақ. Ўликлар тишламайди. Бор диним, эътиқодим
шу. Омин!. Менга қара, — деди тўсатдан бутунлай бош-
қача оҳангда, — етар сафсата сотиш. Сув анча юқори
кўтарилди. Агар гапимга кулоқ солсанг, капитан Хокинс,
сен билан иккаламиз кемани кўрфазга эсон-омон кири-
тамиз.

Чиндан ҳам икки милдан ортиқроқ йўл босшимиз
лозим эди. Лекин сузиш анча қийин бўлди. Шимолий
тўхташ жойинга кириш йўли тор, саёз бўлиши билан бир-
га эгри-бугри ҳам эди. Бутун эътиборимиз ҳамда махо-
ратимиз қўл келди. Мен фаросатли ижрочи, Хендс эса
тенги йўқ командир чиқиб қолдик. Биз ҳамма саёз жой-
ларни жуда эпчиллик билан айланиб ўтар, мохирлик би-
лан чап берар эдикки, кўрганларнинг хаваси келгундай
эди.

Иккала бурундан ўтишимиз биланоқ чор атрофимиз-
ни қуруқлик қуршаб олди. Шимолий тўхташ жойининг

соҳиллари Жанубий тўхташ жойидаги сингари куюк ўрмон билан қопланганди. Лекин кўрфазининг ўзи анча узун, торроқ эди, тўғрироғи кўрфаздан кўра дарёнинг кўйилиш жойига кўнроқ ўхшаб кетарди. Рўпарамизда, кўрфазнинг жанубий бир чеккасидаги ҳалокатга учраган кеманинг ярим чирик таг қисмига кўзимиз тушди. Бу уч устулли катта кема эди. Бу ерда жуда узоқ турганлигидан ҳамма ёғини сув ўтлари босиб кетган эди. Кеманинг бўлмасида эса гуллари яшнаб турган бутазор пайдо бўлибди. Бу манзара қайғули бўлса-да, кўрфазнинг кемага панагоҳликка яроқли эканлигини кўрсатиб турарди.

— Қара, — деди Хендс, — хов ана, кирғоққа яқинлашиб бориш учун қулай жой. Топ-тоза, силлик қумлок, ҳеч қачон ҳеч қанақа тўлқин бўлмайди, атроф ўрмон, анави кемадаги гуллар худди боғда ўсгандай.

— Қирғоққа яқин борсак, кема саёз жойга ўтириб қолмайдами? — деб сўрадим.

— Кемани саёзликдан қутқариб олиш осон, — деди у. — Сув қайтганда ўша қирғоққа арқон торт, уни энг катта қарағайлардан бирига айлантриб ўтказ-да, орқага қайтиб, учини чирғиққа ўра. Кейин сув кўтарилишини кут. Сув кўтарилгач, бутун жамоага бараварига арқонни ушлаб куч билан тортишни буюр. Шунда кема сув парисидай саёзликдан ўзи чиқиб келаверади. Энди, ўғлим, ҳушёр бўл. Саёзликка етиб қолдик, кема тўппа-тўғри ўша ёққа қараб бораётир. Озгина ўнғроққа... яхши... тўғрига... ўнғроққа... оз-моз чапга... тўғрига... тўғрига!..

У буйруқ берар, мен бўлсам буйруқни шошилинч равишда аниқ бажарардим. Тўсатдан у:

— Шамолга тўғрила, ошнажон! — деб қичқирди.

Мен кучимнинг борича рулга ёпишдим. «Исианьола» кескин бурнлиб, настик дарахтлар билан қопланган қирғоққа шитоб билан яқинлашиб келди.

Мен бу манёврларга берилиб кетиб, боцмани зийраклик билан кузатиш ниятимни бутунлай унутиб қўйибман. Мени фақат бир нарса: кема тагининг қумга тепиши қизиқтирарди. Менга қандай хавф таҳдид қилаётганини эсдан чиқарибман-у, ўнг фальшборт орқали эгилиб, кема тумшурни остида сувнинг қандай кўпикланаётганини томоша қилиб ётибман. Тасодифан кўнглимга гулгула тушиб, орқага қарамаганимда ҳеч қандай курашсиз ҳалок бўларканман. Эхтимол, бирор шарпани сезгандирман ёки

кўзимнинг кири билан ҳаракат қилаётган сояни кўриб қолгандирман, эҳтимол, менда мушукларники сингари инстинкт уйғонгандир. Бурилиб қарарканман Хендсга кўзим тушиб қолди. Унг кўлида ханжар, аллақачон менга яқинлашиб қолибди.

Кўз кўзга тушди, иккаламиз ҳам қаттиқ бақириб юбордик. Мен кўрққанымдан бақирдим, у қутурган букадек қазаб билан бўқирди ва менга ташланди. Мен кеманинг олд томонига қочдим, қўлимдаги румпелни кўйиб юбордим, у дарҳол кўтарилиб кетди. Ана шу румпель мени ўлимдан сақлаб қолди: у Хендснинг кўкрагига бориб тегди, Хендс йиқилди.

Хендс то ўрнидан тургунча, у мени қисиб борган бурчакдан қочиб қолдим. Энди бутун кема сахни менинг ихтиёримда эди, унга ҳар қанча бўлсин чап бера олардим. Грот-устун олдида тўхтадим, чўнтагимдан тўппонча чиқариб, мўлжаллаб туриб тепкини босдим. Хендс тўғри менга қараб келарди. Тенки чиқиллади-ю, тўппонча отилмади. Порохи намниқиб қолганга ўхшайди. Бепарволигим учун ўз-ўзимни сўқдим. Нега энди тўппончанн қайтадан ўқлаб олмадим? Ахир, вақт етиб ортарди-ку! Шундай қилганимда қассоб олдида титраб турган қўйдаи ночор ахволда қолмасдим.

Ярадорлигига қарамай Хендс киши ҳайрон қоладиган даражада чакқон ҳаракат қиларди. Унинг оқ оралаган сочлари қутуриш ва зўриқишдан қизариб кетган юзига тушиб турарди. Иккинчи тўппончамни олишга вақтим йўқ эди. Унисининг ҳам биринчисига ўхшаб намниқиб қолганига ишончим қомил эди. Бир нарса равшан эди, мен тўғридан-тўғри чекинмасдан, Хендсга чап берпишим керак, бўлмаса мени ҳозиргина кеманинг қуйрувигга қисиб қўйганидай, тумшук томонга ҳам қисиб қўйиши мумкин. Агар бунга эриша олса, қонга беланган ханжарни сопиғача танамга суқиши турган гап. Ҳийлагина йўғон грот-устунни қучоқлаганча ўзимни четга олишга шайланиб турдим.

Хендс менинг чап бермоқчи эканлигимни кўриб тўхтади. Бир неча сония ё ўнгдан, ё чапдан ташланадигандай сохта ҳаракат қилди. Мен ҳам гоҳ ўнг, гоҳ сўл томонга сал-пал бурилиб, тикилиб турардим. Бу қураш уйдалигимда Қора Тепа кўрфазидаги қоялар орасида бир неча марта ўйнаган ўйинимга ўхшарди. Лекин ўйин пайтида

юрагям бунчалпк вахимали тепмаган эди. Хархолда бу ўйин биқини қаттиқ яраланган кекса денгизчига қараганда бола учун анча осон эди. Мен бир оз дадилланиб, бу ўйин нима билан тугаркин, деб бош қотира бошладим. «Албатта, — деб ўйладим, — анча вақтгача осонгина қочиб қутулишим мумкин, лекин эртами-кечми у мени барибир ўлдиради».

Бир-биримизга мана шундай рўпарама-рўпара турганимизда тўсатдан «Испаньола» қумга бориб урилди. Кема қаттиқ силқинишдан чап ёнбошга қийшайди. Кема сахни қирк беш градус бурчак ҳосил қилиб қийшайиб қолди, тарновдан шовиллаб сув кирди-ю, фальшборт ёнида кема сахнида каттагина халқоб ҳосил қилди.

Иккаламиз ҳам мувозанатни йўқотиб, бир-биримизни қучоқлагундай бўлиб тарнов томон думалаб кетдик. Ҳамон қўлларини ёзиб ётган қизил калпоқли жасад ҳам биз томонга думалади. Бошим боқманнинг оёғига шундай қаттиқ урилдики, ҳатто тишларим ёғирлаб кетди. Бирок лат ейишимга қарамай олдинок ўрнимдан туриб олдим. Жасад Хендснинг устига тушган эди. Кеманинг тўсатдан қийшайиб кетиши бундан буён кема сахнида югуришга имкон бермасди. Қутулишнинг бошқа бир усулини топиш керак эди. Ҳа, бирор дақиқани ҳам бой бермаслик лозим, чунки рақибим ҳозир менга ташланади. Бизань-устуннинг арқони бошим устида осилиб турарди. Мен унга осилиб, тепага тирмашдим, то салингга¹ чикиб ўтирмагунимча дам олмадим.

Тез ҳаракат қилишим мени қутқариб қолди: тагимда оёғимдан ярим футча наstdа ханжар ялтиради.

Муваффақиятсизликдан фиғони чиққан Израэль Хендс наstdа ҳайратдан оғзини катта очиб қараб турарди.

Мен бир оз нафасимни ростлаб олдим. Вақтни ўтказмай, тўппончамни қайта ўқладим. Кейин ишончлироқ бўлиши учун иккинчисини ҳам ўқладим.

Ночор ахволда қолган Хендс мени ғазаб билан кузатди. У ахволни анча ёмонлашганини тушуна бошлади. Бир оз ўйлаб тургач, арқонга тирмашди, ханжарини тишлаганича, ихраб-сихраб, ярадор оёғини осилтириб, аста тепага кўтарилла бошлади. У бизни ажратиб турган масофанинг учдан бирига чиққунча тўппончаларни ўқлаб бўлдим.

¹ Салинг — икки қисмдан иборат устуннинг устки хариси.

Шундан кейин иккала қўлимга биттадан тўппонча ушлаб олиб, у билан гаплаша бошладим.

Яна бир кадам кўтарилсангиз, мистер Хендс, — дедим, — миянгизнинг қатигини чиқараман! Узингизга маълум, ўликлар тишламайди, — деб қўшиб қўйдим масхара қилиб.

У дархол тўхтади. Юзига қараб, қандайдир шумликни ўйлаётганини англадим. Лекин у шу қадар оғир ва секин ўйлардики, хавфдан қутулиб олганимдан севишиб, шарақлаб кулиб юбордим. Ниҳоят у тупугини ютина-ютина гап бошлади. Унинг юзида хали ҳам тўлиқ эсанкираш ифодаси бор эди. У гапиришга халақит бераётган ханжарни оғзидан олди, лекин жойидан жилмади.

Жим, — деди у, — мен ҳам, сен ҳам ортиқча ножўя ҳаракат қилиб қўйдик. Иккаламиз сулх тузишимиз керак. Анави силкиниш бўлмаганида сени аллақачон тинчитган бўлардим. Лекин ҳеч қачон омадим юришмади, ҳеч қачон! Мендай кекса денгизчи нима ҳам қила оларди, кема юнгасига ён беришимга тўғри келади.

Мен унинг гапларидан хузур қилиб, девор устига чиқиб олган хўроздай кеккайиб, хурсанд қулардим, тўсатдан у қўлини силтади. Нимадир хавода ўкдай шувиллади. Мен зарбани ва қаттиқ оғриқни ҳис қилдим. Елкам устунга миҳлаб қўйилганди. Тасодифанми ёки қаттиқ оғриқданми — билмайман, ўйлабми ё беихтиёрми, — иккала тепкини ҳам босиб юбордим. Тўппончаларим отилди-ю, қўлимдан тушиб кетди. Лекин тўппончаларимнинг ўзингина тушмаганди: боцман бўкирганича, арконни қўйиб юборди-ю, боши билан тўғри сувга шалолаб тушди.

XXVII боб

«ПИАСТРАЛ»

Кема шу қадар қийшайган эдики, унинг устунлари сув устида ёнбошлаб турарди. Мен салингда худди қўндокда ўтиргандек ўтирардим, остимда эса кўрфаз. Хендс менчалик юқорига чиқмагани туфайли кема сахнига яқинроқ эди, шунинг учун мен билан фальшборт оралнидан сувга қулаганди. У қонли кўпик ҳосил қилиб бир марта сув юзасига чиқди, сўнг бутунлай чўкиб кетди. Сув тинчлангандан кейин уни кўрдим. У кема соясига, топ-

тоза қум устида ётарди. Иккита балиқча унинг жасади устидан ўтиб кетди. Баъзан сувнинг ҳаракатга келишидан у кимирлаётгандай, ўрнидан туришга уринаётгандай кўринарди. Лекин у икки томонлама ўлганди: ҳам ўқ еганди, ҳам ичи сувга тўлганди. У мени ўлдирмоқчи бўлган жойда ўзи балиқларга ем бўлди.

Кўнглим айниб, бошим айланаётганини, қўрқаётганимни сездим. Курагим ва кўкрагимга қайноқ қон оқиб тушарди. Елкамни устунга миҳлаб қўйган ханжар мени қизиган темирдай кўйдирарди. Лекин оғриқдан қўрқаётганим йўқ, бунақа оғриққа фарёд чекмай чидайман, салнигдан боцманнинг жасади ётган зилол сувга тушиб кетармикамман, деб қўрқардим.

Мен иккала қўлим билан салнигга шундай маҳкам тармашиб олдимки, бармоқларим оғриб кетди. Таҳдид солиб турган хавфни кўрмаслик учун кўзларимни чирт юмдим. Секин-аста миям равшанлашди, юрагим бир текис ура бошлади, анча дадилландим.

Авалло ханжарни олиб ташлашга уриндим. Бироқ у устунга анча чуқур санчилганми ёки асабим жуда бузилиб кетганми, ханжарни ҳеч чиқариб бўлмади. Вужудимни титроқ босди. Шушиси қизиқки, мана шу титроқ менга ёрдам берди. Ханжар бир қават теримни тешиб ўтган эди холос, титроқ бошланганда тери узилиб кетди. Олдингидан кўпроқ қон кета бошлади, лекин мен ҳалос бўлган эдим. Бироқ камзулим билан қўйлагим ҳамон устунга миҳланганича турарди.

Бир силкиниб, бутунлай озод бўлдим. Кема сахнига ўнг бортдаги арқондан қайтиб тушдим. Ҳозиргина Израэль тушиб кетган арқондан настига тушишга ҳеч қандай куч мени мажбур қилолмасди.

Мен кема бўлмасига тушиб, ярамни боғлашга уриниб кўрдим. Чунки у қаттиқ азоб бермоқда эди. Қон тинмаётганди. Лекин яра чуқур, хавфли эмасди, қўлимни бемалол кимирлата олардим. Атрофга назар ташладим. Эндилликда кема яқка ўзимга қарашли эди, мен энг охириги саёҳатчи — О'Брайеннинг жасаидан қандай қутулиш мумкинлиги ҳақида ўйлаб бошладим.

Унинг фальшбортнинг олдига думалаб кетганини айтган эдим. Ўша жойда у қўрқинчли, бесўнақай кўғирчоққа ўхшаб ётарди. Тирик одамдай келадиган, лекин тириклик нишонларидан маҳрум бўлган улкан кўғирчоқ. Уни бир

ёқли қилиш мен учун унча қийин эмасди — фожиали саргузаштларим мобайнида ўликларни кўравериб эгим ўлиб бўлганди, улардан ҳеч кўрмасдим. Уни гўла солинган қопни кўтаргандан, белидан олдим-у, бир силтаб бортдан ошириб ташладим. У сувга шалолаб тушди. Қизил қалпоқ бошидан учиб кетиб, сув бетида суза бошлади. Жасад тушганда кўтарилган лойка тингач, О'Брайен билан Израэлни яққол кўрдим. Улар ёнма-ён ётишарди. Сув ҳаракатга келиб, уларни қимирлатарди. О'Брайен ёш бўлишига қарамай тепакал эди. У тепакал бошини ўз қотилининг тиззасига қўйиб ётарди. Тез сузар балиқчалар ҳар икковининг устидан у ёқдан-бу ёққа ўтиб туришарди.

Мен кемада ёлғиз қолдим. Ҳозиргина сув қайта бошладим. Қуёш ботишга ошиқаётгани учун ғарбий қирғоқдаги қарағайларнинг сояси кўрфазни кесиб, кема сахнига етиб келганди. Кечки денгиз шабадаси турди, гарчи шарқдан кўрфазни икки чўккили тепалик тўсиб турган бўлса-да, арғамчилар гувиллаб, елканлар эса чайқалиб чапак чала бошлади.

Шунда кема хавф остида эканлигини пайқадим. Кливерларни дарҳол йиғиштириб, кема сахнига туширдим. Лекин гротни тушириш анча қийин бўлди. Кема ёнбошлаганда тик бортдан ошиб тушган, елканнинг икки-уч фути сувга ботиб турарди. Бу хавфли аҳволни юзага келтирди. Вазифа шу қадар қийин эдики, ҳеч қайси ишга қўл уришга журъат қилолмасдим. Ниҳоят пичовимни олиб фалларни¹ кесиб ташладим. Гафель² шигиллаб пастга тушди, осилиб қолган елканнинг катта «қорни» сув бетида суза бошладим. Қанча уринмайин нирални³ ҳеч нарса қилолмадим. Бунга кучим етмасди. Нима ҳам қилардим, «Испаньола»ни ўз холига ташлаб қўйганлардан бириман-ку.

Бу орада кўрфазни қоронғилик босди. Қуёшнинг сўнгги нурлари ўрмон ичидаги ялангликлардан оша кеманинг елканларида қиролларнинг шоҳона либосидаги қимматбаҳо тошлар сингари яраклай бошлади. Ҳаво аста совий бошлади. Сув қайтиши туфайли кема ёнига баттар ёнбошлади.

¹ Фал — елканларни кўтаришда ёрдам берадиган арқон.

² Гафель — юқори елканнинг чети маҳкамланадиган хари.

³ Нирал — елканларни тушириш учун хизмат қиладиган арқон.

Кеманинг олд томонига бориб, пастга қарадим. Кема тумшувининг таги жуда саёз эди, шундай бўлса ҳам эҳтиётдан иккала қўлим билан арконни ушлаб, бортдан аста ошиб тушдим. Сув белимгача зўрға етди. Қум зич, тўлқинлар ўйиб ташлаган бўлиб, кирюкка дадил юриб чиқдим. «Испаньола»ни ёнбошлаб ётган кўйи, елканлари сувда чайқалиб ётган ҳолда ташлаб кетавердим. Қуёш ботди, қарағайлар орасида шамол гувиллади.

Шундай қилиб, денгиздаги саргузаштлар битди. Битганда ҳам чинакам омад билан тамомланди: кема қароқчиллар қўлидан тортиб олинди, биз ҳозирок унда очик океанга чиқишимиз мумкин. Мен тезроқ уйимизга, қалъамизга қайтишни, ўз қаҳрамонликларимни айтиб, макташни орзу қилардим. Эҳтимол, рухсатсиз кетганим учун бир оз койишар, лекин «Испаньола»ни қўлга киритганим ҳаммасини ювиб юборади, ҳатто капитан Смоллетт ҳам довюрақлигимни тан олиши керак.

Ана шундай ўйларга берилиб, кайфим чор бўлиб йўлга тушдим, ўзим ўйлагандай дўстларим мени кутаётган ёғоч девор томон жўнадим. Капитан Кидд кўрфазига қуйиладиган анхорларнинг энг шарқдагиси, икки бошли тепаликдан бошланишини яхши эслайман. Мен чапга, ўша тепалик томонга бурилдим, анхорнинг энг тор жойидан ўтишни мўлжалладим. Ўрмон анча сийрак эди.

Қияликдан бориб, кўп ўтмай тепалик четини айланиб анхордан кечиб ўтдим.

Бу ер худди Бен Ганни учратган жойим эди. Мен атрофга ҳушёр боқиб, эҳтиётлик билан кета бошладим. Бутунлай қоронғи тушди. Тепаликнинг иккита чўққиси ўртасидаги ораликдан ўтиб, осмонда лишиллаб турган гулхан шуъласини кўрдим. Мен Ганни гулханда ўзига кечки овқат пиширяпти деб ўйладим, унинг эҳтиётсизлигига иччимдан ажабландим. Башарти, бу шуълани мен кўраётган эканман, уни ботқоқликдаги қароргохидан туриб Сильвер ҳам кўриши мумкин-ку, ахир.

Тун қоронғилиги тобора қуюқлашарди. Мен йўлни аранг тона бошладим. Орқамдаги икки бошли тепалик ҳамда ўнгдаги Кузатув Дурбини менга ягона чегара устуни бўлиб хизмат қилди, лекин улар ҳам қоронғиликда тобора йўқолиб борарди. Унда-бунда юлдузлар хирагина милтилларди. Қоронғида бутага қоқилиб кетиб, қум ўрасига йиқилиб тушардим.

Тўсатдан атроф сал ёришгандай бўлди. Осмонга қарадим. Нурсиз шуъла Кузатув Дурбини чўққисини ёритиб турарди. Пастда, зич дарахтлар орасида қумушга ўхшаган катта бир нарсани кўрдим, дархол ой чиққанини англадим.

Юриш анча енгиллашди, мен кадаминни тезлатдим. Баъзан югурдим ҳам — тезроқ ёғоч деворга етиб боришга ошиқардим-да, ахир. Лекин қалъамизни қуршаб олган чакалакзорга етганда эҳтиёткорлик ҳақида ўйлаб қолдим ва секинроқ юра бошладим. Борди-ю, дўстларим мени душман фахмлаб, отиб юборишса, саргузаштларим анча қайғули тугалланган бўларди.

Ой тобора юқорига кўтариларди. Ўрмоннинг яланг жойлари ой нурида чўмиларди. Лекин рўнарамда — дарахтлар орасида ой нурига ўхшамаган бошқа шуълани ҳам кўриб қолдим. У хароратли, кич-қизил бўлиб, баъзан эса қорайинқираб ҳам қоларди. Бу тутаётган ҳамда қул босаётган гулхан бўлса керак.

Оббо, у ёқда яна нима бало бор экан?

Нихоят ўрмоннинг чеккасига ҳам етиб бордим. Ёғоч деворининг тарбий қисмини ой ёритиб турарди. Бутун девор ҳамда уй қоронғилик қўйнида эди, баъзи жойларга нурдан узун йўл тушган эди. Уйнинг орқасида катта гулхан ёнарди. Унинг кич-қизил ёрқин шуъласи ойнанинг мулоҳим ҳамда оппоқ нуридан ажралиб турарди. Ҳаммаёқ жимжит, зов ҳам кўринмайди. Фақат дарахт шохларида шамол ўйнади.

Мен ҳам ажабланиб, ҳам қўркиб юришдан тўхтадим. Биз ҳеч қачон катта гулхан ёкмагандик. Қаштаннинг буйруғига биноан ўтинни тежардик. Мен бу ерда йўқлигимда дўстларимга бир нарса бўлмадимикан, деб хавфсизраи бошладим.

Мен соя панасида истехкомнинг шарқ томонидаги чеккасига бордим, энг қоронғи жойда ёғоч девордан ошдим.

Шовқин кўтарилмашлиғи учун тўрт оёқлаб уй томонга овоз чиқармай эмаклай кетдим. Тўсатдан эркин нафас ола бошладим. Хурракка тоби-тоқатим йўқ: хуррак отадиган одамлар шу қилини билан мени азоблайди. Лекин бу сафар дўстларимнинг баланд ҳамда бир меъёрдаги хурраги қулоғимга мусиқадай эшитилди. Кечаси соқчинининг шавк билан: «Ҳамма иш жойида!» — деб қичқиргани кишига қандай таскин берса, бу хуррак ҳам қўнғилими худди шундай тинчитди.

Менга бир нарса равшан бўлиб қолди: улар ҳеч қандай соқчисиз ухлашаётди. Агар менинг ўринида бу ерга ҳозир Сильвер ўз тўдаси билан билдирмай бостириб кирса борми, улардан бирортаси тонг юзини кўрмасди. Капитаннинг ярадорлиги туфайли шундай бўлгандир деб ўйладим. Дўстларим бирор кимсани соқчиликка қўя олмаган бир пайтда уларни ташлаб кетганим учун ўз-ўзимни яна бир марта койидим.

Мен эшикка яқинлашиб, ичкарига қарадим. Ичкари шунчалик қоронғи эдики, ҳеч нарсани кўра олмадим. Хурракдан ташқари қушнинг қанот қоқишигани, тўкиллатишигани ўхшаган қандайдир вазияти товушни эшитдим. Қўлимни олдинга чўзиб, уйга кирдим. «Эски жойимга ётаман, — деб ўйладим кулимсираб, — эрталаб уларнинг ажабланган юзларига қараб роса куламан».

Кимнингдир оёғига қоқилиб кетдим. Ухлаётган киши ёнбошига ағдарилди, бир ингради-ю, лекин уйғонмади.

Шу пайт қоронғиликдан: «Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар!» — деган ногаҳоний қаттиқ қичқирик янгради. Бу товуш худди бураб кўйилган соатдай бир хил оҳангда анча давом этди.

Бу Сильвернинг зангори тўти қуши — капитан Флинт эди. Ҳали ўша қанот қоқиб, тумшуғи билан хода иўстловини чўқийётган экан. Уларни ҳар қандай соқчидан ҳам яхшироқ кўриқлаётган, ўзининг жонга тегувчи бир хил овози билан менинг келганимни маълум қилган шу эканда!

Яширинишга вақтим йўқ эди. Тўти қушининг кескин, жарангдор қичқириғидан ухлаётганлар уйғониб, сапчиб туриб кетишди. Мен Сильвернинг овозини эшитдим. У сўкиниб бакирди.

— Ким келяпти?

Мен қочмоқчи бўлдим, лекин кимгадир урилиб кетдим. Бирини итариб юбориб, иккинчисининг қўлига тушдим. У мени маҳкам ушлаб олди.

— Қани, Дик, машғалани келтир-чи, — деди Сильвер. Қароқчилардан бири уйдан югуриб чиқиб кетди, сўнг ёниб турган машғала билан қайтиб кирди.

ОЛТИНЧИ ҚИСМ

КАПИТАН СИЛЬВЕР

XXVIII боб

ДУШМАНЛАР ҚАРОРГОҲИДА

Машъаланинг кизғиш нури уй ичини ёритди ва хавотирли хадиксирашларимни тасдиқлади. Қароқчилар блокгаузни ҳамда ҳамма нарсаларимизни эгаллаб олишибди. Коньяк тўла ёғоч хум ҳам, чўчка гўшти ҳам, қоқ нон солинган қоп ҳам олдинги жойида турарди. Дахшат ичра атрофга алангларканман, бирорта ҳам асирни кўрмадим. Дўстларимнинг ҳаммаси ҳалок бўлганга ўхшайди. Аламдан юрагим эзилиб кетди. Нега энди улар билан бирга ҳалок бўлмадим!

Фақат олтига қароқчи тирик қолганди, уларнинг ҳаммаси қаршимда туришарди. Уларнинг бештаси кайфдан боши гаранг, юзлари шишган ва кизарган уйқусираган холда сапчиб ўрниларидан туришди. Олтинчиси тирсагини ерга тираб сал кўтарилди. У ўликдай оқариб кетганди. Боши қонга беланган латта билан ўралган. Демак, у яраланган, яқингинада жароҳатланган. Хужум пайтида қароқчилардан бирига ўқ узгандик, унинг ўрмонда кўздан ғойиб бўлганини эсладим. Эхтимол, бу ўша қароқчидир.

Тўти қуш Дароз Жоннинг елкасига ўтириб олиб тумшуги билан патларни тозаларди. Сильвернинг юзи илгаригига қараганда қаҳрлироқ кўринарди. Унинг эгинда бизнинг ҳузуримизга музокаралар олиб бориш учун кийиб келган тоза кафтани, лекин ҳозир кафтанга лой сачраган, тиканли буталар титиб юборган эди.

— Эҳ-ха, — деди у, — Жим Хокинс-ку, оббо азамат-эй! Бизни йўқлаб кирибсанда-а? Қиравер, қиравер, кадрдон дўстимнинг келишидан беҳад хурсандман.

У ароқ тўла ёғоч хум устида ўтириб, чубуғига тамаки соларди.

— Чўғдан бергин-чи, Дик, — илтимос қилди у. Чубуғини тутатиб давом этди: — Раҳмат, дўстим. Машъалани жойига қўйишинг мумкин. Сизлар эса, жентльменлар, ётаверинглар, тортинманглар. Мистер Хокинс ҳузурида

ғўдайиб туришнингиз шарт эмас. Худо ҳакки, бу бизларни афв этади! Шундай қилиб, Жим, шу ердаман дегин, — у чубуғини тортиб давом этди. — Кекса, бечора Жон учун қандай хурсандчилик бу! Мен бир кўргандаёқ эпчил бола эканлигининг билгандим, лекин эндиликда кўриб турибманки, ҳақиқий қаҳрамоннинг ўзи экансан.

Унга жавобан бир оғиз ҳам ган айтмадим. Улар мени девор ёнига тикка турғизиб қўйишди, Сильвернинг юзига иложи борича хотиржамлик билан қарашга ҳаракат қилиб, қадимини роз тутиб турардим. Лекин қалбимда алам ва қанғу жўш уради.

Сильвер шошилмай икки марта чубуғини тортиди, сўнг яна гап бошлади.

— Модомики, бизникига меҳмон бўлиб келибсан, Жим, — деди у, — кўнглимда бор гапни сенга тўкиб-соламан. Сени ҳамиша яхши кўрардим, чунки ақлли боласан. Сенга қараб туриб, ўзимнинг ўспиринлик пайтларимни эслаймман, мен ҳам сенга ўхшаб чиройликина бола эдим. Мен доимо биз томонга ўтишингни, хазинадан ўз улушингни олиб, бадавлат жентльменлардай роҳат-фароғатда умр ўтказишингни истардим. Мана энди, ўғлим, ўз оёғинг билан кириб келдинг. Капитан Смоллетт яхши денгизчи, буни ҳар вақт тан олганман, бироқ у интизом масаласида жуда қаттиққўл. Энг аввало бурч дейди у, ҳақ гапни айтади. Сен бўлса ундан қочиб кетдинг, ўз капитанингни ташлаб кетдинг. Ҳатто доктор ҳам сендан норози. У сени «Кўрнамак аблах», деб айтди. Хуллас, ўз одамларинг олдига қайтишинг мумкин эмас, улар сени қабул қилишни истамайдилар. Агар учинчи бир гуруҳингни тузмасанг, капитан Сильверга қўшилишга тўғри келади.

Хўш, бу ҳам ёмон эмас: демак, дўстларим тирик. Гарчи Сильвернинг қочоқлигим учун улар мenden аччиқлангани ҳақидаги гапига ишонишга тайёр бўлсам-да, жуда севиhib кетдим.

— Сен бизнинг ҳукимимизда эканлигингни гапирмай қўя қолай, — гапни давом этди Сильвер. — буни ўзинг кўриб турибсан. Оқилона хулосалар чиқаришни ёқтираман. Мен пўлисдан ҳеч қачон наф кўрмаганман. Агар бизда хизмат қилиш сенга ёкса, сафимизда кўнглили бўлиб қолавер. Борди-ю ёкмаса, Жим, сен очик-ошкора йўқ деб қўя қол. Бемалол айтавер, ҳеч кўркма. Кўрдингми, сен билан ҳеч бир муғамбирлик ишлатмай, очикчасига гаплашман.

— Жавоб кайтаришимни хохлайсизми? — деб сўрадим овозим титраб.

Унинг масхараомуз гапларидан ўлим хиди келаётгандай туюлди назаримда. Юзларим ловиллаб ёнар, юрагим шиддат билан тепарди.

— Хеч ким сени мажбур қилмайдн, дўстим, — деди Сильвер. — Яхшигина ўйлаб ол. Қаёққа ҳам шошилардик: сен билан бирга бўлган киши хеч зерикмайдн.

— Майли, — дедим бир оз дадилланиб, — агар қайси томонга ўтишимни билмокчи бўлсанглар, бу ерда нима бўлаётганини менга тушунтириб беринглар. Сизлар бу ерга қандай келиб қолдинглар-у, меннинг дўстларим қаерда?

— Бу ерда нима бўляпти дейсанми? — деди қароқчилардан бири ўқрайиб. — Бу ерда нималар бўлаётганини тушунтириб берсалар ўзим ҳам йўқ демасдим.

— Сендан сўрамагандан кейин унингни ўчир! — Сильвер жахл билан унинг сўзини бўлди ва аввалги мулоимлиги билан менга юзланди, — Мистер Хокинс, кеча эрталаб доктор Ливси оқ байроқ кўтариб ҳузуримизга келди. «Капитан Сильвер, сиз саёзликда қолдингиз, — деди у, — кема кетиб қолди. Биз ром ичиб, ашула айтиб ўтирганимизда кеманинг йўқолганидан беҳабар қолибмиз. Буни инкор этмайман. Биздан хеч ким кемага қарамабди. Соҳилга югуриб бордик, момақалдироқ ҳаққи онг ичманки, кемамиз йўқ эди. Турган ўрнимизда ҳушдан кетиб йиқилишимизга сал қолди. «Хўш, — деди доктор, — келинглар, битим тузайлик». Биз — мен билан у — битим туздик, мана сизларнинг бор буд-шудларингизни, ароқларингизни, қалъангизни, жуда узоқни ўйлаб кесган ўтинингизни, бутун бошлик қайиғингизни, хуллас, ҳамма-хаммасини эгаллаб олдик. Улар бу ерни ташлаб кетишди. Ҳозир қаердаликларини эса билмайман.

У яна хотиржамлик билан тамаки тутунини ичига тортди.

— Агар, мени ҳам битимга қўшишгандир, деб ўйласанг, — деди у, — докторнинг охириги сўзлари шу бўлди: «Неча киши қолдиларинг?» — деб сўрадим. «Тўрт киши, — деди у. — Тўрт киши, ундан биттаси ярадор. Анави лаънати боланинг қаердалигини билмайман, бишлини ҳам хохламайман, — деди у, — уни эсга олишдан жирканамиз. Унинг айтган гаплари шу.

— Шу холосми? — деб сўрадим.

— Бишлинг лозим бўлган нарсаларнинг ҳаммаси шу, ўғлим, — деди Сильвер.

— Энди бирор томонни танлашим керакми?

— Ҳа, танлашнинг керак. — деди Сильвер.

— Бўпти, — дедим. — Мен унчалик аҳмоқ эмасман, нима қилишимни биламан. Нима қилсаларнинг қилаверинглар, менга барибир. Сизлар билан ош-қатик бўлганимдан буён ўлимнинг юзига тик қарайдиган бўлиб қолдим. Лекин олдин сизларга баъзи нарсаларни айтиб бермоқчиман, — деб давом этдим тобора каттикроқ хаяжонланиб. — Ахволингиз чаток: кемани, хазинани қўлдан чиқардинглар, ўз одамларингдан айрилдинглар. Ишингиз ўнгмайди. Буларнинг ҳаммасига ким айбдор эканини бишлишни истасанглар, билиб қўйинглар — мен айбдорман буларга. Оролга яқинлашётган кунни кечаси олма солинган ёғоч хумда ўтириб, Жон сизнинг, сенинг ҳам Дик Жонсон, hozir денгиз қаърида ётган, Хендснинг ҳам ҳаммаларинг айтган гапларни эшитганман. Эшитганларимни оқизмай-томизмай ўша заҳоти айтиб бердим. Кеманинг лангар арқонини ҳам мен кесганман, бортда қолган одамларингни ҳам мен ўлдирганман, ҳеч қачон сизлар топа олмайдиган яширин жойга олиб бориб қўйган ҳам мен бўламан. Мен эмас, сизлар лақиллаб қолавердинглар. Сизлардан пашшадан қўрққанчалик ҳам қўрқмайман. Мени ўлдиришингиз ҳам, шафқат қилишингиз ҳам мумкин, бу ихтиёрингиз. Бир-икки овиз гапираман, шу билан бас. Агар менга шафқат қилсанглар, ўтмишдаги ходисаларни бутунлай унутаман, қароқчиликларинг учун суд қилишаётганда, сизларни сиртмоқдан қутқариб қолишга уриниб кўраман. Энди гап сизларда қолди. Менинг ўлимим сизга ҳеч қандай наф келтирмайди. Агар мени тирик қолдирсанглар, дорга осилмай қолишинглар учун ҳаракат қиламан.

Мен жим қолдим. Мен энтикардим. Улардан ҳеч бирининг ҳатто жойидан ҳам қимирлаб қўймаганлиги мени ажаблантирди. Улар менга қўйдаи ювош тикилиб туришарди. Улардан жавоб кутмай сўзимда давом этдим:

— Мистер Сильвер, чамамда бу ердаги энг яхши одам сиз экансиз. Агар ҳалок бўлиб кетсам докторга шармандаларча ўлмаганимни айтиб қўйинг.

— Буни назарда тутаман, — деди Сильвер. Бу гапни шундай бир оҳангда айтдики, мени масҳара қиляптими

ёки менинг жасурлигим кўнглига ёқдими, буни тушуна олмадим.

— Шунинг унутмангки... — деб қичқирди офтобдан қорайиб кетган Морган исмли кекса денгизчи, бу Бристоль портида Дароз Жоннинг майхонасида кўрганым ўша одам эди, — шунинг унутмангки, ўшада бу Қора Тозининг таниб қолган.

— Бу хамир учидан натижа, — қўшимча қилди Сильвер. — Момақалдирок ҳаққини олган ичиб айтаман, Билли Бонснинг сандиғидан харитани олган ҳам шу бола. Ниҳоят Жим Хокинс қўлимизга тушди!

— Қорик билан қонини олиш керак! — деб қичқирди Морган ва сўқилди. Сўнг пичоғини чиқариб, йигирма яшар йигитчадай чакқонлик билан дик этиб ўрнидан турди.

— Ўтир жойингга! — қичқирди Сильвер. Том Морган, ўзинг кимсан? Бу ерда ўзингни капитанман деб ўйлаясан шекилли? Олган ичиб айтаманки, сени итот этишга ўргатиб қўяман. Гапимни иккита қилиб кўр-чи! Кейин, ўттиз йил ичда кимки йўлимда гов бўлган бўлса, у реяга осилган, ё баликларга ем бўлиш учун бортдан улоқтирилган. Шундай! Шунинг яхши уқиб ол. Том Морган: мен билан сени чиқишмаган одамларнинг бирортаси ҳам ҳаётда тирик қолмаган.

Том тилини тишлаб қолди, лекин бошқаларни тўнғиллашда давом этди.

— Том ҳақ гапни айтяпти, — деди биттаси.

— Мендан ҳамма командирлар мамнун бўлишган, — деб қўшимча қилди бошқаси, — Жон Сильвер, дор номи билан олган ичиб айтаман, мени лақиллатишингга йўл қўймайман!

— Жентльменлар, қайси бирларинг мен билан куч синашмоқчисизлар? — деб бўқирди Сильвер.

У ёғоч хум устида ўтирган ерида олдинга интилди. Унинг ўнг қўлида тутаётган чубук бор эди.

— Хўш, сизларга нима керак ўзи? Очиқ айтаверинглар. Ёки тилдан қолдиларингми? Ким истаса чиқсин, мен кутяпман. Аллақандай қаланғи-қасанғи ароқхўр курка йўлимда кўндаланг бўлиши учун шунча йил яшаганим йўқ. Удумимизни яхши биласизлар. Ўзингизни омад жентльменлари деб биласизлар. Хўш, нима бўлди, чиқинглар, мана тайёрман. Кимнинг ҳадди сирғаса ханжарини чиқарсин, мен гарчи қўлтиқтаёқда бўлсам ҳам

чубуғимнинг чўғи сўнмасдан туриб унинг пчак-чавағи қанақа рангдалигини кўриб кўяйин!

Ҳеч ким жойидан силжимади. Ҳеч ким бир оғиз ҳам гап қайтармади.

— Ҳамиша шунақасизлар, — деб давом этди Сильвер чубуғини оғизга солиб. Чакана эмассиз, азаматлар! Жангда унча довжораклик қилолмайсиз. Ёки оддий инсонча гапни тушунини истамайсизларми? Бу ерда мен капитанман, ўзларинг сайлагансизлар. Мен капитанларингман, чунки ақлим сизларникидан анча ортиқ. Сизлар омад жентльменлари сингари мен билан жанг қилишни хоҳламайсизлар. Шундай экан, менга қулоқ солинглар! Бу бола менга ёқади. Бундай яхши болани ҳеч қачон учратмаганман. Сизга ўхшаган каламушларга қараганда бу эркак кишига икки баравар кўпроқ ўхшайди. Шунинг учун олинглар: кимки унга тегадиган бўлса, мен билан куч синашиши керак.

Ўртага узоқ жимлик чўкди.

Мен қадамимни ростлаб девор ёнида турардим. Юрагим ҳамон болға сингари дукиллаб урар, лекин тирик қолишимга умид ҳам туғилганди. Сильвер қўлини чалиштирганича деворга сўяниб ўтирарди. У чубуғини сўрар, худди черковда ўтиргандай, бамайлихотир эди. Фақат кўзлари сергак боқарди. У қони қайнаган гуруҳига сездирмай назар ташлаб турарди. Қароқчилар унинг бурчагига кетишди ва шивирлаша бошлашди. Уларнинг шивирли қулоғимга дарё шовқини каби эшитилди. Баъзан улар орқага ўгиррилиб кўйишар, шунда машъаланинг қизғиш нурин уларнинг ҳаяжонли юзларига тушарди. Лекин улар менга эмас, Сильверга қарашар эди.

— Бирор гап айтмоқчига ўхшайсизлар-а? — деди Сильвер ва анча узоққа тупурди. — Майли, гаширинглар, қулоғим сизда.

— Кечирасиз, сэр, — деб гап бошлади қароқчилардан бири. — Таомиллимизни кўшинча бузясиз. Лекин шундай удум ҳам борки, уни ҳатто сиз ҳам буза олмайсиз. Гуруҳ норози, лекин айтишга нэн берасиз, бу гуруҳнинг бошқа ҳар қандай гуруҳ сингари ўз ҳуқуқлари бор. Тўпланиб, галлашиб олишга ҳаққимиз бор. Кечирасиз, сэр, ҳар қалай капитанмизсиз-у, лекин ҳуқуқимдан фойдаланиб, кенгашиб олишга бораман.

Бу ўттиз беш ёшлардаги, новча, кўзлари серрайган матрос Сильверга одоб билан честь берди-да, бемалол эшик томон юрди ва кўздан йўқолди. Қолганлар ҳам унинг орқасидан чиқибди. Уларнинг ҳар бири Сильверга честь берар, ўзини оклаш учун нималарнидир минғирлаб қўйишарди.

— Таоминимиз шуни буюради, — деди бири.

— Матрослар йиғинига, — деди Морган.

Биз Сильвер иккаламиз ёниб турган машъала ёнида ёлғиз қолдик.

Ошпаз дарҳол оғзидан чубуриши олди.

— Менга қара, Жим Хокинс, — деди аранг эшитилмайдиган шивирлаш билан, — ҳаётнинг қил устида турибди, энг хунуги, кийноғи ҳам бор. Улар мени амалимдан туширишмоқчи. Сени қанчалик химоя қилганимни кўрдим. Аввалига сени химоя қилгим келмади, лекин бир-икки оғиз гап айтдим-у, ўз режаларимни ўзгартириб юбордим. Омадим юришмаганидан, менга таҳдид қилаётган дор ҳақидаги ўйдан бўғилиб турган эдим. Гапларингни эшитиб, ўз-ўзимга шундай дедим: Жон Хокинсни химоя қил, у ҳам сени химоя қилади. Сен унинг охириг умидсан, Жон, у эса момақалдирак ҳаққи, сенинг охириг умидинг! Ёрдамга ёрдам билан жавоб бериш керак деган қарорга келдим. Иш судга бориб тақаладиган бўлса, сен ўз гувоҳингни қутқариб қоласан, у эса сени.

Мен гап ниманда эканлигини аранг уқа бошладим.

— Биз ютқиздик демоқчисиз-да, а? — деб сўрадим.

— Шайтон номи билан қасам ичаман, шундай! — деди у. — Модомки кема йўқ экан, демак, бизни дор қутади. Мен жуда ўжарман, Жим Хокинс, лекин кўрфазда кема йўқлигини кўриб, ҳолимиз воё эканлигини фахмладим. Анавилар кенгашаверсин, ҳаммаси мияси йўқ кўрқоклар. Мен ўз жонимни қутқариб қолишга уринаман. Лекин кулоқ сол, Жим, хизматга — хизматга: сен Дароз Жонни сиртмоқдан қутқариб қоласан.

Мен хайратда қолдим. Кекса қароқчи, атамандай одам кимга умид боғлаб ўтирибди!

— Қўлимдан келганининг ҳаммасини қиламан, — дедим.

— Демак, келишдик! — деди у. — Сен енгилгина қутулдинг, мен ҳам, оғт ичиб айтаманки, халос бўлишдан умидим бор.

У ўтин олдида ёниб турган машъала ёнига судралиб борди-да, чубугини яна тутатди.

— Мени тушунгин, Жим, — гапида давом этди у жойига қайтиб келгач, — ўзимга яраша каллам бор, сквайр томонга ўтишга аҳд қилдим. Биладан, кемани бирорта бехатар жойга яшириб қўйгансан. Буни қанақасига қилганингни билмайман-у, лекин кемага шикаст етмаганига ишончим комил. Хендс билан О'Брайен ахмоқ чиқишди. Уларга ҳеч қачон ишонмагандим ҳам. Шунни билиб қўй, сендан ҳеч нарсани сўрамайман, бошқаларнинг ҳам савол беришига йўл қўймайман. Хатарли ўйин қондасини биладан, мен марлуб бўлдим. Сен эса, шундай ёш, шундай ботир йигитсанки, агар қўлни-қўлга бериб иш қилсак, кўп нарсага эга бўламиз.

У тунука кружкага ёғоч хумдан коньяк қўйди.

— Ичгинг борми, орайни сўради у.

Мен рад этдим.

— Мен озгина ичаман, Жим, — деди у. — Олдинда анча ташвишлар бор, ўзимни бир оз ростлаб олай. Айтмоқчи, ташвишлар ҳақида. Азизим Жим, нега энди доктор бу харитани менга бериб қўйди.

Мен астойдил хайратда қолдим, буни кўриб у бошқа савол беришни фойдасиз деб билди.

— Шунақа, у менга харитани берди... Бир гап бор бунда шубҳасиз. Ҳа, Жим, яхшиликками ё ёмонликками, ишқилиб бир сир бор бунда.

У яна коньякдан хўплади, муқаррар фалокатни кутаётган одамдай хумқалласини сарак-сарак қилиб, тебратиб қўйди.

XXIX боб

ЯНА ҚОРА БЕЛГИ

Қароқчиларнинг кенгаши анчага чўзилди, сўнг улардан бири истехкомга қайтиб келди, масхара қилаётгандай Сильверга честь берди-да, машъалани олишга рухсат сўради. Сильвер розилик билдирди, элчи иккаламизни қоронғиликда ёлғиз қолдирди.

— Бўрон яқинлашяпти, Жим, — деди Сильвер.

У менга ўз улфатидай муомала қила бошлади. Мен яқинрокдаги шинак олдига бориб, ташқарига қарадим.

Гулхан ўчай деб қолибди. У ҳеч қандай ёруғ бермаяпти; фитначиларга машъала шу важдан зарур бўлган экан. Улар уй билан ёғоч девор ўрталигидаги тепалик этагида вуж бўлиб туришарди. Улардан бири машъалани ушлаб турибди. Бошқаси ўртада тиз чўкиб турарди. Унинг қўлида пичок, яланғочланган пичок гоҳ ой нурида, гоҳ машъала шуъласида яраклаб кетарди. Қолганлари шериклари нима қилаётганини кўраётгандай сал эгилишган. Унинг қўлида қандайдир бир китоб пайдо бўлди. Мен қароқчига ярашмайдиган бу нарса унинг қўлига қандай тушганини ўйлашга улгурмасимдан у тиз чўккан жойидан турди-ю, хаммалари уй томон йўл олишди.

— Келишяпти, — дедим.

Мен бояғи жойимга бориб турдим. Ўз обрўйимни туширмаслик учун қароқчиларнинг ўзларини кузатганини пайқамасликларини истардим.

— Бош устига, дўстим, келишаверсин! — деди Сильвер хурсанд бўлиб. — Уларни бошлаб кутиб олганим бўлсин. Эшик очилди, бешта қароқчи остонада бир-бирини олдинга итарганча иккиланиб туриб қолишди.

Бошқа бир пайтда сайланган одамнинг ўнг қўлини олдинга чўзиб, муштумни маҳкам тугиб, ҳар қадамда тўхтаб, қўрқа-писа яқинлашаётганини кўриш анча кизик бўларди.

— Яқинроқ келавер, оғайни, деди Сильвер, — қўрма, еб қўймайман. Удумимизни биламан. Элчига тегмайман.

Бу гаплардан дадилланган қароқчи қадамни тезлатди, Сильвернинг қўлига алланимани тутқазди-ю, шошилганича ўртоқлари ёнига қайтди.

Ошпаз қўлидаги нарсага қаради.

— Қора белги! Ўзим ўйлагандек, — деди у. — Қоғозни қаердан олдиларинг? Бу нима ўзи? Эҳ, бадбахтлар! Инжилдан йиртиб олибсизлар-ку! Бу қилмишларинг учун гуноҳга ботдиларинг! Инжилдан буни қайси аҳмоқ қирқиб олди?

— Кўрдиларингми! — деди Морган. — Мен нима деган эдим? Бундан ҳеч қанақа яхши иш чиқмайди.

— Мана энди дордан қочиб қутулолмайсанлар, — деб давом этди Сильвер. — Инжилни қайси аҳмоқдан олдиларинг?

— Дикдан, — деди кимдир.

— Дикдан? Қани Дик, худога илтижо қил, — деди Сильвер, — чунки масаланг хал бўлибди. Ҳақ гапни айт-япман. Худо урсин, тамом бўлдинг!

Кўзи сарик, бесўнакай йигит гапга аралашди.

— Ганни чўзма, Жон Сильвер, — деди у. — Кенгашга тўиланган гуруҳда омад жентльменларининг удуми буюрганидек сенга қора белги юборишга аҳд қилди. Таомилимиз буюргандек, орқасини ағдариб, унда нима ёзилганини ўқи. Ана ўшанда сал бошқачарок сайраб қоласан.

— Раҳмат, Жорж, деди Сильвер. — Сен ишнинг кўзини биладиган одамсан, одатларимизни ҳам ёддан биласан. Бу ерда нима деб ёзилибди? Аха! «Амалдан туширилади». Шунақа гап денг! Дастхатнинг чиройлилигини қаранг-а! Китобдаги босмача харфнинг ўзи-я. Жорж, бу сенинг хатингми? Сен гуруҳдаги энг олди одамсан. Агар сени капитан қилиб сайлашса заррача ҳам ажабланмайман. Барака топгур, машъалани узатиб юбор, чубуғимни ҳеч тутатиб ололмаяман.

— Хаддингдан ошма! — деди Жорж. — Гуруҳнинг бошини айланторма. Гаингга қулоқ солса, сен унақа, сен бунақадан бошқа гап йўқ, харҳолда ёвоч хумнинг устидан туш. Сен энди капитанимиз эмассан. Ёвоч хумдан туш, кейин сайловимизга халақит берма!

— Удумимизни чиндан ҳам биларсан деб ўйловдим, — нафрат билан эътироз билдирди Сильвер. — Озгина сабр қиласан, чунки хали-ҳозирча капитанларнингман. Аввало менга айб қўйсаларинг ҳам жавобларимни эшитишларинг лозим. Унгача сиз берган қора белгининг қотган нончалик қиммати йўқ. Кўрамиз, бунинг охири нима бўларкин.

— Қўрқма, одатимизни бузмаймиз, — деди Жорж. — Ҳалол иш қилишни истаймиз. Сенга қўядиган айбларимиз шулар. Биринчидан, ҳамма ишни барбод қилдинг. Бунга эътироз билдиришга юрагинг дов бермайди. Иккинчидан, бу ерда душманларимиз тузоққа тушганига қарамай, уларнинг қутулиб кетишига йўл қўйиб бердинг. Улар нимага кетишди ўзи? Билмайман. Лекин қандайдир сабабдан кетгилари келиб қолгани аниқ. Учинчидан, уларни таъқиб қилишни ман этдинг. Сени беш бармоқдай яхши биламиз, Жон Сильвер. Сен мунофиқлик қилгансан, бир ўқ билан икки куёни урмоқчисан. Тўртинчидан, манави болани химоя қилдинг.

— Ҳаммаси шуми? — сўради Сильвер пинагини бузмай.

Шунинг ўзи кифоя, — деди Жорж. — Сенинг анковлинг касофатига дорга осилиб, офтобда жизғинак бўладиган бўлдик.

— Энди тўрттала қўйган айбларингга берган жавобимга кулоқ солинглар. Мен бир бошдан жавоб бераман. Ҳамма ишни барбод қилдинг деб айтдиларингми? Лекин мен нимани хохлашимни билардиларинг-ку. Агар менинг гапимга кирганларингда ҳозир сов-саломат «Испаньола»да ўтирган бўлардиларинг, олтинлар эса трюмда ётарди! Ким гов бўлди йўлимга? Мени, қонуний капитанларингни шошилтирган, ишга солган ким? Оролга келган биринчи кунимиздаёқ менга кора белги юборган ким, мана шу шайтон ўйинини бошлаган ким? Жуда чиройли ўйин — бу ноғорага сизлар билан бирга мен ҳам ўйнаяпман. Лондон дорида осилиб турганлар ҳам ана шунақа хурмача қилиқлар қилишган. Буларни ким бошлади ўзи? Эндерсон, Хендс ҳамда сен Жорж Мерри. Ана шу бузғунчилардан фақат сен тирик қолдинг. Яна сендай одам юзсизлик қилиб капитан бўлиб олмоқчисан-а! Бутун бир тўдани хароб қилган одам-а! Йўк бундан ҳеч нарса чиқмайди!

Сильвер жим бўлди. Жоржнинг ҳамда бошқаларнинг юзига қараб, унинг сўзлари изсиз қолмаганини пайқадим.

— Бу биринчи пункт! — деди Сильвер терлаган пешанасини артиб. Онт ичиб айтаманки, сизлар билан гаплашсам қўнглим айнийди. Ақлингиз ҳам, хотирангиз ҳам йўк. Оналаринг сизларни денгиз сафарларига қўйиб юборганига хайронман! Денгизга-я! Ҳали сизлар омад жентльменларимисизлар? Рўмол ўраб олганларинг минг марта яхши...

— Сўқинишни бас қил, — деди Морган. — Қўйилган бошқа айбларга ҳам жавоб бер.

— Ҳа-а, бошқаларига деб! — қичқирди Жон. — Бошқалари ҳам анча дуруст. Ишимиз хароблигини айтдиларинг. Онт ичиб айтаманки, қанчалик хароблигини ўзларинг ҳам билмайсанлар! Биз дорга шунчалик яқинлашиб қолдикки, бўйинимни сиртмоқда увишиб қолаётгандай хис этипман. Ўзимизни шундай кўряпман: қўлимизга темир кишан урилган, дорда осилиб турибмиз, тепамизда қарғалар чарх уришмоқда. Сув кўтарилган пайтда денгизчилар қўлини бигиз қилиб бизни кўрсатишяпти. «Бу ким?» — деб сўра-

япти биттаси. «Бу Жон Сильвер. Уни яхши билар-
дим», — деб жавоб қияпти бошқаси. Дорга осилганлар-
ни шамол тебратяпти, занжирларни шарақлатяпти. Жорж
Мерри, Хендс, Эндерсон ҳамда бошқа ахлоқларнинг ка-
софатига ҳар биримизни ана шундай кўргиликлар кут-
япти! Ундан кейин эса жин урсин, сизларни тўртинчи
пункт — манови бола қизиқтираётир. Ахир, у гаровдаги
одам, тушунасизми, йўқми? Нахотки гаровдаги одамни
ўлдириб қўйсақ? Эҳтимол у охириги умидимиздир. Шу
гўдакни ўлдирамизми? Йўқ, азизларим, уни ўлдирмайман.
Айтмоқчи, учинчи пунктга ҳали жавоб берганим йўқ.
Жуда соз, марҳамат, жавоб бераман. Докторнинг, доктор
бўлганда ҳам коллежни битирган докторнинг ҳар куни
келиб кетишларини қадрламас экансиз-да? Жон, ўқ еган
пешананг учун докторнинг хожати йўқ экан-да? Сен-чи,
хўй Жорж Мерри, ҳар олти соатда сени безгак тутяпти,
кўзларинг лимондай сарғайиб кетган, докторнинг даво-
лашини истамайсанми? Эҳтимол, ҳадемай бу ерга ёрдам
учун иккинчи кеманинг етиб келишини ҳам билмассиз?
Лекин тез кунда келиб қолади. Ана ўшанда сизларга га-
ровдаги одам керак бўлади. Энди иккинчи пункт: сизлар
мени улар билан битим тузишда айблаяпсизлар. Ахир,
битим тузгин деб ўзларинг тиз чўкиб ялиндиларингми?
Оёқларимни ўпдиларинг, юракларинг чиқиб кетди, очдан
ўлишдан қўрқдиларинг. Лекин булар ҳеч гап эмас. Мана
бунга қараларинг — шунини деб битим тузганман!

У ерга бир варақ қоғозин ташлади. Қоғозни дарров
танидим. Бу қачонлардир Билли Бонснинг сандиғидан
ўзим олган, сап-сарик қоғозга чизилган, учта қизил хоч
белгиси бор ўша харита эди.

Уни доктор нима учун Сильверга берганини ҳеч
ақлимга сиздир олмадим.

Хаританинг кўриниши мендан ҳам қароқчиларни куч-
лироқ хайратга солди. Улар харитага сичқонга ташлан-
ган мушукдай ташланишди. Улар ҳақорат, бақирик, бо-
лаларча шарақлаб кулиш билан харитани бир-бирининг
қўлидан юлкиб олишарди. Гўё улар олтин тангаларни
қўллари билан ушлаётгангина эмас, балки хазинанинг
хаммасини кемада олиб кетаётган одамларга ўхшашарди.

— Тўғри, — деди бири, — бу Флинтнинг имзоси, шуб-
ҳага ўрин йўқ. Д.Ф. пастроғида эса курмов. У доимо
шунақа имзо чекарди.

— Бу-ку яхши, — дедн Жорж, — кемамиз бўлмаса хазинани қандай қилиб олиб кетамиз?

Сильвер қўли билан деворни ушлаб, сапчиб ўрнидан турди.

— Сени охирги марта огоҳлантираман, Жорж! — қичқирди у. — Яна бир оғиз гапирсанг, сен билан муштлашаман. Қандай қилиб дейсанми? Қанақалигини мен қаёқдан билай? Бунн сен, сенинг кўмагингда кемамни қўлдан чиқариб юборган бошқа одамлар айтиши керак. Лекин кераги йўқ, сендан бамаъни гап кутмайман ҳам — сенда ақл нима қилсин. Бироқ одоб билан гапирришга мажбурсан, бўлмаса хушмуомалалик нималигини ўргатиб қўяман!

— Тўғри! — дедн кекса Морган.

— Бўлмасам-чи! Албатта, тўғрида! — деб гапни илиб кетди кема ошпази. — Сен кемамизни қўлдан чиқардинг. Мен бўлсам сизларга хазинани топиб бердим. Қайси биримиз эътиборлироқ? Бироқ оғт ичиб айтаманки, ортиқ капитан бўлишни истамайман. Кимни хоҳласаларинг, ўшани сайлайверинглар. Менга шуниси ҳам етарли!

— Сильверни сайлаймиз! — деб бақирди ҳамма. — Сон гўшти қийматгача! Сон гўшти капитанликка!

— Энди ашулаларинг шу бўлибди-да! — қичқирди ошпаз, — Жорж, азиз дўстим, янаги сафарги бўладиган ходисагача кутиб турасан-да. Кек сақламаслигим бахтинг. Кўнглим юмшоқ. Манови қора белгини нима қиламиз, оғайнилар? Эндиликда унинг кераги бўлмай қолди. Дик ўз жонига зомин бўлди, инжилни харом қилди, ҳаммаси беҳудага.

— Эхтимол, у қасамёд қилишга яна яраб қолар? — сўради Дик. Уни ўзи йўл қўйган қуфрлиги анча ташвишга солиб қўйган эди.

Варағи қирқилган инжилми? — дахшатга тушиб сўради Сильвер. — Мутлақо! Унда ашула китобидағичалик ҳам плохнийлик қолмади.

— Хар холда, хар эхтимолга қарши уни сақлаган маъкул, — дедн Дик.

— Манавини эса, Жим, эсдаликка олиб қўй, — дедн Сильвер менга қора белгини бераётиб.

Унинг катталиги тангадай келарди. Бир томони оппоқ — Дик инжилнинг энг охирги варағини қирққан эди — бошқа томонида Анокалиписисдан иккита оят бор эди. Мен ундаги «итлар ва қотиллар» деган иккита сўз-

ни эслайман. Текст ёзилган томонга қорақуя суртилган бўлиб, у бармоқларимни қорайтириб қўйди. Тоза томонида кўмир билан «Амалдан туширилди» деган сўз ёзилганди.

Ўша қора белги ҳозир олдимда турибди, лекин кўмир билан ёзилган ёзувдан тирпоқ билан таталанганга ўхшаган излар қолган.

Бу тушнинг воқеаси ана шундай тугалланди. Биз ром ичиб ухлашга ётдик. Сильвер, ҳушёр турмаса ўлдиражагини айтиб, Меридадан ўч олиб, уни соқчиликка қўйди.

Мен анчагача ухлолмадим. Мен ўзим ўлдирган одам, ҳозирги хавфли аҳволим, энг аввало Сильвер олиб бораётган таҳликали ўйин ҳақида ўйлардим, чунки у бир қўли билан қароқчилар тўдасини ушлаб турар, бошқаси билан ўзининг ҳеч нарсага арзимайдиган ҳаётини саклаб қолиш учун ҳар қанақа рўёбга чиқадиган ва чикмайдиган воситаларга тармашарди. У тинчгина ухлар ва қаттиқ хуррак отарди. Барибир, Жонга қараб туриб, уни қандай хавф-хатар қуршаб олганини ҳамда қанчалик шармаидали ўлим кутаётганини ўйлаб, унга ачишиб, раҳмим келди.

XXX боб

ЛАФЗ

— Хой гарнизон, туриглар! Доктор келяпти! — ўрмоннинг чеккасидан эшитилган бу аниқ, баланд овоз мени, тўғрироғи ҳаммамизни уйғотиб юборди, ҳатто эшик олдида мудраб ўтирган соқчи ҳам сакраб ўрнидан турди.

Чиндан ҳам бу доктор эди. Унинг овозини эшитиб севишиб кетдим, лекин севишимга мендаги хижолат ҳамда уялиш туйғуси аралашиб кетди. Мен ўзимнинг итоатсизлигим, ўртоқларимдан ўғринча қочиб кетганлигимни эсладим. Бу қандай оқибатга олиб келди? Истаган найтда мени ўлдиришлари мумкин бўлган қароқчилар қўлида асир бўлишга. Докторнинг юзига қарашдан уялардим. Доктор анча эрта турган бўлса керак, чунки борлиқ энди ёриша бошлаганди. Мен шунинг олдига бориб қарардим. У пастда турарди. Бир вақтлар тиззасидан пастда туман ўралашиб, истехком олдида Сильвер ҳам турганди.

Салом доктор! — деди Сильвер кўзларини роса уқалаб ҳамда юзига табассум ёйилиб. — Анча эрта турибсиз!

Мақолда айтилгандай, эрта турган куш кўп донлайди... Жорж, кўзингни очсангчи ўғлим, докторнинг кемага ўтиб олишига ёрдамлашиб юбор... Ишлар жойида, доктор! Беморларингиз хушчақчақ, тетик!

У тепалик устида қўлтиқтаёкқа таяниб, бир қўли билан деворни ушлаб турган кўйи ана шундай хазилкашлик қиларди, овози ҳам, қилиғи ҳам, кулиши ҳам бутунлай илгариги Жонники эди.

— Сизга атаган хушxabаримиз бор, сэр, — давом этди у. — Ёшгина бир мехмон, хе-хе! Янги хамхона, сэр, хамхона бўлганда хам жуда зўр! Худо хаққи, донг қотиб ухляпти. Тун бўйи Жон билан ёнма-ён ухлади.

Доктор Ливси бу орада ёғоч девордан ўтиб, ошпазга яқинлашди.

— Нахотки Жим? — деб сўраганида овози титраб кетганини сездим.

— Худди ўзгинаси, — деди Сильвер.

Доктор бирдан тўхтаб қолди. Гўё ўрнидан қимирлашга қурби етмаётгандай эди.

— Майли, деди у ниhoят. — Олдин иш, кейин хурсандчилик. Шунақа мақолларинг бор эди шекилли. Аввал беморларни кўрайлик.

Доктор уйга кирди, менга совуккина бош қимирлатиб кўйиб, беморлари билан банд бўлди. Бу маккор одамлар орасида ўзининг хаёти қил устида туришига қарамай у ўзини хотиржам, эркин тутарди. У гўё ўзини осойишта инглиз оиласига касал кўришга таклиф қилингандай, беморлар билан чакчақлашарди. Докторнинг қароқчиларга қилган муомаласи уларга кучли таъсир қиларди. Қароқчилар ораларида хеч гап ўтмагандай, гўё у илгаригидай кема врач-ю, ўзлари куйди-пишди, садокатли матрослардай муомала қилишарди.

— Анча дурустсан, дўстим, — деди у боши боғлиқ одамга. — Сенинг ўрнингда бошқа одам бўлганида тоб беролмасди. Калланг чўян қозондай мустахкам экан... Ахволинг қалай, Жорж? Ие бутунлай сарғайиб кетибсан-ку! Сенинг жигаринг носоғ. Дори ичдингми? Айтинглари-чи, бу дори ичдимми?

— Бўлмасам-чи, сэр, бўлмасам-чи! Ичди, сэр, — деди Морган.

— Исёнчилар врач, тўғрироғи турма врач бўлганимдан бери, — деди доктор самимий табассум билан, — сизлар-

ни кирол Георг қўлига, худо уни ўз паноҳида сақласин, дорга осиш учун эсон-омон топширишни ўз бурчим деб биламан.

Қароқчилар бир-бирларига қарашиб, докторнинг хазилини аранг хазм қилишди.

— Дик ўзини жуда нохуш сезяпти, сэр, — деди улардан бири.

— Нохуш? — сўради доктор. — Қани, Дик, бу ёққа келиб, тилингни кўрсат-чи. О, у ўзини нохуш сезганига заррача бўлсин ачинмайман! Бунақа тил билан французларни ҳам кўрkitиб юбориш мумкин. Бунда ҳам безгак бошланибди.

— Муқаддас инжилни йиртганларнинг бошига ана шунақа кўргилик тушади, — деди Морган.

— Эшак мия одамларнинг бошига ҳам тушиши мумкин, — деб эътироз билдирди доктор. — Зарарли хавони тозасидан, қуруқ тупроқни захарли, жирканч ботқоқдан ажратолмаганлар бошига ҳам тушади. Фикримча, ҳаммаларинг безгак юқтириб олгансизлар, ундан қутулгунча анча вақт ўтади. Ботқоқни қароргоҳ қилганларингни қаранглар-а! Сильвер, худо ҳаққи, мени жуда хайрон қолдирдингиз! Сиз бошқаларга ўхшаган унчалик аҳмоқ эмассиз-ку, лекин қўл остингиздаги одамларнинг соғлигини қандай сақлаш борасида заррача бўлсин тушунчангиз йўқ. Жуда соз, — деди доктор беморларни кўриб бўлгач, сўнг бир неча тиббиётга оид маслаҳатларни берди. Улар докторнинг гапларига қароқчиларга ўхшаб эмас, балки моддий ёрдам уюштирувчи мактаб талабалари сингари жон қулоғини бериб тинглашди. — Бугунга етарли. Энди, агар ижозат берсаларинг, манави йигитча билан гаплашиб олсам. — Доктор мен томонга бепарвогина ишора қилди.

Жорж Мерри эшик олдида турар, афтини бужмайтириб, қандайдир аччиқ дориворни ичарди. Докторнинг илтимосини эшитгач, унинг ғазабдан юзлари кизариб кетди, унга бурилиб:

— Асло! — деб қичқирди.

Сўнг куракда турмайдиган сўз билан сўқинди.

Сильвер ёғоч хумни шапиллатиб урди.

— Жим бўл! — деб бўқирди у ва қутурган арслондай атрофга каради. — Доктор, — давом этди у назокат билан, — Жим билан гаплашишингизга ишончим комил эди, чунки бу болани яхши кўришингизни билардим. Биз сиз-

дан бағоят миннатдормиз, сизга қанчалик пшонч билдираётганимизни кўриб турибсиз, дориларингизни ароқдай ичиб юборяпмиз. Мен ҳозир тўғрилайман... Хокинс, менга чин жентльменлик сўзини бера оласанми, — чунки, ота-оналаринг гарчи фақир кишилар бўлса-да, сен жентльменсан, — ҳеч қаяққа қочиб кетмайсанми?

Мен бажонидил ваъда бердим.

— Ундай бўлса, доктор, — деди Сильвер, ёғоч девордан ошинг. Нариги томонга ўтганингиздан кейин Жимни пастга олиб бораман. Сиз у томонда, Жим эса бу томонда туради, лекин бу юракдан отамлашиб суҳбат куришларингга халал бермайди. Яхши боринг, сэр! Сквайр билан капитан Смоллеттга салом айтинг.

Доктор чиқиши билан Сильвердан кўркиб турган қароқчиларнинг ғазаби юзага депсиди. Улар Сильверни мунофиқлик, ўзини яхши халос қилиб, бошқаларни балога гирифтор этишда айблашди. Хуллас, қароқчилар унинг ниятини фахмлашган эди. Унинг бу сафар ҳам сувдан куруқ чиқишига ишонмаган эдим. Лекин Жон уларнинг хаммасидан икки барабар ақллироқ эди. Сильвернинг кечаги ғалабаси улар устидан зўр ҳукмронликни таъминлаган эди. У қароқчиларни аҳмоқдан олиб, аҳмоққа солди, мен суҳбатлашмасам доктор билан муомала қилиб бўлмаслигини айтди, харитани уларнинг тумшугига тақаркан, наҳотки хазинани қидириш мумкин бўлган бир кунда битимни бузсаларинг, деб қойиди.

— Йўқ, момақалди роқ ҳаққи онт ичаман! — қичқирди у. — Шундай кун келадики, уларни роса лақиллатамиз, лекин унғача гарчи этигини ром билан тозалашимга тўғри келса-да, анови докторга хушомад қилавераман!

У гулхан ёкишга буйруқ берди, кўлтиктаёғини олиб, кўлини елкамга кўйди, қароқчиларни бутунлай саросимага солиб, пастликка қараб кетди. Қароқчиларга унинг далилларигина эмас, балки қаттиқ туриши ҳам таъсир қилган эди.

— Шошилма дўстим, шошилмай юр, — деди у менга. — Икковимизнинг шошилаётганимизни кўришса, барабарига бизга ташланишади.

Қумлоқ қияликдан доктор бизни ёғоч девор орқасида кутиб турган жойга аста-секин тушиб бордик. Сильвер тўхтади.

— Доктор, гарчи капитанлик мартабамдан ажралишимга сал қолган бўлса-да, уни ўлимдан қутқариб қолганимни Жимнинг ўзи айтиб берсин, — деди у. — Эҳ, доктор, киши ўз қайирини ҳалокат сари олиб бораётганда, ўлим билан ўйнашаётганда, оз бўлса-да, яхши гап эшитишни хоҳлайди! Шуни унутмангки, гап менинг ҳаётим устидагина эмас, балки манови боланинг ҳаёти устида ҳам бораётир. Доктор, сиздан ёлвориб сўрайман, менга раҳмингиз келсин, озгина бўлса-да умид учқунидан мени бахраманд қилинг!

Ҳозир ўртоқларидан узоқлашиб, блокгаузга орқасини ўгириб тураркан, Сильвер бутунлай бошқа бир одам бўлиб қолганди. Юзидаги ранги қочиб, овози титрарди. Туси ўликниқига ўхшаб кетганди.

— Наҳотки кўрқаётган бўлсангиз, Жон? — деб сўради доктор Ливси.

— Доктор, мен кўрқоқ эмасман, йўқ, зифирча ҳам кўрқоқ эмасман, — у бармоғининг учини кўрсатди, — лекин очигини айтганда, дорни ўйласам аъзойи баданим титраб-қақшайди. Сиз ҳалол, ростгўй одамсиз. Сиздан яхшироқ одамни умримда учратмаганман. Сиз қилган яхшилигимни унутмайсиз, айтмоқчи, ёмонлигимни ҳам эсдан чиқармайсиз. Мен четроққа бориб тураман, Жим икковингизни ёлғиз қолдираман. Бунни ҳам хизматимга тиркаб қўясиз, шундайми?

— Шундай қилиб, Жим, — деди доктор ғамгин оҳангда, — сен шу ердасан. Арпа эксанг, арпа оласан бўтам. Сени қойишга оғзим бормайди. Фақат бир нарсани айттай: агар капитан Смоллетт соғ бўлганда биздан қочишга журъат қилолмасдинг. Сен беҳаёларча иш тутдинг, у ярадор ётганида, сени куч билан ушлаб қололмайдиган пайтда қочиб қолдинг.

Шуни эътироф қилишим керакки, бу гапларни эшитгач йиғлаб юбордим.

— Доктор, — деб ёлвордим, — барака топинг, мени сўкманг! Ўзимни ўзим роса сўкканман. Ҳаётим қил устида турибди. Агар Сильвер ёнимни олмаганда ҳозир нариги дунёда бўлардим. Доктор, ўлимдан эмас, кийноқдан кўрқаман, холос. Борди-ю, улар мени қийнай бошлашса...

— Жим... — доктор гапимни бўлди, овози сал ўзгарди. — Жим бунга йўл қўймайман. Девордан ошиб туш, қочамиз.

— Доктор, — дедим, — ваъда бериб қўйдим-ку.

— Биладан, биладан! — деди у. — Нима ҳам қила олардинг, Жим! Бу гунохни ўз бўйнимга оламан. Сени бу ерга химоясиз ташлаб кетолмайман-ку. Сакра бу ёкка! Сакрасанг бўлди — сен озодсан. Оҳулар сингарни чопиб кетаверамиз.

— Йўк, — дедим. — Ахир, ўзингиз ҳам шундай йўл тутмайсиз-ку. На сиз, на сквайр, на капитан лафзингиздан қайтмайсиз. Демак, мен ҳам қайтмайман. Сильвер менга ишонди. Унга чин сўз бердим. Лекин доктор, гапимни охиригача эшитганингиз йўк. Борди-ю, улар менни қийнай бошлашса, бардош беролмай кемани қаерга яширганимни айтиб қўяман. Доктор, омадим юришиб, уларнинг кемасини олиб кетишга муваффақ бўлдим. У ҳозир Шнмоллий тўхташ жойининг жанубий соҳилида турибди. Сув кўтарилганда тўлқинлар устига чиқади, сув қайтганида саёзга ўтиради.

— Кема! — деб хитоб қилди доктор.

Мен нима ходиса бўлганини икки оғиз гап билан айтиб бердим унга. У гапларимни индамай эшитди.

— Бу тақдир, — деди у гапим тугагач. — Ҳар сафар сен бизни муқаррар ҳалокатдан сақлаб қоляпсан. Шундай экан, нахотки пичоқ тиғидан ўлишингга бизни йўл қўяди деб ўйласанг? Бу бизга қилган шунча хизматингга кўрнамаклик бўладн-ку. Сен фитнани фош қилдинг. Сен Бен Ганни тоиндинг. Агар юз йил яшасанг ҳам бундан ортиқ яхши ишни қилолмайсан. Бу Бен Ганн дегани — бай-бай-бай! Айтмоқчи, Бен Ганн ҳақида... Сильвер! — кичқирди у. — Сильвер, сизга маслаҳат бермоқчиман, — ошпаз яқинлашганда у гапида давом этди: — хазинани қидиришга унча шошилманглар.

— Сэр, мен бу ишни орқага сүришга танамда жоним борича ҳаракат қиламан, — деди Сильвер. — Лекин ортичиб айтаманки, хазина қидириш билан ўзимнинг ҳамда манови бечора боланинг хаётини сақлаб қоламан.

— Майли, Сильвер, — деди доктор, — ундай бўлса қидираверинг. Лекин сизга битта маслаҳат бермоқчиман: қидираётганингизда кичқирикларга эътибор беринг.

— Сэр, — деди Сильвер, — менга жуда кўп ёки жуда оз нарса айтдингиз. Нима керак ўзи сизга? Нега қалъани ташлаб кетдингиз? Нега манови харитани менга бердингиз? Мен бунга тушунмадим, тушунмайман ҳам. Шунга

карамай, гарчи мени заррача бўлсин умидвор қиладиган нарсга айтмаган бўлсангизда, ҳамма талабларингизни кўр-кўрона бажардим. Энди бўлса яна янги сирлар... Агар гап нимадалингни очик-ойдин айтишни нстамасангиз, очингни айтинг-қўйинг, мен ҳам қўлни ювиб, қўлтиққа урай.

— Йўк, — деди доктор ўйчан, — бу ишлардан сизни хабардор қилишга ҳаққим йўк. Бу менинг сирим эмас, Сильвер. Бўлмаса, парингиз хурмати олт ичиб айтаман-ки, ҳаммасидан хабардор қилардим сизни. Сизга бундан ортиқ бир оғизгина гап айтсам, капитан роса таъзимини беради. Ҳар ҳолда, Сильвер, сизни умидвор қиладиган бир нарсани айтаман: агар мана шу бўри уясидан икковимиз соф-саломат чиқиб кетсак, агар бунинг учун қасамдан қайтиш бўлмаса, сизни дордан қутқариб қолишга ҳаракат қиламан.

Сильвернинг юзи бирдан чарақлаб кетди.

— Тўққан онам ҳам мени сизчалик юната олмаганди! — деди у.

— Бу сизга айтадиган гапнинг биринчиси, — деди доктор. — Иккинчиси ҳам бор: манови болани доим ённигизда олиб юринг, ёрдам керак бўлса, мени чақиринг. Сизларни ҳалос қилишга интиламан, ўшанда гапимнинг бежиз эмаслигини кўрасиз... Хайр, Жим.

Доктор Ливси девор оралиғидан қўлимни қисди, Сильверга бош ирғади, сўнг шаҳдам қадам ташлаб ўрмон томонга кетди.

XXXI боб

ХАЗИНАНИ ҚИДИРИШ.

ФЛИНТНИНГ КЎРСАТКИЧ МИЛИ

— Жим, — деди Сильвер ёлғиз қолганимизда, — мен сенинг ҳаётингни сақлаб қолдим, сен — меникнинг. Бунга ҳеч қачон унутмайман. Доктор сени олиб кетмоқчи бўлиб авраганини кўрдим. Нима деб жавоб берганингни эшитмадим-у, аммо рад жавоби берганингни кўриб турдим. Жим, бу яхшилигингни унутмайман. Истеҳкомга ҳужум қилгандан бери бугун биринчи марта мен учун умид учқунни чақнади. Бу ҳам сен туфайли. Жим, ҳазина қидиришга кўр-кўрона қўл уряпмиз, бу менга ёқмайди.

Лекин биз бир-биримизга суянамиз, қандай қилиб бўлса ҳам ўз ҳаётимизни сақлаб қоламиз.

Гулхан ёнида қуймаланаётган қароқчилардан бири бизга нонушта тайёр деб бақирди. Биз олов яқинига, қум устига ўтириб, қовурилган чўчка гўшти ея бошладик. Қароқчилар шунчалик катта гулхан ёкишган эдики, унда бутун бир новвосни пиширса ҳам бўларди. Ҳадемай гулхан ловиллаб ёна бошлади, унга чўчинкираб шамол эсаётган томондан яқинлашдик. Қароқчилар озиқ-овқатларни ҳам исроф қилишарди: улар пиширган чўчка гўшти керагидан уч барабар кўп эди. Улардан бири аҳмоқона тиржайиб, чала еган гўштни оловга ташлади, гулхан бу ғалати ёқилгани ямлаб, янада равшанроқ ловиллади.

Эртанги кунга бунчалик бепарво қаровчи одамларни умримда кўрмаганман. Улар ҳамма ишни қўл учидан қилишар, озиқ-овқатни орқа-кетига қарамай истеъмол қилишар, соқчиликда тикка туриб ухлашарди. Умуман, улар қисқа муддатли шижоатга қодир бўлиб, узок муддатли ҳарбий жангларга уқувларни йўқ эди.

Ҳатто четроқда ўз тўти қуши билан ўтирган Сильвер ҳам уларнинг исрофгарчиликка йўл қўйишини тергамас эди. Бу нарса мени хайронликка солар, чунки унинг анча эҳтиёткор, ўйлаб иш қиладиган одам эканлигини яхши билардим.

— Шундай, оғайнилар, — деди у, сиз учун бош қотирадиган Сон гўштини орангизда бўлиши бахтингиз. Зарур нарсани билиб олдим. Кема уларнинг қўлида. Уни қаерга яширишганини ҳозирча билмайман. Лекин хазинани қўлга киритганимизда оролни тинтиб чиқамиз, кемани қўлга оламиз. Ҳарҳолда қайганимиз борлиги билан улардан кучлимиз.

У жинллаб турган чўчка гўштини туширар экан, ана шу гапларни айтди. Жон уларнинг қалбида умид туғдирар, обрўсини тиклар, шу билан бирга, назаримда, ўз-ўзига далда берарди.

— Гаровдаги одамимиз эса, — деб давом этди, — ўзи яхши кўрган одам билан охириги марта учрашди. У билан қилган суҳбатидан ўзимга зарур нарсаларни билиб олдим, бунинг учун ундан миннаторман. Лекин энди тамом. Хазинани қидиргани чикқанимизда уни аркон билан ўзимга боғлаб оламан — у биз учун олтиндан ҳам қиммат, уни соф-саломат сақлашимиз лозим, кези келганда асқотиб

колади. Кема ҳам, хазина ҳам кўлимизга кирганда, шоду хуррамлик билан денгизга йўл олганимизда, худди ана ўшандагина мистер Хокинс билан яхшилаб гаплашамиз, у хизматига яраша насибасини олади.

Улар севиниб кетишди, бу ажабланарли хол эмасди.

Мен бўлсам қаттиқ ғамга ботиб, руҳим тушиб кетди. Агар Сильвернинг hozир баён қилган режаси амалга оширилгани бўлса, бу икки юзламачи хоин бир дақиқа ҳам иккиланиб турмайди. У шубҳасиз иккита фронтда иш олиб борапти, Сильвер биз таклиф қилган сиртмоқдан халос бўлиш ҳақидаги кичкина умиддан қароқчилик эркинлиги ҳамда бойлигини афзал кўради.

Борди-ю вазият Сильверни докторга берган сўзининг устидан чиқишга мажбур қиладиган бўлса ҳам, барибир бизга ўлим хавфи таҳдид қилади. Унинг ўртоқларидаги шубҳа исталган пайтда ишончга айланиши мумкин. Ана унда бу чўлок одам ҳам, ёш бола мен ҳам бешта сўлокмон матросдан ўзимизни ҳимоя қилишимиз зарур.

Бу икки ёқлама хавф устига дўстларимнинг ханузгача сир бўлиб қолаётган ҳаракатларини қўшинг-а. Нега харитани беришди? Докторнинг Сильверга: «Хазина кидираётганингизда кичкириқларга эътибор бering» дегани нима-си? Нонуштанинг мен учун татимаганидан, хазинани излагани чиққан қароқчилар орқасидан кўнглим ғаш холда сурғалиб борганимдан ажабланмаса ҳам бўлади.

Биз анча ғалати кўринишга эга эдик — ҳамма кир-чир матросча кийимда, мендан бошқа ҳамма тиш-тирноғигача қуролланган. Сильвер эса бир мушкетни орқасига, иккинчисини олдига осиб олган эди. Белида қилч. Кенг этакли кафтанининг ҳар бир чўнтагига биттадан тўпдонча солиб олганди. Бунинг устига унинг елкасида тўти қуш ҳам бўлиб, у денгизчиликка оид турли сўзларни поймапой қилиб тинмай кичкирарди. Белимга арқон боғлаб қўйишди, мен ошпазнинг орқасидан аста-секин боравердим. У арқоннинг учини гоҳ бўш кўли билан ушлаб, гоҳ бақувват тишлари билан тишлаб борарди. Мени худди ўргатилган айикдай етаклаб боришарди.

Ҳар бир одам бирор нарса: баъзилари белкурак ва мисранг (қароқчилар аввало «Испаньола»дан шу асбобларни кирюкка туширишган эди), бошқалари чўчка гўшти, коқ нон, тушлик учун ароқ кўтариб олишганди. Ҳамма озик-овқатларни чиндан ҳам бизнинг омборимиз-

дан олишганини, кеча кечкурун Сильвер ҳақ гапни айтганини тушундим. Агар Сильвер доктор билан қандайдир битимни тузмаганда кемани йўқотган қароқчилар овланган қушлар билан овқатланишга ҳамда қуруқ сув ичишга мажбур бўлишарди. Бироқ уларнинг сув билан унча иши йўқ эди, денгизчилар ўзи ов қилишга нўнок. Овқатники, жамғармаган одамлар эрта кунда порохни жамғарармиди. Нима бўлса ҳам йўлга тушдик, хаттоки ўрнида ётгани ўзи учун анча фойдали бўлган боши боғлиқ қароқчи ҳам бирга кетди. Биз қайиқлар кутиб турган соҳилга биринкетин судралиб етиб келдик. Қайиқлар ҳам ҳаминша масталаст юрадиган қароқчиларнинг бепарволигидан далолат бериб турарди: иккала қайиқ ҳам ифлос бўлиб, биттасининг ўриндиги синган эди. Яна қайиқларнинг биридан ажралиб қолмаслик учун иккаласига ўтиришга қарор қилишди. Иккита гуруҳга бўлиниб, ниҳоят қирғоқдан жўнаб кетдик.

Йўлда харита ҳақида баҳслашув бошланди. Қизил хоч аломати анча катта бўлиб, жойни аниқ кўрсатишга хизмат қилолмасди. Хаританинг орқа томонидаги уктуришлар анча қисқа, равшан эмасди. Агар китобхоннинг хотирида бўлса унда тубандагилар ёзилган эди:

«Кузатув Дурбини елкасидаги баланд дарахт, йўналиш шимолга, шимолдан эса шимол-шарққа.

Скелет Оролдан шарқи-жануб, кейин яна шарққа бурилинад.

Ўн фут».

Демак, энг аввало баланд дарахтни топиш керак. Рўпарамиздаги кема тўхтайдиган жой баландлиги икки уч юз фут келадиган, шимол томонда Кузатув Дурбинининг жанубий этаги билан туташадиган ясси тоғликка бориб тақаларди, жанубдан Бизань-устун деб номланган қояли тепалик ўтарди. Ясси тоғликда ҳам баланд, ҳам пастак қарағайлар ўсганди. У ер-бу ерда бошқаларидан қирқэллик фут баландлаб кетган битта-иккита қарағай кўкка бўй чўзиб турарди. Капитан Флинт булардан қайсисини баланд деб айтганини ўша ерга етгачгина компас ёрдамида аниқлаш мумкин эди.

Шунга қарамай, ҳали ярим йўлни сўзиб ўтмасимизданоқ, ҳар ким ўзича бирор дарахтни танлаб олган эди. Фақат Дароз Жон елкасини қисар ҳамда ўша жойга етиб боргунча сабр қилишни маслаҳат берарди. Сильвернинг

кўрсатмаснга биноан кучимизни аядик. Эшкак эшишга унча зўр бермадик ҳамда узок сузгандан кейин Кузатув Дурбинининг ўрмон билан копланган этагидан оқиб тушаётган иккинчи анхор қуйиладиган жойда қирғоққа чиқдик. У ердан чапга бурилиб, ясси тоғликка чика бошладик.

Аввалига бизнинг илгарнлашимиз, ернинг ботқоқ бўлиши, қалин ботқоқлик ўсимликларни туфайли қийинлашди. Лекин бора-бора ёнбағир тиклашиб, тошлок жой бошланди. Унда баланд, лекин сийрак ўсимликлар учрарди. Биз оролниг энг гўзал қисмига яқинлашардик. Ўт-ўлан ўрнини ер бағирлаб бўй таратаётган, гуллаб турган бутазор эгаллади. Кўм-кўк мускат ёнроғи ўсган чакалакзорнинг гоҳ у, гоҳ бу ерида атрофга соя ташлаб, баланд адл, тўк кизил карағайлар саф тортиб турарди. Мускатнинг хиди игна баргли дарахтлар хиди билан араллашиб кетди. Ҳаво мусаффо эди. Қуёш чарақлаб нур сочар, энгил шабада юзларимизни сийпаларди.

Қароқчилар елпигич шаклида боришар, ўзаро чакчаклашишарди.

Ўртада, ҳаммадан орқада, аргамчида мени судраб Сильвер борарди. Сершағал княликдан кўтарилиш унинг учун анча машаққат эди. Мен уни бир неча марта ушлаб қолдим, бўлмаса у қоқилиб, тепаликдан пастга юмалаб кетиши турган гап эди.

Шу ахволда ярим милга яқин йўл юриб, тепаликка чиқиб олдик, тўсатдан ҳаммадан чапроқда кетаётган кароқчи кўрқанидан қаттиқ додлаб юборди. У тинмай бақирарди, ҳамма ўша томонга чопди.

— У хазинани топди деб ўйлайсизларми? — деди кекса Морган ёнимиздан югуриб ўтаётиб. — Йўк, йўк, ҳали у дарахтга етиб борганимиз йўк...

Тўғри, у хазинани топмаганди. Баланд карағай тагида одам скелети ётарди. Чирмашиб ўсган ўт-ўлан баъзи майда суякларни ўрнидан силжитиб, уни коплаб олган эди. Скелетнинг баъзи жойларида чириб битган кийим қолдиқлари ҳам сақланиб қолган эди. Орамизда кўркувдан бадани жимирлаб кетмаган бирорта ҳам одам қолмаган бўлса керак, деб ўйладим.

— Бу денгизчи, — деди бошқалардан сал ботирроқ бўлган Жорж Мерри ва чириган кийим қолдиқларини диққат билан кўздан кечирди. — Кийими дегизчиларники.

— Албатта денгизчи-да, — деди Сильвер. — Үйлашимча, бу ерда епископни учратарман деб үйламагандирсан. Лекин бу суяклар нега галати ётибди.

Чиндан ҳам скелет вайритабий холда ётарди.

Галати тасодиф бўйича (бу ерда уни чўкилаган кушлар ёки уни хар томондан қоплаб олган аста-секин ўсувчи кўкатлар айбдормикин) у камон ўқи сингари тўғри чўзлиб ётарди. Унинг оёқлари бир томонга, сувга сакрашга шай турган сузувчини сингари, боши узра кўтарган қўли карама-қарши томонга узатилган эди.

— Э бўлди, энди тушуна бошладим, — деди Сильвер. — Бу компас. Худди шундай! Ана, Скелет Оролининг чўққилари тиш сингари арра-арра бўлиб турибди. Бу ўлик қаёқни кўрсатаётганини компас билан текшириб кўринглар.

Текширишди, ўлик чиндан ҳам Скелет Оролини кўрсатиб ётарди. Компас ҳам худди ўша шарқи-жануб ва яна шарқ йўналишини кўрсатиб турарди.

— Худди шундай бўлса керак деб ўйловдим-а! — деди ошпаз. — Бу кўрсаткич йўналиши. Демак, анови ёқда Темир Қозик юлдузи, анови томонда эса ялтилаган долларлар! Момақалдирок ҳаққи онт ичиб айтаманки, Флинтни ўйласам баданларим музлаб кетади. Бу унинг энг яхши кўрган хазилларидан бири. У бу ерда олтита ўртоғи билан қолган, ҳаммасини ўлдирган. Улдирилганларнинг биридан ўзига компас ясаган... Суяклари бузук, пешанасида кизғиш сочлар. Э, бу Аллардайс-ку, худо урсин, ўша! Том Морган, Аллардайс эсингдами?

— Бўлмасам-чи, — деди Морган, — албатта эсимда. У мендан қара эди, бундан ташқари оролга жўнаётганда пичогимни ҳам олганди!

— Демак, пичоқ шу ерда, бирор жойда бўлса керак, — деди бошқа бир қароқчи, — Флинтнинг матрослар чўнтагини қовлайдиган одати йўқ эди. Қушлар ҳам... Ахир, улар пичокни олиб кетолмайди-ку!

— Жин ургур, гапинг ҳақ! — хитоб қилди Сильвер.

— Лекин бу ерда ҳеч нарса йўқ, — деди Мерри ерни диққат билан пайпаслаб. — Бирорта чақа ёки, масалан, тамакидон қолсаям гўргайди. Буларнинг ҳаммаси менга шубҳали туюляпти.

— Тўғри, Тўғри! — деди Сильвер. — Бу ерда иш сал бошқачарок. Шундай, азиз дўстларим, лекин, борди-ю

Флинт тирпк бўлганда бу ерларда сайр қилиб юрмаган бўлардик. Биз олти кишимиз, улар ҳам олтига эди, эндиликда эса улардан фақат суяклар қолган.

— Йўқ, хотиржам бўл, у ўлган: унинг мурдасини ўз кўзим билан кўрганман, — деди Морган. — Билли мени ўлик ёнига етаклаб борган. Унинг кўзлари бақрайиб ётарди.

— Албатта ўлган, — деб тасдиқлади боши боғлик қароқчи. — Борди-ю, ўлгандан кейин ҳам ер юзида дайдиб юрадиган одам бўлса, у албатта Флинт бўлади. У жуда қийналиб ўлган!

— Тўғри, у жуда расво бўлиб ўлган, — деди бошқаси. — Гоҳ кутуриб кетар, гоҳ ром талаб қилар, гоҳ овозини баланд қилиб «Ўлик сандиғига ўн бешта одам» деб ашула айтишга тушиб кетарди. «Ўн бешта одам»дан бошқа ашулани у ҳеч қачон айтмаган. Очиғини айтсам, ўшандан бери шу кўшиқни ёқтирмайман. Ўшанда хаво жуда иссиқ эди. Дераза очиб қўйилганди. Флинт туни билан ашула айтиб чиқди, ашула жон бериш чоғидаги хириллашга уланиб кетди.

— Олға, олға! — деди Сильвер. — Булар энди валақлаб ўтириш! У ўлган, ер юзида арвоҳ бўлиб югуриб юргани ҳам йўқ. Борди-ю, ҳатто у қабридан чиққан бўлганида ҳам, арвоҳ кечаси кўринади-ку, ҳозир кўриб турибсиз, куппа-кундузи... Марҳум тўғрисида гапиришнинг хожати йўқ, бизни дублонлар кутяпти.

Яна йўлда давом этдик. Лекин қуёш ҳамма ёққа баравар нур сочаётган бўлса ҳам қароқчилар турли томонга югуриб кетишмади, бир-бирини узоқдан чакиришмади. Улар ёнма-ён боришар, бир-бири билан паст овозда гаплашишарди: ўлган қароқчи уларнинг юрагига ана шундай даҳшат солганди.

XXXII боб

ХАЗИНАНИ ҚИДИРИШ. ЎРМОНДАН ЭШИТИЛГАН ТОВУШ

Тўда озгина бўлса-да, бу даҳшатнинг бўшаштирувчи таъсиридан, қисман Сильверга ҳамда касал қароқчиларга дам бериш учун ясси тоғнинг чўққисига тўхтади.

Ясси тоғлик ғарб томонга қараб сал пастлаб борар эди, шу сабабли биз ўтирган жойдан ҳар икки томон

хам кўзга ташланиб турарди. Олдинда, дарахтларнинг орқасида кирғоққа урилган тўлқинлар кўпигига ботган ўрмонли бурунни кўрдик. Орқада факат бўғоз ҳамда Скелет Оролигина эмас, шунингдек, тил ва шарқий текислик ортида очик денгиз ҳам кўриниб турарди. Олдимизда эса сийрак қарағайлар билан копланган, баъзи жойларида чуқур жарликлари бор Кузатув Дурбини осмонга бўй чўзганди.

Сукунатни узокдан эшитаётган, кирғоққа урилаётган тўлқинлар овози ҳамда хашаротларнинг чириллаши бузарди. Одам зоти кўринмайди. Денгизда бирорта ҳам елқандан ном-нишон йўқ. Ёлғизлик туйғуси атрофнинг бепоёнлиги билан яна кучаярди.

Сильвер дам олиш пайтида компас бўйича ўлчов ўтказиб олди.

— Бу ерда учта баланд дарахт бор, — деди у. — Ҳаммаси ҳам Скелет Оролидан тўғри чизик бўйлаб жойлашган. «Кузатув Дурбинининг елкаси» манови ўпирилган жой бўлса керак. Энди хазинани ёш бола ҳам топа олади. Менимча, олдин овқатланиб олсак ёмон бўлмасди.

— Менинг унча иштаҳам йўқ, — деб тўнғиллади Морган. — Флинтни эсладим-у, иштаҳам гиппа бўғилди-қўйди.

— Шундай ўғлим, унинг ўлгани бахтинг, — деди Сильвер.

— Унинг афти ҳам иблиснинг башарасига ўхшарди, — деди учинчи қароқчи сескаийб. — Туси ўликниқига ўхшаган кўм-кўк эди.

— Бу ромдан, — қўшиб қўйди Мерри. — Кўм-кўк! Кўм-кўк бўлмай илож қанча! Ромдан кўқариб кетасан киши, бу тўғри.

Скелетнинг кўриниши ҳамда Флинтни эслаш бу одамларга шунчалик таъсир қилган эдики, улар тобора паст овозда гаплашар, ниҳоят бу овоз шивирлашга айланиб, ўрмон сукунатини ҳам буза олмай қолди. Бирдан яқинроқдаги чакалакзор ичида кимдир ингичка, ўткир ҳамда чирқирок овоз билан ҳаммага маълум ва машҳур бўлган ашулани бошлаб юборди:

Ўлик сандияга ўн бешта одам,
Йо-хо-хо, бир шиша ром!

Қароқчиларни ўлим даҳшати қоплаб олди. Олтовининг ҳам юзи қўрқувдан кўқариб кетди. Баъзилар сап-

чиб ўрнидан турди, бошқалари титраб-какшаб бир-бирига ёпишди. Морган ўзини таппа ерга отиб, илондай ўрмалай бошлади,

— Бу Флинт! — хитоб қилди Мерри.

Ашула қандай кескин бошланган бўлса шундай узилди, гўё ашулачининг оғзини биров махкам беркитиб олганга ўхшарди. Кун қуёшли, очик эди, куйлаётган кишининг овози кескин, жарангдор эди, ўз ҳамроҳларининг нимага кўрққанларини сира тушуна олмадим.

— Олга! — деди Сильвер кўкариб кетган лабларини аранг қимирлатиб. Бунақада ҳеч иш чиқара олмаймиз. Албатта, бу жуда кизик, лекин у ёқда ким шўхлик қилаётганини билмайман, аммо ишончим комилки, у тирик одам эмас, у мархум.

Шундай деркан, олдинги ботирлиги қайтган, юзига сал-пал кизил югурганди. Бошқалар ҳам унинг сўзлари таъсирида дадилланишди, ўзларига келишгандай бўлишди. Тўсатдан яна ўша овоз янгради. Лекин у энди ашула айтмас, қаердандир узоқ бир жойдан бақираётганга ўхшарди, унинг бақирини тушуниб бўлмайдиган акс-садо бўлиб, Кузатув Дурбинининг даралари бўйлаб аста тараларди.

— Дарби Мак-Гроу! — деб чакирарди у. — Дарби Мак-Гроу!

У тўхтовсиз шу сўзларни анчагача такрорларди, кейин куракда турмайдиган ҳақоратли сўзни айтди-да: — Дарби, менга ром бер! — деб чинқирди.

Қароқчилар турган жойларида ҳайкалдай қотиб қолдилар, кўрққанларидан кўзлари косасидан чиқиб кетаёзганди. Овоз аллақачон тинганди-ю, лекин улар ҳамон анкайиб туришар ва унсиз олдинга тикилишарди.

— Масала равшан, — деди улардан бири. — Қочиш керак.

— Бу унинг ўлаётгандаги охириги сўзлари, — деб ингради Морган. — Ўлими олдидаги охириги сўзлари.

Дик ёнидан инжилни чиқариб, астойдил берилиб чўқина бошлади. У денгиз сафарига чиқиб ва қароқчи бўлишдан олдин тақводор оилада тарбияланган эди.

Фақат Сильвер бўш келмади. Кўркувдан унинг тишлари тақирлади-ю, бироқ чекиниш ҳақидаги гапни мутлақо эшитгани келмасди.

— Бу оролда биздан бошқа ҳеч ким Дарби ҳақида ҳатто эшитмаган ҳам, деди у ўзини йўқотиб. — Биздан бошқа

хеч ким... Кейин ўзини кўлга олиб кичқирди: — Менга каранглар! Мен бу ерга хазина топгани келганман, шунинг учун мени хеч ким: на инсон, на шайтон тўхтата олади. Тирик пайтда ҳам Флинндан кўркмаганман, жинн урсин уни, ўлигидан ҳам кўркмайман. Чорак миль нарида етти юз минг фунт стерлинг ётибди. Нахотки қандайдир башараси кўм-кўк ароқхўрдан, бунинг устига ўлик одамдан кўркиб, шунча пулни ташлаб, оркасига қочадиган бирор омад жентльмени топилса.

Лекин унинг сўзлари қароқчиларни дадиллантира олмади. Аксинча, Сильвернинг арвоҳга, ҳурматсизлик кўрсатиши уларнинг қалбидаги даҳшатни кучайтирди, холос.

— Жим бўл, Жон! — деди Мерри. — Арвоҳга тил теккиза кўрма.

Бошқаларнинг даҳшатдан шу қадар ўтакалари ёрилган эдики, ҳатто бир оғиз гап гапиришга ҳам мажоллари қолмаганди. Ҳатто тумтарақай бўлиб қочиб қолишга ҳам юраклари дов бермасди. Даҳшат уларни бир-бирларининг пинжига киргудай бўлиб, Сильверга яқинлашишга мажбур қилган эди, чунки у бошқаларга қараганда ботирроқ эди. У маълум даражада кўркувдан халос бўлиб олган эди.

— Сизнингча бу арвоҳми? Эҳтимол, шундайдир, — деди у. — Лекин мен бошқа бир нарсага хайрон бўляман. Биз акс-садонни аниқ эшитдик. Айтнинглар-чи, арвоҳнинг сояси борлигини бирортангиз кўрганмисиз ё эшитганмисиз? Модомики сояси йўқ экан, демак, акс-садоси ҳам бўлмайди. Бошқача бўлиши мумкин ҳам эмас.

Бунақа далиллар мени қаноатлантира олмади. Лекин ҳурофотга берилган одамларга нима таъсир қилишини олдиндан айтиб бера олмайсиз ҳеч қачон.

Жорж Меррининг енгил тортиши мени анча ажаблантирди.

— Бу тўғри, — деди у. — Хўп мияли одамсан-да, Жон! Азиз дўстларим, нш жойида! Сизлар йўналишини нотўғри олгансиз. Албатта, овоз Флинтникига ўхшаброк кетади. Лекин ҳар қалай бу бошқа одамникига ўхшайди. Бу овоз кўпроқ...

— Шайтон ҳаққи онт ичиб айтаманки, бу Бен Ганнинг овози! — деб бўкирди Сильвер. Тўппа-тўғри! — деди Морган ётган жойидан қўзғалиб, тиззаларкан. — Бу Бен Ганнинг овози!

— Бунинг нима фарқи бор? — деб сўради Дик. — Бен Ганн ҳам марҳум, Флинн ҳам.

Лекин кексароқ матрослар унинг танбеҳидан ижирганиб қўйишди.

— Бен Ганнга тупураман! — деб бақирди Морган. — У ўликми ё тирикми, барибир эмасми?

Бу одамларнинг дарҳол ўзига келиши ҳамда юзларига яна кизил югуришини кўриш жуда қизиқ эди. Бир неча дақиқадан кейин ҳеч нарса бўлмагандай бир-бирлари билан чақчақлаша бошлашди ҳамда фақат халиги ғалати овоз эшитиляптими, йўқми, деб қулоқ солиб қўйишарди. Лекин атроф жимжит эди. Улар елкага асбоб-ускуналарини олиб, яна йўлга тушишди. Энг олдинда Сильвернинг компасини ушлаганича Мерри борарди. У тўғри айтган эди: Бен Ганн ўликми ё тирикми, барибир ундан ҳеч ким кўрқмасди.

Фақат ёлғиз Дик бояғидай инжилни ушлаб олганча, атрофга олазарак боқиб борарди. Бирок унга ҳеч ким ачинмасди. Сильвер унинг хурофотга берилганидан ҳатто кула бошлади ҳам.

— Сенга айтдим-ку, инжилни харом қилдинг деб. Нахотки, арвоҳ қўлда ушлаб қасам ичиб бўлмайдиган инжилдан кўрқадми деб ўйласанг? Бўлмасам-чи! Чўнтагингни ушла! — Сўнг сал тўхтаб, Дикнинг тумшуги олдида бармоғини кирсиллатди.

Бирок Дикни гап билан юпатиб бўлмасди. Тез орада у қаттиқ касалга чалинганини англади. Иситма, чарчаш ҳамда кўрқув туфайли бошланган безгак, доктор Ливси олдиндан айтганидай тез авжга миға бошлади.

Ясси тор тепасида дарахтлар сийрак бўлгани учун юриш осонлашди. Энди пастга туша бошлаган эдик, чунки илгари айтганимдай ясси тоғлик томонга йўл пасайиб борарди. Катта ва кичик қарағайларнинг оралиғи катта масофани ташкил қиларди. Ҳатто мускат ёнғоғи ҳамда азалий қалин ўсган жойларда ҳам бот-бот жуда кенг, қуёш тафтида куйиб, қовжираб ётган ялангликлар учраб турарди. Биз шимоли-ғарб томон йўл олиб, Кузатув Дурбинини елкасига яқинлашиб борардик. Пастда эса яқингинада мени қайиқчада ирғитган ҳамда чирпирак қилиб айлантирган кенгинга ғарбий кўрфаз ястанганди.

Биз якинлашган дастлабки баланд дарахт комнас билан текширилганда излаётган дарахтимиз эмаслиги аён бўлди. Иккинчиси ҳам шундай бўлиб чиқди. Учинчи дарахт чакалакзор узра икки юз фут кўтарилиб турарди. Бу танаси қизғиш тусли, бир неча қулочга сиғмайдиган жуда катта дарахт эди. Унинг соясида бутун бир взвод марш ўтказса ҳам бўлаверарди. Бу қарағай шубхасиз узокдан — денгизнинг шарқ томонидан ҳам, ғарб томонидан ҳам кўриниб турарди, уни харитада денгизчилар учун бир белги сифатида белгилаб қўйилса ҳам бўларди.

Бирок хамрохларимни қарағайнинг улканлиги хаяжонга солмаганди: дарахт остига етти юз минг фунт стерлинг кўмиб қўйилганлиги ҳақидаги тўлкинлантирувчи хаёл уларнинг вужудини қамраб олганди. Пул ҳақидаги ўй улардаги кўрқувни тумандай таркатиб юборди. Кўзлар чакнади, қадамлар дадил, илдам бўлиб қолди.

Улар фақат бир нарса тўғрисида — ўзларини кутаётган бойлик ҳақида, бойлик келтирадиган беташвиш, дабдалан, исрофгарчиликка тўла ҳаёт ҳақида ўйлашарди.

Сильвер қўлтиқтаёрида сакрай-сакрай судралиб борарди. Унинг бурун катаклари керилиб кетганди. Пашшалар унинг қизишиб, терлаб кетган юзига қўнганда тентаклардай сўкинарди. У менга еб қўйгудай нафрат билан тикилар, арқонни силтаб тортарди. У ўз ниятларини ортик яширолмай қолганди. Мен бу ифодани унинг юзидан китобдагидай ўкиб турардим. Нихоят ўзи орзу қилган олтинга етишишга икки қадам қолганда у ҳамма нарсани — ўз ваъдаларини ҳам, докторнинг оғохлантиришларини ҳам унутиб қўйганди. У хазинани албатта қўлга киритиш, кечаси «Иснанола»ни топиш, кейин ҳаммамизни гумдон қилиб, океанга жўнаб қолмиш умидида эди.

Ана шу ташвишли ўйлардан изтиробга тушиб, қароқчилар орқасидан аранг улгуриб борардим, тошларга қоқилардим. Шунда Сильвер арқонни силтар, менга қонхўрона ўқрайиб қўярди. Дик энг орқада дуо ўкиб, сўкиниб келарди. Унинг безгаги кучайгандан-кучайиб борарди. Бундан ўзимни янада бахтсиз хис қилардим. Бунинг устига кўз олдимда қачонлардир шу ерда юз берган фожиа беихтиёр гавдаланди. Кўзимга томони йиртилгудай бўлиб ашула айтаётган ҳамда ром талаб қилаётган, Саваннада ўлган, юзи кўқариб кетган қароқчи кўриниб кетди.

У шу ерда ўз кўли билан олтита одамни ўлдирганлиги мени дахшатга солди. Мана шу осойишта чакалакзор қачонлардир ўлим олдидаги фарёд овозларига тўлгани. Назаримда омадсиз одамларнинг инграши ва иолаларини эшитаётгандай бўлдим.

Биз чакалакзордан чиқдик.

— Оркамдан юринглар, оғайнилар! — кичкирди Мерри. Олдинда кетаётганлар югуриб кетишди.

Улар ўн ярдча югуриб бориб, бирдан тўхтаб қолишди. Каттик бакириқ эшитилди. Сильвер қўлтиктаёғида қутургандай чопиб борди. Бир зум ўтмай биз ҳам тўсатдан тўхтадик. Қаршимизда чамаси анчагина олдин қовланган катта ўра намоён бўлди, чунки унинг четлари нураб тушган, тубида кўкатлар ўсган эди. Ўра ичида белкуракнинг сопини, қути тахталарини кўрдик. Тахталарнинг бирига қиздирилган темир билан «Морж» деган ёзув куйдириб ёзилганди. У Флинтга қарашли кеманинг номи эди.

Кимдир биздан олдинроқ хазинани топиб олгани ва етти юз минг фунт стерлингни ўғирлаб кетгани кундай равшан бўлиб қолди.

XXXIII боб

БОШЛИҚНИНГ ТАСЛИМ БЎЛИШИ

Дунё яралганидан бери улкан умидлар бир зумда бунчалик ер билан яксон бўлмагандир. Олтита қароқчи лолу хайрон бўлиб туришарди. Энг аввал Сильвер ўзига келди. У мана шу пулларга бутун қалби билан интилган эди, лекин бир зумда ҳамма нарса йўққа чиқди. Бироқ у калласини йўқотиб қўймади, ўзини қўлга олди, бошқалар ўз бошига қандай кулфат тушганини билиб олишга улгурмай туриб ўзининг келгусидаги хатти-ҳаракати режаларини ўзгартиришга улгурди.

— Жим, — шивирлади у, — мановини ушла, доим шай бўлиб тур.

Сўнг кўлимга қўшоғиз тўппончасини берди.

Ўша пайтнинг ўзида хотиржамлик билан шимол томонга юра бошлади, натижада ўра биз билан бешта қароқчининг ўртасида қолди. Сильвер менга қаради:

«Ахвол мушкул» дегандай бош ирғади, мен унинг фикрига тўлиқ қўшилмагандим. Эндиликда унинг нигоҳи яна мулойимлашди. Бунақа мунофиқлик меннинг рашимини келтирди. Мен ўзимни тўхтата олмай шивирладим.

— Сиз яна ўзингизникиларга хиёнат қилдингиз.

Лекин у жавоб беришга улгурмади. Қароқчилар бакириб, сўкиниб ўрага ташланишди, тахталарни хар томонга улоқтириб, тупрокни қўллари билан ковлай бошлашди. Морган битта олтин танга топиб олди. Бу гинея эди. Танга бир зумда қўлдан-қўлга ўтди.

— Икки гинея! — деб бўқирди Мерри тангани Сильверга узатаётиб. — Етти юз минг фунт стерлинг пулинг шуми? Битим тузишга суюгинг йўқ шекилли? Ҳой ковок бош, сенингча, хар нарса ҳам қўлингдан келаверади-да, а?

— Йигитлар, ковлайверинглар, ковлайверинглар, — деди Сильвер совуқ истехзо билан. — Икки-уч дона ерёнок топиб олсаларинг ажаб эмас. Уни чўчкалар жуда хуш кўради. Икки-уч ёнрок! — деб бўқирди Мерри қутуриб. — Оғайнилар, унинг нима деганини эшитдингизми? Мен сизга айтсам, у ҳамма нарсани олдиндан билган. Афтига қаранглар, нияти «манаман» деб турибди.

— Эх, Мерри! — деди Сильвер. — Сен яна капитан бўлиб олмоқчисан шекилли. Кўриб турибман, сеи анча тиришқоқ йигит чиқиб қолдинг.

Бу сафар ҳамма Мерри томонида эди. Қароқчилар бизга еб қўйгудай тикилиб, ўрадан чиқа бошлашди. Бахтимизга уларнинг ҳаммаси чуқурнинг нариги томонида эди.

Биз иккаламиз ана шундай беш кишига юзма-юз бўлиб турардик, ўртамизда эса ўра бор эди. Томонлар биринчи бўлиб зарба беришга ботиолмасди. Сильвер кимирламай турарди. У қўлтиктаёғига суюганича рақибларига хотиржамлик, совуққонлик билан боқарди. У чиндан ҳам кўркмас, жасур одам эди.

Ниҳоят Мерри гап билан ўз томонидагиларни рухлантиришга аҳд қилди.

— Оғайинлар, — деди у, — қаранг, булар бор-йўғи иккита: бири — бизни бу ёққа ҳалокатга маҳкум қилиш учун олиб келган кекса чўлок, бошқаси аллақачонлардан бери юрагини юлиб олишга шай бўлиб юрган им бир ит-вачча. Энди бўлса...

У қўлини кўтарди, ўз отрядини хужумга ундашга тайёрланиб овозини балаңдлатди. Тўсатдан чакалакзор ичидан учта мушкетнинг: пақ! пақ! пақ! — этиб отилгани эшитилди. Мерри калласи билан ўрага қулади. Пешанаси боғлиқ киши ҳам бир-икки пилдираб айланди-ю, шериги ёнига йиқилди. Қолган учтаси жуфтакни ростлаб қочиб қолди.

Дароз Жон ўша заҳотиёқ ўрадан чиқишга уринаётган Меррига қўшотар тўппончасидан ўк узди. Мерри жон бераётиб ўз қотили юзига тикилиб қолди.

Жорж, — деди Сильвер, — энди орамиз очиқ бўлган бўлса керак.

Мускат ёнғоғи ўсган чакалакдан чиқиб келаётган доктор, Грей ва Бен Ганнларни кўрдик. Уларнинг мушкетидан тутун чиқиб турарди.

— Олға! — кичқирди доктор. — Тезрок қимирлаңғлар, йнгитлар! Уларнинг қайиқ томонга борадигани йўлини кесиб қўйишимиз керак.

Биз кўкрагимиз баравар ўсган буталар орасидан югуриб кетдик.

Сильвер биздан орқада қолмаслик учун роса ҳолдан тойди. У ўз қўлтиктаёғини шундай ишга солдики, кўкрак мускуллари узилиб кетаётганга ўхшарди. Докторнинг гапига қараганда соғлом одам ҳам бунақа ишга бардош беролмас экан. Қияликкача чоғиб борганимизда у биздан ўттиз ярд ортда қолиб кетган, роса ҳолдан тойган эди.

— Доктор, — кичқирди у, — қараң! Шошилишнинг хожати йўк!

Дарҳақиқат, ҳеч қаёққа шошилмаса ҳам бўларди. Биз ялангликка чиқиб, соғ қолган қароқчиларнинг Биззанустун тешалиги томон чоғиб кетаётганини кўрдик. Шундай қилиб, биз қочоқлар билан қайиқлар ўртасида турардик, бемалол дам олсак ҳам бўлаверарди. Дароз Жон юзндаги терни артганча, шошилмай бизга яқинлашди.

— Чин кўнглимдан ташаккур изҳор қиламан, доктор, — деди у. — Икковимизни қутқаргани жуда вақтида этиб келдингиз-да... Ие, бу сенмисан, Бен Ганн? — деб қўшиб қўйди. Азаматлигинини кўриб турибман.

— Шундай, Бен Ганнман, деди собиқ қароқчи Сильвер олдида илонбалиқдай буралиб. — Ахволларингиз қалай,

мистер Сильвер? — сўради анчадан кейин — ёмон бўлмаса керак, чамамда?

— Эҳ, Бен, Бен, — деди Сильвер, — жуда бошлаб ҳазил қилдинг-да!

Доктор Грейни қароқчилар ташлаб қочган чўкични олиб келишга юборди. Қияликдан қайиқларимиз томон шонилмай етиб келгунамизча доктор кейинги кунларда нималар бўлганини қисқача хикоя қилиб берди. Сильвер ҳар бир сўзни жон қулоғи билан тингларди. Ярим ақлдан озган дарвиш Бен Ганн хикоянинг асл қаҳрамони эди.

Докторнинг гапига қараганда, Бен оролда ёлғиз дарбадар кезиб юрганида скелетни ҳам, нулларни ҳам топган. Скелетни шилган ҳам, пулларни ердан қазиб олган ҳам Бен экан, ўраннинг тубида кўрганимиз белкурак сонни ҳам уники экан. У баланд қарағай остидаги ҳамма олтинини оролнинг шимоли-шарқ қисмидаги икки бошли тоғдаги форга елкасида кўтариб ташибди. Кўн кунлик қатновни талаб қилган бу машаққатли иш «Испанола»нинг оролга етиб келишидан икки ой илгари тамом бўлган экан.

Буларнинг ҳаммасини доктор у билан бўлган дастлабки учрашувда, қароқчилар қалъамизга ҳужум қилган кунни билиб олган экан. Эртасига эрталаб кеманинг йўқолганини кўриб, доктор Сильвернинг ҳузурига борган, эндиликда ҳеч қандай қиммати қолмаган харитани берган, қалъани ҳам барча озик-овқат жамғармалари билан қўшиб топширган, чунки Бен Ганнинг ёрида тузланган эчки гўшти сероб экан, буларнинг ҳаммасини Бен Ганн ўз қўли билан тайёрлаган экан. Шу туфайли дўстларим ҳеч қандай хавф-хатарга йўликмай қалъадан икки бошли тоққа, безгакка тўлиб ётган ботқоқдан йироққа кўчиш ҳамда у ерда ҳазинани кўриқлаш имконига эга бўлишибди.

— Азизим, Жим, — деди доктор, — бизнинг кўчишимиз холингни таг қилишини олдиндан билган эдим, мен ниҳоятда ачинган бўлсам-да, лекин аввало ўз бурчини ҳалол ўтаётган одамлар ҳақида ўйлашим керак эди. Хуллас, ўзинг айбдорсан, чунки орамизда йўқ эдинг.

Ўша кунни эрталаб у менни қароқчилар асирлигида кўриб, ҳазинанинг йўқолганлиги аламини мендан олишларини тушуниб қолибди. Шунинг учун сквайрни капитанига қолдириб, ўзи билан Грей ҳамда Бен Ганнларни олиб, тўппа-тўғри катта қарағай томонга орол орқали

кесиб чикибди. Отрядимизнинг илгарироқ етиб келганини кўриб, Бенинг оёқлари чакқон бўлганлиги учун уни олдинга жўнатган. У собиқ ўртоқларининг хурофотга муккасидан кетганидан фойдаланиб, уларни роса кўрkitган. Грей билан доктор хазина кидирувчилардан олдин етиб келиб, қарағайдан сал нарироққа яшириниб олишган.

— Хокинснинг мен билан бирга бўлгани қандай яхши бўлибди-я! — деди Сильвер. — У бўлмаганида, доктор, анави лаънатилар абжағимни чиқариб ташлашганида ҳам парвойингизга келмас экан-да.

— Бўлмасам-чи! — деди доктор Ливси кулиб.

Бу орада қайиқларимиз ёнига етиб келдик. Улардан бирини доктор ўша заҳоти қароқчиларнинг қўлига тушмаслик учун чўкич билан пачоқлаб ташлади, бошқасига ҳаммамиз ўтириб, оролни ёқалаб Шимолий тўхташ жойига томон йўл олдик.

Сақкиз-тўққиз миль сузиб боришга тўғри келди. Сильвер ўларча чарчаганига қарамай бошқалар билан бирга эшкак эшишга ўтирди. Биз бўғоздан чиқиб, ўзимизни очиқ денгизда кўрдик. Денгизда шамол йўк эди. Биз оролни сувга кириб турган жануби-шарқ қисминин, бундан тўрт кун илгари «Испаньола» айланиб ўтган жойлардан кезиб чиқдик.

Икки бошли тоғ ёнидан сузиб ўтаётиб, Бен Гани форининг қорайиб турган оғзини, унинг олдида мушкетига суяниб ўтирган кишини кўрдик. Бу сквайр эди. Биз рўмолчамизни унга силкитдик, уч марта «ура» деб кичкирдик. Сильвер ҳаммадан ҳам баландроқ кичкирди.

Яна уч миль сузиб, Шимолий тўхташ жойига кирдик ҳамда «Испаньола»ни кўрдик. У сувда сузиб юрар ва шамолда айланарди. Сув кўтариллиши уни саёзликдан суриб юборибди. Борди-ю, ўша кунини шамол бўлса ёки Жанубий тўхташ жойидагидек кучли оқим бу ерда ҳам хуруж қилса, кемадан бутунлай ажралган бўлардик. Ҳеч бўлмаганда унинг қолдиқларини топардик. Бироқ бахтимизга, гротнинг йиртилганини хисобга олмаганда, кема бут-бутун эди. Биз сувнинг бир ярим саржини келадиган чуқур жойига эҳтиёт лангарни ташладик. Кейин қайиқда Бен Ганининг хазина сақланадиган хилваттохига қисқа йўл, «Маст» кўрфази орқали йўл олдик. У ерда

қайиқдан тушиб қолдик, Грейни эса «Испаньола»ни кўриқлашга жўнатдик.

Нишаб қиялиқдан фор томон кўтарилдик. Тепада бизни сквайр кутиб олди.

Менга зўр меҳрибонлик кўрсатди. Қочоқлигим хақида бир оғиз ҳам индамади — мақтамади ҳам, койи мади ҳам. Бироқ Сильвер унга назокат билан честь берганида ғазабдан қизариб кетди.

— Жон Сильвер, деди у, сиз разил, аблаҳ, алдоқчисиз! Ўтакетган алдамчисиз, сэр! Мени бир амаллаб, сизни таъқиб қилмасликка кўндиришди. Мен таъқиб қилмайман, деб ваъда бердим. Лекин ўликлар, сэр, бўйингизда тегиримон тошидай осилиб турибди...

— Чин юракдан миннатдорман, сэр, — деб Дароз Жон яна харбийча эхтиром кўрсатди.

— Миннатдорлик билдирмай қўя қолинг! — деб қичқирди сквайр. — Сиз туфайли ўз бурчимни бузаман. Мендан нарироқ юринг!

Биз фор пчига кирдик. У кенг, хавоси ҳам тоза эди. Ер остидан булоқ отилиб чиқар, атрофи қирққулоқлар ўсган човроққина кўлга қуйиларди. Ер қумли эди. Ичкаридаги бурчакда тоғ бўлиб ётган олтин тангалар ҳамда ёмбилар ялтираб турарди.

Бу — Флинтнинг хазинаси эди, шуни деб узок, толиқтирувчи йўлни сузиб ўтдик, шуни деб «Испаньола» экипажидан ўн етти киши ўлди. Бу бойликни тўплаш учун қанчадан-қанча азоб-укубат чекилиб, қон тўкилмади! Қанчадан-қанча донг таратган кемалар чўқтирилмади, жасур одамлар азобланмади. Қанчадан-қанча одамларнинг кўзини бойлаб, тахта устидан юргизишга мажбур қилишмади! Замбараклардан озмунча ўқ узилмади, қанчадан-қанча ёлғон, шафқатсизлик юз бермади! Ана шу дахшатли ёвузликларда қатнашган, эндиликда шу бойликдан ўз улушини олишга астойдил интилаётганлардан оролда яна уч киши — Сильвер, кекса Морган ҳамда Бенлар бор.

— Киравер, Жим, — деди канитан. — Сен ўз назарингда ёмон бола бўлмасанг керак, лекин бундан кейин сени сафарга бирга олиб чиқмасликка ваъда бераман, чунки сен эркатойлар тоифасидан экансан: кўнглингни кўчасига қараб иш тутар экансан... Ие, бу сенми, Жон Сильвер? Қандай шамоллар учирди?

— Ўз бурчимни адо этиш учун қайтиб келдим, сэр, — деди Сильвер.

— А! — деди капитан.

Бошқа лом-мим демади.

Ўша куни дўстларим даврасида шундай хузур қилиб овқатландимки, асти кўяверасиз! «Испаньола»дан олиб келинган қадимий вино билан Бен Ганнинг тузланган эчки гўшлари жуда тотли туюлди! Ҳеч қачон бизчалик хурсанд, бахтиёр одамлар бўлмагандиров. Сильвер ҳам-манинг орқасида, чирокдан анча йироқда ўтирар, лекин овқатни иштаха билан туширар, бирор нарсани дастурхонга узатиш бўлса, сакраб ўридан турар, хазиллари-мизга биз билан бирга кулишарди — хуллас, у яна сафаримизнинг дастлабки пайтидаги меҳрибон, хушмуомала, хизматга шай ошпазга айланиб қолганди.

XXXIV боб

ХОТИМА

Эртаси куни эрталаб ишга тушиб кетдик. Қирғоққача бир миль келарди. Олтинларимизни сохилга олиб боришимиз, у ердан қайиқда «Испаньола»га ташишимиз керак эди. Бу оз миқдордаги одамлар учун анча оғир иш эди. Ҳанузгача оролда дайдиб юрган кароқчилар бизни унча ташвишлантормасди. Чўққига битта соқчи қўйилса кифоя эди, шу ваддан уларнинг тўсатдан хужум қилишидан қўрқмасдик. Бундан ташқари, уларнинг анча вақтгача олишувга товлари бўлмаса керак, деб ўйлардик.

Биз тинимсиз ишладик. Грей билан Бен Ганн олтинларни қайиқда кемага, қолганлар уни қирғоққа ташишарди. Иккита олтин ёмбини арқонга боғлаб, елкамизга осиб олардик, чунки бир одам иккита ёмбидан ортиғини кўтара олмасди. Юк кўтаришга кучим етмагани учун мени ёрда қолдириб, қоқ нондан бўшаган копларга пулларни солишни буюришди.

Бу ерда ҳам худди Билли Бонснинг сандивигагидай турлича зарб қилинган тангалар бор эди, лекин буларнинг тури талайгина эди. Уларни хилларга ажратиш ёқиб қолди менга. Инглиз, француз, испан, португал тангала-

ри, гинея ва луидорлар, дублон ва қўш гинеялар, муадор ва цехинлар каби тангаларда кейинги юз йил ичида ўтган барча Европа қиролларининг суратлари бор эди. Бир боғлам арғамчига ҳам, ўргимчак уясига ҳам ўхшамаган суратлар туширилган думалок, тўрт бурчак, осиб юриш учун ўртасидан тешилган қадимий шарқ тангалари ҳам бор эди. Бу тўпلامда жаҳоннинг ҳамма пуллари жамланган эди. Буларни хиллаб саралайвериб, елкаларим зиркираб, бармоқларим оғриб кетди.

Кун кетидан кун ўтаверди, ишимизнинг эса охири кўринмасди. Ҳар куни кечкурун бир уюм хазинани кемага жўнатардик, форда ундан кўпроқ уюм коларди. Шу муддат ичида соғ қолган қароқчилар хақида ҳеч нарса эшитмадик.

Нихоят, агар янглишмасам, учинчи куни кечкурун доктор билан чўққига кўтарилганимизда пастдан, зимистонлик қаъридан шабада бизгача, бақирикқа ҳам, ашулага ҳам ўхшамаган овозни олиб келди. Дурустроқ эшита олмадик.

— Худо, ўзинг кечир, бу қароқчилар, — деди доктор.

— Ҳаммаси маст, сэр, — Сильвернинг овози эшитилди ортимдан.

Биз совуқ муносабатда бўлишимизга қарамай Сильвер тўлиқ эркинликка эга эди, у яна биз билан имтиёзга эга бўлган дўст хизматкордай, ошна-оғайнилардай муносабатда бўла бошлади. Ўзига нисбатан ҳамманинг нафрат билан боқишига қарамай, у ҳамма билан доим хушмуомалада бўларди. Лекин ҳамма итга қандай муносабатда бўлса, унга ҳам худди шундай қарашаётганди. Фақат мен билан Бен Ганн унга дурустроқ муносабатда эдик. Бен Ганн ханузгача собиқ квартирмейстеридан сал чўчирди, мен эса, бошқа одамларга қараганда унинг хақида ёмонроқ фикрда бўлсам ҳам (чунки унинг менга яна хиёнат қилмоқчи бўлганини унутолмайман) мени ўлимдан қутқариб қолганидан миннатдор эдим. Доктор Сильвернинг гапига кескин жавоб қилди.

— Эҳтимол, улар касалдир, алахсираётгандир...

— Тўғри, сэр, — деди Сильвер, — лекин бу сиз билан менга барибир.

— Мистер Сидьвер, сизни самимий, олижаноб киши деб ҳисоблашимни даъво қилолмасиз, — деди доктор

киноя билан. Туйғуларим сизга ғалати туюлишини билман. Лекин улардан бирортасининг касаллигига ёки алахсираётганига ишончим комил бўлса, ҳаётимни хавф остида қолдириб бўлса ҳам ўз врачлик ёрдамимни кўрсатиш учун уларнинг ёнига кетган бўлардим.

— Кечирасиз сэр, унда сиз катта хатога йўл қўйган бўлардингиз, — эътироз билдирди Сильвер. — Азиз умрингизни хазон қилардингиз, вассалом. Мен эндиликда сизнинг томонингиздаман, отрядимиз сиздай одамдан махрум бўлиб қолишни жон-танымдан истамайман. Сиздан жуда миннатдорман. Бу одамлар ҳеч қачон ўз сўзининг устидан чиқолмайдилар. Бунинг устига улар сизнинг гапларингизга ҳам ишонишмайди.

— Лекин сиз ваъдага яхши вафо қиласиз, — деди доктор. — Бунга яқиндагина ишонч ҳосил қилдик.

Учала қароқчи ҳақида бошқа ҳеч нарса билмадик.

Фақат бир марта мушкетдан узилган ўқ овози қулоғимизга чалинди; улар ов қилаётган бўлса керак, деб ўйладик. Ўзаро кенгаш ўтказиб олдик, уларни ўзимиз билан бирга олиб кетмасликка, оролда қолдиришга қарор қилдик. Бен Ганн бундай қарордан жуда севиниб кетди. Грей ҳам буни маъқуллади. Биз уларга жуда кўп порох ва ўқ-дори, анчагина тузланган эчки гўшти, озгина дори-дармон ва бошқа зарур нарсалар, асбоб-ускуналар, кийим-кечак, эҳтиёт елкан, бир неча ярд арқон, докторнинг махсус нстаги бўйинча кўпгина тамаки қолдирдик.

Оролда қиладиган бошқа ишимиз қолмаганди. Кемага олтин, чучук сув, ҳар эҳтимолга қарши эчки гўшtidан ҳам юклаб қўйилганди. Ниҳоят лангарни кўтариб, Шимлий тўхташ жойидан чиқдик. Тепамизда қароқчилардан қалъамизни химоя қилганимизда тиккан ўша байроғимиз хилширарди.

Шу пайт қароқчилар бизни илгари ўйлаганимиздан кўра анча диққат билан кузатишгани маълум бўлиб қолди, чунки бўғоздан сузиб чиққач, оролнинг жанубий чеккасига яқинлашганимизда уларнинг учовини ҳам кўрдик: улар қумлоқ тилда тиз чўкиб, бизга ялинганларича қўлларини чўзиб туришарди. Уларни одам яшамайдиган оролда қолдириш анча оғир бўлса-да, лекин бошқа иложимиз йўқ эди. Борди-ю, уларни кемага олсак, янгидан исён кўтаришармиди, билмадик! Бироқ ўз ватанида

дордан бошқа нарса кутмаётган одамларни олиб кетиш ҳам инсофсизлик эди. Доктор уларни чакирди, уларга порох, озик-овқат қолдирганимизни маълум қилди, буларни қаердан топиш мумкинлигини тушунтирди. Лекин улар бизни номларимиз билан чакириб, уларга раҳм-шафқат қилишимизни, ёлғизликда қолдириб, ўлим чангалига ташлаб кетмаслигимизни ялиниб сўрай бошладилар.

Охирида, кеманинг илгарилаб кетаётганини кўриб, улардан бири, қайсиниси эканлигини билмайман, дахшатли бакирганча, ўрнидан сапчиб турди, мушкетини олдида, ўк узди. Ўк Сильвернинг боши узра хуштак чалиб ўтиб, гротни тешди.

Биз эҳтиёткорлик қилиб, фальшборт ортига яшириндик. Пана ортидан мўралаб қарашга журъат этганимда тилда қароқчилар кўринмасди, хатто тилнинг ўзи ҳам кўздан ғойиб бўлганди. Тушга яқин мени беҳад хурсанд қилиб, Хазиналар Оролининг энг юқори чўққиси ҳам кўздан йўқолди.

Биз шу қадар озчилик эдикки, керагидан ортик ишлашга тўғри келарди. Қангтан кема қўйруғида, тўшакда ётган холда буйруқлар берарди. Анча тузалиб қолган бўлса-да, унга ҳозирча осойишталик керак эди. Биз янги матросларни ёллаш мақсадида Испан Америкасининг энг яқиндаги портига йўл олдик: уларнинг ёрдамисиз уйимизга етиб ололмасдик. Шамол тез-тез ўзгариб турар, кемани тўғри йўлдан буриб юборарди; бундан ташқари, икки марта омонсиз довулга дуч келдик, то Америкага етгунча роса қийналдик.

Ёллик, хушманзара кўрфазга лангар ташлаганимизда куёш ботаётган эди. Бизни негрлар, мулатлар, Мексика хиндулари тушган қайиқлар қуршаб олди, улар мева-чева, сабзавот сотишар, сувга ташланган ҳар бир тангани олиб чиқишга шай туришарди. Уларнинг меҳр ёғилиб турган юзлари (асосан қора танлиларнинг), мазали тропик мевалар, энг мухими, шаҳарда чарақлаб ёниб турган чироклар — буларнинг ҳаммаси кишига завқ бағишлар, тунд, қонга беланган Хазиналар Оролига ўхшамасди! Доктор билан сквайр кечани шаҳарда ўтказмоқчи бўлишди. Улар мени ўзлари билан ола кетишди. Сохилда инглиз ҳарбий кемасининг қангтани билан учрашдик ҳамда

унинг кемасига бордик. Биз у ерда вақтни жуда кўнгилли ўтказиб, сахар пайтида «Испаньола»га қайтиб келдик.

Кема сахнида ёлғиз Бен Ганн турарди, биз кемага киришимиз биланок тавба-тазарру қилиб, энг ғалати қўл ҳаракатлари билан оғир гуноҳ қилиб қўйгани учун ўзини айблай бошлади. Маълум бўлишича, Сильвер қочиб кетибди. Бен унинг қайиққа ўтиришига ёрдам берганини эътироф этди, чунки, «Мана шу бир оёқли шайтон кемада экан», ҳаммамиз хавф-хатар остида бўлишимиз тайинлигига ишончи комил эканини айтди. Бироқ кема ошпази икки қўлини бурнига тикиб кетавермабди. У ўрта деворни билдирмай тешибди, шубҳасиз, келажакдаги дарбадарликлари учун асқотиб қоладиган нул тўла халтани — ёки тўрт юз гинейани ўмариб кетибди. Ундан шунчалик осон қутулганимиздан ўзимиз ҳам мамнун бўлдик.

Гапни чўзиб ўтирмасдан айтсам, кемага бир неча янги матросларни ёллаб, Бристолга соғ-саломат етиб келдик.

«Испаньола» мистер Блендли бизга иккинчи кемани ёрдамга юборсамми-йўқми деб ўйлаб турган бир пайтда қайтиб борди. Бутун экинаждан уйга фақат беш киши қайтиб келганди. Қолганларга нисбатан: «Қадах ол, ўлимга бошлар шайтон, ҳам», деб башорат қилиб айтилган ашулага жуда мос тушди. Хуллас, «Испаньола» қароқчилар:

Етмиш беш ўғлон қайтмади уйга —
Барчаси-барчаси денгиз қаърида, —

деб қўйлаган ўша кемадан бахтлироқ чиқиб қолди.

Ҳар биримиз хазинадан ўзимизга тегишли улушни олдик. Баъзилар бойликдан оқилона фойдаланди, бошқалар, аксинча, ишнинг қўзини билмай, ўз завқ-шавқига берилиб, кайфу сафога сарфлади. Қаниган Смоллетт денгиз хизматини ташлади. Грей ўз пулларини сақлаб қолиш билан бирга дарҳол муваффақиятга эришиш учун денгизчиликни астойдил ўргана бошлади. Эндиликда у штурман, ажойиб, яхши жиҳозланган кемага шерикчиликка эгалик қилади. Бен Ганнга келсак, у ўзига тегишли минг фунт стерлингни олиб, ҳаммасини уч хафта ичида, аниқроғи ўн тўққиз кунда совурди, йигирманчи кунни ҳузуримизга гадо қиёфасида кириб келди. Сквайр Бенни ўзи жуда қўрққан ишга — боғ қоровуллигига тайинлади. У ҳозир ҳам тирик, қишлоқ бо-

лалари билан гоҳ дўстлашиб, гоҳ урушиб юради, якшанба ҳамда байрам кунлари черков хорида қўйлайди.

Сильвер хақида бошқа ҳеч нарса билолмадик. Бир оёқли манфур денгизчи бутунлай унутилди. Эхтимол, у қора танли хотинини топиб олгандир, бирор ерда ўша хотини ва Капитан Флинт билан роҳат-фароғатда умр кечираётгандир. Шундай деб ўйлаймиз, чунки ўлгандан кейин унинг нариги дунёдаги ҳаёти яхши бўлишига ҳеч қандай умид йўқ. Хазинанинг қолган қисми — қумуш ёмбилар билан қурол-аслаҳалар ханузгача марҳум Флинт қўмган жойда ётбди менимча, ётса ётаверсин. Эндиликда мени у лаънати оролга ҳеч нарса жалб қила олмайди. Ҳозиргача тунлари тушимга кирроқларга келиб урилаётган қучли тўлқинлар киради, ўрнимдан сапчиб туриб кетаман, шунда Капитан Флинтнинг хириллаган овоз билан:

— Пиастрлар! Пиастрлар! Пиастрлар! — деб такрорлаши эшитилаётгандай бўлади.

МУНДАРИЖА

Сўзбоши.....	3
--------------	---

Биринчи қисм

КЕКСА ДЕНГИЗ ҚАРОҚЧИСИ

I боб. Кекса моҳир денгизчи «Адмирал Бенбоу» қовокхонасида.....	6
II боб. Қора Този келиб кетди.....	12
III боб. Қора белги.....	19
IV боб. Матрос сандиги.....	25
V боб. Кўрнинг ўлими.....	31
VI боб. Капитаннинг қоғозлари.....	36

Иккинчи қисм

КЕМА ОШПАЗИ

VII боб. Бристолга кетяпман.....	43
VIII боб. «Кузатув Дурбини» майхонасида.....	48
IX боб. Порох ва қурол.....	54
X боб. Сафар.....	60
XI боб. Олмадан бўшаган ёғоч хумда ўтириб нималарни эшитдим... ..	65
XII боб. Ҳарбий кенгаш.....	72

Учинчи қисм

ҚУРУҚЛИҚДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XIII боб. Қуруқликдаги саргузаштларим қандай бошланди.....	78
XIV боб. Биринчи зарба.....	83
XV боб. Оролик.....	88

Тўртинчи қисм

ЁҒОЧ ДЕВОР

XVI боб. Кема қандай тарк этилди (Кейинги воқеалар доктор томонидан баён қилинади).....	94
XVII боб. Қайиқда сўнги марта кўчиш (Доктор ҳикоясини давом эттиради).....	98
XVIII боб. Жанг бошланган дастлабки куннинг тугаши (Доктор ҳикоясини давом эттиради).....	103
XIX боб. Истехкомдаги гарнизон (Яна Жим Хокянс ҳикоя қилади).....	107
XX боб. Сильвер – элчи.....	112
XXI боб. Ҳужум.....	117

Бешинчи қисм

ДЕНГИЗДАГИ САРГУЗАШТЛАРИМ

XXII боб. Денгиздаги саргузаштларим қандай бошланди.....	123
XXIII боб. Сув қайтиши оғушида	128
XXIV боб. Қайикчада	132
XXV боб. «Хушчакчак Роджер»ни тушираман	137
XXVI боб. Израэль Хендс	141
XXVII боб. «Пиастрлар»	148

Олтинчи қисм

КАПИТАН СИЛЬВЕР

XXVIII боб. Душманлар қароргоҳида	154
XXIX боб. Яна қора белги	161
XXX боб. Лафз	167
XXXI боб. Хазинани кидириш. Флинтнинг кўрсаткич мили	173
XXXII боб. Хазинани кидириш. Ўрмондан эшитилган товуш	179
XXXIII боб. Бошликнинг таслим бўлиши	185
XXXIV боб. Хотима	191

Адабий-бадший нашр

Роберт СТИВЕНСОН

ХАЗИНАЛАР ОРОЛИ

Роман

Мухаррир А. Саъдулла

Бадший мухаррир Ҳ. Меҳмонов

Рассом В. Валиев

Техник мухаррирлар Т. Харитоновна, Д. Габдрахманова

Мусаххих Ш. Орипова

Компьютерда тайёрловчи Ф. Тугушева

Нашриёт лицензияси АИ № 158, 14.08.09.

Босишга рухсат этилди 11.01.2013. Бичими 84×108^{1/32}.

Офсет қоғози. «Virtec Peterburg» гарнитурасида офсет
усулида босилди. Шартли б.т. 10,5. Нашр т. 11,13.

Адади 3000 нусха. Буюртма № 12-359.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг

«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйи.

100129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20

Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

www.iptd-uzbekistan.uz

C91 • **Стивенсон, Роберт**
Хазиналар ороли: роман / Р. Стивенсон. — Тош-
кент: O'zbekiston, 2012. — 200 б.

ISBN 978-9943-01-875-4

Таникли инглиз ёзувчиси Роберт Луис Стивенсоннинг ушбу китобида «Адмирал Бенбоу» қовоқхонасидаги воқеалар, Жим Хоккинс исми болакайнинг ҳаёти, унинг сквайр Трелони ва доктор Ливси билан биргаликда сирли Хазиналар оролига сасҳат қилгани, у ердаги бойликларни қандай топганликлари, қароқчилар тўдаси билан мардонавор жанг қилганликлари ва бошқа ғаройиб саргузаштлар ҳақида ҳикоя қилинади.

Роберт Стивенсоннинг ушбу асари болаларга бағишлаб ёзилган бўлса-да, асарини катта ёшдагилар ҳам қизиқиб ўқийдилар. Китобдаги воқеалар шундай қизиқарли баён этилганки, ёзувчи томонидан маҳорат билан тасвирланган манзаралар сизни ўзига жалб қилмай қолмайди. Асардаги воқеалар ниҳоятда содда ва равои услубда баён этилганлиги туфайли ўқувчини беихтиёр саргузаштлар иштирокчисига айлантириб қўяди.

УДК: 821.512.133-3
ББК 84(4)Ингл)